

FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

||

ECCOSSOEN

ECONOMICS, SOCIAL AND ENGINEERING SCIENCES

SCIENTIFIC JOURNAL

YEAR 5, NR.3-4/2022

CHISINAU, 2022

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

||

ECCOSSOEN

ȘTIINȚE ECONOMICE, SOCIALE ȘI INGINEREȘTI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

ANUL 5, NR.3-4/2022

CHISINAU, 2022

Printed version / Versiunea tipărită ISSN 2587-344X

Electronic version / Versiunea electronică E-ISSN 2587-425X

Scientific Journal / Revistă științifică

Free International University of Moldova / Universitatea Liberă Internațională din Moldova

EDITORIAL COMMITTEE / COMITETUL DE REDACȚIE

Editor publisher/ Director publicație:
GALBEN Ilian, dr., conf. univ., Rector ULIM

Executive Editors / Redactori executivi:

RUSNAC Svetlana, dr., conf. univ., Decan Facultatea Științe Sociale și ale Educației, ULIM, ROBU Elena, dr., conf. univ., ULIM, Director Școala Doctorală ULIM, BALAN Igor, dr., conf. univ., ULIM, BLAGORAZUMNAIA Olga, dr., conf. univ., ULIM

Editorial Board / Colegiul de redacție:

AMANZHOLOVA Bibigul, Ph.D., Novosibirsk State Technical University (Russia), ARMITAGE Jack, Ph.D., Professor Department of Accounting, University of Nebraska (USA), BÁLINT Ágnes, Ph.D., University of Pécs, (Hungary), BURLACU Natalia, dr. hab., prof. univ., BYCHKOVA Svetlana, Professor, Chief Researcher, FGBOU Sankt-Petersburg State Agrarian University, Sankt-Petersburg (Russia), CAUNENCO Irina, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM, CIOBANU Cezlav, Ph.D., ex-Ambassador of Moldova to the USA, Coordinator of Economic Programs, Virginia State University (USA), DUBCOVEȚCHI Iuri, dr., conf. univ., EVSIUKOVA Raisa, dr., conf. univ., ULIM, GRIBINCEA Alexandru, dr. hab., prof. univ., ULIM, IONIȚĂ Veaceslav, dr., conf. univ., KAVUN Sergii, Ph.D., dr. hab., prof., Kharkiv University of Technology "STEP" (Ukraine), KLIMENKO Irina, Ph.D., Academician of the International Academy of Informatization, FSAEI of HPE "North Caucasus Federal University" (Russia), KREINDLER Michael I., Ph.D., Karmiel College (Israel), KRZYSZKOWSKI Jerzy, Ph.D., Nicolaus Copernicus University of Torun (Poland), LEAHU Tudor, dr., conf. univ., ULIM, MIȘCOI Gheorghe, Academician, dr. hab., prof. univ., ULIM, MOLDOVAN Vadim, Ph.D., York College of the City University of New York (USA), MURPHY Frances L., Ph.D., Eastern Illinois University (USA), OHRIMENCO Serghei, dr. hab., prof. univ., ASEM, PIVORIENE Jolanta, Ph.D., Mykolas Romeris University, (Lithuania), PUGACHEVA Olga, Ph.D., Francisk Skorina Gomel State University (Belarus), RASA Subačienė, Ph.D., Vilnius University (Lithuania), REDLICH Alexander, Ph.D., University of Hamburg, Institute for Psychology (Germany), ROȘCA Petru, dr. hab., prof. univ., ULIM, RUF Alexandru, Ph.D., Chairman of the Council of Auditors of Russia (Russia), SANDU Antonio, dr., Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava, președinte Asociația LUMEN, (România), ȘIȘIANU Sergiu, dr., hab., conf. univ., ULIM, SPÎNU Ana, dr., conf. univ., ULIM, STEPANOVA Galina, Ph.D., associate professor, Voronezh State Pedagogical University (Russia), STEVENS Kevin, Ph.D., Director of the School of Accountancy and Management Information Systems, DePaul University (USA), STRATAN Alexandru, dr. hab., prof. univ., Director IEFS, VASIUTYNSKYI Vadym, PsyD. (doctor habilitat of psychological sciences), professor, Institute for Social and Political Psychology, NAES of Ukraine (Ukraine), VEGERA Svetlana, Ph.D., Polotsk State University (Belarus).

Editors / Redactori:

MELENTIEVA Aliona, magistrul în științe sociale, doctorand, ULIM
GRAUR Elena, magistrul în științe umanistice, doctorand, ULIM

*The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of Moldova
(Verbal process No4, November 30, 2022)*

The scientific articles are reviewed

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces-verbal nr.4 din 30 noiembrie 2022)

Articolele științifice sunt recenzate

ULIM, EcoSoEn, An.5, Nr.3-4/2022

Tiraj 200 ex. / Edition 200 copies

© ULIM, 2022

ADDRESS OF REDACTION/ ADRESA REDACȚIEI:

52 Vlaicu Parcalab street, Chisinau, MD-2012, Republic of Moldova, ULIM

E-mail: ecosoen.ulim@gmail.com

Internet Explorer- <http://ecosoen.ulim.md/index.php?id=126>

The scientific journal is indexed in the following international databases / Revista științifică este indexată în următoarele baze de date internaționale: CEEOL, DOAJ, IBN, INDEX COPERNICUS, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu

CONTENT

CUPRINS

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

LOBANOV Natalia

PRIORITIES FOR REFORMING THE WTO

PRIORITĂȚI DE REFORMARE A OMC

6

BALAN Aliona

SOCIAL VOUCHERS – TOOL FOR SUPPORTING DISADVANTAGED PEOPLE

**TICHETELE SOCIALE – INSTRUMENT DE SPRIJINIRE A PERSOANELOR
DEFAVORIZATE**

14

BLAGORAZUMNAYA Olga, ISRAELI Milana

**ANALYSIS OF THE FACTORS OF THE EXTERNAL AND INTERNAL ENVIRONMENT
OF THE INNOVATION ECOSYSTEM OF UNIVERSITIES**

**АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВНЕШНЕЙ И ВНУТРЕННЕЙ СРЕДЫ ИННОВАЦИОННОЙ
ЭКОСИСТЕМЫ ВУЗОВ**

19

BURBULEA Rodica, MOROI Elena

**TECHNIQUES AND ACTIONS TO PROMOTE DOMESTIC AGRI-FOOD PRODUCTS ON
FOREIGN MARKETS**

**METODE ȘI ACȚIUNI DE PROMOVARE A PRODUSELOR AGROALIMENTARE
AUTOHTONE PE PIEȚELE STRĂINE**

26

ANDREEVA Tatiana, КАБАНА Ali

**ISRAELI ENVIRONMENTAL POLICY AS ROLE IN REDUCING GASES POLLUTANTS
IN PARALLEL WITH IMPROVING ECONOMIC PERFORMANCE**

**POLITICA ISRAELIENĂ DE MEDIU CA ROL ÎN REDUCEREA GAZELOR POLUANȚI
ÎN PARALEL CU ÎMBUNĂTĂȚIREA PERFORMANȚEI ECONOMICE**

33

PĂDURARU Tatiana, ȚURCANU Gheorghe

**CONCEPTUAL FEATURES OF THE GREEN ECONOMY AND THE PERSPECTIVE OF
CONSUMERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

**PARTICULARITĂȚI CONCEPTUALE ALE ECONOMIEI VERZI ȘI PERSPECTIVA
CONSUMATORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA**

41

GUZUN Stela

ANALYZING THE SYSTEM OF FACTORS INFLUENCING BUYING AND CONSUMPTION BEHAVIOR AND CONSUMER BEHAVIOR

ANALIZA SISTEMULUI DE FACTORI CARE INFLUENȚEAZĂ COMPORTAMENTUL DE CUMPĂRARE ȘI CONSUM A CONSUMATORULUI 52

DREIHER Dalia

QUALITY OF CARE AND PATIENT SAFETY IN ISRAELI HOSPITALS

КАЧЕСТВО ОБСЛУЖИВАНИЯ И БЕЗОПАСНОСТЬ ПАЦИЕНТОВ В ИЗРАИЛЬСКИХ БОЛЬНИЦАХ 57

SANDU Maxim

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE WORLD ENERGY SYSTEM

PROBLEMELE ȘI PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII STRATEGICE A SISTEMULUI ENERGETIC MONDIAL 64

ARAMĂ Alexandru

THE SOCIO-ECONOMIC PROFILE OF THE MUNICIPALITY OF CONSTANTA AND THE ORGANIZATION OF THE CRISIS SITUATION MONITORING SYSTEM AT ITS

PROFILUL SOCIO-ECONOMIC AL MUNICIPIULUI CONSTANȚA ȘI ORGANIZAREA SISTEMULUI DE MONITORIZARE A SITUAȚIEI CRIZEI LA NIVELUL ACESTUIA 73

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

JELESCU Petru, JELESCU Dumitru

CONCEPT RESULTS AS A VECTOR OF EFFECT

КОНЦЕПЦИЯ РЕЗУЛЬТАНТЫ КАК ВЕКТОР ЭФФЕКТА 83

SAHINOGLU Seyfullah

EVALUATION OF EDUCATION IN THE CONTEMPORARY WORLD FROM A PERSPECTIVE OF HOLISTIC APPROACH

EVALUAREA EDUCAȚIEI ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ DIN PERSPECTIVA ABORDĂRII HOLISTICE 92

RUSNAC Svetlana, KHORY Johnny

THE INFLUENCE OF CULTURAL BELONGING ON SOCIAL DISTANCES IN NATIVE AND INTERNATIONAL STUDENTS FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

INFLUENȚA APARTENENȚEI CULTURALE ASUPRA DISTANȚELOR SOCIALE LA STUDENȚII AUTOHTONI ȘI INTERNAȚIONALI DIN REPUBLICA MOLDOVA 105

BALAN Ecaterina

THE FEELING OF SELF-EFFICIENCY IN ADOLESCENTS: DETERMINANT FACTORS
SENTIMENTUL PROPRIEI EFICIENȚE LA ADOLESCENȚI: FACTORI
DETERMINANȚI 122

MUSIENCO Natalia

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCES WITHIN UNIVERSITY
EDUCATION
DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE ÎN CADRUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITARE 132

ROSCIUPCHIN Diana

THE IMPACT OF SOCIODEMOGRAPHIC FACTORS ON THE SELF-CONFIDENCE OF
MODERN STUDENTS
ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК НА
УВЕРЕННОСТЬ В СЕБЕ СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ 143

PODBORSCHI Angela

SOCIAL REPRESENTATIONS ABOUT THE FAMILY IN INTERGENERATIONAL
TRANSMISSION: A TEORETICAL ASPECT
СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О СЕМЬЕ В МЕЖПОКОЛЕННОЙ
ТРАНСМИССИИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ 149

MIHAI Aurelia

CHANGE OF SOCIAL STATUS OF CONTEMPORARY WOMEN FROM THE REPUBLIC
OF MOLDOVA
SCHIMBAREA DE STATUT SOCIAL LA FEMEILE CONTEMPORANE DIN REPUBLICA
MOLDOVA 156

BÎȚCA Lucia

NONVERBAL COMPETENCE IN RESEARCHING THE COMMUNICATIVE AND
ORGANIZATIONAL SKILLS OF TEACHERS
COMPETENȚA NONVERBALĂ în CERCETAREA APTITUDINILOR COMUNICATIVE
ȘI ORGANIZATORICE A CADRELOR DIDACTICE 163

CEBOTARI Veacesav

THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PSYCHOSOCIAL POTENTIAL OF HUMAN
RESOURCES FOR EMPLOYEE JOB SATISFACTION
IMPORTANȚA GESTIUNII POTENȚIALULUI PSIHOSOCIAL AL RESURSELOR
UMANE PENTRU SATISFAȚIA CU MUNCA A ANGAJAȚILOR 172

BICAN Ovidiu

BEHAVIORS ASSOCIATED WITH MOBBING IN ADOLESCENT RELATIONSHIPS
COMPORTAMENTE ASOCIATE MOBBING-ULUI ÎN RELAȚIILE DINTRE
ADOLESCENȚI 185

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.01>

UDC: 339.5, 339.9

JEL Classification: F13

PRIORITIES FOR REFORMING THE WTO

PRIORITĂȚI DE REFORMARE A OMC

*LOBANOV Natalia¹, Habilitated Doctor, University Professor,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-3800-9038)*

*LOBANOV Natalia, doctor habilitat, profesor universitar
Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău
(ORCID 0000-0003-3800-9038)*

Annotation: *The article examines how the WTO (World Trade Organization) is implementing reforms to maintain its role as a forum for multilateral negotiations and global trade arbiter. Economic crises cause increased protectionism, but the WTO itself has been in crisis for some time and cannot fully withstand the return of trade barriers. It is especially important at a time when global solutions are essential to set priorities that make economic globalization more open, inclusive, balanced and beneficial for all by updating rules and strengthening safeguards. We note that the WTO is to be reformed to address current issues such as its negotiating function, dispute settlement system and transparency in its work.*

Adnotare: *În articol se analizează în ce mod OMC (Organizația Mondială a Comerțului) implementează reforme pentru a-și menține rolul de forum pentru negocieri multilaterale și de arbitru comercial global. Crizele economice provoacă protecționism sporit, dar OMC însăși este în criză de ceva timp și nu poate rezista pe deplin revenirii barierelor comerciale. Este deosebit de important într-un moment în care soluțiile globale sunt esențiale să se stabilească priorități care să facă globalizarea economică mai deschisă, incluzivă, echilibrată și benefică pentru toți, prin actualizarea regulilor și consolidarea mecanismelor de protecție. Remarcăm că OMC urmează să fie reformată pentru a aborda problemele actuale, cum ar fi funcția sa de negociere, sistemul de soluționare a diferendelor și transparența în activitatea sa.*

Keywords: *WTO, multilateral trading system, crisis, pandemic, protectionism.*

Cuvinte-cheie: *OMC, sistemul comercial multilateral, criză, pandemie, protectionism.*

¹ lobanov.natalia@ase.md

Introducere

În martie 2020, când infecția s-a dezvoltat într-o pandemie de Covid-19, guvernele din întreaga lume au ales politica de comă economică – prin oprirea interacțiunii între oameni, ceea ce determină în mare măsură comerțul liber - pentru a preveni răspândirea infecției și a elimina povara supercritică asupra sistemului de sănătate. Această Mare Carantină, așa cum o numește FMI, în 2020 a scăzut economia mondială într-o recesiune la o scară nemaivăzută din anii 1930. Au fost adoptate pachete masive de ajutor, în special în țările dezvoltate și în comunitatea medicală, au fost unite forțele în căutarea unui vaccin. Totuși, peste tot persistă incertitudinea și anxietatea [16].

Situația este agravată de contradicțiile politice și economice dintre state și anume aceste contradicții, care generează conflicte, pot fi considerate drept principala amenințare pentru dezvoltarea economiei mondiale în perioada de față. Creșterea globală este afectată de război, de întreruperi ale lanțului de aprovizionare și de riscul în creștere de stagflație - o perioadă de creștere slabă și inflație ridicată văzută ultima dată în anii 1970.

În iunie 2022 experții Băncii Mondiale au redus prognoza de creștere globală cu aproape o treime, până la 2,9% pentru 2022, de la 5,7% în 2021, o scădere de 1,2 puncte procentuale față de previziunile din ianuarie, și este probabil ca această creștere să se apropie de acest nivel în 2023 și 2024 [5].

Există deja un apel la „reglobalizare” pe principiile pieței libere, întrucât se susține că doar reluarea comerțului și a fluxurilor de capital va pune economia mondială pe calea redresării și creșterii durabile. Susținătorii convinși ai pieței libere pretextează perturbarea lanțurilor internaționale de aprovizionare pentru a promova noi reguli pentru comerțul și investițiile internaționale și noi privilegii pentru proprietarii de proprietate intelectuală și tehnologie vitală.

Rezultate și discuții

Riscurile sistemului comercial

Regulile comerciale intruzive promovate sub lozinca de „integrare profundă”, reprezintă o amenințare pentru recuperarea sistemului comercial internațional. „Clauza de pace” temporară în OMC și acordurile de liber schimb privind răspunsul guvernelor la pandemie ar permite țărilor să adopte și să aplice rapid măsuri de urgență pentru a depăși barierele legate de proprietatea intelectuală, date și informații. Înghețarea permanentă a creanțelor în toate organele relevante privind măsurile adoptate de state în contextul Covid-19, ar contribui la crearea spațiului politic necesar pentru a sprijini eforturile de recuperare [16].

Totodată Organizația Mondială a Comerțului se confruntă cu cea mai dificilă criză a existenței sale. Negocierile comerciale globale s-au oprit. Sistemul internațional de reglementare a litigiilor comerciale este blocat. Lipsa mecanismelor de izolare duce la o creștere a măsurilor protecționiste în comerțul internațional [17].

Printre riscurile care înclină în sens descendent perspectivele menționăm:

1. Războiul din Ucraina. Exercițând noi presiuni în sus asupra prețurilor materiilor prime, creând noi perturbări asupra lanțurilor de aprovizionare și majorând incertitudinea, războiul a exacerbato obstacolele pre-existente la adresa creșterii, care anterior erau așteptate să se reducă [13].
2. Inflația ar putea rămâne la niveluri persistente ridicate. Sunt așteptate noi creșteri de preț. Conform prognozei făcute de Banca Centrală Europeană inflația în Europa va fi de 8,1% în acest an și de 5,5% în 2023 [6]. Prețurile din zona euro în septembrie 2022 au fost cu 10% mai mari decât în aceeași lună a anului precedent [10].
3. Condițiile financiare globale mai stricte ar putea declanșa o reapariție a crizei datoriei în economiile emergente și în curs de dezvoltare. Datoria publică externă în economiile în curs de dezvoltare este astăzi la niveluri record. Pe măsură ce condițiile globale de finanțare se înăspesc și monedele se depreciază, criza datoriei - anterior limitată la economiile cu venituri

mici - se răspândește în țările cu venituri medii. Există o amenințare reală ca înăsprirea condițiilor financiare să devină mai rapidă decât era de așteptat, ceea ce ar putea împinge unele țări în genul de criză a datoriilor văzută în anii '80 [5].

4. Creșterea prețurilor la alimente și la energie poate provoca insecuritate alimentară pe scară largă și tulburări sociale. Puterea de cumpărare a gospodăriilor este supusă unei presiuni puternice, iar oamenii sunt mai limitați în buget [10].

O încetinire în cele trei mari regiuni economice ale lumii - Statele Unite, China și zona euro - amenință perspectivele economice globale cu consecințe grave.

Fragmentarea geopolitică ar putea împiedica comerțul și cooperarea la nivel mondial. Deja lovit de criza lanțului de aprovizionare cauzată de pandemia de Covid-19, comerțul internațional a suferit o nouă lovitură legată de efectele conexe ale penuriei globale de grâu, a altor cereale, îngrășăminte precum și de creșterea prețurilor la energie. Toate acestea combinate cu probleme de transport și logistică care decurg din pandemie. Organizația Mondială a Comerțului și-a redus previziunile privind creșterea volumului comerțului de mărfuri la 3% în 2022, de la 4,7% anterior și la 3,4% pentru 2023 [11].

Printre amenințările acestei serii, care afectează comerțul internațional este și tendința spre regionalizare și tranziția către o economie globală mai ecologică, dar și criza cadrului instituțional al sistemului comercial internațional, a cărui piatră de temelie este OMC.

Problema reformei OMC

Problema reformei OMC este amplă și cuprinde mai multe aspecte ale activității organizației. Dezbaterile pe acest subiect nu reprezintă ceva nou. De la înființarea OMC, membrii organizației au reflectat asupra modului în care aceasta ar putea fi îmbunătățită și ar deveni mai capabilă să facă față provocărilor cu care se confruntă sistemul comercial multilateral. Cu toate acestea, presiunea pentru reforma OMC a crescut în ultimii ani, reflectând patru preocupări generale prezentate mai jos:

1. Dificultățile pe care le întâmpină membrii OMC în stabilirea, negocierea și încheierea acordurilor comerciale, atât pentru problemele restante, cât și pentru problemele noi.
2. Necesitatea de a consolida activitatea organismelor și comitetelor permanente ale OMC și a disciplinelor privind notificarea și transparența în temeiul acordurilor existente.
3. Asumarea obligațiilor mai mari în temeiul Acordurilor OMC de către economiile emergente mai avansate din OMC; dacă se acceptă - în ce măsură, și dacă dispozițiile existente pentru tratament special și diferențiat pentru țările în curs de dezvoltare și cele mai puțin dezvoltate sunt suficiente sau eficiente.
4. Îmbunătățirea funcționării mecanismului OMC de soluționare a diferendelor și soluționarea impasului de patru ani legat de numirea de noi membri ai organismului de apel.

În acest context, peste 30 de observații au fost depuse de membrii OMC sau grupuri de membri ai OMC care examinează problema reformei OMC, fie pe orizontală, fie pe anumite subiecte specifice. Unul dintre primii instigatori ai reformei OMC a fost grupul celor mai importante 20 de puteri economice, G-20. La summitul lor de la Buenos Aires de la sfârșitul anului 2018, liderii G-20 au emis o comunicare în care au afirmat: „În prezent, sistemul nu îndeplinește obiectivele sale și poate fi îmbunătățit. Prin urmare, sprijinim reforma necesară a OMC pentru a îmbunătăți funcționarea acesteia. Vom examina progresele înregistrate în cadrul următorului nostru summit” [15].

La summiturile ulterioare, reprezentanții G-20 și-au reafirmat sprijinul pentru reforma OMC în vederea îmbunătățirii funcțiilor acesteia și s-au angajat să colaboreze în mod constructiv cu alți membri ai OMC în chestiunea dată, inclusiv în perioada premergătoare celei de-a douăsprezecea Conferințe ministeriale (MC12). Încă în 2018, 164 de membri OMC au susținut în unanimitate organizarea celei de-a 12-a Conferințe ministeriale în capitala Kazahstanului, Nur-Sultan, în vara anului 2020. Totuși, din cauza pandemiei, conferința a fost amânată de două ori și s-a decis să fie desfășurată la sediul Organizației Mondiale a Comerțului de la Geneva, în perioada 12-17 iunie 2022.

Participanții la conferință au luat în considerare o serie de probleme importante pentru

comerțul mondial, cum ar fi răspunsul la pandemia COVID-19, reforma OMC, agricultura și soluționarea crizei alimentare globale, subvențiile pentru pescuit, dezvoltarea în continuare a comerțului electronic și altele.

Până în prezent, propunerile privind reforma OMC au fost examinate în cadrul reuniunilor periodice ale Consiliului General, precum și în cadrul diferitelor consilii și comitete în care au fost prezentate propuneri referitoare la domenii specifice. Potrivit documentului final al MC12, Consiliul General al OMC ar fi responsabil de supravegherea lucrărilor privind reforma OMC după MC12 și de revizuirea progreselor și deciziilor care urmează să fie prezentate celei de-a treisprezecea Conferințe ministeriale [7].

În cadrul activităților de reformă a OMC, există câteva elemente asupra cărora membrii au ajuns la un acord. Acestea sunt: (i) *recunoașterea necesității reformei*; (ii) *importanța asigurării faptului că un astfel de proces trebuie să fie deschis, transparent și incluziv*; (iii) *necesitatea de a lua în considerare interesele tuturor membrilor organizației în implementarea reformei OMC*. Or, toate acestea sunt întrebări generale. În ceea ce privește parametrii de reformare a organizației, există încă dezacorduri fundamentale între membri, referitoare la următoarele aspecte:

1. **Formatul documentului reformativ:** mai mulți membri preferă un mandat scurt și general pentru reforma OMC, în timp ce alții insistă să includă în text parametrii reformei;
2. **Obiectivele reformei OMC:** marea majoritate a țărilor în curs de dezvoltare și a țărilor cel mai puțin dezvoltate solicită ca reforma OMC să se bazeze pe obiectivele stabilite în Acordul de la Marrakech de instituire a OMC. În primul rând, aceasta include necesitatea de a oferi țărilor în curs de dezvoltare și țărilor cel mai puțin dezvoltate o pondere garantată în creșterea comerțului internațional, proporțională cu nevoile lor de dezvoltare economică, prin acorduri reciproc avantajoase care vizează reduceri semnificative ale tarifelor vamale, altor bariere în calea comerțului și eliminarea tratamentului discriminatoriu în relațiile comerciale internaționale.
3. **Probleme de dezvoltare:** țările în curs de dezvoltare caută să păstreze suficient spațiu în elaborarea și implementarea măsurilor de politică comercială. În opinia lor, abordările dezvoltate în ceea ce privește reforma OMC nu ar trebui să modifice drepturile și obligațiile membrilor OMC, stabilite în acordurile OMC existente.
4. **Funcția de negociere:** unii membri ai OMC susțin că este posibil să „relanseze” funcția de negociere a OMC și să fortifice activitatea de stabilire a normelor ale organizației doar prin dezvoltarea de noi abordări de luare a deciziilor pe platforma OMC (de exemplu, principiul consensului). În același timp, țările în curs de dezvoltare se opun categoric schimbării principiilor de bază stabilite în Acordul de la Marrakech, inclusiv principiului luării deciziilor prin consens (articolul IX). Această atitudine se aplică și altor articole relevante din Acordul de la Marrakech, de exemplu, paragrafului 3 al articolului II (privind acordurile plurilaterale) [9].

Priorități și realizări ale membrilor OMC

Unii membri ai OMC și-au identificat deja prioritățile de reformă în cadrul organizației. Astfel, Uniunea Europeană susține revitalizarea celor trei funcții principale ale OMC (forum de negociere multilaterală, organ de soluționare a litigiilor, cooperare cu organizații economice și financiare internaționale), dezvoltarea durabilă, o nouă abordare a țărilor în curs de dezvoltare, modernizarea regulilor OMC, crearea unui mediu favorabil acordurilor plurilaterale. SUA pledează pentru relansarea funcției de negociere, promovarea transparenței, îmbunătățirea respectării obligațiilor, soluționarea problemelor inegalității și a distorsiunilor piețelor mondiale. Grupul african, Cuba și India susțin menținerea principiului OMC de adoptare a deciziilor prin consens, salvagardarea arhitecturii actuale a țărilor în curs de dezvoltare și a dreptului necondiționat al oricărei țări membre în curs de dezvoltare de a beneficia de aceasta, acordând prioritate problemelor de dezvoltare, restabilirea organismului de apel și a sistemului pe două niveluri de soluționare a diferendelor și fără

cerințe suplimentare de transparență pentru acordurile existente [8].

Pachetul de acorduri la care s-a ajuns la cea de-a 12 Conferință ministerială de la Geneva, a oferit răspunsuri concrete în fața provocărilor majore cu care se confruntă comerțul internațional în perioada de față.

În documentul final al MC12 Miniștrii și-au declarat hotărârea de a consolida sistemul comercial multilateral bazat pe reguli, nediscriminatoriu, deschis, corect, incluziv, echitabil și transparent, cu OMC în centrul său. În acest sens, au fost reafirmate principiile și obiectivele stabilite în Acordul de la Marrakech de instituire a OMC și subliniată relevanța și rolul crucial al comerțului și al OMC în redresarea economică globală, creșterea economică, prosperitatea, reducerea sărăciei, bunăstarea tuturor popoarelor, dezvoltarea durabilă într-o manieră compatibilă cu nevoile și preocupările respective ale membrilor la diferite niveluri de dezvoltare economică.

Au fost reafirmate dispozițiile privind tratamentul special și diferențial pentru țările în curs de dezvoltare membre și pentru țările cel mai puțin dezvoltate care sunt parte integrantă a OMC și a acordurilor sale. Tratamentul special și diferențiat prevăzut în acordurile OMC ar trebui să fie precis, eficient și operațional. În plus, a fost menționat, că comerțul ar trebui să fie desfășurat în vederea creșterii nivelului de trai, a ocupării depline a forței de muncă, având ca scop realizarea dezvoltării durabile a membrilor și îmbunătățirea mijloacelor pentru a realiza acest obiectiv într-un mod compatibil cu nevoile și preocupările respective ale membrilor aflați la diferite niveluri de dezvoltare economică. Autoritățile OMC, au convenit să raporteze cu privire la progrese către Consiliul General înainte de MC13.

A fost recunoscută necesitatea de a profita de oportunitățile existente, de a aborda provocările cu care se confruntă OMC și de a asigura buna funcționare a Organizației, de a lucra pentru realizarea reformei necesare a OMC. Reafirmând principiile fundamentale ale OMC, au fost luate în considerare reforme pentru a îmbunătăți toate funcțiile Organizației cu abordarea intereselor tuturor membrilor, inclusiv problemelor de dezvoltare. Consiliul General și organele sale subsidiare vor ghida lucrările, vor analiza progresul și, după caz, vor lua în considerare deciziile pentru următoarea Conferință ministerială. A fost recunoscută importanța și urgența abordării provocărilor și preocupărilor legate de sistemul de soluționare a litigiilor, inclusiv celor legate de Organul de Apel în vederea obținerii unui sistem pe deplin funcțional, accesibil tuturor membrilor până în 2024 [3].

Constatăm, că referitor la reformă, membrii OMC au convenit să întreprindă o revizuire cuprinzătoare a funcțiilor organizației pentru a se asigura că aceasta este capabilă să răspundă mai eficient la provocările cu care se confruntă sistemul comercial multilateral. Directorul General al OMC Ngozi Okonjo-Iweala, a menționat, că această decizie a arătat că există „un acord general că funcțiile de bază ale OMC trebuie actualizate și îmbunătățite” [4].

Realizările OMC privind subvențiile pentru pescuit, răspunsul OMC la pandemie și insecuritate alimentară, discuțiile privind comerțul electronic și alte aspecte demonstrează că sistemul comercial multilateral poate aborda și soluționa unele dintre cele mai presante probleme ale timpului. Vom analiza în continuare și aceste realizări.

Membrii OMC au ajuns la un Acord privind *subvențiile pentru pescuit* care stabilește noi reguli globale pentru a reduce subvențiile dăunătoare și pentru a proteja stocurile globale de pește într-un mod care ia în considerare nevoile pescarilor din țările în curs de dezvoltare și din țările cel mai puțin dezvoltate. Este primul acord OMC care are drept obiectiv durabilitatea mediului și al doilea acord încheiat în cadrul OMC de la crearea sa [1]. Subvențiile pentru pescuit - estimate a fi între 14 miliarde USD și 54 miliarde USD pe an la nivel global - permit mai multor flote de pescuit să activeze în mare în detrimentul vieții marine.

„Acordul interzice sprijinul pentru pescuitul ilegal, nedeclarat și nereglementat. De asemenea, interzice sprijinul pentru pescuitul stocurilor supraexploatare. În plus, este un prim pas important către reducerea subvențiilor care contribuie la supracapacitate și pescuit excesiv prin încetarea subvențiilor pentru pescuitul nereglementat în marea liberă”, a declarat directorul general Ngozi Okonjo-Iweala

membrilor la sesiunea de închidere a MC12, subliniind efectul pozitiv asupra celor 260 de milioane de oameni care depind de pescuit pentru existența lor [4].

Mai mult, țările în curs de dezvoltare și țările slab dezvoltate ar trebui să beneficieze de prevederile acordului care îi vizează în mod specific, precum și de asistență tehnică și de consolidare a capacităților care vor fi furnizate prin Mecanismul financiar al OMC privind pescuitul. Grupul de negociere privind regulile /subvențiile pentru pescuit a fost însărcinat să continue negocierile menite să reducă în continuare anumite subvenții care contribuie la supracapacitate și pescuit excesiv. Acordul va intra în vigoare de îndată ce va fi ratificat de două treimi din membrii organizației.

În fața efectelor continue ale Covid-19, membrii OMC au adoptat o declarație ministerială privind *răspunsul la pandemiile actuale și viitoare*. Aceasta include o renunțare la anumite cerințe din Acordul privind aspectele comerciale ale drepturilor de proprietate intelectuală (TRIPS) referitoare la utilizarea licențelor obligatorii pentru producerea vaccinurilor Covid-19.

Potrivit Directorului General Ngozi Okonjo-Iweala, aceste decizii „vor face ca accesul la materiale și componente medicale să fie mai previzibil în timpul acestei pandemii și a următoarei”. Compromisul privind derogarea TRIPS „va contribui la eforturile continue de desconcentrare și diversificare a capacității de fabricare a vaccinurilor, astfel încât, atunci când apare o criză într-o regiune, altele să nu fie lipsite de aprovizionare”, a adăugat ea [4].

Declarația invită organismele relevante ale OMC să continue sau să înceapă lucrările pentru a analiza lecțiile învățate și provocările întâlnite în timpul pandemiei de Covid-19. Domeniile de interes vor include restricțiile la export, siguranța alimentelor, proprietatea intelectuală, cooperarea în materie de reglementare, serviciile, clasificarea tarifară, transferul de tehnologie, facilitarea comerțului și transparența. În fiecare an se va face un raport Consiliului General până la sfârșitul anului 2024.

În același timp, Decizia ministerială privind Acordul TRIPS oferă o bază pentru ca membrii să lucreze împreună pentru a diversifica capacitatea de producție a vaccinurilor. Membrii vor avea o mai mare flexibilitate pentru a lua măsuri directe în următorii cinci ani pentru a trece peste efectul exclusiv al brevetelor printr-o derogare direcționată care să abordeze probleme specifice identificate în timpul pandemiei, în special facilitarea și simplificarea exporturilor de vaccinuri. S-a cristalizat, de asemenea, o idee mai clară despre soluțiile aferente disponibile pentru a face față unei pandemii, inclusiv o serie de măsuri de urgență. Acest rezultat deschide calea pentru ca OMS, OMPI, OMC și alte organizații să ofere sprijin tehnic pentru a profita pe deplin și eficient de toate soluțiile. Membrii OMC au convenit, de asemenea, ca până cel târziu în decembrie 2022, să decidă dacă vor extinde derogarea la producția și furnizarea de instrumente de diagnostic și tratamente pentru Covid-19 [2].

Pachetul agricol al MC12 a inclus o Declarație ministerială privind răspunsul urgent la *insecuritatea alimentară* și o decizie ministerială privind scutirea de la interdicțiile de export sau restricțiile pentru achiziții ale organizațiilor umanitare din cadrul Programului Alimentar Mondial (PAM). Ambele răspund solicitărilor din partea comunității internaționale ca membrii OMC să ia măsuri imediate pentru a aborda penuria alimentelor și creșterea prețurilor la alimente și pentru a se asigura că cei mai vulnerabili au acces la ajutor alimentar de urgență.

Declarația subliniază angajamentul ferm al membrilor OMC de a lua măsuri concrete pentru a facilita comerțul, care joacă un rol vital în creșterea securității alimentare globale și în îmbunătățirea funcționării și rezistenței produselor alimentare de pe piețele mondiale. De asemenea, reafirmă importanța de a nu impune interdicții sau restricții la export pentru produsele agroalimentare într-o manieră incompatibilă cu normele OMC [14].

Decizia PAM a fost salutăată de directorul executiv al Programului Alimentar Mondial, David Beasley: „Această scutire umanitară... va asigura că ajutorul atât de necesar poate fi livrat celor mai vulnerabili când și unde este nevoie”. Directorul General Ngozi Okonjo-Iweala, a spus că decizia va face mai ușor pentru PAM să „își îndeplinească sarcina grea de a hrăni milioanele de oameni” care suferă de foamete acută [4].

Ca parte a Deciziei ministeriale referitoare la Programul de lucru privind *comerțul electronic*, membrii OMC au convenit să își mențină practica actuală de a nu impune taxe vamale transmisiilor electronice și să intensifice discuțiile între ei pe această temă. Moratoriul va rămâne în vigoare până la MC13, care este de așteptat să aibă loc până la sfârșitul anului 2023, sau până la 31 martie 2024, în cazul în care MC13 este amânată [12].

Se așteaptă că moratoriul, reînnoit la fiecare conferință ministerială de la adoptarea sa în 1998, va contribui la menținerea cadrului favorabil oferit de OMC economiei digitale globale, milioanele de întreprinderi și locuri de muncă care depind de ea.

Miniștrii au adoptat o *Declarație Sanitară și Fitosanitară* privind abordarea provocărilor care ar putea afecta semnificativ comerțul internațional cu produse alimentare, animale și vegetale. În Declarație, membrii OMC se angajează să lanseze un program de lucru menit să identifice noi probleme care decurg din punerea în aplicare a Acordului OMC privind Măsurile sanitare și fitosanitare (Accord SPS), cu scopul de a îmbunătăți modul în care este aplicat acordul.

De asemenea, miniștrii au adoptat o decizie în care reafirmă angajamentul membrilor față de Programul de lucru al OMC privind *economii mici*, care are ca scop să abordeze provocările specifice cu care se confruntă aceste economii. O altă decizie extinde moratoriul asupra așa-ziselor plângeri de încălcare sau de alt statut în domeniul TRIPS, care se referă la situații în care un guvern poate pretinde că a fost privat de un beneficiu așteptat din cauza acțiunii altui guvern, chiar dacă nu a existat nicio încălcare a unui acord [4].

Concluzii

OMC se află la un moment de cotitură în mai multe probleme. Membrii săi sunt confrunțați, din motive diferite, cu incapacitatea lor de a folosi organizația ca forum pentru a-și avansa prioritățile specifice. Totodată OMC rămâne singurul organism economic multilateral cu putere de a încheia tratate, care poate fi folosit pentru a stabili o cooperare internațională în probleme emergente, cum ar fi poluarea cu materiale plastice, precum și probleme istorice, inclusiv subvențiile agricole. Membrii OMC pot avea multe dezacorduri, dar majoritatea sunt de acord că organizația are nevoie de reformă. Procesul de reformare a OMC va fi foarte complex și poate dura ani de zile.

În documentul final al MC12 adoptat la 17 iunie 2022, miniștrii s-au angajat să lucreze în vederea realizării reformei Organizației pentru a-i îmbunătăți toate funcțiile printr-un proces deschis, transparent și incluziv. Evaluarea va fi efectuată prin intermediul Consiliului General al OMC și al organelor sale subsidiare, cu scopul de a prezenta posibile propuneri de reformă la cea de-a 13-a Conferință ministerială (MC13), preconizează să se desfășoare până la sfârșitul anului 2023. Membrii au înaintat deja propuneri privind aspecte precum îmbunătățirea transparenței măsurilor comerciale de stat, revizuirea tratamentului special și diferențiat pentru țările în curs de dezvoltare și revigorarea funcției de negociere a OMC. De asemenea, miniștrii au convenit să poarte discuții cu privire la preocupările legate de sistemul OMC de soluționare a diferendelor, în vederea existenței unui sistem complet operațional până în 2024.

Bibliografie

1. Accord sur les subventions à la pêche. Disponibil: https://www.wto.org/french/tratop_f/rulesneg_f/fish_f/fish_f.htm
2. ADPIC, le système de propriété intellectuelle et la COVID-19. Disponibil: https://www.wto.org/french/tratop_f/trips_f/trips_and_covid19_f.htm
3. DOCUMENT FINAL DE LA CM12 ADOPTÉ LE 17 JUIN 2022. Disponibil: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=r:/WT/MIN22/24.pdf&Open=True>
4. Ensemble de résultats de Genève" obtenu à la CM12 - en bref. Disponibil: https://www.wto.org/french/thewto_f/minist_f/mc12_f/geneva_package_f.htm

5. JUNE 2022 Global Economic Prospects. Disponibil: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/18ad707266f7740bcd755498ae0307a-0350012022/original/Global-Economic-Prospects-June-2022.pdf>
6. Kostencrisis: waarom stijgen alle prijzen en wat kunnen we eraan doen? Disponibil: <https://www.nu.nl/economie/6223101/kostencrisis-waarom-stijgen-alle-prijzen-en-wat-kunnen-we-eraan-doen.html>
7. La réforme de l'OMC — tour d'horizon. Disponibil: https://www.wto.org/french/thewto_f/minist_f/mc12_f/briefing_notes_f/bfwtoreform_f.htm
8. Mais où va l'Organisation mondiale du commerce ? Par Ieva Baršauskaitė, Alice Tipping on 7 juin 2022. Disponibil: <https://www.iisd.org/fr/node/16617>
9. Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization. Disponibil: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/04-wto_e.htm
10. Ook dubbele cijfers voor prijsstijgingen in het eurogebied. Disponibil: <https://www.nu.nl/economie/6227031/ook-dubbele-cijfers-voor-prijsstijgingen-in-het-eurogebied.html>
11. Organizația Mondială a Comerțului reduce prognoza de creștere a comerțului global la doar 3%, pe fondul războiului din Ucraina. Disponibil: <https://economedia.ro/organizatia-mondiala-a-comertului-reduce-prognoza-de-crestere-a-comertului-global-la-doar-3-pe-fondul-razboiului-din-ucraina.html#.Yzg3Z3ZBxPY>
12. Programme de travail sur le commerce électronique. Disponibil: https://www.wto.org/french/tratop_f/ecom_f/ecom_work_programme_f.htm
13. Războiul din Ucraina va reduce creșterea economică dar va stimula inflația în UE și zona euro, în 2022. Disponibil: <https://www.agerpres.ro/economic-extern/2022/05/16/razboiul-din-ucraina-va-reduce-cresterea-economica-dar-va-stimula-inflatia-in-ue-si-zona-euro-in-2022--918664>
14. Sécurité alimentaire. Disponibil: https://www.wto.org/french/tratop_f/agric_f/food_security_f.htm
15. Summitul G20 de la Buenos Aires, Argentina, 30 noiembrie - 1 decembrie 2018. Disponibil: <https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2018/11/30-01/>
16. Trade and Development Report 2020. Disponibil: <https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2020>
17. Всемирная торговая организация переживает самый сложный кризис за время своего существования. Доступен: <https://attorneys.ua/ru/publication/the-world-trade-organization-now-finds-itself-in-the-worst-crisis-of-all-times>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.02>

UDC: 364.04

JEL Classification: I3, I38, H55

SOCIAL VOUCHERS – TOOL FOR SUPPORTING DISADVANTAGED PEOPLE²

TICHETELE SOCIALE – INSTRUMENT DE SPRIJINIRE A PERSOANELOR DEFAVORIZATE

*BALAN Aliona³, PhD,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chişinău
(ORCID:0000-0003-0094-7272)*

*BALAN Aliona, doctor în științe economice,
Academia de Studii Economice a Moldovei, Chişinău
(ORCID:0000-0003-0094-7272)*

Annotation: *The social protection system of the population in a welfare state must be built in such a way that it quickly and efficiently adapts to changes in the standard of living of the socially vulnerable segments of the population and, at the same time, does not hinder the economic development of the country. Solving this problem requires the implementation of new social protection tools for the population, taking into account the experience of foreign countries and national characteristics. The purpose of the article is to determine the role of social vouchers in supporting disadvantaged people, identifying the characteristics and benefits of their implementation.*

Adnotare: *Sistemul de protecție socială a populației într-un stat social trebuie construit astfel încât să se adapteze rapid și eficient la schimbările nivelului de trai al segmentelor social vulnerabile ale populației și, în același timp, să nu împiedice dezvoltarea economică a țării. Soluționarea acestei probleme necesită implementarea noilor instrumente de protecție socială a populației, ținând cont de experiența țărilor străine și caracteristicile naționale. Scopul articolului este de a determina rolul tichetelor/voucherelor sociale în sprijinirea persoanelor defavorizate, identificarea caracteristicilor și beneficiilor implementării acestora.*

Keywords: *disadvantaged people, social protection, social vouchers, standard of living, social assistance, budget funds.*

Cuvinte-cheie: *persoane defavorizate, protecție socială, tichete sociale, nivel de trai, asistența socială, fonduri bugetare.*

Introducere

În contextul dezechilibrelor macroeconomice interne și creșterii numărului de persoane care au nevoie de sprijin social din partea statului, eficientizarea utilizării fondurilor bugetare pentru protecția socială a populației este un subiect extrem de important și actual. În prezent, nu putem vorbi despre o reducere a cuantumului alocat pentru finanțarea protecției sociale, ci despre identificarea noilor forme și metode de utilizare rațională a fondurilor alocate de stat. În acest sens, acordarea

² *Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului 20.80009.0807.29 Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovatoare orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova, în cadrul Programului de stat.*

³ balan.a@ase.md

asistenței sociale orientate (țintite) poate fi o măsură importantă pentru îmbunătățirea protecției sociale a populației din Republica Moldova în condițiile actuale.

În anul 2021 cheltuielile pentru protecția socială au constituit 28.187 milioane lei, ceea ce reprezintă circa 12% din Produsul Intern Brut (PIB) al Republicii Moldova. Protecția socială are cea mai mare pondere în cheltuielile Bugetului Public Național (BPN), de 35,8% în anul 2021, 35,5% în 2020, 35,4% în 2019 [1]. În 2022 se preconizează un volum de cheltuieli pentru protecția socială de 34 623,9 milioane lei, ceea ce reprezintă 13,5% din PIB și 36,0% pondere în cheltuielile BPN [2, p.30]. Cu toate acestea, nivelul sărăciei în țară rămâne ridicat, ceea ce indică despre eficacitatea scăzută a măsurilor acordate de stat. Totodată, motivul acestei situații constă în implementarea slabă a principiului acordării țintite a asistenței sociale, lipsa evaluării adecvate a nevoii de asistență socială și mărirea scăzută a plăților sociale [4, p.29]. Pentru reducerea sărăciei este necesară eficientizarea sistemului de asistență socială orientate.

Material și metodă

În cadrul cercetării, au fost utilizate metoda de analiză a literaturii din domeniul cercetat, metoda comparativă, abstracția științifică etc. De asemenea, s-a recurs la metoda inductivă, cu ajutorul căreia au fost generalizate fapte concrete, analizate, sintetizate și formulate concluzii asupra problemei cercetate.

În calitate de suport teoretico-științific, au servit rezultatele studiilor și investigațiilor savanților și cercetătorilor autohtoni și din străinătate, precum: Stratan A., Rojco A., Heghea E., Cravenco E.V., ș.a.

Suportul informațional al cercetării îl reprezintă atât publicațiile științifice la nivel național, cât și studiile internaționale, datele statistice prezentate de Biroul Național de Statistică (BNS) și alte resurse informaționale.

Rezultate și discuții

Principiul asistenței sociale orientate prevede direcționarea prioritara a asistenței sociale spre cei mai săraci și vulnerabili, în baza evaluării nevoilor individuale. Astfel, printr-o abordare țintită, beneficiile și alte plăți sociale sunt distribuite către păturile social-vulnerabile în funcție de nevoile reale, fapt ce face posibilă utilizarea rațională a fondurilor bugetare alocate în aceste scopuri și respectarea principiului justiției sociale.

Acordarea asistenței sociale orientate prevede identificarea corectă a persoanelor/ familiilor socialmente vulnerabile, care pot fi identificate prin evaluarea reală a situației financiare a persoanelor sau gospodăriilor individuale, utilizarea indicatorilor cantitativi care indică nevoia de asistență socială a beneficiarilor, introducerea mecanismului de auto-adresare la ajutor social bazat pe caracterul autodeclarator a potențialilor beneficiari.

Abordarea asistenței sociale orientate vizează acoperirea mai precisă a beneficiarilor care au nevoie de sprijin social și eficientizarea fondurilor alocate implementării programelor sociale.

Principalul instrument de măsurare a sărăciei este pragul sărăciei. Persoanele a căror bunăstare este sub nivelul pragului de sărăcie formează partea săracă a populației [6, p.844]. În anul 2021, **pragul sărăciei absolute** în Republica Moldova a constituit în medie pe lună pe o persoană 2285,2 lei, **rata sărăciei absolute** constituind 24,4%. În același timp, **pragul sărăciei extreme** a constituit în medie 1 843,0 lei pe lună pe o persoană, iar **rata sărăciei extreme** a fost de 9,5% [3].

Altfel spus, fiecare al patrulea locuitor al țării se află în sărăcie absolută, iar fiecare al nouălea locuitor al țării se află în sărăcie extremă. Prin urmare, în pofida măsurilor de protecție socială luate de stat, rata *sărăciei* în Republica **Moldova rămâne a fi înaltă.**

O modalitate eficientă de acordare a *asistenței sociale țintite*, în opinia noastră, este acordarea de tichete/vouchere sociale. Esența acestei tehnologii constă în faptul că echivalentul unei anumite sume de bani este creditat pe cardul electronic al beneficiarului. Organizațiile comerciale și

de servicii care participă la implementarea acestei tehnologii furnizează bunuri și servicii pe baza certificatelor sociale electronice, iar la sfârșitul perioadei de raportare din buget sunt transferate fondurile pentru bunurile efectiv furnizate.

Tichetele sociale sunt certificate cu diferite valori care pot fi schimbate pe anumite bunuri sau servicii de la anumiți furnizori. Tichetele sociale sunt o formă flexibilă de asistență care oferă beneficiarilor libertatea de a alege. Totodată, tichetele sociale au un impact pozitiv asupra economiei și piețelor locale, duc la creșterea responsabilității sociale a companiilor, stimulează mediul de afaceri.

Prin intermediul tichetele sociale, statul atrage întreprinderile private în acordarea serviciilor sociale, crează concurență în domeniu, întreprinderile de stat (sau municipale) concurează în acest domeniu cu întreprinderile private.

Tichetele sociale reprezintă o alternativă viabilă ajutoarelor acordate în bani sau produse, garantează utilizarea fondurilor de către beneficiari în scopul propus, precum și implică simplificarea procedurilor administrative.

Totodată, tichetele sociale sunt o formă de asistență acordată ținând cont de persoanele aflate în dificultate, nu sunt alocate tuturor categoriilor de cetățeni, ci doar celor care într-adevăr au nevoie de sprijin la un moment dat. Sprijinul social trebuie acordat persoanelor vârstnice și persoanelor cu dizabilități, familiilor cu mulți copii și altor persoane aflate într-o situație de viață dificilă și au nevoie de ajutor, ale căror venit disponibil mediu lunar este sub minimul de existență.

Tichetele sociale pot fi utilizate de către beneficiari în diverse domenii precum:

- achiziționarea mijloacelor tehnice de reabilitare (proteze, aparate auditive, scaune cu rotile, plata medicamentelor și alimentației medicale) de către persoanele cu dizabilități;
- achiziționarea produselor alimentare; având, astfel, un tichet social alimentar, persoanele defavorizate pot cheltui suma alocată în magazin la propria discreție;
- achiziționarea bunurilor de folosință îndelungată - suma alocată poate fi alocată pentru echipamente sau alte bunuri industriale;
- eliberarea medicamentelor subvenționate;
- acordarea de servicii sociale etc.

Dacă costul bunurilor achiziționate depășește valoarea nominală a tichetului social, persoana plătește diferența de cost din contul mijloacelor financiare proprii.

Tichetele sociale pe suport electronic oferă noi oportunități pentru acordarea mai rapidă și mai bună a asistenței sociale persoanelor defavorizate și este, de asemenea, un instrument de eficientizare a evidenței și utilizării fondurilor bugetare. Totodată, formatul electronic al serviciilor sociale crește accesibilitatea și calitatea serviciilor sociale, reduce costurile cu forța de muncă și costurile financiare pentru acordarea asistenței materiale, permite specialiștilor să realizeze statistici și să identifice nevoile populației în suport social.

Implementarea tichetelor/voucherelor sociale prezintă beneficii esențiale atât pentru beneficiar, cât și pentru furnizorul serviciilor (lucrări, bunuri), precum:

- posibilitatea alegerii furnizorului de către consumator, fapt ce stimulează concurența, îmbunătățește calitatea serviciilor (lucrări, bunuri) și reducerea prețurilor pe piața respectivă, crește satisfacția consumatorului față de serviciile (lucrări, bunuri) oferite;
- plata către furnizori de realizează numai pentru serviciile (lucrări, bunuri) efectiv vândute consumatorului (lucrări, bunuri vândute);
- crește eficiența serviciilor sociale prestate;
- crește garanția utilizării tichetelor sociale pentru scopul pentru care au fost acordate în cadrul programului social;
- reduce riscul de corupție, întrucât în final destinatarul fondurilor bugetare este ales de consumator, și nu de funcționar;
- crește transparența alocării fondurilor bugetare etc.

Dezavantajele mecanismului tichetelor sociale decurg din costurile administrative mai mari în comparație, spre exemplu, cu subvențiile în numerar acordate pentru consum, totuși, în majoritatea cazurilor acestea sunt justificate prin prisma garanției utilizării în scopul propus a tichetelor. Totuși, în opinia specialiștilor, principala problemă în utilizarea mecanismului tichetelor sociale este lipsa unei înțelegeri complete a naturii acestui instrument, atât în rândul funcționarilor, cât și a furnizorilor de servicii. Nu întotdeauna există o înțelegere clară a faptului că tehnologia tichetelor sociale nu implică unițierea unui concurs, ci selectarea furnizorilor, numărul cărora nu ar trebui limitat. Mai mult, limitarea numărului de furnizori contrazice însăși ideea tichetelor sociale care vizează extinderea alegerii consumatorilor. Este nevoie de cel mai simplu mecanism posibil de obținere a dreptului de membru la programul de tichete pentru potențialii furnizori, menit să crească numărul acestora. Cu cât numărul furnizorilor care vor avea dreptul de a presta servicii (lucrări, bunuri) va fi mai mare, cu atât concurența dintre aceștia va fi mai mare și, prin urmare, calitatea serviciilor acordate va fi mai înaltă.

Tichetele sociale sunt utilizate frecvent în practica străină de acordare a serviciilor sociale. Acestea sunt implementate în SUA, fiind utilizate în sprijinul pensionarilor, persoanelor cu dizabilități, familiilor numeroase. Persoanele cu venituri sub minimul de existență primesc bonuri de masă sau certificate pentru plăta produselor alimentare, serviciilor de utilități, tratament, medicamente și transport. Piața de tranzacționare a serviciilor în cauză se ridică la 15 miliarde de dolari anual, iar magazinele, farmaciile și cantinele se luptă pentru dreptul de a deservi clienții „voucher” [8, p.1645]. În Suedia, sistemul de tichete sociale este implementat în domeniile educației și serviciilor sociale. Municipality-urile controlează furnizorii de servicii prin stabilirea standardelor de calitate a serviciilor prestate, regulile de admitere, nivelul de impozitare etc. În Finlanda, tichetele sociale sunt utilizate în acordarea serviciilor educaționale copiilor de vârstă preșcolară, în Danemarca - pentru servicii sociale persoanelor care au atins vârsta de pensionare. Mecanismul tichetelor sociale este folosită și în alte țări precum Germania, Marea Britanie, Australia, Chile, Noua Zeelandă, România.

Concluzii

Tichetele sociale oferă consumatorului dreptul de a primi un serviciu (lucrări, bunuri) de la un furnizor, la alegere, în quantumul corespunzător valorii bănești a tichetului (voucherului), iar furnizorului oferă dreptul de a primi plata pentru costul serviciului la prestarea acestuia în quantumul corespunzător tichetului (voucherului).

Mecanismul tichetelor sociale permite creșterea eficienței cheltuielilor bugetare în realizarea măsurilor de asistență socială și prevede o mai bună adaptare a programelor și măsurilor sociale la nevoile beneficiarilor de suport social.

În opinia noastră, tichetele sociale pot fi utilizate în soluționarea problemelor din sfera asistenței sociale, acestea pot fi utilizate eficient și în alte domenii - sprijin educațional pentru copiii cei mai dezavantajați, formarea sau recalificarea șomerilor etc.

În condițiile unei cereri crescânde la măsurile de protecție socială cauzată de instabilitatea economică și riscurile continue de reducere a finanțării bugetare, este necesară crearea unui sistem flexibil de sprijin social țintit, care să poată fi adaptat rapid la schimbările social-economice, fapt ce va contribui la creșterea eficienței sistemului de protecție socială a populației din Republica Moldova.

Bibliografie

1. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. Raport privind executarea bugetului public național la situația din 31 decembrie 2021. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/content/raport-privind-executarea-bugetului-public-na%C8%9Bional-la-situa%C8%9Bia-din-31-decembrie-2021>
2. Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova. NOTA INFORMATIVĂ la proiectul legii bugetului de stat pentru anul 2022. Disponibil: <https://mf.gov.md/ro/content/proiectul-legii-bugetului-de-stat-pentru-anul-2022-0>

3. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Nivelul sărăciei în Republica Moldova. Disponibil: <https://statbank.statistica.md/>
4. Balan A. Social protection in the field of employment persons with disabilities in the Republic Moldova. În: Revista științifică EcoSoEn. 2021, An.4, Nr.3-4/2021, pp. 29-36. SSN 2587-344X. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/358079037_SOCIAL_PROTECTION_IN_THE_FIELD_OF_EMPLOYMENT_OF_PERSONS_WITH_DISABILITIES_IN_THE_REPUBLIC_OF_MOLDOVA
5. Stratan A., Rojco A. Impactul social-economic al introducerii tichetelor de masa în Republica Moldova. Chișinău, 2013. Disponibil: https://ince.md/uploads/files/1386916112_tichete-de-masa-2013-13-dec.pdf
6. Rojco A., Heghea E. Nivelul și principalele profiluri ale sărăciei populației Republicii Moldova: măsurare și evaluare. Disponibil: http://dspace.ince.md/jspui/bitstream/123456789/1428/1/Nivelul_si_principalele_profiluri_ale_saraciei.pdf
7. Disability Inclusive Cash Assistance. Published by CBM Global. 2021. Disponibil: https://cbm-global.org/wp-content/uploads/2021/08/CBM-Global_DisabilityInclusiveCashAssistance.pdf
8. Кравченко Е.В. Адресность предоставления мер социальной поддержки: особенности и направления развития. В: Креативная экономика, 2020, Том 14, № 8. с. 1645-1664. Доступен: <https://creativeconomy.ru/lib/110701>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.03>

UDC: 334.7, 378

JEL Classification: I23, O30

ANALYSIS OF THE FACTORS OF THE EXTERNAL AND INTERNAL ENVIRONMENT OF THE INNOVATION ECOSYSTEM OF UNIVERSITIES

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ ВНЕШНЕЙ И ВНУТРЕННЕЙ СРЕДЫ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОСИСТЕМЫ ВУЗОВ

*BLAGORAZUMNAYA Olga, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0001-6791-5481)*

*ISRAELI Milana, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-3033-754X)*

*БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID: 0000-0001-6791-5481)*

*ИЗРАЕЛИ Милана, студент, III цикл обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID: 0000-0002-3033-754X)*

Annotation: This article analyzes the factors of the external and internal environment of the innovation ecosystem of universities on the example of Israel. At the same time, such methods of strategic analysis as PEST analysis, SWOT analysis and the "Five forces of competition" model by M. Porter were used. The analysis revealed the strengths and weaknesses of the innovation ecosystem of Israeli universities, opportunities, and threats. The university's innovation ecosystem needs appropriate policies, initiatives, and specific support programs to ensure its development, which will constantly adapt to the changing environment and evolve to attract talent, resources, and opportunities.

Аннотация: В данной статье проведен анализ факторов внешней и внутренней среды инновационной экосистемы вузов на примере Израиля. При этом использовались такие методы стратегического анализа как: PEST-анализ, SWOT-анализ и модель «Пять конкурентных сил» М. Портера. Проведенный анализ выявил сильные и слабые стороны инновационной экосистемы израильских университетов, возможности и угрозы. Инновационной экосистеме университета нужна соответствующая политика, инициативы и конкретные программы поддержки для обеспечения ее развития, которые постоянно будут адаптироваться к меняющейся среде и развиваться для привлечения талантливых кадров, ресурсов и возможностей.

Keywords: analysis, innovation, university, development, ecosystem.

Ключевые слова: анализ, инновации, университет, развитие, экосистема.

Introduction

One of the main factors of the success of the modern university on global and national markets is its ecosystem. Ecosystem approach when examining innovative processes allows to focus attention on the important role of innovations in the development of the university and indicates the necessity of mandatory consideration of the positive and negative influence of the conditions and factors of the internal and external environment of the university on the success of its innovative activities.

Israel as a country with a developed innovative economy is forced to meet this status in the future. Israeli universities need to consider the influence of the external and internal environment for the development of innovative activity, the potential of students, as future creative social leaders, and entrepreneurs. The purpose of the article is to identify the most important directions of university activity in the formation and development of the innovation ecosystem, considering the influence of external and internal environmental factors. Обзор научных использование, devoted to the analysis of the influence of factors on the development of ecosystems, showed the insufficient attention of the authors to the study of the features of university innovation ecosystems.

Materials and methods of research

To manage the innovation ecosystem of the university, it is necessary to apply the methods of strategic analysis and analyze the factors affecting its competitiveness. As methodological tools for managing the development of the university's innovation ecosystem and assessing its competitiveness, PEST analysis, SWOT analysis, as well as the "Five forces of competition" model by M. Porter can be used.

Results and considerations

Innovation ecosystems are inherently dynamic and evolutionary. They are influenced by various factors that contribute to their development or destruction. The diversity of factors and conditions for the development of innovation ecosystems determines the diversity of methods for their research. Moreover, for a particular innovation ecosystem, the set of methods may be different due to the different purposes of the analysis of its participants. To assess the factors of development of innovation ecosystems, the author used: the "Five forces of competition" model by M. Porter, PEST-analysis, SWOT-analysis, which are considered below.

Israeli universities need to respond quickly to changing demands and demands from society, constantly work to improve their competitiveness in order to maintain their relevance and attractiveness in the market of educational services. For the education sector, the development of innovativeness is a necessity, since Israel's higher education has covered the country's core values in recent years. The internationalization of higher education, the growing demand for professional personnel of the high-tech industry have increased competitive pressure on universities, demanding to increase their efficiency.

Assessment of the competitiveness of universities and their external business contacts is possible by analyzing the macro environment with the help of "Five forces of competition" model by M. Porter. Let's analyze the elements of this model in relation to the university.

The influence of suppliers is manifested through: state regulation of the education system, financing of fundamental and applied science, stimulation of innovation promotion; developed ecosystems of the Israeli business sector (military, ICT sector, Startup), venture capital market, close ties between Israeli universities and business; the education system, as a provider, is designed to serve as a provider of the skills needed for science; foreign companies act as sponsors of innovative developments through joint R&D programs. This factor of the external environment according to the model of M. Porter in the context of the situation under consideration is not of great importance. The provision of educational services to a small extent depends on the supply of third-party organizations.

For example, material and technical equipment is not made so often, so there is a low dependence on suppliers.

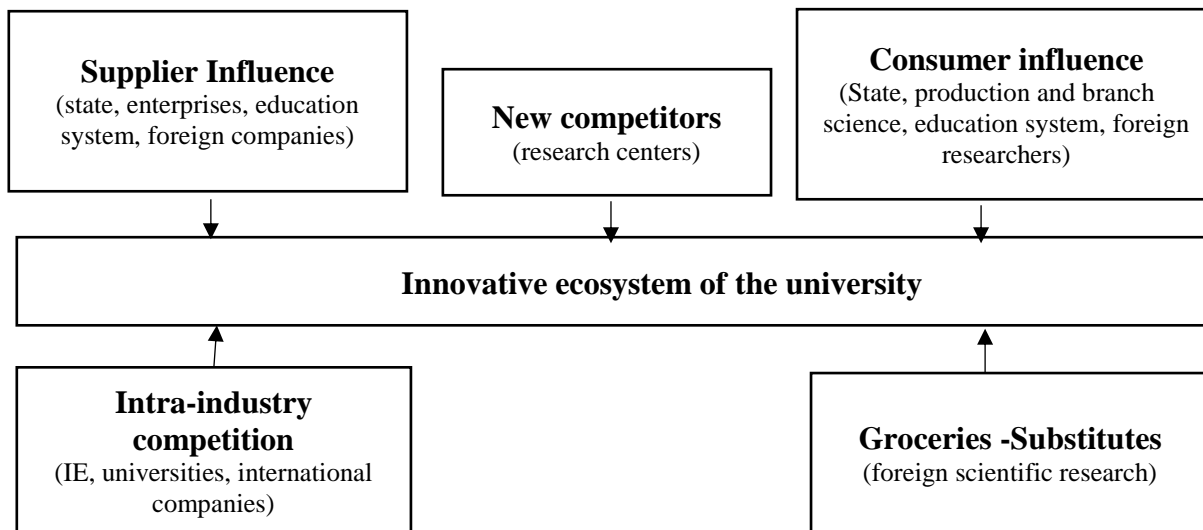

Figure 1. “The five forces of competition” model by M. Porter in university innovation ecosystem [developed by the authors]

Potential new competitors: to assess the threat of new competitors, it is necessary to consider the complexity and ease of entry into the market of educational services. As you know, the difficulty lies in the need to have a significant initial capital, staffed by qualified teachers, obtaining a license to conduct educational activities.

The consumers of innovations include the state, the spheres of industry science and high-tech production, the education system, as well as foreign researchers. Conducting R&D and commercializing them is unique. Since the number of consumers for these studies is large and they act largely independently of each other, buying a certain number of products (technologies or services), they do not have the ability to greatly influence prices, quality, and other conditions for the provision of services.

Competition within the industry is expressed in the emergence of independent research centers outside universities. To assess the threats of the emergence of new competitors, it is necessary to consider the complexity and ease of entry not only into the market of educational services, but also the innovative market. Threats to the emergence of new competitors in the innovation sector should be given special attention, which is confirmed by the growth trend of the global innovation index for Israel.

The authors considers substitute products (services) as an opportunity to create new technologies and conduct fundamental research at home and abroad. A variety of these studies in the international market is large, most Israeli startups are bought by international companies, so the impact of substitute products on the competitiveness of universities is average.

Thus, it should be noted that the most significant environmental factors influencing the innovative activities of Israeli universities are the following: "the threat of the emergence of new competitors" and "intra-industry competition", and the least significant factors are "suppliers", "consumers" and "substitute products". The next methodological tool used to implement image management of the organization and assess its competitiveness is PEST analysis. PEST-analysis is designed to identify the Political, Economic, Social and Technological aspects of the external environment. The results of PEST-analysis allow us to assess the external economic situation

developing in the field of scientific research and its commercialization. Specific external factors affecting the structure and content of the university's strategy are presented in Table 1.

Table 1. External factors affecting the development of the university's innovation ecosystem [developed by the authors]

<p style="text-align: center;">Political</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Changes in legislation in the field of education and research 2. State and municipal regulation and control of activities 3. Introduction of standards for the development of innovation ecosystems 4. Social policy of low-resource groups (including in the field of university R&D) 	<p style="text-align: center;">Economic</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. The state of the economy of the industry directly related to the profile of the university, and trends in its change 2. Average salary in education 3. Inflation rate 4. The need for university graduates and trends in change
<p style="text-align: center;">Social</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Demographic situation (including migration situation) 2. Socio-cultural values of the population 3. Level of social mobility 4. Opinion and attitude of consumers/employers towards private educational institutions 5. Demand by applicants for the main educational programs 	<p style="text-align: center;">Technological</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Development of educational technologies in Israel and in the world 2. Financing of research and development 3. State and trends of development in educational methods and research 4. Technological literacy of consumers

The formation of the university's strategy is a process of transformation and concretization in relation to the peculiarities of the university of the provisions of state policy in the field of education and research, taking into account the external and internal contexts of the university. Important political factors that affect the development of the university's innovation ecosystem and the content of the university's strategy are changes in Israeli legislation in the field of education and research, state and municipal regulation and control of activities. Among the economic aspects of PEST-analysis, it is necessary to highlight the low level of wages in the educational sphere, the level of inflation, the need for university graduates and others. The key social aspects are the demographic situation, as well as the demand for educational programs in the field of entrepreneurship and innovation management. Technological aspects (development of new technologies) have the strongest impact on the development of the innovation ecosystem, as they provide the innovation process, state and trends. The use of PEST-analysis allows you to approach systematically the formation and development of the organization's strategy as a stage of the algorithm for managing the innovation ecosystem of the university.

SWOT analysis is an integrated approach to assessing the competitive position of the university. It allows you to identify the strengths and weaknesses of the innovation ecosystem of the university, as well as potential opportunities and threats. On the basis of SWOT analysis, it is possible to form strategic alternatives and evaluate each of them in a competitive environment, while achieving the strategic goals and objectives of the ecosystem development and satisfying the interests of its participants. Understanding your advantages and disadvantages will contribute to the development of directions for development.

The results of the authors' SWOT analysis of the innovation ecosystem of Israeli universities are reflected in Table 2.

Table 2. SWOT-analysis of the development of the innovation ecosystem of universities
[developed by the authors]

Strengths	Opportunities
<ol style="list-style-type: none"> 1. Educational system. 2. Partnerships. 3. Human capital. 4. Infrastructure and programs. 5. Culture of entrepreneurship. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Management. 2. Communications. 3. Potential. 4. Orientation. 5. Financing.
Weaknesses	Threats
<ol style="list-style-type: none"> 1. Concept and strategy. 2. Consistency and organizational flexibility. 3. Access to resources. 4. Database. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. "Brain drain" (migration situation). 2. Motivation to start a business. 3. National security. 4. Information portal on innovation activity.

Strengths. The educational system of Israel is characterized by high quality training, especially technical and engineering specialties, and research universities occupy worthy places in international rankings [8]. The most significant internal factors of competitiveness in the field of innovation activities of the university include the level of quality of educational services provided, the level of qualification of the teaching staff. The Israeli ecosystem of educational innovation is led by EdTech [1]. The developing educational ecosystem of EdTech includes more than 100 enterprises and entrepreneurs, as well as other stakeholders (investors, start-ups, educators, politicians, educational companies). EdTech hosts conferences, meetings, roundtables and a dynamic DLD Innovation Festival that promote individual and collective learning. Another organization (MindCET Education and Technology Research Center) brings together educators and entrepreneurs to develop innovative technologies in education. MindCET's approach to Israeli educational technology startups aims to create a new educational paradigm focused on creating sustainable change. An important advantage of Israel's innovation ecosystem is the know-how commercialization system that operates in most national universities. It is based on the fact that a company (Technology Transfer Company) is created at the university, whose specialists assess the commercial potential of the future product and develop a business plan for promoting it to the market. Then an investor is sought for this project, and if a new product is successful on the market, its creators receive royalties. The advantage of such companies created based on universities is that their composition, in addition to scientists, there are representatives of the business community (managers, marketers, financiers, lawyers). The most famous innovative projects that have passed through university technology transfer companies are: ER barcode scanner, flash memory, medicine for the treatment of multiple sclerosis Copaxone (pharmaceutical company Teva), cherry tomatoes, etc. [6]. A network of partnerships with business structures and other participants with the necessary resources, competencies and targets contributes to the development of innovations [5]. Israeli universities develop educational programs on entrepreneurship, hold competitions for the best business idea, provide the opportunity to practice in laboratories, which contributes to the development of human capital. The innovation ecosystem is characterized by a developed infrastructure for research: technology centers, innovation laboratories, R&D centers, own venture funds. On the site of the hubs, which are a meeting place for various communities and groups, universities hold various events to promote entrepreneurship and innovation, cooperate with business representatives, create joint educational and technological projects. Israel is a unique non-bureaucratic culture that encourages enthusiasm for innovation. Most Jews living in Israel are immigrants from developed countries such as the United States and have an entrepreneurial spirit willing to take risks. Therefore, the development of an entrepreneurial culture also contributes to the development of an innovative ecosystem.

Weaknesses. Although Israel has developed an innovative strategy for the country, but in the innovation ecosystem of universities there is no single concept for its development. Therefore, there are difficulties in attracting stakeholders in the process of developing innovations. Analysis of the development strategies of leading Israeli universities showed their focus on training globally competitive specialists, implementing innovative world-class scientific projects. Therefore, it is necessary to develop strategic plans for the realization of creative potential at the university level and increase its role in the development of the region [4]. Access to resources in the form of financial resources, information and hardware, software and more is critical to enabling innovators to conduct their research. A weakness in the development of the university's innovation ecosystem is the lack of formation. research databases, which will contribute to the analysis and analysis of innovative ideas, the formation of optimal access to national and international research and development and other opportunities for the development of the ecosystem.

Key capabilities (management, communications, potential and orientation) will allow the university's innovation ecosystem to be dynamic and competitive. Israel's Innovation Authority-Based Strategy Promotes Innovation Dynamics in the Country [2]. The Planning and Budget Commission of the Council for Higher Education of Israel coordinates financial issues between public authorities and universities, participates in the TELEM 1 forum, finances a number of projects related to higher education institutions, contributes to the formation of sustainable links between academic science and applied industrial R&D [7]. Competent management and a good team allow us to set and solve various tasks for the development of the innovation ecosystem university even in conditions of severely limited funding. But development strategies and programs must come from the university itself. The creation of links between universities, business and the state are contextual, contributes to flexibility in approaches to the development of policies and programs that would support the dynamism of innovation and entrepreneurship. Building the innovation potential of ecosystems requires innovation infrastructure, which is usually centered around higher education institutions: innovation centers, technology parks, laboratory programs, and other similar mechanisms. The orientation of the university to the development of the innovation ecosystem requires the promotion of an innovative culture, a new way of thinking, the development of projects and programs.

The following types of threats are considered as negative forces: the migration situation in the highly intellectual labor market (young scientists leave for the United States and other countries), low motivation for starting their own business [3], national security of the country, as well as the lack of an information portal on the innovative activities of universities.

Thus, assessing the opportunities and threats faced by the university's innovation ecosystem, as well as its strengths and weaknesses, will help the university develop alternative strategies. With the development of the right strategy, the university can emphasize its strengths and minimize weaknesses, which will allow it to take advantage of opportunities and avoid dangers.

Conclusions

The innovation ecosystem is positioned as a new organizational integrity and a way of producing innovations at the present stage of economic development. Analysis of the factors of the external and internal environment of the innovation ecosystem confirms that the university has the potential for development and improvement. Higher education institutions in Israel have good potential to become not only new educational hubs, but also the core of the innovation ecosystem. Universities can become spaces for "creating the future", not only in the sense that they will produce scientific and technological knowledge for the future (a role that universities have already played over the past century), but also laboratories of social innovation, including for the search for new models of the economy, new management systems, the university acts as the holder of the space of joint creativity, collective learning, and innovation.

Bibliography

1. EdTech Israel. Available at: <https://edtech.org.il/>
2. Kon F. et al. A panorama of the Israeli software startup ecosystem. In: SSRN Electronic Journal, 2014. ISSN 1556-5068. Available at: https://www.researchgate.net/publication/262726131_A_Panorama_of_the_Israeli_Software_Startup_Ecosystem_WP
3. Menipaz E., Avrahami Y. Entrepreneurship and Innovation Eco-system in Israel. Israel GEM 2018/2019 Report The Ira Center for Business, Technology and Society. Ben Gurion University, 2019. 52 p.
4. Reichert S. The role of universities in regional innovation ecosystems. In: European University Association (EUA) Publications, 2019. Available at: https://www.eua.eu/downloads/publications/eua%20innovation%20ecosystem%20report_final_digital.pdf
5. Valkokari K. Business, innovation, and knowledge ecosystems: How they differ and how to survive and thrive within them. In: Technology Innovation Management Review, 2015, nr.5(8), p.17-24. ISSN 1927-0321.
6. Коротков И. Г. Национальная инновационная система Израиля в начале XXI века. В: Мир новой экономики, 2020, № 3, с. 27-33. ISSN 2220-7872.
7. Марьясис Д. А. Факторы успешного инновационного развития Израиля. В: Научно-практический журнал «Финансы и бизнес», 2016, № 1, с. 51-64. ISSN 1814-4802.
8. Ружанский В. Г. Израильское образование в условиях глобализации: вызовы времени и перспективы развития. В: Ученые записки. Электронный научный журнал Курского государственного университета, 2021, №4(60), с.499-521. ISSN 2074-1774. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/izrailskoe-obrazovanie-v-usloviyah-globalizatsii-vyzovy-vremeni-i-perspektivy-razvitiya>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.04>

UDC: 332.1, 334.7, 339.5

JEL Classification: P23, P42, Q13

**TECHNIQUES AND ACTIONS TO PROMOTE DOMESTIC AGRI-FOOD PRODUCTS
ON FOREIGN MARKETS**

**METODE ȘI ACȚIUNI DE PROMOVARE A PRODUSELOR AGROALIMENTARE
AUTOHTONE PE PIEȚELE STRĂINE**

**BURBULEA Rodica, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Technical University of Moldova, Chisinau**
(ORCID: 0000-0003-4462-6534)

**MOROI Elena, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Technical University of Moldova, Chisinau**
(ORCID: 0000-0002-8385-9210)

**BURBULEA Rodica, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău**
(ORCID: 0000-0003-4462-6534)

**MOROI Elena, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Tehnică din Moldova, Chișinău**
(ORCID: 0000-0002-8385-9210)

Annotation: The purpose of this research is to identify the techniques and actions for the promotion of domestic agri-food products on foreign markets. Promotion involves communication with the consumer, not necessarily directly, but with the aim of positively influencing his wishes or actions. On international markets, it is often difficult to coordinate the promotion strategy with the other marketing strategies due to the high degree of variability of promotion tools and because, however, culture, customs and language differences also complicate the promotion activity. The promotion of agri-food products on foreign markets includes a set of actions and means aimed at informing and attracting potential buyers in order to satisfy their needs and desires and, implicitly, to increase the economic efficiency of the activity of the producing enterprises.

Adnotare: scopul prezentei cercetări este de a identifica tehnicile și acțiunile de promovare a produselor agroalimentare autohtone pe piețele externe. Promovarea presupune comunicare cu consumatorul nu neapărat directă, dar cu scopul de a influența în sens pozitiv dorințele sau acțiunile acestuia. Pe piețele internaționale este adesea dificil de coordonat strategia de promovare cu celelalte strategii de marketing datorită gradului ridicat de variabilitate a instrumentelor de promovare și pentru că totuși cultura, obiceiurile și diferențele de limbă îngreunează și ele activitatea de promovare. Promovarea produselor agroalimentare pe piețele externe include un ansamblu de acțiuni și mijloace vizând informarea și atragerea cumpărătorilor potențiali în vederea satisfacerii necesităților și dorințelor acestora și, implicit, a creșterii eficienței economice a activității întreprinderilor producătoare.

Keywords: promotion, foreign trade, export, import, strategy, competitiveness, cooperation.

Cuvinte-cheie: promovare, comerț exterior, export, import, strategie, competitivitate, cooperare.

Introduction

The promotion of agri-food products on foreign markets requires a broader fundamental approach in a systemic form with deep implications on the efficiency of the promotion of Moldovan exports. The system of promotion of agri-food products on foreign markets represents a set of tools, techniques and methods through which certain aims and objectives of exports growth and diversification are pursued.

In most countries, at the governmental level there are bodies that support the promotional actions of exporting companies, organizations and institutions by granting premiums and subsidies.

An important role belongs to the apparatus of economic representation and the network of commercialization abroad, which through the actions of spreading information on the potential of the national economy and the export offer, as well as by providing assistance to exporters (information, forecasts on branches and products, consultancy in the use design, consultancy in the organization and conduct of commercial operations) contribute to increasing the level and quality of efforts to promote and propel exports.

Foreign trade activity under the conditions of the market economy requires permanent, sufficient, good quality and up-to-date information. From here, objectively derives the necessity of setting up and perfecting the systems to ensure them.

Materials and methods of research

In order to carry out this study, various research methods were used such as: comparative method, analysis, synthesis, induction and deduction, statistical data collection, monographic method. The informational and statistical support of the conducted investigations was provided by the generalizing data of the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, the data of the Ministry of Economy of the Republic of Moldova.

Results and considerations

The problem of approaching the promotion systems of agri-food products on foreign markets must take into account the relationship between the commercial policy and the promotion policy, the interconnection between their methods and goals, as well as the concordance between these two policies in order to ensure a generous and rigorous economic policy.

The policy of promoting agri-food products on foreign markets is a component of the marketing policy which, through the applied means and instruments, uses various strategies to publicize the export potential and cooperation in order to diversify exports.

The promotion of external economic affairs brings together, in a complex mechanism, all the concepts, means and instruments used to make known the export and cooperation potential of a company, branches or economies in order to increase and diversify exports.

Entering an export market is a good way for the enterprise to present itself and its product, to familiarize itself with potential partners, competitors and with the local business environment. There are ways that require more financial resources, but there are also alternatives that require smaller investments, so each enterprise chooses the method that corresponds to its capabilities and priorities. There are three basic ways in which the market can be approached - attending fairs and exhibitions, attending trade missions and attending one-to-one business meetings (B2B).

Exhibitions - the place where the reputation of the enterprise and its products come together, where you can meet your competitors and develop new ideas.

Trade missions – a good way to get to know the target market and potential partners located there.

Individual business meetings (B2B matchmaking) – a very effective format for establishing partnerships and penetrating the target market, it can be organized within events or outside them, at

the offices of potential partners, with different people in the same enterprise, you get diametrically opposite answers.

An essential role in increasing the competitiveness of goods is played by measures to stimulate exports, which are divided into four categories and can be of the following nature: budgetary through subsidies, premiums; fiscal through tax exemptions, reductions or refunds; financial-banking by granting and guaranteeing loans, exchange rate by offering a more advantageous exchange rate than the official exchange rate (the exchange rate with a premium given by commodity groups and geographical areas) and by monetary depreciation only in the short term if the reduction of the national currency exchange rate is more accelerated than reducing its domestic purchasing power, a phenomenon known as dumping.

A promotion and information program is a coherent set of operations that may include: advertising campaigns in the press, on television, radio or online; promotional actions at the point of sale; public relations campaigns; participation in exhibitions and fairs.

The promotion programs, which are implemented by the beneficiaries over a period of 1-3 years, can take the form of:

- "simple" programs presented by one or more organizations formulating proposals from the same Member State - more than half of the budget allocated to such programs in 2016-2021 targeted markets outside the EU or
- "multinational" programs presented by two or more organizations formulating proposals from at least two Member States or by one or more pan-European organizations - although the proportion of such programs targeting non-EU markets increased in the period 2016-2021 they were mainly used to finance promotional activities on the domestic market.

The major objective in the promotion of agri-food products on foreign markets is the amplification of the state's role by providing permanent support to producers and exporters of agri-food products. In this context, it is necessary not only to liberalize trade conditions, but also to create mechanisms and levers to promote the respective products. The promotion of agri-food products on foreign markets is the fundamental factor for balancing the trade balance, creating new jobs and ensuring a sustainable economic development.

In the conditions of COVID 19, which has affected practically all the economies of the world, many countries (especially the developed ones), are initiating new strategies for the development of national economies emerging from the existing realities, respectively adapting/adjusting the economic processes so that they can cope pandemic challenges in order to minimize the economic losses caused by COVID19. Regrettably, in the Republic of Moldova, according to the NBS, the GDP recorded a decrease of 8.2% in the first 9 months of 2020 compared to the similar period in 2019.

Exports of domestic goods, however, in 2021 constituted 2433.2 million US dollars (77.4% of total exports), increasing by 28.9% compared to 2020, which contributed to the increase of the total value of exports by 22,1%.

In 2021 re-exports of foreign goods (after processing and classic ones) amounted to 711.2 million US dollars (22.6% of total exports) or 22.7% more compared to 2020. This growth influenced the increase in total exports by 5.4%.

Re-exports of goods after processing (including clothing, footwear and parts of footwear, sets of spark plugs and other sets used in means of transport, coaxial cables, electrical conductors and transformers, bags, leather pocket goods and textile materials, shelled nuts, seats, seat parts, toys, steering wheels, columns and steering boxes for motor vehicles) held 15.2% of total exports, and the classic re-exports of goods, which did not undergo essential transformations (diesel, medicines, articles of plastic and wood for transport or packaging, cigarettes containing tobacco, water pipe tobacco, whisky, vodka, liqueurs, wine or grape marc distillates, sparkling wines, rum, gin, beer, perfumes, waters toilettries, beauty products) - 7.4%.

In 2021 road transport means remain the most frequently used for goods exports (83.7% of total exports), followed by maritime transport (9.5%), rail transport (5.6%) and air transport (1.2%).

Exports of goods destined for the countries of the European Union (EU-27), in 2021, totaled 1919.4 million US dollars (17.0% more compared to 2020), holding a share of 61.1% in total exports, down by 5.4 percentage points compared to 2020 (Figure 1).

Exports of goods to the CIS countries, in 2021, had a value of 466.2 million US dollars (23.7% more compared to 2020), which is equivalent to a share of 14.8% in total exports, decreasing by 0.5 percentage points compared to 2020 (Figure 1).

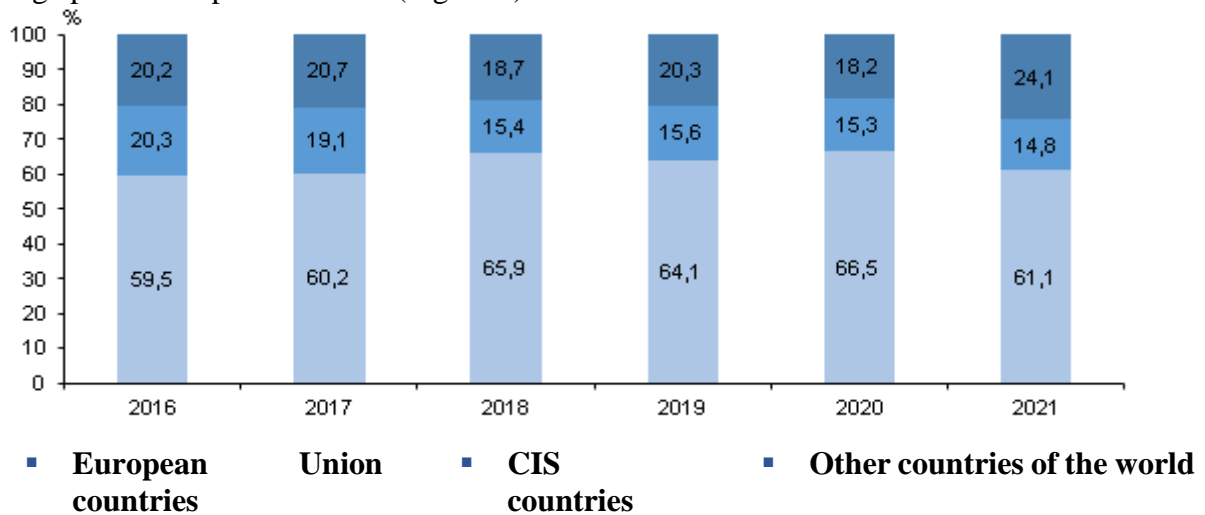

Figure 1. The structure of goods exports, in the years 2016-2021, by country groups (%) [4]

In 2021, the main destination countries of goods exports (Figure 2), which held 89.7% of total exports, were: Romania (26.5% of total exports), Turkey (10.0%), the Russian Federation (8.8%), Germany (7.8%), Italy (7.6%), Switzerland (3.8%), Poland (3.5%), Ukraine (3.0%), Czech Republic and Bulgaria (2.5% each), Belarus (2.2%), the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (2.1%), Spain (2.0%), Greece (1.4%), Hungary (1.3%), the Netherlands (1.1%), France and the United States of America (1.0%), Lebanon and Serbia (0.8%) [3].

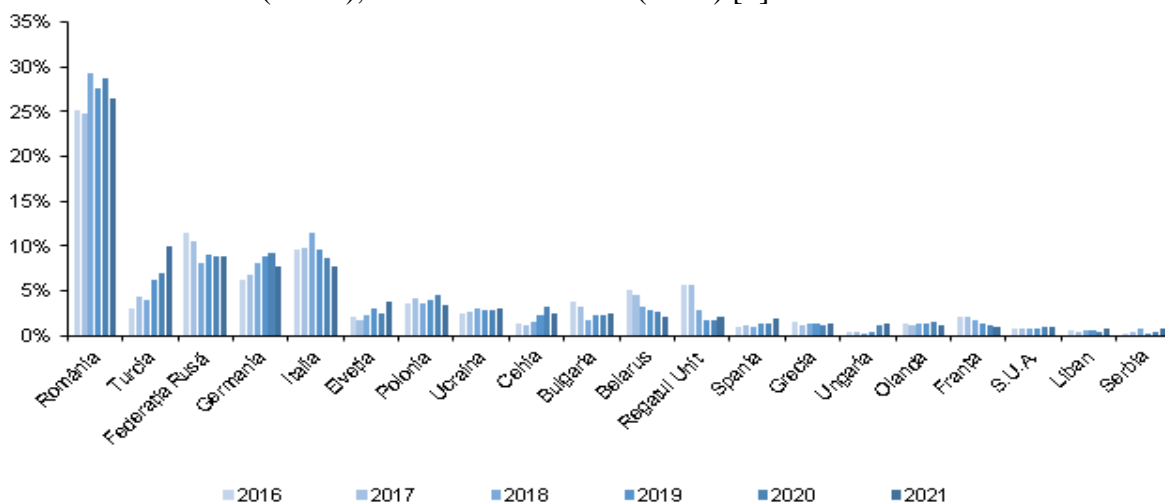

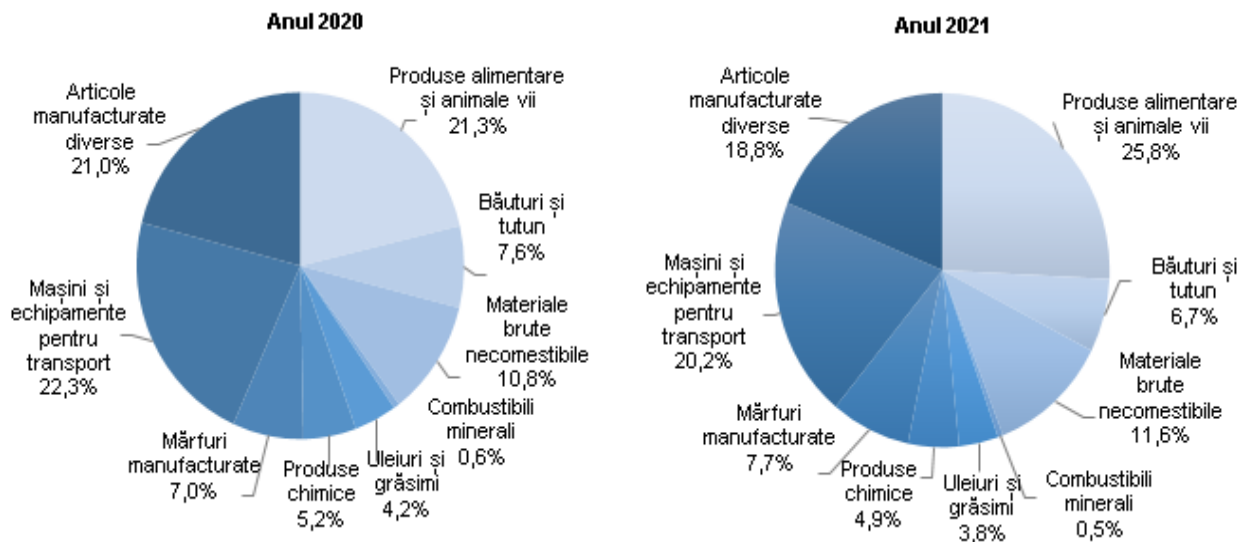
Figure 2. The structure of exports, in the years 2016-2021, by the main countries of goods destination (%) [4]

The analysis of the exports evolution by country in 2021 compared to 2020, reveals an increase in goods deliveries to Turkey (1.8 times), Romania (+17.9%), the Russian Federation (+27.3%), Switzerland (by 1.9 times), Spain (1.8 times), Italy (+12.3%), Ukraine (+33.5%), the

United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (1.5 times), Germany (+8.8%), Bulgaria (+33.7%), Greece (1.6 times), Hungary (1.5 times), Serbia (2.5 times), the United Arab Emirates (by 21.3 times), Lebanon (2.1 times), Belgium (1.7 times), Israel (2.5 times), Portugal (1.8 times), Slovakia (1.6 times), the United States of America (+23.6%), Egypt (12.6 times), Cyprus (+34.2%), Bangladesh (10.7 times), France (+9.4%), Uzbekistan (1.5 times), Indonesia (+47.4%), Canada (+41.3%), Tunisia (7.3 times), Libya (73.3 times), North Macedonia (2.2 times), Belarus (+2.9%), Malaysia (1.6 times), Syria (+37.7%), Azerbaijan (+41.1%), which contributed to the increase in total exports by 27.1% [3].

At the same time, exports of goods decreased in Georgia (-14.5%), Jordan (-63.6%), Czech Republic (-1.8%), Poland (-1.1%), mitigating, thus, the increase in total exports by 0.3% [5].

In the structure of exports, from the year 2021 (Figure 3), six sections of goods from the International Trade Standard Classification (CSCI Rev.4) hold 90.8% of total exports, as follows: food products and live animals (25.8 %); machinery and equipment for transport (20.2%); various manufactured items (18.8%); inedible raw materials (11.6%); manufactured goods (7.7%); beverages and tobacco (6.7%).

Various manufactured items (21.0%)

Machinery and equipment for transport(22.3%)

Manufactured goods(7.0%)

Chemical products (5.2%)

Oil and fat (4.2%)

Mineral fuel (0.6%)

Inedible raw materials (10.8%)

Beverages and tobacco (7.6%)

Food products and live animals (21.3 %)

Figure 3. Structure of exports, by commodity sections (%) [4]

In 2021 compared to 2020, there increased the exports of cereals and cereal-based products (2.9 times), metal-bearing ores and metal waste (3.2 times), electrical machines, appliances and their parts (+10.0%), clothing and accessories (+14.6%), seeds and oleaginous fruits (+15.2%), road vehicles, mainly re-exports (2.1 times), medicinal and pharmaceutical products, mainly re-exports (1.5 times), yarn, fabrics, textiles and related products (+29.6%), alcoholic and non-alcoholic beverages (+10.3%), furniture and its parts (+12.8%), fixed, crude, refined or fractionated vegetable

fats and oils (+17.1%), non-metallic mineral articles (+33.4%), processed metal articles (1.6 times), sugar, sugar-based products ; honey (1.8 times), vegetables and fruits (+3.8%), iron and steel (8.7 times), wooden articles, excluding furniture (+32.0%), machinery and industrial appliances with general applications; parts and spare parts of these machines (+25.1%), raw and processed tobacco (+48.0%), footwear, mainly re-exports (+11.2%), prefabricated constructions; other installations and accessories for sanitary, heating and lighting installations, mainly re-exports (+29.8%), paper pulp and paper waste (2.6 times), paper, cardboard and pulp articles, from paper or cardboard (+28.8%), coffee, tea, cocoa, spices and their substitutes (+29.9%), travel articles; bags and similar, mainly re-exports (+20.6%), meat and meat products (+33.2%), tanning and coloring products (3.1 times), essential oils, resinoids and perfumes, toilet preparations , beauty products (+14.4%), oil, petroleum products and related products, mainly re-exports (+10.2%), influencing the increase in total exports by 27.5%.

At the same time, there decreased the exports of organic chemical products (-25.9%), live animals (-27.8%), professional, scientific and control instruments and devices (-5.9%), animal feed (-4.0%), specialized machines and devices for specific industries (-8.5%), mitigating the increase in total exports by 0.8%.

Creating a favorable investment climate, perfecting the instruments for attracting foreign and domestic investments, as well as promoting domestic products to increase the competitiveness of the economy and increase exports must represent fundamental priorities of the state. The development, promotion and implementation of a comprehensive economic policy in the field of investment attraction and export promotion is closely related to the economic growth based on innovations and investments. The contribution of investments to increasing the competitiveness of enterprises and facilitating technological transfer, creating new jobs and stimulating foreign trade are the basic elements considered in the process of developing and implementing policies to attract investments and promote exports [1].

In order to ensure an optimal, sustainable and inclusive economic growth, the economic policies promoted by the state institutions must be oriented towards increasing the competitiveness and quality of domestic goods, increasing exports, including the increase of investments in economic infrastructure.

In an interconnected environment, the economic performance and sustainable development of developing countries are directly affected by several external factors, including those of a political and security nature. Thus, decision-makers should lay the foundation for a sustainable economy based on stable political and social relations that can withstand and prevent emerging crises and external shocks.

In this context, in order to capitalize on the strategic geographical position, in recent years, the state authorities have intensified regional integration efforts, promoting an open economic policy. Therefore, the legal framework was strengthened, several laws were adopted on the regulation of foreign trade, competition, protection of industrial property rights, etc.

Conclusions

Given the existing situation, as well as taking into account the fact that the country's economy is very sensitive to external economic shocks, i.e. very dependent on the changes that occur in the traditional markets for domestic products, it is necessary, first of all, to capitalize on the potential existing in these markets. In this context, in order to recover the economic situation and mitigate the decrease in the volume of exports, it is proposed to undertake some urgent/prompt measures, namely:

- 1) strengthening the capacities and effectiveness of the relevant state institutions in promoting the export of domestic products;
- 2) strengthening the capacity to identify and promote the interests of local producers within existing and potential economic and free trade agreements;

- 3) strengthening the capacities for the protection of the interests of local producers from unfair competition in the framework of bilateral and multilateral trade agreements;
- 4) identification of priority industrial sectors, from the perspective of export potential, import substitution, the impact of unfair competition and the unfair application of restrictive trade measures by other countries.

Bibliography

1. Burbulea R., Moroi E., Șargu L. The international investment position of the Republic of Moldova. In: *Economica*, ASEM, 2020, an. XXVIII, no.1(111), 0.6 c.a., p.67-81, ISSN 1810-9136. Disponibil: https://ase.md/files/publicatii/economica/2020/ec_2020_1_v2.pdf
2. Burbulea R. Trade policy of the Republic of Moldova-EU: achievements and perspectives. In: *Scientific journal Economic Studies*, ULIM, 2011, an. 5, no. 3-4, December, p. 184-187, 0.3 c.a. ISSN 1857-226X
3. Dombrovschi I., Burbulea R. The commercial integration of the Republic of Moldova in the European space. In: *International Conference "Perspectives and achievements within European Integration of Moldova*, 01-02 October, 2021. These activities are part of the Jean MONNET project EUAGRO (610667-PPE-1-2019-1-MDEPPJMO-PROIECT), UASM, 2021 pp. 36-41. 0.33 c.a. ISBN 978-9975-164-13-9.
4. International trade in goods of the Republic of Moldova in December and in 2021. Disponibil: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=7302>
5. The main trade partners of the European Union. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/160/uniunea-europeana-si-partenerii-sai-comerciali#_ftn1

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.05>

UDC: 37.08, 331.5

JEL Classification: I21, I25, J24, O15

**ISRAELI ENVIRONMENTAL POLICY AS ROLE IN REDUCING GASES POLLUTANTS
IN PARALLEL WITH IMPROVING ECONOMIC PERFORMANCE**

**POLITICA ISRAELIENĂ DE MEDIU CA ROL ÎN REDUCEREA GAZELOR POLUANȚI
ÎN PARALEL CU ÎMBUNĂȚĂȚIREA PERFORMANȚEI ECONOMICE**

*ANDREEVA Tatiana, Ph.D of economic sciences, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0003-1822-868X)*

*KABAHA ALI, Ph.D student,
Institute of Academy of Public Administration of Moldova, Chisinau*

*ANDREEVA Tatiana, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0003-1822-868X)*

*KABAHA ALI, student, ciclul III,
Institutul Academiei de Administrație Publică din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The rise in environmental awareness characterizes most governments and institutions in the Western world. In addition, integration into the European market and trade with OECD countries requires compliance with stringent environmental standards. The markets that Israel exports require that the supply chain meets high standards. Increased awareness of global environmental risks and increased enforcement and demands from world market firms have led to rapid growth of tech clean markets (Israeli companies offering alternative energy technologies, such as Ormat and Solel companies) are experiencing rapid economic growth. As a country with a lot of human capital and an innovative high technology industry, Israel has the ability to innovate and lead in finding solutions to environmental problems in the world. There is a real business advantage for market leaders operating at the forefront of technology and development, and preferably, the state will assist the business sector to realize this advantage.*

Adnotare: *Creșterea gradului de conștientizare a mediului caracterizează majoritatea guvernelor și instituțiilor din lumea occidentală. În plus, integrarea pe piața europeană și comerțul cu țările OCDE necesită respectarea unor standarde stricte de mediu. Piețele pe care Israelul le exportă necesită ca lanțul de aprovizionare să îndeplinească standarde înalte. Conștientizarea sporită a riscurilor de mediu la nivel mondial și aplicarea și cerințele sporite din partea firmelor de pe piața mondială au condus la creșterea rapidă a piețelor tehnologice curate (companiile israeliene care oferă tehnologii energetice alternative, cum ar fi companiile Ormat și Solel) se confruntă cu o creștere economică rapidă. Fiind o țară cu mult capital uman și o industrie inovatoare de înaltă tehnologie, Israelul are capacitatea de a inova și de a conduce în găsirea de soluții la problemele de mediu din lume. Există un avantaj real de afaceri pentru liderii de piață care operează în fruntea tehnologiei și dezvoltării și, de preferință, statul va ajuta sectorul de afaceri să realizeze acest avantaj.*

Keywords: *environmental policy, command & control, economic tools, greenhouse gases, regulation, green growth.*

Cuvinte-cheie: *politica de mediu, comandă și control, instrumente economice, gaze cu efect de seră, reglementare, creștere verde.*

Introduction

Background. Israel has a consistent environmental policy that will enable, on the one hand, the reduction of environmental risks that threaten the quality of life of its residents and, on the other, integration into OECD countries that have a clear global environmental agenda. Responsible environmental policy is part of the integration of globalization processes in the Western world, alongside economic and cultural gain. The dangers hovering over the Middle East are further threatened by the outlook for water and food scarcity and the intensification of desertification and urbanization processes. Given the dangers facing us, it is necessary to change the policies of all economic ministries and the policy makers' decision-making at all nodes (not only the Ministry of Environmental Protection).

Industry, Pollution & Regulation: Industrial activities are an important part of the modern economy. However, they cause environmental pollution, energy degradation and waste generation. Developed countries around the world are trying to address these issues through various policies designed to encourage "green growth" - economic growth that harnesses sustainable natural resources. These are implemented in the form of a variety of avenues of regulation and methods, ranging from classic regulation such as placing emission quotas, imposing fines, managing licenses and permits, imposing bans on pollution through the administrative, civil and criminal justice system, anchoring cleaner environmental rights to "new" regulation Encouraging enterprises to develop and install technologies to reduce pollution at source, apply emissions trading mechanisms, voluntary programs and more.

Materials and methods of research

Regulatory acts regulating the education and research system, statistical data and reference works in the field were used in conducting the research. We can mention the fact that the topic of scientific research management is a relatively little analyzed in the local literature, therefore, we cannot enjoy a variety of bibliographic sources in this field.

Results and considerations

In contrast to the approach that distinguishes different pollution targets such as air, water and soil, and tends to overlook their mutual effects on the environment, in recent years Europe has controlled an integrative regulatory approach to dealing with environmental pollution from industry. This approach advocates a holistic view of environmental pollution from factories in order to optimize the results of regulation in this context, ie to reduce environmental pollution caused by industrial activity - as a whole. In this context, the total "life cycle" of materials and products is taken into account from the planning stage, through the production phase to the waste treatment phase created as a by-product of the activity.

As a result, regulatory processes are also streamlined, in line with trends occurring in other non-environmental areas, where licenses previously granted separately to one plant for air pollution, water pollution, soil pollution and so on are consolidated as far as one license is concerned. The approach also dictates the use of a variety of tools to integrate pollutant industrial emissions, which transcends risk assessment analysis as a unique means of establishing environmental public policy. Instead, the approach advocates the adoption of complementary methods that are sensitive to pollution products and their environmental impact as a whole, such as encouraging recycling, adopting "clean technologies", environmental indicators, and sharing the public

Green growth within Environmental Policy. The link between economic growth and natural resource conservation is a fundamental principle in policy making processes in Israel. Preference should be given to developing processes that succeed in integrating between the two. The challenge of achieving economic growth in the face of the limited carrying capacity of the environment has become increasingly apparent in recent years. This challenge is evident in population growth alongside rising standards of living, ever growing demands for natural resources against limited supplies, and accelerated changes in global climate caused by human activity. These processes lead to economic instability and continuing environmental stress but, at the same time, they open a window of opportunity to spearhead a fundamental change in development and growth strategy.

Israel is especially sensitive to these risks due to its dependence on the import of raw materials, fuels, and food, and its high population density, high population growth rate and scarcity of fresh water. The fact that Israel is an "island economy" in the Middle East emphasizes these problems and highlights the need for development that is sustainable. In addition, the fact that more and more countries are merging onto the green growth track opens up an extensive market for the export of green technologies. Therefore, the transition to a sustainable economy can advance innovative "green" industries, increase the efficiency of traditional industries and adapt them to accepted world standards, and create new workplaces. Encouraging the development and implementation of these technologies in Israel can mark Israel as a world leader in these fields and can serve as an engine for green economic growth.

Within this context, a decision was made by the Israel government to call on the Ministry of Environmental Protection and the Ministry of Industry, Trade and Labor to jointly formulate a National Green Growth Plan (Decision No. 3768). The plan was consolidated during 2012 in a comprehensive consultative process with representatives from the business sector as well as citizens based on the understanding that multi-sectoral consultation is a major facet in the formulation of a long-term strategy. Three sectors (public, business and third sectors) took part in consolidating the solutions. Some 500 stakeholders from different groups participated in the process via round tables, conferences and meetings. Based on their comments, insights emerged and contributed to the formulation of the major levers for change which shape the entire plan. Below I will explore the main components of the national green growth plan which is expected to simultaneously contribute both to the development of the economy and to the protection of the environment.

Purpose. The main purpose of the study is to examine the impact of Israel's environmental policy on greenhouse gas emissions and the performance of the Israeli economy.

Data collection. The study relied on data from the Central Bureau of Statistics, the Central Bank, and the Ministry of the Environment.

Data analysis: The analysis of the data was based on the analysis of the data collected in relation to environmental policy in terms of per capita emissions over the years, and Israel's economic performance over 20 years.

Results. Since the beginning of the 2000s, there has been a decrease in emissions of air pollutants from fuel combustion, due to a change in the fuel mix and their characteristics and due to technological improvements in transportation and in the manufacturing and electricity industries. Over the years, less polluting vehicles were added to the vehicle's condition, and more polluting vehicles were deducted from it. In addition, in the manufacturing and electricity industries, there is a shift from more polluting fuels (coal) to less polluting fuels (natural gas). These technological improvements in vehicles and the improvement in fuel quality have led to a reduction in emissions despite the increase in fuel consumption: in the years 2000–2019, a declining trend in emissions of air pollutants from fuel combustion was observed Carbon Mono-Oxide- CO (63.1%), Sulfur De-Oxide- SO₂ (84.4%), Nitrogen Oxides-NO_x (87.7%), Hydrocarbons- HC (55.9%), SPM_S (72.4%) and Lead- Pb (87.7%).

Carbon monoxide emissions are mainly generated by vehicles (86.9%). In the past, electricity generation was the main source of sulfur dioxide emissions, but following the transition to natural gas electricity generation, the share of electricity production was reduced to 47.8% of total emissions, similar to industrial emissions (excluding electricity) (51.5%). Emissions of nitrogen oxides from electricity generation remain the main source (45.7%), followed by emissions from vehicles (33.1%). Emissions of suspended particulate matter are mainly generated from industry (excluding electricity) (68.1%) and from electricity generation (23.3%).

In 2020, about 79 million tons of greenhouse gases were emitted in terms of carbon dioxide, which is the main source of greenhouse gas emissions (81.1%), of which 48.2% of emissions are fuel combustion in the energy industries (electricity generation and fuel refining). The second largest source is waste treatment and landfilling (7.3%). Total emissions increased by 1.1% in 2018–2019, mainly due to a 2.0% increase in fuel combustion emissions, which was offset by a decrease in emissions of Fuels containing fluorine (6.5%) and emissions from waste and sewage (1.5%). The share of greenhouse gases containing fluoride from all emissions (the third largest source of emissions) was 5.4% in 2020 and was slightly lower than their share in 2018 (5.9%) as expressed in Figure 1.

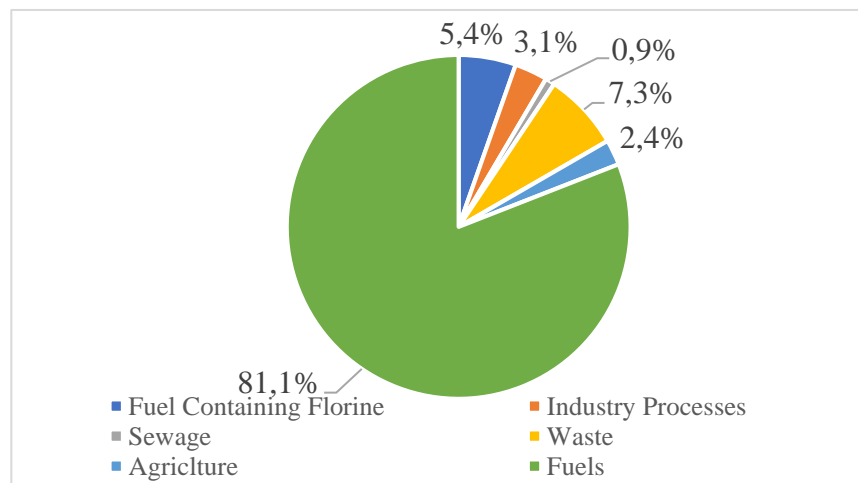

Figure 1. Pollutants gas Emission by Source [elaborated by the authors from source 2]

Total Pollutants gas emissions in 2020 increased by 3.4%, compared to total emissions in 2008. Between these years, a mixed trend was observed, mainly due to changes in the fuel mix used to generate electricity and the transition to natural gas use. Since 2008, there has been a continuous increase in emissions from landfills (20.7%) and emissions of gases containing fluorine (135.2%). An international comparison with 2018 found that Pollutants gas emissions per capita in Israel were 8.83 tons (8.80 tons including emissions and absorption from land use and forestry change), compared to an average of 11.98 tons in OECD countries.

The data analysis indicates a consistent decrease in the amount of carbon dioxide per capita over the years. So, in 2000 the total emissions per capita in Israel was 10.1 tons per year, it dropped to 6.51 tons per year in 2020. From these data it can be learned that despite the accelerated economic development in Israel and the relatively high annual growth, carbon dioxide emissions decrease consistently over the years. From this one can learn about the intelligent use of fuels, efficiency, use of renewable energy sources, advanced production technologies, developed, and advanced environmental policies.

Regarding the CO emissions, Figure 2 indicates that the main source of carbon dioxide emissions is from transportation. This source is responsible for 98% of the measured total emissions, while the industry is responsible for about 2% of these gas emissions in 2020. In addition, the data

analysis indicates that gasoline burning is responsible for about 85.6% of total carbon Mono-Oxide emissions while diesel burning is responsible for About 7.5% of carbon Mono-Oxide emissions and natural gas are responsible for 5.7% of this gas in 2020, and the rest of the fuels contributes a negligible contribution to gas emissions this year.

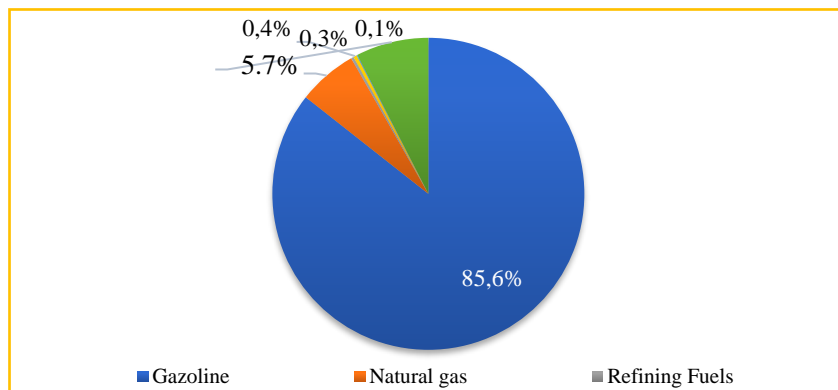

Figure 2. Emissions of Carbon Mono-Oxides ($SO_{(x)}$), by source [elaborated by the authors from source 2]

Regarding the $SO_{(x)}$ emissions, data analysis indicates that most of the emissions of sulfur dioxide are from electricity generation and industry, while emissions from transportation and domestic consumption and trade are very small. In addition, it can be learned from analyzing these data that burning coal and other solid fuels is responsible for 55.5% of sulfur dioxide emissions while refining gases are responsible for 36% of sulfur dioxide emissions. The rest of the fuels are responsible for less than 10% of these gas emissions. It can be further learned from these data that the contribution of natural gas combustion to these gas emissions is very negligible and stands at only 0.001%.

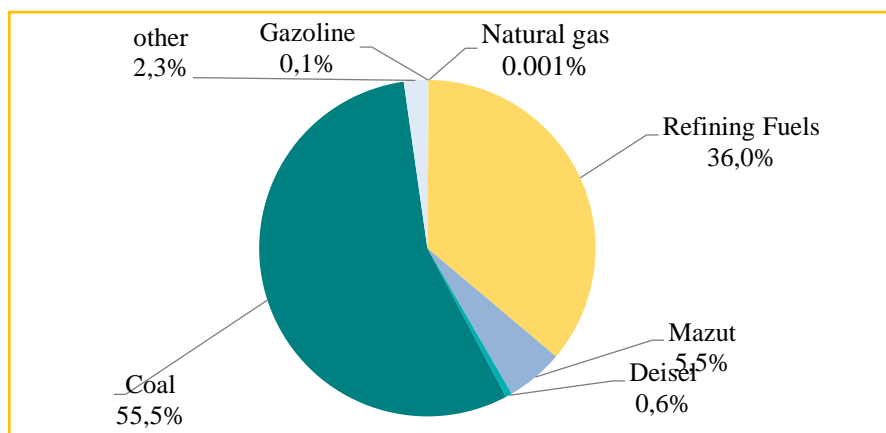

Figure 3. Emissions of sulfur Oxides $SO_{(x)}$, by source [elaborated by the authors from source 2]

Data analysis regarding Nitrogen dioxide revealed that the most emissions are from electricity generation at power plants (45.7%) followed by transportation (33.1%), industry (18.7%) and households and trade (2.5%) (Figure). The data analysis revealed also the Analysis of the data indicates that the majority of nitrogen dioxide emissions are from burning coal (38.9%) followed by burning diesel in industry and transportation (30.6%) and natural gas (14.9%) (Figure 4).

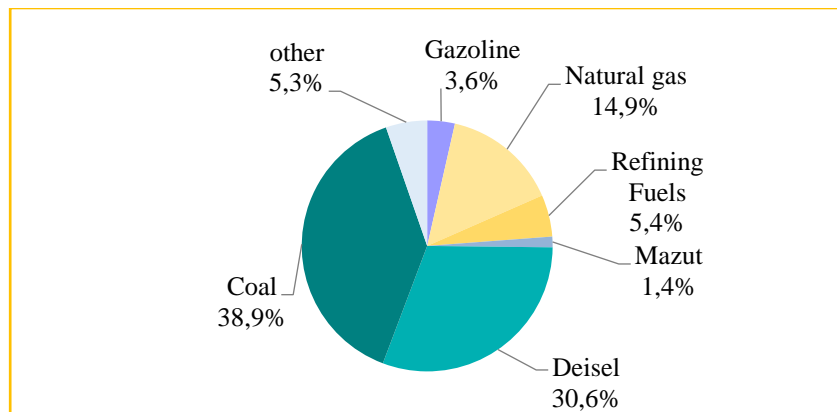

Figure 4. Emissions of Nitrogen Oxides NO_(x) by source [elaborated by the authors from source 2]

Economic Performance. Data analysis revealed significant increasing in the volume of net export, especially since 2006 as the net export increased from 39700b\$ in 2006 to 45916b\$ next year. After 2009, it can be noticed Moderate uptrend. These results means that the higher Israel's competitiveness index (GCi), the higher net export. It is also possible to learn from Figure 21 that the net export has duplicated two times, from 28340 billion Dollars in 2000 to 58641.9 billion Dollars in 2020. In 2020, exports of goods totaled \$ 50.2 billion (gross), and imports of goods amounted to \$ 69.3 billion (gross). Commodity trading recorded a deficit of \$ 19.1 billion, following a deficit of \$ 18.3 billion in 2019 (Figure 5). Exports of services doubled in 2010–2020 and amounted to \$ 55.4 billion in 2020. The main services exported in 2020 were computer services (34.7%), research and development services (15.0%) and transportation services (8.3%). Exports of research and development services (excluding start-up companies) have increased by 68.5% since 2014 (Figure 6).

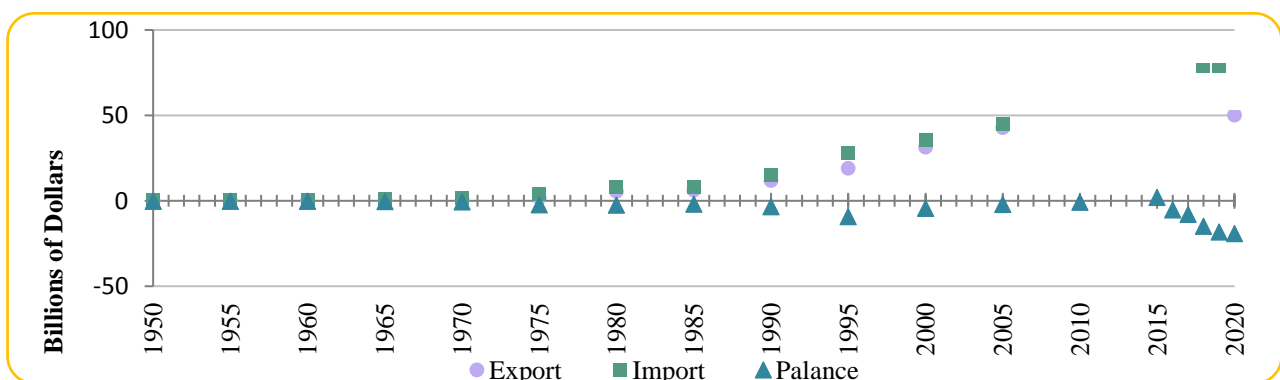

Figure 5. Import and export of goods and services [elaborated by the authors from source 3]

Regarding the GDP, it is also possible to learn from the data analysis that the GDP Has Duplicated 2.88 times, from 21254 billion Dollars in 2000 to 73177 billion Dollars in 2020. In 2020, gross domestic product (GDP) totaled 467 billion dollars at current prices. GDP decreased at constant prices by 2.2% compared to 2019, after increases of 3.8% in 2019 and 4.0% in 2018. This is compared to the GDP of OECD countries, which decreased by 4.6% in 2020 and increased by 1.6% in 2019 and by 2.3% in 2018. Between the years 1995-2020, GDP rose at constant prices by an average of 3.7% per year, until in 2020 it was 2.5 times larger than in 1995, as expressed in Figure 6.

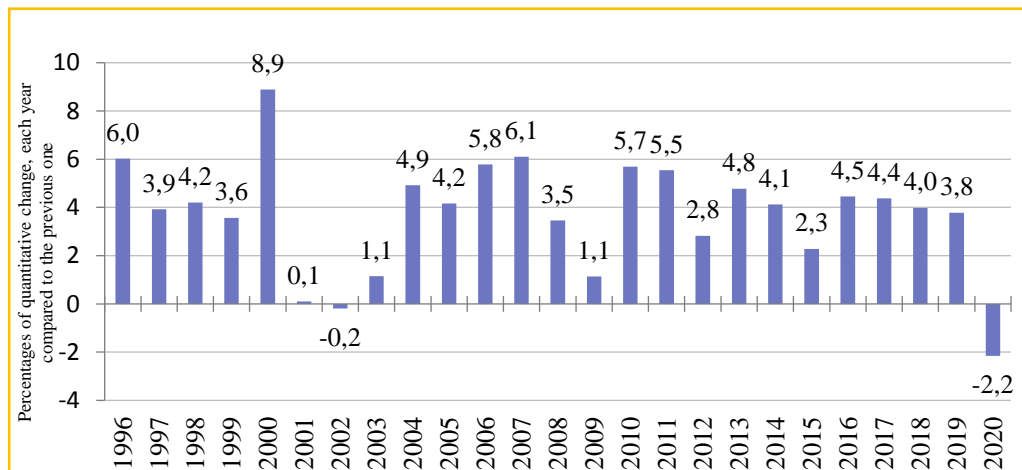

Figure 6. GDP changes over years [elaborated by the authors from source 3]

As we can indicate from Figure (29), 2020, against the background of dealing with the corona crisis, GDP per capita fell at constant prices by 3.9%. This is in contrast to 2019, when it rose by 1.8%. Despite the relatively rapid growth of the population in Israel, in 2020 the rate of decline in GDP Per capita in Israel was lower than the rate of decline in GDP per capita in OECD countries (5.7%). GDP per capita in terms of purchasing power parity (PPP - Purchasing Power Parity) reached 42402.8 Dollars in 2020 at current prices, 5.4% less than the average of Per capita GDP in OECD countries (44,813.2 Dollars) (Figure).

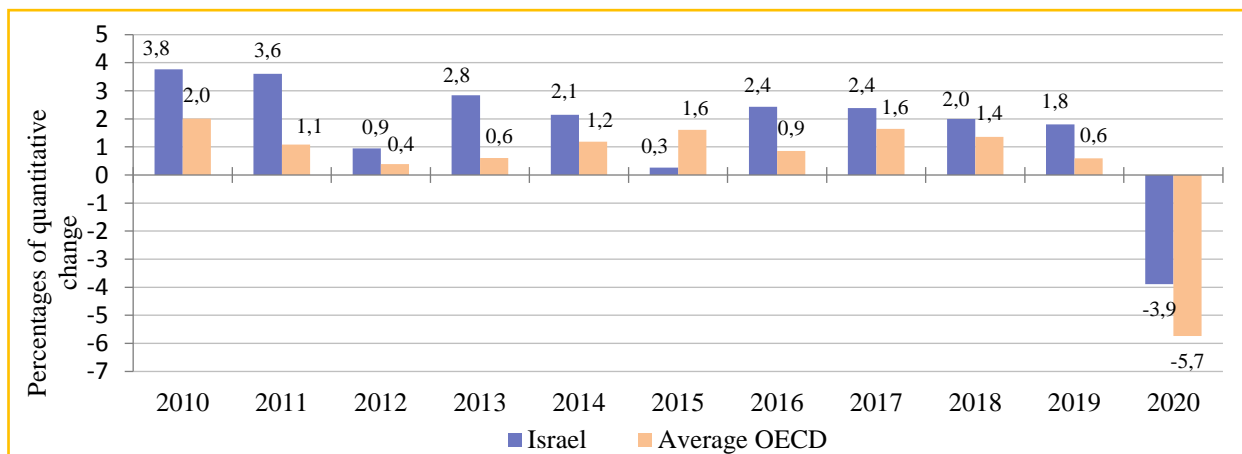

Figure 7. GDP per capita changes in Israel and in OECD countries, 2020-2010 [elaborated by the authors]

Conclusions

Israel's global competitiveness status is affected by its environmental policies. Israel's environmental policy is based on two methods: C.A.C (Command and Control) and E.T (Economic Tools). There are a number of distinctions between direct tools of regulation (C.A.C), Command and Control (C.A.C), and market-based economic tools (E.T). First, the use of regulatory tools defines a pollution threshold. Up to that threshold, the polluter will not pay at all. In contrast, the economic tool sets a price for each pollution unit and sets a tax accordingly. Israel has a consistent environmental policy that will enable, on the one hand, the reduction of environmental risks that

threaten the quality of life of its residents and, on the other, integration into OECD countries that have a clear global environmental agenda.

Economic tools are gaining importance as an effective tool in environmental policy for managing a wide range of environmental issues. In the past, the use of economic tools has been a tiny part of environmental policy as compared to the widespread use of direct regulation in Israel. In recent years, Israel has undergone significant developments, and is at the beginning of a revolution in the implementation of an extensive public-environmental policy that addresses the external effects of actions that harm the environment and the quality of residents' lives. Israel is working to expand its use of environmental taxes and other economic incentives, partly due to the process of joining the OECD.

Behind these developments was a change in attitude, not only of the Ministry of the Environment, but also of other government ministries, such as the Ministry of Finance and the Ministry of Transport. Direct regulation and economic tools need enforcement, as they both rely on traditional enforcement mechanisms. The result test shows that economic tools are better motivated to internalize externalities in the market than direct regulation. The reason for the success of the economic tools is probably due to the fact that an economic system based on a market economy more easily adopts economic tools. In addition, the shift to economic regulation in direct regulation is in line with the process of reducing using C.A.C tools. The recent evidence shows that environmental regulations can hit employment and productivity, in particular in pollution- and energy-intensive sectors. However, these effects appear to be small and transitory. Over the longer run, the effects tend to be smaller than in the short run, suggesting that government policies such as labor markets regulations can help reduce or offset the transitory impacts of environmental regulations on competitiveness.

Bibliography

1. Adam B., Richard G., Stavinas R. Environmental Policy and Technological Change. In: Environmental and Resource Economics, 2012, p.49-52. ISSN 0924-6460.
2. Levy D. Does economic tool better than direct regulations to achieve the governmental environmental targets? In: Journal of Ecology and environment, 2018, nr. 9(3), p. 34-41. ISSN: 2288-1220.
3. More A., Sarusi S. Economic policy measures to reduce air pollution from burning of fuels in the transportation, electricity and industrial sectors in Israel [Hebrew]. In: The Israeli Environment Ministry, 2011. [quoted on June 08th, 2020]. Available: <http://www.sviva.gov.il/InfoServices/ReservoirInfo/DocLib2/Publications/P0101-P0200/P0135.pdf>
4. Toshihiro O. Why Is Environmental Policy Not Market-Based? In: Evolutionary and Institutional Economics Review, 2015, nr. 1, p. 158-159. ISSN 2188-2096.
5. Vimelekh Y. National environmental priorities- Position paper [Hebrew]. In: Shmoel Naaman Institute, 2009. 103 p. ISBN- 965-386-017-8.
6. Yizhar T., Evri-Omer D. Regulation of electronic communication services in Israel. In: Israeli Democracy Institute, 2009. 76 p. ISBN 978-965-519-069-4.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.06>

UDC: 338.2, 339.3, 502

JEL Classification: Q01

CONCEPTUAL FEATURES OF THE GREEN ECONOMY AND THE PERSPECTIVE OF CONSUMERS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

PARTICULARITĂȚI CONCEPTUALE ALE ECONOMIEI VERZI ȘI PERSPECTIVA CONSUMATORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

*PĂDURARU Tatiana⁴, Ph.D student
Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău
ȚURCANU Gheorghe⁵, Ph.D., Associate Professor,
Academy of Economic Studies of Moldova, Chișinău*

*PĂDURARU Tatiana, student, ciclul III
Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău
ȚURCANU Gheorghe, doctor, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău*

Annotation: *The adoption of the green economy in the context of sustainable development and poverty eradication as one of the two themes for Rio+20 focused international attention and provided the catalyst for new partnerships, consultations and collaborative research that led to the publication of a significant volume of literature. Although interest in the Green Economy has grown steadily and many definitions have been proposed for this concept, a consensual and concrete definition is still missing, the concept remains controversial due to theoretical vagueness and conceptual ambiguities. Thus, the paper aims to make a synthesis of the existing definitions, to analyze the conceptual differences and to present the importance of the green economy in the context of sustainable development. Also, the paper aims to highlight the main initiatives at the European level for the promotion of the green economy, as well as to analyze the national context regarding the implementation and promotion of the green economy in the Republic of Moldova. The methodology is based on methods of analysis and synthesis, interpretation and relevant comparisons. The results of the research highlight the fact that although Moldova has undertaken various actions to promote the green economy, their implementation remains very limited. The paper also presents some relevant results of the study carried out by the author among consumers regarding their perception of sustainability and ecological products, which helps to better understand the context and conditions for the promotion and development of the green economy, from the perspective of consumers.*

Adnotare: *Adoptarea economiei verzi în contextul dezvoltării durabile și al eradicării sărăciei, ca una dintre cele două teme pentru Rio+20, a concentrat atenția internațională și a oferit catalizatorul pentru noi parteneriate, consultări și cercetări colaborative, care au condus la publicarea unui volum semnificativ de literatură. Deși interesul pentru Economia Verde a crescut constant și au fost propuse multe definiții pentru acest concept, totuși lipsește o definiție consensuală și concretă, conceptul rămânând controversat din cauza neclarității teoretice și a ambiguităților*

⁴ tatiana.panaghiu@gmail.com

⁵ gheorghe.turcanu@gmail.com

conceptuale. Scopul studiului este de a sintetiza definițiile existente, a analiza diferențele conceptuale și a prezenta importanța economiei verzi în contextul dezvoltării durabile. Lucrarea are drept obiectiv evidențierea principalelor inițiative la nivel european pentru promovarea economiei verzi, precum și analiza contextului național privind implementarea și promovarea economiei verzi în Republica Moldova. Metodologia se bazează pe metode de analiză și sinteză, de interpretare și comparații relevante. Rezultatele cercetării evidențiază faptul ca Republica Moldova deși a întreprins diverse acțiuni pentru promovarea economiei verzi, totuși implementarea lor rămâne limitată. În lucrare sunt prezentate cele mai relevante rezultate ale studiului realizat de către autor cu privire la modul cum percep consumatorii autohtoni sustenabilitatea și produsele ecologice, fapt ce ajută la o înțelegere mai bună a contextului și condițiilor pentru promovarea și dezvoltarea economiei verzi, din prisma publicului larg.

Keywords: green economy, sustainable development, strategies, initiatives.

Cuvinte-cheie: economie verde, dezvoltare durabilă, strategii, inițiative.

Introducere

În ciuda interesului internațional tot mai mare pentru economia verde, înainte de Conferința Rio+20 negocierile dintre statele membre cu privire la acest concept au fost provocatoare. Acest lucru s-a datorat parțial lipsei unei definiții convenite la nivel internațional sau/și a unor principii universale pentru economia verde, apariției unor terminologii și concepte interconectate, dar diferite, lipsei unei clarități în ceea ce privește măsurile de politică a economiei verzi și modul în care acestea se integrează cu prioritățile și obiectivele naționale legate de creșterea economică și eradicarea sărăciei, precum și lipsei percepute de experiență în proiectarea, implementarea și revizuirea costurilor și beneficiilor politicilor economiei verzi [1].

În acest context, abordarea economiei verzi va contribui la implementarea agendei de dezvoltare post-2015 prin punerea la dispoziție a instrumentelor politice și a opțiunilor de investiții care pot fi adoptate la nivel național pentru accelerarea progresului în atingerea Obiectivelor Dezvoltării Durabile. În timp ce toți conștientizează că sunt necesare eforturi coordonate pentru a depăși noile provocări globale, fiecare guvern național va planifica viitorul său durabil conform viziunii sale distincte și prioritare de dezvoltare. În plus, se așteaptă ca Economia Verde să ajute la îndeplinirea unora dintre obiectivele de dezvoltare durabilă, cum ar fi: ODD 1 „Fără sărăcie”, ODD 8 „Muncă decentă și creștere economică”, ODD 9 „Industrie, inovare și infrastructură”, ODD 11 „Orașe și comunități durabile” și ODD 12 „Consum și producție durabile” [10].

În documentul final de la Conferința ONU privind Dezvoltarea Durabilă (Rio+20) din 2012 se afirmă că economia verde trebuie să fie considerată drept un mecanism pentru atingerea dezvoltării durabile, și încurajează „fiecare țară să ia în considerație implementarea politicilor privind economia verde în contextul dezvoltării durabile și reducerii sărăciei într-un mod care va conduce spre o creștere economică durabilă, inclusivă și echitabilă cu crearea noilor locuri de muncă, în special pentru femei, tineret și păturile sărace” [5].

Material și metodă

În această lucrare este prezentată o retrospectivă a definirii conceptului de economie verde prin prisma diverselor abordări, respectiv autorul a realizat o analiză comparativă a conceptelor din domeniu, precum: economia mediului, economia ecologică și economia verde. În lucrare sunt prezentate principalele inițiative care contribuie la promovarea, dezvoltarea și implementarea conceptului de economie verde la nivel european. Un obiectiv important în cadrul prezentului studiu constă în analiza contextului național privind implementarea și promovarea economiei verzi în Republica Moldova. În acest context, au fost identificate diverse strategii, programe și documente oficiale naționale în care se reflectă principiile economiei verzi și sunt prezentate principalele

concluzii ale studiului realizat de ODIMM în anul 2018 privind „Gradul de percepție de către IMM-uri a principiilor Economiei Verzi”. De asemenea, în urma studiului realizat de către autor în anul 2022, au fost realizată o sinteză a câtorva concluzii relevante cu privire la modul cum percep consumatorii autohtoni sustenabilitatea și produsele ecologice, fapt ce ajută la o înțelegere mai bună a contextului și condițiilor pentru promovarea și dezvoltarea economiei verzi, din prisma publicului larg.

Rezultate și discuțiile

Conceptul de economie verde a primit o atenție internațională semnificativă în ultimii ani, atât ca instrument de abordare a crizei financiare din anul 2008, cât și ca una dintre cele două teme pentru Conferința Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Durabilă din 2012 (Rio+20) [1]. Acest lucru a contribuit la dezvoltarea conceptului printr-o literatură în expansiune rapidă și o practică internațională emergentă. Este important de remarcat că atunci când conceptul a fost adoptat pentru prima dată ca temă pentru Rio+20 a existat o lipsă de claritate în ceea ce privește relația dintre economia verde și obiectivele convenite la nivel internațional, cum ar fi dezvoltarea durabilă și eradicarea sărăciei, dar și o lipsă de înțelegere în ceea ce privește potențialele provocări, riscuri, costuri și beneficii ale implementării politicilor economiei verzi.

În ultimele decenii au apărut, deși diferite, terminologii și concepte interconectate privind economia verde, precum: creșterea verde, dezvoltarea cu emisii reduse de carbon, economia durabilă, economia în stare de echilibru etc.

Conceptul de economie verde a fost utilizat pentru prima dată în anul 1989 de către un grup de economiști de mediu într-un raport pentru Guvernul Regatului Unit, intitulat Blue print for a Green Economy [1]. Acest concept a evoluat în timp, în 2008, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) a lansat Inițiativa Economie Verde, care a avut drept scop oferirea sprijinului politic pentru investiții în sectoarele verzi și pentru ecologizarea sectoarelor poluante, în vederea obținerii unei dezvoltări durabile. Ideea unei economii verzi incluzive a fost fundamentată la Conferința Mondială pentru Dezvoltare Durabilă din 2012, intitulată Rio+20. De-a lungul timpului, termenul de economie verde incluzivă și conceptele asociate acestuia, precum „creștere verde” și „dezvoltare durabilă” au evoluat, iar acest tip de economie are la bază o economie cu emisii reduse, prin utilizarea eficientă și durabilă a resurselor și asigurarea incluziunii sociale.

La nivel internațional, nu există o definiție consensuală a economiei verzi, astfel autorul a analizat câteva definiții pentru a arăta abordările diferite din prisma diverselor publicații și organizații.

Pana în prezent, definiția Programului Națiunilor Unite pentru Mediu [17] este una dintre cele mai recunoscute la nivel internațional, fiind cea mai utilizată, prin care: „*Economia verde este o economie care conduce la îmbunătățirea bunăstării populației și la echitate socială, concomitent cu reducerea semnificativă a riscurilor de mediu și a constrângerilor ecologice. Este o economie cu emisii reduse de carbon, eficientă în utilizarea resurselor și social incluzivă*”. O alta definiție pentru economia verde este oferită de Coaliția pentru Economie Verde [11], care definește economia verde drept „o economie rezistentă care asigură o mai bună calitate a vieții pentru toți, în limitele ecologice ale planetei”.

În viziunea OECD, creșterea economică verde înseamnă „stimularea creșterii și dezvoltării economice, asigurând în același timp faptul că activele naturale continuă să ofere resursele și serviciile de mediu pe care se bazează bunăstarea noastră” [18].

Economia verde, pe care UE [16] o definește drept „economie care poate asigura creșterea și dezvoltarea, îmbunătățind în același timp bunăstarea umană, oferind locuri de muncă decente, reducând inegalitățile, abordând sărăcia și păstrând capitalul natural de care depindem cu toții”, constituie un element cheie pentru dezvoltarea durabilă. În contextul definiției UE, economia verde promovează o schimbare de paradigmă care recunoaște mai bine oportunitățile economice pe care

politicile, piețele și practicile comerciale „verzi” le pot oferi. În multe cazuri, mediul este mai mult un motor de creștere și dezvoltare durabilă decât un cost pentru economie.

Definițiile privind economia verde sau creșterea verde pot varia, dar elementele lor cheie sunt recurente. Definițiile economiei verzi cuprind cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile: de mediu, socială și economică. În expresia sa cea mai simplă, în viziunea noastră o *economie verde poate fi gândită ca una cu emisii scăzute de carbon, eficientă din punct de vedere al resurselor și incluzivă social*. La nivel operațional, economia verde este percepută ca un model de dezvoltare economică în care creșterea veniturilor și ocuparea forței de muncă sunt impulsionate de investiții publice și private care reduc emisiile de carbon și poluarea, sporesc eficiența utilizării energiei și a resurselor, previn degradarea biodiversității și a serviciilor ecosistemelor [15]. În general, definițiile economiei verzi elaborate de organizațiile internaționale sunt identice în indicarea dezvoltării durabile ca obiectiv final. Ele prevăd instrumente pentru relansarea dezvoltării economice și durabilitatea mediului fără a ignora aspectele sociale.

Pentru a delimita cât mai bine diferențele conceptuale ale economiei verzi de alte concepte, ce sunt în strânsă legătură, dar care au particularități diferite, a fost elaborat Tabelul 1 în care prezentăm analiza comparativă a conceptelor din domeniu, și anume: economia mediului, economia ecologică și economia verde. Deși există inter-relații între cele 3 concepte și obiectivele lor finale fiind aceleași, totuși, dimensiunile lor sunt diferite.

Tabelul 1. Diferențe conceptuale dintre economia mediului, economia verde și economia ecologică [elaborat de autori]

Economia mediului (EM)	Economia verde (EV)	Economia ecologică (EE)
<ul style="list-style-type: none"> - EM este o ramură a economiei, preocupată de problemele de mediu, care studiază efectele politicilor de mediu și elaborează soluții la problemele rezultate din acestea. - La baza EM se află teoria externalităților, iar scopul său este alocarea optimă și eficiența în utilizarea resurselor limitate. - Din punct de vedere metodologic, EM se bazează pe aceleași concepte și instrumente ca și economia neoclasică: individualismul, raționalitatea, marginalismul, criteriul eficienței și modelele de echilibru general extinse la problemele de mediu. - EM își propune să păstreze intact capitalul natural sau creat de om, astfel încât creșterea economică să nu scadă. - EM include: politici de mediu (obiective, programe), 	<ul style="list-style-type: none"> - EV se referă în esență la o abordare de dezvoltare, în care politicile de mediu sunt ele însele politici de promovare a creșterii. Cu alte cuvinte, Creșterea Verde nu vede un compromis între creștere și politicile de protecție/promovare a mediului sau, în sens mai larg, a ecosistemelor. - EV face parte din conceptul mai larg de dezvoltare durabilă, dar nu îl înlocuiește, ci oferă o punte către o dezvoltare durabilă. - Noțiunea de EV acționează la un nivel diferit, mai mult sau mai puțin la nivel local/ regional/național, fiind una competitivă. - EV se bazează pe 6 sectoare principale: energia regenerabilă, construcții verzi, combustibili alternativi, managementul apei/ deșeurilor, managementul teritorial (Karl Burkart). - <i>Economia verde este parte a economiei care studiază legitățile, modele de simbioză, interacțiunea părților participante (agenți economici, societate, agenții guvernamentale etc.), limitele tehnologice, umane și naturale într-o anumită țară și/sau areal geografic având drept obiectiv</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - EE este o ramură a cercetării academice interdisciplinare, care abordează interdependența și co-evoluția economiilor umane și a ecosistemelor naturale, atât intertemporal, cât și spațial. - EE accentuează economia ca subsistem al ecosistemului, concentrându-se asupra conservării capitalului natural. - EE este un domeniu transdisciplinar. Nu încearcă să fie o subdisciplină a economiei sau o subdisciplină a ecologiei, ci să fie o punte între ecologie și economie, precum și alte domenii, cum ar fi: antropologie, arheologie, istorie sau psihologie. - Urmărește să reducă presiunea asupra sistemelor naturale și deține principiul precauției în abordarea complexității și incertitudinii. - EE are dimensiuni globale, vede economia ca un subsistem al

Economia mediului (EM)	Economia verde (EV)	Economia ecologică (EE)
reglementari de mediu (hotărâri/ ordonanțe); impozite și taxe de mediu; standarde de mediu/ tehnologice/de poluare/ de emisii etc.	<i>dezvoltarea și creșterea economică durabilă, îmbunătățind bunăstarea umana, reducând în același timp riscurile de mediu și problemele ecologice, fiind social incluzivă și eficientă în utilizarea resurselor și păstrarea capitalului natural, precum, definiție elaborată de autori.</i>	eco-sistemului mondial și nu invers.

Inovația în tehnologii și modul în care acestea sunt aplicate sunt esențiale pentru a permite companiilor să-si dezvolte noi modele de afaceri. În ultimii ani, companiile și-au îmbunătățit eforturile către o producție durabilă, de la prevenirea poluării la abordări integrate care iau în considerare ciclurile de viață ale produselor și impactul lor. Atât crizele economice, cât și negocierile privind schimbările climatice ar trebui luate ca o mare oportunitate de a trece la o economie verde prin accelerarea eco-inovației. În acest context, aplicarea eco-inovațiilor ajută la facilitarea acestei evoluții printr-o combinație de schimbări tehnologice și non-tehnologice care pot aduce îmbunătățiri substanțiale ale mediului, favorizează dezvoltarea de noi procese, tehnologii și servicii, care fac afacerile mai ecologice, sporește optimizarea potențială pentru creșterea economică, abordând, în același timp, provocări, precum: schimbările climatice, deficitul de resurse naturale și pierderea biodiversității [12].

Conceptul de economie verde este unul recent, astfel nu exista o definiție consensuală a termenului. Scopul cercetării este de face o retrospectivă a definirii acestui concept în contextul dezvoltării durabile. Pentru realizarea acestei lucrări au fost folosite diverse metode de cercetare, precum analiza, sinteza, analiza comparativă și documentarea. Suportul informațional utilizează diverse surse bibliografice cu privire la economia verde și dezvoltarea durabilă. La baza fundamentării cercetării, rezultatelor și concluziilor aferente au stat analiza, sinteza, care s-au bazat pe date procesate și rezumate, deducția, utilizate pentru o interpretare clară și reprezentativă a rezultatelor cercetării în vederea exprimării unor opinii personale.

Toate dezbaterile și analizele privind economia verde sunt direct asociate cu protecția mediului, creșterea competitivității, inovarea și, nu în ultimul rând, cercetarea tehnologică. De-a lungul timpului au apărut numeroase inițiative pentru a sprijini implementarea economiei verzi și a dezvoltării durabile. La nivel european, trecerea la un sistem de economie verde este mai mult decât o alegere, devine o necesitate. Cea mai importantă acțiune întreprinsă de Uniunea Europeană în acest sens este „Pactul Ecologic European” [9]. Acest nou plan își propune să facă economia europeană una sustenabilă și complet verde până în anul 2050. Cu o investiție inițială de 1 (un) trilion de euro, Pactul Ecologic European [9] oferă sprijin pentru îmbunătățirea utilizării eficiente a resurselor prin trecerea la o economie curată și circulară, precum și pentru restabilirea biodiversității și reducerea poluării. O inițiativă importantă în domeniul economiei verzi este „The Green Growth Knowledge Platform” (GGKP), fiind o comunitate globală de profesioniști în politici, afaceri, finanțe și organizații angajate să genereze, să gestioneze și să împărtășească în colaborare cunoștințele privind tranziția către o economie verde, favorabilă incluziunii. GGKP a fost înființat de un comitet de conducere format din reprezentanți ai Institutului pentru Creștere Verde Globală (GGGI), Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Programului Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), Organizației Națiunilor Unite pentru Industria Industrială, Organizației pentru Dezvoltare (UNIDO) și ai Băncii Mondiale. GGKP cuprinde 3 platforme în domeniul economiei verzi, și anume: Platforma de politici verzi, Platforma pentru Industria Verde și Platforma pentru Finanțare Durabila.

De menționat că Acordul de la Paris, care a fost semnat la a XXI-a Conferință a părților [3] în 2015, la Convenția-cadru a Națiunilor Unite privind schimbările climatice a marcat un moment istoric

de acțiune globală pentru menținerea creșterii temperaturii medii globale sub 2°C [3]. Acesta a fost primul acord global cu forță juridică obligatorie în domeniul schimbărilor climatice. Rețeaua europeană de întreprinderi (The European Enterprise Network) este o altă inițiativă importantă, care promovează economia verde, sprijinind IMM-urile în accesarea finanțărilor în domeniul eco-inovării, eficienței energetice, stabilirea de parteneriate internaționale și accesul la resurse. Din 2008 și până în prezent, Rețeaua a sprijinit 2,9 mil. de IMM-uri europene să inoveze și să crească la nivel internațional [14]. În ceea ce privește eficiența resurselor, utilizarea durabilă a resurselor naturale, cu o reducere considerabilă a impactului asupra mediului, ca parte a Strategiei Europa 2030, este reprezentată de Inițiativa emblematică pentru o Europă eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor, care sprijină trecerea către o economie eficientă și cu emisii scăzute de dioxid de carbon pentru a obține o creștere durabilă, o economie europeană incluzivă și sustenabilă.

Printre alte inițiative semnificative privind promovarea economiei verzi la nivel european se numără: Parteneriatul Națiunilor Unite pentru Acțiune pentru Economie Verde (PAGE), lansat în 2013 pentru a sprijini țările implicate în reformularea politicilor și practicilor economice în jurul sustenabilității; Programul regional EaP GREEN (2013-2017), care a sprijinit cele șase țări din Parteneriatul estic către o economie verde prin decuplarea creșterii economice de degradarea mediului și epuizarea resurselor; Programul „Uniunea Europeană pentru Mediu” (EU4Environment), care oferă asistență celor șase țări partenere să-și păstreze capitalul lor natural, să sporească bunăstarea ecologică a oamenilor prin sprijinirea acțiunilor în domeniul mediului, prin crearea de oportunități pentru o creștere mai ecologică.

În ceea ce privește Republica Moldova, de mai bine de un deceniu, economia verde a fost promovată prin intermediul diverselor programe naționale, proiecte, strategii, acte normative etc. și prin asumarea unor angajamente internaționale. Promovarea economiei verzi în Moldova se reflectă în principalele documente de politici ale Guvernului, în special în: Strategia Națională de Dezvoltare Moldova 2030, Strategia energetică-2030, Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012-2020, Foaia de parcurs pentru promovarea economiei verzi, Strategia de dezvoltare a agriculturii 2013-2020, Strategia de mediu 2014-2023, Programul pentru promovarea Economiei Verzi în Republica Moldova pentru 2018-2020. În același timp, acestea fac parte din angajamentele Republicii Moldova față de partenerii externi, precum: Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană și Agenda 2030 de Dezvoltare Durabilă, care urmăresc asigurarea dezvoltării durabile și promovarea economiei verzi în Moldova.

Prin semnarea Acordului de Asociere, Republica Moldova se angajează să armonizeze legislația națională la cea europeană și să asigure integrarea prevederilor de protecție a mediului, utilizarea rațională a resurselor și eficiență energetică, eco-etichetare, eco-inovații, în toate sectoarele economiei naționale și ale vieții sociale.

Prin atingerea țintelor naționale ale Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și Agendei 2030, a priorităților implementării Acordului de Asociere, a noilor oportunități din cadrul Parteneriatului Estic dincolo de 2020 și din cadrul Pactului Ecologic European [9], precum și implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”, Republica Moldova ar putea reuși promovarea unei creșteri economice durabile care ar marca un nou pas în dezvoltarea social-economică a țării și crearea locurilor de muncă verzi.

Deci, viziunea de dezvoltare a Republicii Moldova pentru următoarea perioadă este fundamentată de câțiva piloni de bază: *economia durabilă și incluzivă; capitalul uman și social robust; instituțiile oneste și eficiente; mediul ambiant sănătos.*

Obiectivele și țintele economiei verzi în Republica Moldova se referă la: (1) *eficiența energetică și resursele regenerabile;* (2) *reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, reciclarea deșeurilor;* (3) *agricultura ecologică;* (4) *silvicultura și ariile naturale protejate de stat;* (5) *achiziții publice durabile;* (6) *industria verde;* (7) *educația ecologică și educația pentru dezvoltare durabilă, informarea și conștientizarea publicului* [6].

Promovarea economiei verzi este un domeniu intersectorial, astfel o colaborare eficientă dintre instituțiile implicate la nivel național, regional și local contribuie la realizarea obiectivelor date prin alinierea lor la prioritățile Pactului Ecologic European [9], noii Strategiei Industriale Europene, Planului de Acțiuni privind Economia Circulară și ale noii Strategii UE de conservare a biodiversității 2030.

Conform raportului de evaluare a Programului pentru promovarea economiei verzi 2018-2020 [13], au fost realizate mai puțin de jumătate din acțiunile planificate, mai exact – 46,81%. La baza acestei slabe performante au stat mai multe motive, precum: durata scurtă de implementare pentru anumite acțiuni, pandemia Covid-19 sau lipsa finanțării. Printre realizările majore privind implementarea programului se numără încurajarea întreprinderilor/afacerilor ecologice sau a tehnologiilor ecologice prin oferirea diverselor facilități, inclusiv la finanțare (Programul EU4Business); aprobarea și implementarea Programului de ecologizare a întreprinderilor mici și mijlocii, aprobat prin HG nr. 592/2019, implementat de către Organizația pentru dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii (ODIMM).

Prin intermediul Programului de ecologizare a IMM-urilor, Guvernul sprijină întreprinderile să se adapteze la principiile economiei verzi.

Astfel, până în prezent, au fost selectate 38 de întreprinderi pentru a accesa granturi de până la 200 mii lei din partea statului, finanțări orientate spre adoptarea practicilor ecologice atât din domeniile gestionării resurselor de apă, utilizării responsabile a energiei, cât și valorificarea materiei prime, reciclarea deșeurilor și reutilizarea acestora [4].

La nivel național există puține studii care să ofere o perspectivă completă și complexă a percepției privind economia verde în rândul întreprinderilor și, deopotrivă, în rândul consumatorilor. Distingem 2 studii relevante privind economia verde în cadrul întreprinderilor, și anume: sondajul „Promovarea îmbunătățirii performanței de mediu a IMM-urilor”, realizat în 2014 de Institutul Național de Cercetări Economice (INCE) și studiul „Gradul de percepție de către IMM a principiilor Economiei Verzi” realizat în 2018 de ODIMM. De asemenea, menționăm că autorul a elaborat elementele constitutive ale conceptului de eco-inovare în Republica Moldova prin prisma consumatorilor și mediului de afaceri, care cuprinde componenta de sustenabilitate și economie verde. Aceste elemente vor fi prezentate în articolele viitoare.

Studiul „Gradul de percepție de către IMM a principiilor Economiei Verzi” [8] a fost realizat pe un eșantion de 63 de întreprinderi, care a avut drept scop identificarea nivelului de cunoștințe a IMM-urilor privind Economia Verde și acțiunile întreprinse de acestea pentru protecția mediului înconjurător. Acest studiu a reliefat faptul ca IMM-urile din Moldova nu sunt informate cu privire la impactul lor asupra mediului. Deși cunosc noțiunea de Economie Verde, aceștia nu cunosc care sunt principiile Economiei Verzi, modul de implementare a acestora, precum și care sunt documentele care atestă deținerea unui produs/serviciu ecologic. Potrivit studiului, principalele obstacole în realizarea acțiunilor de protecție a mediului sunt: necunoașterea modului de realizare, lipsa unui sistem de management de mediu și insuficiența resurselor financiare. Marea majoritate a respondenților consideră că au nevoie de cunoștințe și informații suplimentare privind Economia Verde, axate pe: programe de suport existente, detalii privind principiile economiei verzi, standardele ce trebuie respectate și metodele de implementare ale principiilor economiei verzi.

În rezultatul investigațiilor care vizează percepțiile consumatorilor cu privire la economia verde sau produsele ecologice, autorii nu au identificat niciun studiu relevant și complex realizat.

Prin urmare, pentru o mai bună înțelegere a contextului din prisma publicului larg, autorul a inițiat un studiu în rândul consumatorilor cu privire la percepțiile acestora privind sustenabilitatea și produsele ecologice. Studiul a fost realizat în perioada august – septembrie 2022, în Municipiul Chișinău și Regiunea Centru, pe un eșantion de 305 respondenți, având drept scop analiza atitudinilor și comportamentelor consumatorilor din Moldova în ceea ce privește sustenabilitatea și dacă aceștia iau

decizii din ce în ce mai conștiente ținând cont de problemele de mediu existente. **Rezultatele studiului elaborat de autori** arată că:

1. Marea majoritate a consumatorilor chestionați sunt preocupați de problemele legate de mediu, schimbările climatice și viitorul planetei.
2. Majoritatea consumatorilor cunosc cele mai semnificative efecte asupra mediului ale produselor/ serviciilor pe care le cumpără și utilizează.
3. 80% din consumatorii chestionați au auzit de termenii, ca: produse verzi, economie verde, produse ecologice, branduri sustenabile, aproape jumătate dintre ei nu știu ce înseamnă un produs sustenabil/ ecologic.
4. Există interes din partea consumatorilor pentru produsele prietenoase cu mediul: 24% dintre ei cumpără deseori astfel de produse sau 53% - cumpăra uneori.

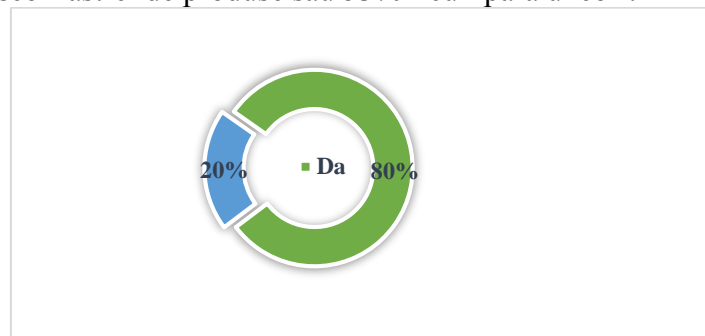

Figura 1. Rezultatul răspunsurilor la întrebarea: Dacă consumatorii au auzit de termenii, precum: produse verzi, economie verde, produse ecologice sau branduri sustenabile [elaborat de autori în baza studiului realizat]

După cum se poate remarca în Figura 1, marea majoritate a consumatorilor chestionați au auzit de termenii menționați. De fapt, aproape jumătate dintre ei nu au știut să spună ce înseamnă un produs sustenabil/ecologic sau să dea exemple de astfel de produse (43%). În percepția consumatorilor chestionați, produsele sustenabile se referă la produse naturale, fără adaos chimici (23%), produse care au un impact redus asupra mediului în procesul de producere (15%), produse care au ambalaje ecologice (10%) sau produse reciclabile, biodegradabile, produse care nu dăunează sănătății sau care sunt realizate în condiții ecologice.

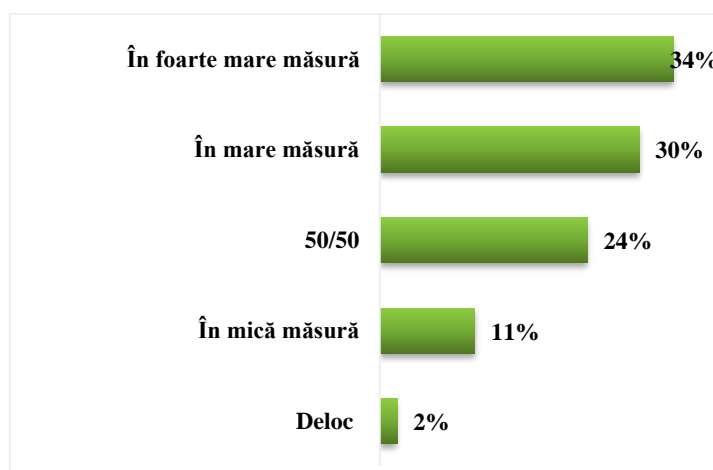

Figura 2. Reflectarea răspunsului la întrebarea: Cât de preocupați sunt consumatorii de problemele legate de mediul înconjurător/ schimbările climatice și viitorul planetei [elaborat de autori în baza studiului realizat]

Potrivit Figurii 2, 64% din respondenți sunt preocupați în foarte mare măsură și în mare măsură de problemele legate de mediu, schimbările climatice și viitorul planetei. Rezultatele studiului

relevă faptul că acest lucru se manifestă, în special, în rândul femeilor, în proporție de 74%. De asemenea, studiul evidențiază faptul că intervalele de vârstă, care sunt preocupate în mare măsură de problemele de mediu, sunt 36-45 de ani (36%) și 46-55 de ani (35%). Cei mai preocupați de acest subiect sunt consumatorii cu intervalul de vârstă 56-75 de ani (48%), care au afirmat că sunt preocupați în foarte mare măsură de schimbările climatice/problemele de mediu sau viitorul planetei.

Totodată, rezultatele studiului arată că majoritatea consumatorilor chestionați știu despre cele mai semnificative efecte asupra mediului ale produselor/serviciilor pe care le cumpără și utilizează (41%) sau știu foarte multe (16%). Respectiv, 33% dintre ei afirmă că știu puțin sau nu știu nimic (10%) despre impactul produselor/serviciilor asupra mediului.

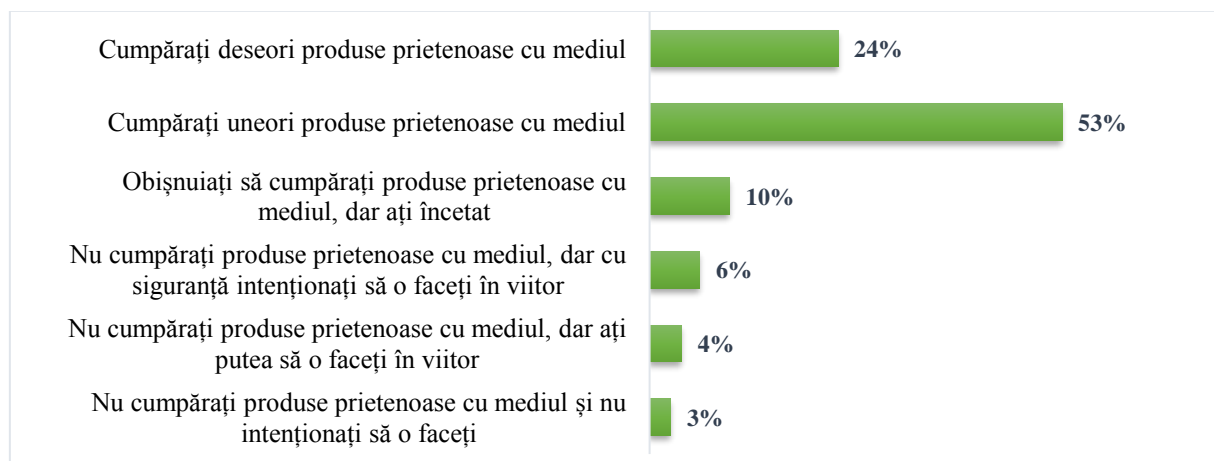

Figura 3. Comportamentul consumatorilor cu privire la achiziția produselor prietenoase cu mediul [elaborat de autori în baza studiului realizat]

Conform Figurii 3 se poate remarca faptul că 77% din respondenți cumpără deseori (24%) sau uneori (53%) produse prietenoase cu mediul, ceea ce demonstrează interesul consumatorilor față de aceste produse.

Concluzii

Întrucât principiul de bază al practicilor economiei verzi solicită minimizarea impactului negativ asupra mediului, acesta a fost privit ca un instrument important în realizarea dezvoltării durabile. În plus, se așteaptă ca economia verde să ajute la îndeplinirea unora dintre obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD), cum ar fi: ODD 1, ODD 8, ODD 9, ODD 11 și ODD 12 și să joace un rol corelativ major în asigurarea dezvoltării durabile. Îngrijorările mai multor guverne au inclus necesitatea ca orice rezultat al economiei verzi să abordeze cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile într-un mod echilibrat și să respecte pe deplin toate principiile de la Rio convenite anterior.

Deși interesul pentru Economia Verde a crescut constant și au fost propuse multe definiții pentru acest concept, totuși, lipsește încă o definiție consensuală și concretă. Conceptul de economie verde rămâne controversat din cauza neclarității teoretice și a ambiguităților conceptuale. O definiție larg acceptată a Economiei Verzi este dată de Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP), care afirmă că economia verde este o practică care are ca rezultat îmbunătățirea bunăstării populației și echității sociale prin reducerea semnificativă a riscurilor de mediu și a constrângerilor ecologice.

Economia verde ar putea fi un instrument care să faciliteze tranziția statelor către dezvoltarea durabilă. Astfel, în ultimele decenii au apărut numeroase inițiative care sprijină implementarea economiei verzi și a dezvoltării durabile. Cea mai importantă inițiativă întreprinsă de Uniunea Europeană, în acest sens, include: „Pactul Ecologic European” (European Green Deal); „The Green Growth Knowledge Platform” (GGKP); Rețeaua europeană de întreprinderi (The European

Enterprise Network); Strategia Europa 2030; Parteneriatul Națiunilor Unite pentru Acțiune pentru Economie Verde (PAGE) sau Programul „Uniunea Europeană pentru Mediu” (EU4Environment).

În ceea ce privește Republica Moldova, se poate remarca faptul că, în ultimii 10 ani, au fost făcute eforturi vizibile în promovarea economiei verzi în diverse documente oficiale, programe și strategii. Pe de o parte, presiunea Acordului de Asociere, iar, pe de altă parte, impactul schimbărilor climatice și alinierea la tendințele actuale internaționale determină Republica Moldova să-și armonizeze legislația națională la cea europeană și să asigure integrarea prevederilor de protecție a mediului, utilizarea rațională a resurselor și eficiență energetică etc. în toate sectoarele economiei naționale și ale vieții sociale. Deși, diferite prevederi și acțiuni de protecție a mediului și de promovare a economiei verzi au fost incluse într-o serie de documente de politici din sectoarele precum: economie, agricultură, dezvoltare regională, transport etc., implementarea lor rămâne foarte limitată. De asemenea, **cele 2 studii realizate în Moldova** (studiul realizat de autori în 2022 în rândul consumatorilor și studiul realizat de către ODIMM în 2018) **reliefează următoarele concluzii privind percepția atât a consumatorilor, cât și a întreprinzătorilor cu privire la economia verde:**

1. Conceptul de economie verde este puțin cunoscut și înțeles în cadrul întreprinderilor din Moldova, prin urmare și acțiunile pentru protecția mediului întreprinse de acestea rămân limitate.
2. Marea majoritate a întreprinzătorilor consideră că au nevoie de cunoștințe și informații suplimentare privind Economia Verde axate pe: programe de suport existente, detalii privind principiile economiei verzi, standardele ce trebuie respectate și metodele de implementare ale principiilor economiei verzi.
3. Marea majoritate a consumatorilor, deși sunt familiarizați cu termenii de economie verde, produse sustenabile etc., aceștia, totuși, nu știu ce înseamnă un produs sustenabil/ ecologic sau nu pot da exemple concrete de astfel de produse.
4. 64% din consumatori sunt preocupați în foarte mare măsură și în mare măsură de problemele legate de mediu, schimbările climatice și viitorul planetei, în special femeile cu intervalul de vârstă 36-45 de ani (36%) și 46-55 de ani (35%).
5. Interesul moldovenilor pentru produsele ecologice este destul de mare, 24% din cei chestionați afirmă că achiziționează deseori produse prietenoase cu mediul, iar 53% dintre ei cumpără uneori astfel de produse.

Bibliografie

1. A guidebook to Green Economy. Issue 1: Green Economy, Green Growth, and Low-Carbon Development – history, definitions and a guide to recent publications, UNDESA. Available: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/GE%20Guidebook.pdf>
2. A guidebook to Green Economy. Issue 2: exploring green economy principles, UNDESA. Available: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/743GE%20Issue%20nr%202.pdf>
3. Acordul de la Paris. Jurnalul oficial al Uniunii Europene, 2016. Available: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019\(01\)&from=RO](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22016A1019(01)&from=RO)
4. Comunicat de presa ODIMM, aprilie 2022. Disponibil: <https://odimm.md/ro/presa/comunicate-de-presa/5486-guvernul-sustine-imm-sa-se-adapteze-economiei-verzi>
5. Conferința ONU. United Nations Conference on Sustainable Development. Available: <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20/>
6. Economia verde în Republica Moldova: perspective de dezvoltare, 2017. Disponibil: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00N3C5.pdf
7. Economia verde. Ministerul Economiei și Infrastructurii. Disponibil: <https://old.mei.gov.md/ro/content/economia-verde>

8. Gradul de percepție de către IMM a principiilor Economiei Verzi, ODIMM, 2018. Disponibil: <https://odimm.md/files/ro/pdf/rapoarte/Raport%20Economia%20Verde.pdf>
9. Green Economy and the European Green Deal. Available: <https://eucalls.net/blog/green-economy-european-green-deal>
10. Khoshnava S. M., Rostami R., Zin R. M., Štreimikienė D., Yousefpour A., Strielkowski W., et al. Aligning the criteria of green economy (GE) and sustainable development goals (SDGs) to implement sustainable development. Sustainability 11, 4615. doi:10.3390/su11174615
11. Meet the world's largest movement for green and fair economies. Available: <https://www.greeneconomycoalition.org/>
12. Paduraru T. Eco-inovarea în Uniunea Europeană în contextul dezvoltării durabile. In: Univers strategic. Anul XIII Nr. 3 (51), București, septembrie 2022, Editor: Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, p. 108-124. Disponibil: <http://iss.ucdc.ro/revista-pdf/us51.pdf>
13. Programul pentru promovarea Economiei Verzi, Ședința Grupului de Lucru Interministerial pentru promovarea dezvoltării durabile și economiei verzi, 2021. Disponibil: <https://www.eu4environment.org/app/uploads/2021/09/Programul-pentru-promovarea-economiei-verzi.pdf>
14. Since 2008. We have helped 2.9 million SMEs innovate and grow internationally. Available: https://een.ec.europa.eu/sites/default/files/EEN%20%20INFOGRAFICS_2021_0.pdf
15. Studiul de evaluare privind Economia Verde: Republica Moldova. Disponibil: <https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/81.pdf>
16. The Inclusive Green Economy in EU Development Cooperation. Available: <https://d1bf23g64f8xve.cloudfront.net/sites/default/files/downloads/resource//The%20Inclusive%20Green%20Economy%20in%20EU%20Development%20Cooperation.pdf>
17. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. Available: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf
18. Towards Green Growth, 2011. Available: <https://www.oecd.org/greengrowth/48012345.pdf>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.07>

UDC: 316.4, 366.1

JEL Classification: D11, D18, E71

**ANALYZING THE SYSTEM OF FACTORS INFLUENCING BUYING AND
CONSUMPTION BEHAVIOR AND CONSUMER BEHAVIOR**

**ANALIZA SISTEMULUI DE FACTORI CARE INFLUENȚEAZĂ COMPORTAMENTUL
DE CUMPĂRARE ȘI CONSUM A CONSUMATORULUI**

*GUZUN Stela, PhD of economic sciences,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-1047-6753)*

*GUZUN Stela, doctor în științe economice,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0002-1047-6753)*

Annotation: *Highlighting the dimensions of consumer behavior definitely leads us to the conclusion that people, in different situations, but also as consumers, do not act mechanically. The different life experiences and the existing differences between consumers (generated by sex, age, occupation, profession, living environment, etc.) lead to various ways of manifesting these experiences, respectively to individual behaviors of the bearers of the demand for consumption.*

Adnotare: *Punerea în evidența a dimensiunilor comportamentului consumatorului ne conduce în mod cert la concluzia ca oamenii, în diferite ipostaze, dar și în calitate de consumatori nu acționează mecanic. Experiențele de viață diferite și diferențele existente între consumatori (generate de sex, vîrstă, ocupație, profesie, mediu de viață etc.) duc la modalități variate de manifestare a acestor experiențe, respectiv la comportări individuale ale purtătorilor cererii de consum.*

Keywords: *consumer, behavior, model, factor, market, decision-making process.*

Cuvinte-cheie: *consumator, comportament, model, factor, piața, proces decizional.*

Introduction

The theory of consumer behavior has become, in the last quarter of a century, especially after the emergence of the modern concept of marketing, a distinct and important field of marketing, capable of giving many competent answers.

The unprecedented progress made in the development of consumer behavior theory was also due to the influences exerted by micro and macroeconomic theory, psychology, social psychology, sociology and anthropology, systems theory, operational research, etc., which gave this field a strong interdisciplinary character.

The study of consumer behavior has polarized the interest of specialists to a high degree, as a result of the made efforts, notable achievements have been registered, on a theoretical and practical level.

The difficulties related to the approach to consumer behavior have oriented research in the direction of multidisciplinary treatment, which explains, to some extent, the recording of more sequential, fragmented results than gathered in an integrative and coherent vision.

Materials and methods of research

The research used the method of analyzing the literature in the researched field, the comparative method, scientific abstraction, etc. Also, the inductive method was used, with the help of which concrete facts were generalized, analyzed, synthesized and conclusions were formulated on the researched problem.

Results and considerations

Numerous factors influence the buying behavior of the consumer. The way consumers react to marketing stimuli (product, price, distribution, promotion) used by the company determines certain behavior patterns, which are then modified by other stimuli from the buyer's environment (economic, technological, political, cultural).

All these influences finally turn into a set of reactions, such as the choice of the product or the brand, the choice of the supplier, the time when the purchase is made, the quantity purchased (Table 1).

Table 1. Model of consumer behavior [elaborated by the author]

Marketing and other nature stimuli		Buyer's black box		Buyer's reactions
Marketing	Other nature	Buyer's behavior	Buying decision-making process	Chosen product Chosen brand Moment of purchase Purchased quantity
Product Price Placement Promotion	Economic Technological Political Cultural			

The varied life experiences and existing differences between consumers (generated by age, sex, profession, environment and lifestyles, etc.) lead to different ways of manifesting consumption behaviors. It is even possible for one and the same consumer to show different behaviors when placed in different situational contexts.

The consumer's behavior is the result of the attitudes and motivations of the individual's personality, being influenced by a series of factors of both endogenous and exogenous nature that leave their mark on the decisions one takes as a consumer, without fear of exaggeration, as spectacular. From the presentation of the elementary processes that characterize/define consumer behavior, some relevant conclusions can be drawn:

1. The elementary processes of consumer behavior can be studied and approached relatively autonomously;
2. At the same time, a unitary approach is necessary, when researching more complex aspects of consumer behavior;
3. Consumer behavior is the synergetic effect of processes system and by no means the "sum" resulting from considering the processes in isolation;
4. In other words, consumer behavior is systemic in nature and cannot be reduced to any of its components.

Consumer behavior, in a specific approach, can be defined as a multidimensional concept, as a specific result of dynamic relationships system between the processes of perception, information, attitude, motivation and effective manifestation, which characterizes the integration of the individual or the group in the described space of the range of consumer goods and services existing in society at a given moment, through individual or group decision-making acts regarding them. In this sense, consumer behavior includes:

- a) purchase behavior, or buyer behavior *and*
- b) consumption behavior.

The consumer's behavior reflects, effectively on the market, in three distinct situations:

- 1) detailed programming of the purchase of goods (or calling for services), up to the assortment level. As a result, the purchase decision is made before the actual behavior occurs;
- 2) the general planning of the purchase (as a global decision), the actual selection of the assortment to be taken in the store. In this situation, the problem related to the consumer’s choice is posed in a different way;
- 3) and the actual purchase and selection of the assortment is done in the store. All specialists admit that consumer behavior can only be explained by knowing the system of factors that act in close connection and mutual interconditioning, but the way they act and especially the place and role they have in the system are viewed differently and that is why we find different classifications of these factors in the specialized literature. In his extensive analysis of consumer behavior, Ph. Kotler starts by analyzing the factors that influence him, grouped in:
 1. Cultural factors – represented by: culture, subculture and social class.
 2. Social factors - which include: reference groups, family, roles and statuses.
 3. Personal factors - which refer to: age and stage in the life cycle, occupation, lifestyle, economic circumstances, personality and self-esteem.
 4. Psychological factors - designated by: motivation, perception, learning, beliefs and attitudes.
 Thus, there are external and internal factors that determine our consumer behavior.

External factors include accessibility, availability, and affordability - what products are available and whether we can afford them. In some cases, for example, you may have the means to afford more expensive organic products, but they may not be available where you live.

In order to correctly understand this consumer behavior and to know what type of marketing strategy to use, marketing professionals pay special attention to these factors.

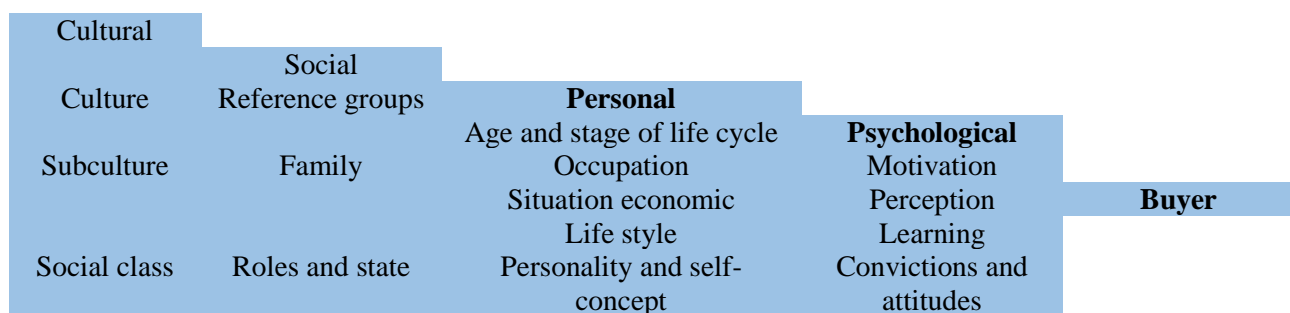

Figura 1. Factors that influence consumer behavior [elaborated by the author]

Internal factors refer to motivations, one’s own set of preferences and needs, which, in turn, are determined by numerous influences. Commercial communication is one of these influences, but not the only one. For the most part, our consumption is determined by what those around us are doing.

Recent neurological studies show that we are much less rational and less disciplined when shopping.

According to some studies, up to 90%-95% of the choices we make in a store are determined by impulse, emotions and habits. Mainly, we buy what we know. Only a small proportion of our purchases are made based on a cognitive decision.

Certainly, findings may vary by group. Commercial communication seems to have a greater influence on young people.

In some respects, the basic features have remained the same. We are influenced by what those around us do. In other respects, there have been considerable changes. Our consumer behavior has become much more sophisticated. More products and more options are available on the shelves.

The position of an individual within a group can be defined by his role and status. The role consists in the activities that individuals must perform depending on the people around them. Individuals choose those products that best express the role and status they hold within society.

Moreover, the person’s self-image influences the choice of a product with a good image, because the product’s image must best correspond to the buyer’s self-perception.

Table 2. Influence exerted by the group on the choice of the product and the trademark [4]

s t r o n g	Influence of groups in choosing the brand	
	Strong	Weak
	Public luxury goods Golf clubs Alpine skiing Yachts	Private luxury goods Video games Ice-making machines
w e a k	Primary public goods Need Watches Cars Clothes	Primary private goods Need Beds Fridges Lamps

In general, group influence is strongly manifested in the case of those products that are seen in a person whom buyers respect. The greater the cohesion of a group, the more effective the communication within it; and the greater the person’s respect for that group, the more it will influence their preferences for a certain product or brand.

In the case of a new product on a certain market (pioneer stage), the individual’s purchase decision is strongly influenced by other consumers, while the brand choice is influenced to a lesser extent. In the development stage of the product, the influence of the group is strong both in the choice of the product and the brand; and in the stage of product maturation, the choice of the brand is influenced more than that of the product. Later, in the decline stage, the influence of the groups is reduced, both in terms of the product and the brand.

Lately, online shopping has taken this aspect to another level. Now we can order more or less whatever is available on the global market and wait for it to be delivered to us. These developments have naturally changed consumer behavior. There is less self-regulation.

The structure of household expenses has also changed to some extent. In Europe, we spend more on communications, information and technology, travel and housing.

Technological developments have influenced our choices in terms of consumption. A few decades ago, there was not a television set in every household. Today, in the EU and other developed regions, many households have more than one TV. Another difference is related to the way we save.

In the Republic of Moldova, people tend to save a smaller proportion of their income. In fact, they are more likely to contract consumer credit for travel and electronic devices. There are some biased attitudes that are well entrenched. For example, we are interested in our own relative status in relation to that of others like us.

We are also social imitators. When designing an initiative or a policy, we should not try to change these well-entrenched aspects. On the contrary, the best results are obtained when these elements are taken into consideration and used. If the offer is attractive and others like you accept it, you will most likely accept it too.

Conclusions

Thus, the author came to the conclusion that it is important for a company to know the reasons why its goods and services are bought, to find out: who, what, where, why, when, how and how much they buy and how often, in other words, to find out why people respond in a certain way to the products and services offered to them, why they have a certain attitude towards them. This behavior of people in the case of buying and/or consuming goods and services is reflected in the behavior of the consumer.

Acquiring a new customer is, according to experts’ estimates, five times more expensive than keeping an existing customer - a truth that many companies ignore, unfortunately.

The current customer will continue to be a customer of the company if one is satisfied with the received products and services; although one cannot put the equal sign between customer satisfaction and loyalty, satisfaction is a necessary condition for loyalty.

Bibliography

1. Boier R. Comportamentul consumatorului. Iași, 2016. 98 p.
2. Catoiu I., Teodorescu N. Comportamentul consumatorului. Bucuresti, 2014. 150 p.
3. Chiriac L. Cercetarea comportamentului consumatorului. Note de curs. Chișinău: Cetatea de Sus, 2012.
4. Kotler Ph. Managementul marketingului. București, 2016. 460 p.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.08>

UDC: 005.6:61

Jel Classification: I10, I15, I18

QUALITY OF CARE AND PATIENT SAFETY IN ISRAELI HOSPITALS

КАЧЕСТВО ОБСЛУЖИВАНИЯ И БЕЗОПАСНОСТЬ ПАЦИЕНТОВ В ИЗРАИЛЬСКИХ БОЛЬНИЦАХ

*DREIHER Dalia, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0002-4767-8885)*

*ДРЕЙХЕР Далия, студент, III цикл обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID 0000-0002-4767-8885)*

Annotation: *The aim of this study was to understand how Israeli hospitals improve several domains related to quality of care in its broadest sense, including clinical quality, patient safety, patient experience, waiting times for outpatient visits and clinicians' well-being. Questionnaires were sent to leaders of public hospitals in Israel. These questionnaires inquired which methods are used to improve quality (e.g., email communication, annual work plans, computerized reports, etc.). Of 29 public hospitals, 14 responded. On the whole, similar methods were used for most topics. These included discussions at the leadership level, formal meetings to discuss issues between leadership and departments, email communications and annual work plans meeting. Domains which were less likely to be under leadership's focus were waiting times for procedures and outpatient visits, and clinicians' well-being. Several methods, such as computerized reports, or quarterly follow-up meetings with departments were used less frequently. We can conclude that a global framework for introducing quality in Israeli hospitals is needed.*

Аннотация: *Цель этого исследования состояла в том, чтобы понять, как израильские больницы улучшают несколько областей, связанных с качеством медицинской помощи в самом широком смысле, включая клиническое качество, безопасность пациентов, качество обслуживания пациентов, время ожидания амбулаторных посещений и самочувствие врачей. Анкеты были разосланы руководителям государственных больниц Израиля. В вопросах анкеты изучались используемые методы повышения качества (например, общение по электронной почте, годовые рабочие планы, компьютеризированные отчеты и т. д.). Из 29 государственных больниц ответили 14. В целом по большинству тем использовались аналогичные методы. Сюда входили обсуждения на уровне руководства, официальные встречи для обсуждения вопросов между руководством и отделами, общение по электронной почте и ежегодное собрание по планам работы. Сферы, которые менее всего привлекали внимание руководства, — это время ожидания процедур и амбулаторных посещений, а также самочувствие клиницистов. Несколько методов, таких как компьютеризированные отчеты или ежеквартальные совещания с департаментами, использовались реже. Можно сделать вывод, что необходимы общие рамки для обеспечения качества в израильских больницах.*

Keywords: *quality; patient experience; infection control; efficiency; accreditation.*

Ключевые слова: *качество; обслуживание пациентов; инфекционный контроль; эффективность; аккредитация.*

Introduction

This paper describes the methods used by Israeli hospitals to improve quality of care, patient safety and patient experience, based on a survey conducted by the author. In Israel, the government provides 50% of acute hospital beds, while health plans operate one third of hospital beds, and the rest are provided by other owners [16]. Several systems aggregate data across providers, e.g., national programs for quality of care [3]. About 75% of patients are satisfied with hospital care. Compared to the OECD average, Israel has similar rates of in-hospital mortality rates and avoidable hospitalizations, while hospital-acquired infections are more common than in many developed countries.

In 2012, following a review of the Israeli healthcare system by the OECD [15], the National Quality Indicators Program for Hospitals was launched. This program assesses care in general, geriatric and psychiatric hospitals. As of 2022, the program includes 69 quality indicators [6; 7]. Many hospitals develop their own internal quality indicators, in addition to the National Quality Program [4].

One of the issues identified as a serious problem is waiting times for medical services [2; 8]. A geographic information system-based website was recently launched [9].

Joint Commission International (JCI) accreditation was first introduced in Israel in 2006 [1]. MOH regulations [10] states that all general hospitals are required to undergo JCI accreditation as a mandatory requirement. Until May 2020, 29 Israeli hospitals have undergone JCI accreditation, as listed on the JCI website. However, as of May 2022, only 10 maintained their accreditation status [5].

In 2007, the MOH established The National Program for Infection Control and Antimicrobial Resistance, as a response to an outbreak of infections with resistant bacteria. The unit supervises infection prevention practices by systematic visits, requiring the submission of data on healthcare-associated infections to the unit, and period publication of data [14]. MOH regulations [11; 12] define the mandatory structure for a local infection prevention and control unit in hospitals.

Some methods used for improving patient safety in Israel include orientation days and updates to staff, spreading knowledge via email regarding adverse events, safety rounds and implementing a culture of safety in hospitals. The Patient's Rights Law (1996) defines a Root Cause Analysis committee to investigate sentinel events, as well as a Review and Quality Committee which looks at medical procedures and processes from a wide perspective and allows confidential in-depth review quality improvement of these processes.

Improving patient experience is a major strategic goal for the MOH and for health plans. Surveys of hospitalized patients regarding their satisfaction, as well as the emergency department and outpatient clinics are carried out every several years [13].

Materials and methods of research

The goal of the present study was to examine which of these methods are being used in Israeli hospitals. Senior leaders (director generals, deputy director generals, nursing directors and administrative directors) in Israeli general public hospitals were interviewed regarding descriptive characteristics of the hospital and methods they use for promoting quality. Questionnaires were filled by the respondent and sent by mail. Questions asked relate to methods used for improving quality, patient safety, infection control, patient experience, waiting times for outpatient clinics and clinicians' well-being. Similar questions were asked in each domain (“which of the following methods are used? Please mark all that apply”), and also unique questions regarding specific methods were asked (e.g., “Are quality and patient safety under the responsibility of the same person?”). Data was cross-tabulated against the objective characteristics of the hospital, including size (small, defined as hospitals with <300 beds; medium, defined as 301-700 beds; large, defined as 701 beds or more); geographic location (central Israel vs. the periphery, i.e., the north or south); ownership (ministry of health, Clalit health fund, or other public hospital), and accreditation status (JCI accredited or not).

All calculations were performed using Pearson's chi-square or Fisher's exact test in SPSS version 26 (IBM SPSS Statistics). The results are graphically described using bar chart. For the description of specific questions related to quality and patient safety, results were listed in a table.

In Israel, there are 329 hospitals. Of these, 43 are general hospitals. Of the 43 hospitals, there are 29 public hospitals. Of these, 14 (48%) have responded.

Results and considerations

Methods used to promote quality are listed in Table 1 and Figure 1.

Table 1. Methods used to improve quality and patient safety in Israeli hospitals [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Parameter	Category	Frequency	Mean \pm SD (Median, IQR)
The hospital operates a quality committee	Yes	14 (100%)	-
Members of the quality committee (n=12)	Director general / CEO	6 (50%)	-
	Deputy Director General / Deputy CEO	10 (83%)	-
	Chief nursing officer	9 (75%)	-
	Chief operating officer	6 (50%)	-
	Members of the quality unit	12 (100%)	-
	Members of the risk management unit	11 (92%)	-
	Members of the infection control unit	11 (92%)	-
	Director of human resources	4 (33%)	-
	Chief patient experience officer	8 (67%)	-
	Finance	4 (33%)	-
	Information technology	4 (33%)	-
	Pharmacy	5 (42%)	-
	Frontline clinicians	3 (25%)	-
	Infrastructure safety	1 (8.3%)	-
	Operations & methods unit	1 (8.3%)	-
Resident training program	1 (8.3%)	-	
Number of roles within the committee	-	-	8 \pm 1.8 (8, 6.2-9.8)
A senior leader is in charge of the quality program	Yes	14 (100%)	-
Role of the senior leader	Deputy Director General / Deputy CEO	9 (64%)	-
	Chief nursing officer	1 (7.1%)	-
	Senior physician	2 (14%)	-
	Senior nurse	2 (14%)	-
Accreditation status	Currently accredited	7 (50%)	-
	The hospital was previously accredited but voluntarily withdrawn	2 (14%)	-
	The hospital was previously accredited and we intend to be re-accredited within the next two years	2 (14%)	-
	No, but we intend to be accredited within the next two years	2 (14%)	-
	No, and we do not plan to be accredited within the next two years	1 (7.1%)	-
Does the hospital provide training in quality?	Yes	11 (85%)	-

All hospitals had a quality committee, headed by a senior leader (most often a deputy CEO), and in some cases by the CEO of the hospital. This committee included members of the quality unit, and almost always members of the risk management and infection control units.

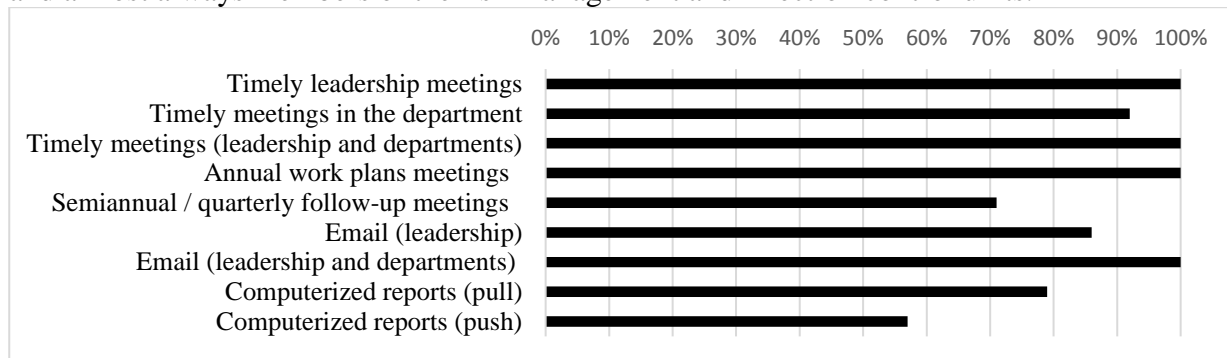

Figure 1. Methods used to promote quality of care in Israeli hospitals [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Of note, frontline clinicians were seldom involved. Almost all hospitals were at some stage of the accreditation cycle, and had training for quality.

Some methods were used by all hospitals, such as a quality committee, having a senior leader in charge of quality, monitoring performance in quality, timely leadership meetings, timely meetings for leadership and the departments, annual work plans meetings with the departments, and email communications between leadership and the departments. No statistically significant differences were noted by hospital size, geographic location or ownership, but a greater number of methods to improve quality in JCI-accredited hospitals.

Methods used to promote patient safety are listed in Figure 2.

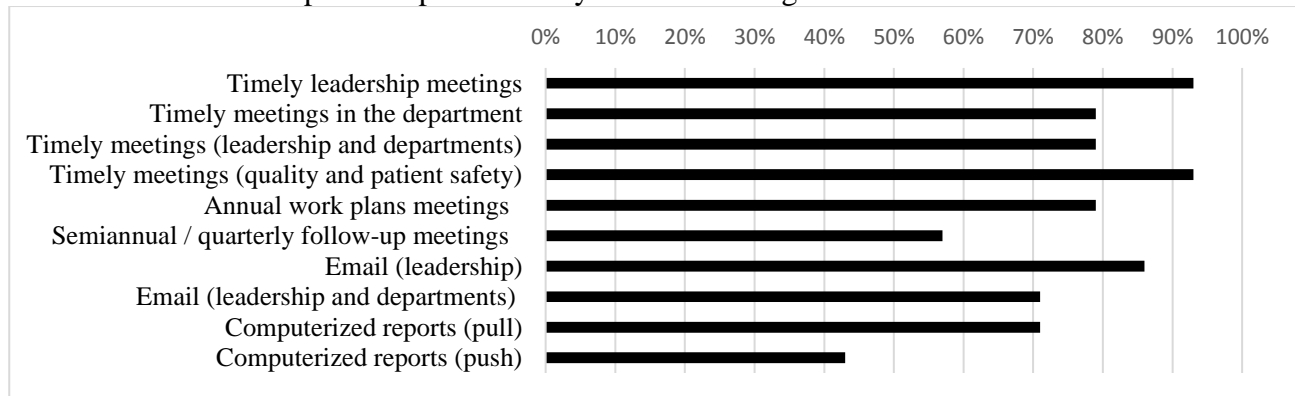

Figure 2. Methods used to promote patient safety [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Frequently used methods were timely leadership meetings, meetings of the patient safety unit, and email communications. All hospitals had a senior leader in charge of patient safety, monitored adverse events and near-miss events. Rarely used methods were push computerized reports. Government-owned hospitals, as well as smaller hospitals, used significantly less methods to monitor near-miss events, JCI-accredited hospitals used a larger number of methods to monitor adverse events and near-miss events. Hospitals in the periphery were less likely to have a senior leader in charge of the patient safety unit, and to have the same person in charge of the quality and patient safety programs.

Methods used to promote infection control are listed in Figure 3.

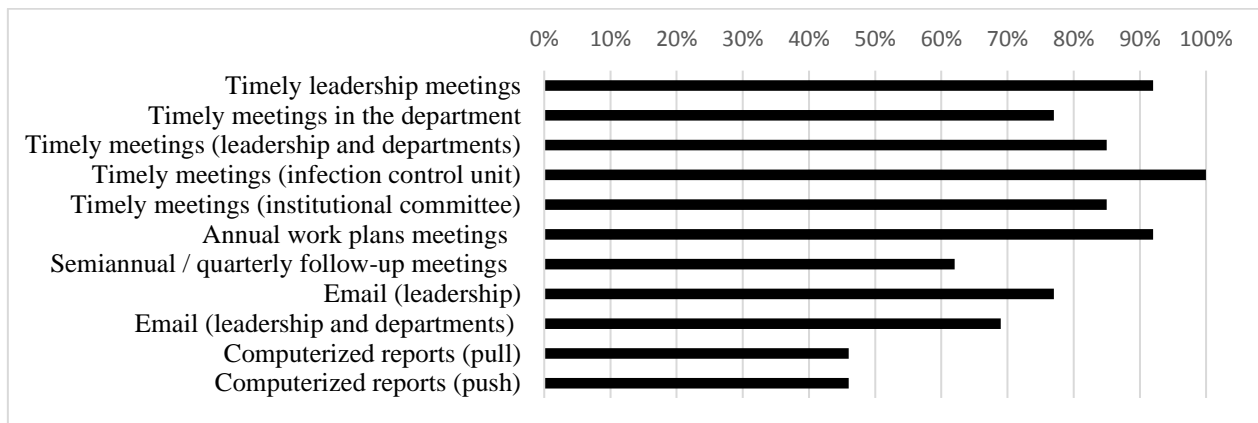

Figure 3. Methods used to decrease the incidence of hospital-acquired infections [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Universal methods included having a senior leader is in charge of the infection control program, monitoring hospital-acquired infections, timely meetings of the infection prevention unit, as well as meetings with leadership and annual work plans regarding infection control. Computerized reports (push or pull) were used by less than half of hospitals.

Methods used to promote patient experience are listed in Figure 4.

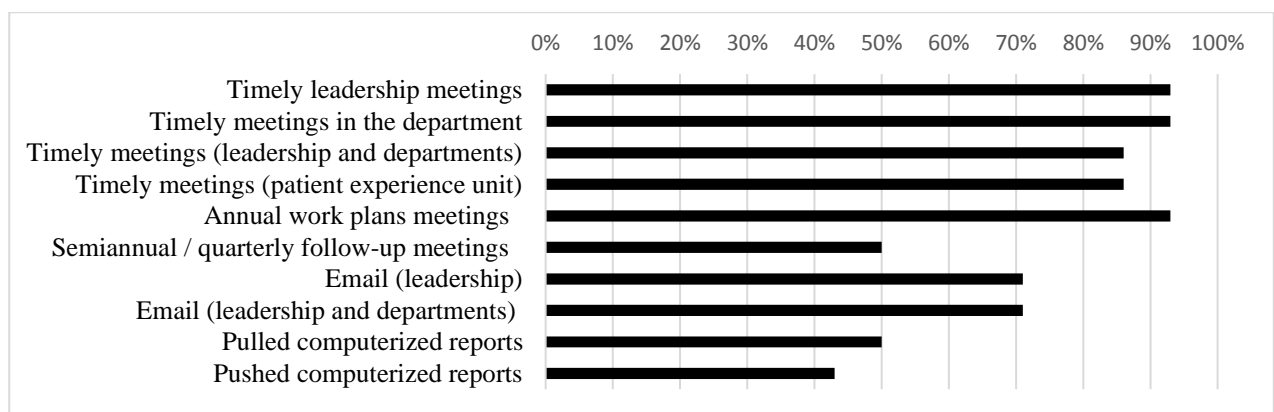

Figure 4. Methods used to improve patient experience [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

All hospitals had a senior leader is in charge of the patient experience program and provided training in patient experience. Common methods included, again, leadership meetings and meetings at the department level, as well as annual work plans meetings. Rarely used methods were follow-up meetings with the departments, and computerized reports (push or pull). Only Clalit hospitals had a patient experience officer appointed, but no other significant differences between hospitals were noted (all p values >0.1).

Methods used to decrease waiting times are listed in Figure 5.

No universal methods were used, and even monitoring of waiting times was not practiced by all hospitals. Again, the use of computerized reports was practiced among a minority of hospitals. No significant differences were noted between hospitals, based on size, geographic location, ownership or accreditation status (all p values >0.1).

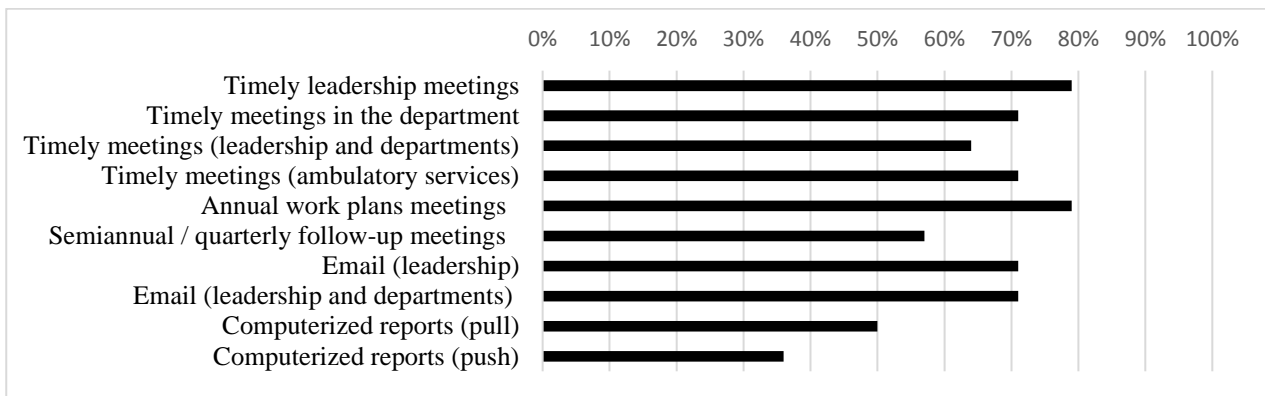

Figure 5. Methods used to decrease waiting times for outpatients [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Finally, methods used to improve clinicians’ well-being are listed in Figure 6.

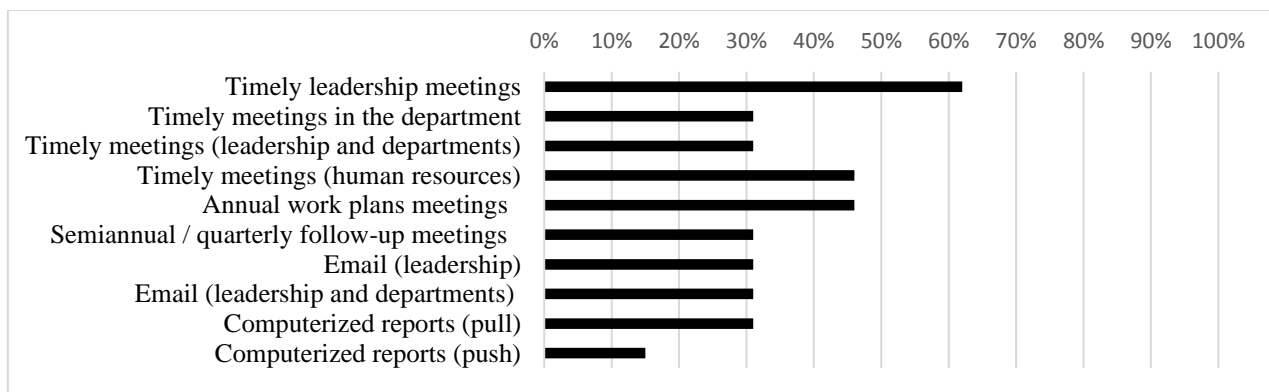

Figure 6. Methods used to improve clinicians’ well-being [elaborated by the author based on a survey of Israeli public hospitals]

Only 10 hospitals monitored clinicians’ well-being, and less than half used timely meetings to monitor it. It was seldom discussed at annual or semiannual meetings with the departments, was not discussed in email communications and was not monitored using computerized reports. Clalit-owned hospitals were more likely to monitor clinicians’ well-being; JCI-accredited hospitals were more likely to monitor clinicians’ well-being and employed a larger number of methods to improve it.

Conclusions

In Israel, it seems that the same methods are used by hospital leaders for most topics. These include chiefly discussions at the leadership level, communication between leadership and the departments (either as formal meetings, meetings to discuss annual work plans, or communication by email). There was somewhat less focus on waiting times for procedures and outpatient visits. Of note, very little attention was paid to monitoring and coping with clinicians’ well-being. Given the fact that a recent survey showed very high burnout levels in Israeli hospitals, much more focus should be given to improving the well-being of clinicians. Several methods not covered in the present survey are obviously less commonly used. These include training for quality and patient safety, peer review, and quality improvement projects using PDSA (Plan-Do-Study-Act) methodology. The study is not without limitations: a small sample size, the reliance on self-reporting by hospital leaders, with no audit, and the exclusion of private hospitals. We need a global framework for introducing quality in Israeli hospitals, while incorporating innovation at all actions. The first step must be defining quality of care and the objectives we wish to achieve. Next, we should balance planning, improvement and

control. To accomplish this, we need strategic planning for quality at a national level; support for professionals and organizations, as well as control mechanisms to mitigate risk and ensure improvement. Finally, clear standards and expectations must be defined, using education for quality at all levels and some regulatory tools.

Bibliography

1. Bar-Ratson E., Dreier J., Wirtheim E., Perlman L., Gruzman C., Rosenbaum Z., Davidson E. The accreditation program in hospitals: Clalit Health Services experience. Harefuah, 2011, nr. (150) 4, 340-5, 420, 419 (Hebrew).
2. Brammli-Greenberg S. Inequalities in waiting times by socioeconomic status – a possible causal mechanism. Israel journal of health policy research. 2015, nr.4(1), 1-3.
3. Clarfield A.M., Manor O., Bin-Nun G., Shvarts S., Azzam Z.S., Afek A., Basis F., Israeli A. Health and health care in Israel: an introduction. The Lancet, 2017, nr.389 (10088), p.2503-2513.
4. Davidson E. Leadership in Healthcare. Ben-Gurion: University Publishing, 2019. 96 p. (Hebrew).
5. Search for JCI-accredited organization. Available: <https://www.jointcommissioninternational.org/about-jci/accredited-organizations>
6. The National Program for Quality Indicators: for General and Geriatric Hospitals, Psychiatric Hospitals, Mother & Baby Health Centers and Emergency Medical Services (Ambulances). Report for 2013-2020. Israel Ministry of Health, 2021. Available: https://www.gov.il/BlobFolder/reports/quality-national-prog-2013-2020/he/files_publications_quality_indicators_quality-national-prog-2013-2020-english.pdf
7. The National Program for Quality Indicators in Hospitals, 2013-2022 indicators, version 02-2022-109. Jerusalem: Ministry of Health, 2022. Available: https://www.health.gov.il/PublicationsFiles/Quality_National_Prog.pdf (Hebrew).
8. The National Program for Quality Indicators in Hospitals: Monitoring and Follow-up. Medicine Division directive 22/2014. Jerusalem: Ministry of Health. 2014 (Hebrew). Available: https://www.health.gov.il/hozer/BZ22_2014.pdf
9. National Center for Infection Control. Administration of Antibiotics, General Hospitals in 2018, 2019. Jerusalem: Ministry of Health. (Hebrew). Available: https://www.health.gov.il/UnitsOffice/HD/InfectionControl/Documents/ant_hosp_2019.pdf
10. Certification Process in General Hospitals. Medicine Division directive 38/2012. Accreditation. Jerusalem: Ministry of Health. 2012 (Hebrew). Available: https://www.health.gov.il/hozer/mr38_2012.pdf
11. Infection Prevention and Control in Medical Institutes and Avoiding Antibiotics Resistance. Circular 9/2012. Jerusalem: Ministry of Health. (Hebrew). Available: https://www.health.gov.il/hozer/mr09_2012.pdf
12. Patient's Experience Survey for Inpatient Services. Jerusalem: Ministry of Health. 2018. (Hebrew). Available: https://www.health.gov.il/PublicationsFiles/patientExperience_12022019.pdf
13. Theory of Service and Patient Experience in the Israeli Healthcare System: Standard for Healthcare Organization. Professional Guide. Ministry of Health. 2016 (Hebrew). Available: <https://riskmanage.inbal.co.il/file/500/download?token=jVSV3pHS>
14. Nogueira-Jr C., Padoveze M.C. Public policies on healthcare associated infections: A case study of three countries. Health Policy. 2018, nr. 122, p.991-1000.
15. OECD Reviews of Health Care Quality: Israel. 2012. OECD: Raising Standards, 2012. Available: http://www.oecd.org/israel/ReviewofHealthCareQualityISRAEL_ExecutiveSummary.pdf
16. Rosen B., Waitzberg R., Merkur S. Israel: health system review. Health Systems in Transition, 2015, 17(6), 1-212.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.09>

UDC: 620.91, 620.92, 339.924, 339.923

JEL Classification: F13, F15, F50

**PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF THE
WORLD ENERGY SYSTEM**

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ МИРОВОЙ
ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ**

**PROBLEMELE ŞI PERSPECTIVELE DEZVOLTĂRII STRATEGICE A SISTEMULUI
ENERGETIC MONDIAL**

*SANDU Maxim, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0002-2330-0335)*

*САНДУ Максим, студент, III цикл обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID 0000-0002-2330-0335)*

*SANDU Maxim, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chişinău
(ORCID 0000-0002-2330-0335)*

Annotation: in the presented article modern challenges, problems and prospects for strategic development of global energy system are described. The presence of some energy problems serves as starting points for improvement and emergence of trends associated primarily with technological innovations in extraction, transportation and supply of energy resources. At the moment the global energy picture of the world clearly demonstrates the general trends in the development of globalization processes. Results of research of policies and strategies of provision of energy security of regions of the world demonstrate the importance of context of international collaboration for effective development in a single vector.

Аннотация: в представленной статье описываются современные вызовы, проблемы и перспективы стратегического развития глобальной энергетической системы. Наличие некоторых энергетических проблем служит отправными точками совершенствования и возникновения тенденций, связанных в первую очередь с технологическими инновациями в добыче, транспортировке и поставке энергетических ресурсов. На сегодняшний день глобальная энергетическая картина мира со всей очевидностью показывает общие тенденции развития процессов глобализации. Результаты исследования политик и стратегий по обеспечению энергетической безопасности регионов мира показывают значимость контекста международного сотрудничества для эффективного развития в едином векторе.

Adnotare: în acest articol sunt descrise provocările, problemele și perspectivele actuale pentru dezvoltarea strategică a sistemului energetic global. Prezența unor probleme energetice servește drept puncte de plecare pentru îmbunătățirea și apariția unor tendințe asociate în primul rând cu inovațiile tehnologice în extracția, transportul și furnizarea resurselor energetice. Astăzi, imaginea energetică globală a lumii arată clar tendințele generale în dezvoltarea proceselor de

globalizare. Rezultatele cercetării politicilor și strategiilor de asigurare a securității energetice a regiunilor lumii arată importanța contextului cooperării internaționale pentru o dezvoltare eficientă într-un singur vector.

Keywords: energy security, international relations, global energy system, energy efficiency.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, международные отношения, глобальная энергетическая система, энергетическая эффективность.

Cuvinte-cheie: securitate energetică, relații internaționale, sistem energetic global, eficiență energetică.

Introduction

The problems of energy supply and energy security become recently very relevant for the leaders of most countries of the world. The challenges and uncertainties faced by the global energy system are maximum in the last fifty years. The most significant is the impact of the events taking place in Ukraine, with their tragic consequences. The COVID-19 restrictions are eased in many countries of the world and economic activity recovers, energy consumption rises sharply that increases the demand for available energy resources and reveals vulnerabilities in the system. At the moment, the world remains on an unsustainable path in terms of energy development. For the settlement of these numerous problems and uncertainties it is required the analysis of objective and comprehensive data for the identification of problems and prospects for further global energy development.

Materials and methods of research

The author conducted quantitative and qualitative analysis of the world energy system. Quantitative statistical data made it possible to identify the patterns of extraction, consumption and trade in relation to the main energy resources in the world. The qualitative analysis was the research of the content of policies, strategies of the countries-representatives of the regions of the world. The complex of researches allowed the author to suggest the prospects and problems of the strategic development of the world energy system.

Results and considerations

For historical reasons, energy resources play a crucial role in the improvement of the living standards of the population of countries, development of their capabilities, use of own potential, new prospects opening up for states, both for the developed and the developing. In the modern world, namely energy is currently the main and the only resource that ensures the civilizational existence on the planet Earth. The world energy needs are mainly met by the extraction of oil, natural gas and coal. However, not in all countries the natural resources meeting the energy needs are distributed evenly.

The author conducted a comparative analysis of the dynamics of production and consumption of total energy in the world during the period from 2000 to 2021 that is demonstrated in the Figures 1 and 2.

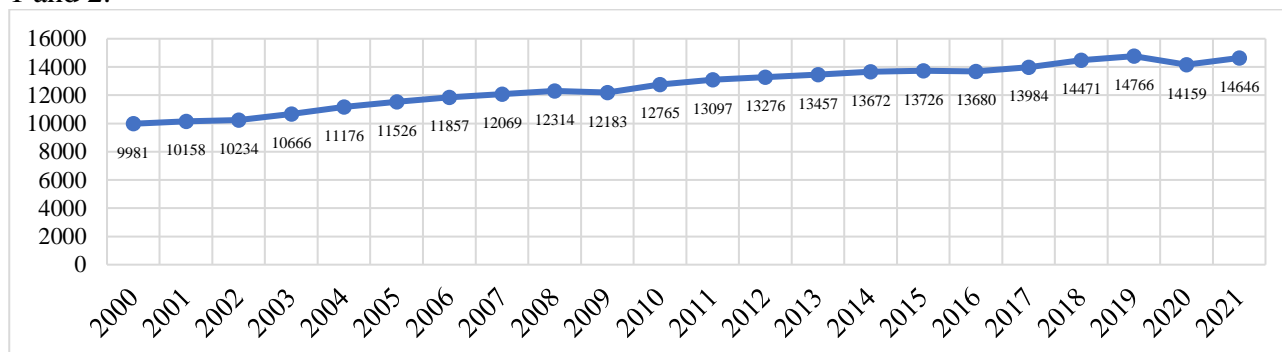

Figure 1. Total energy production in the world, 2000-2021, million tons of oil equivalent [3]

The given graph demonstrates the steady dynamics of growth in the total energy production over the last 20 years. This suggests that, despite certain obstacles, such as the crisis of 2009 or the COVID-19 pandemic in 2020, the general trend of the increase of energy production persists. The explanation for this is the general growth of the world GDP, requiring the increase in the necessary production capacities, and, consequently, additional energy resources.

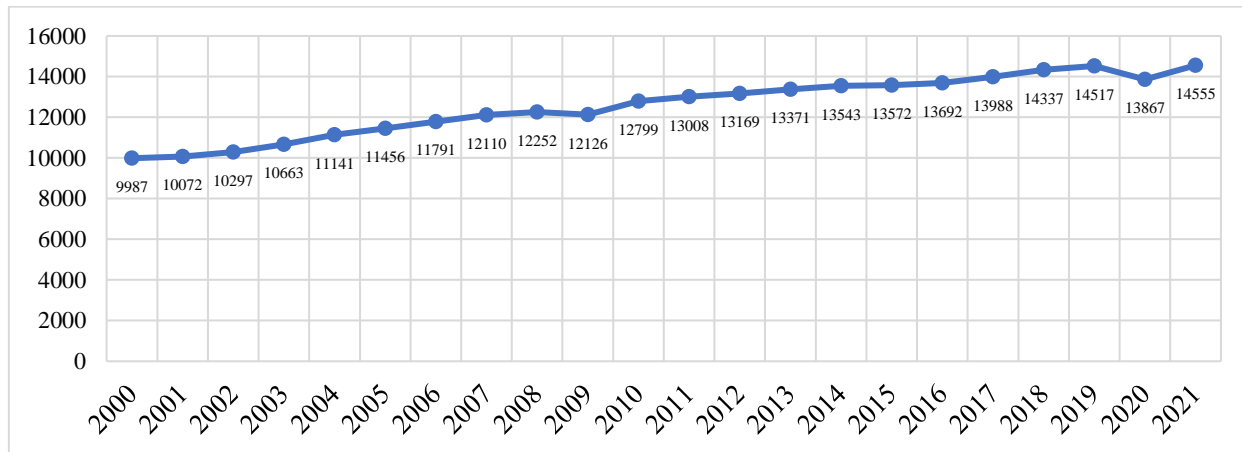

Figure 2. Total energy consumption in the world, 2000-2021, million tons of oil equivalent [3]

From the presented schemes, a generally stable growth in production and consumption is noted. Assessing the current situation, it may be noted that the data demonstrate a sharp recovery of the global primary energy in 2021, being increased by almost 6% and more than reversing the sharp drop in the energy consumption in 2020 as most of the world is blocked. A sharp growth in the energy demand is the sign of global success associated with rapid recovery of the economic activity as the widespread availability of effective vaccines allowed to ease the COVID-19 restrictions in many parts of the world and to return to daily life.

Energy foreign trade balance of the regions of the world is demonstrated in the figure 3.

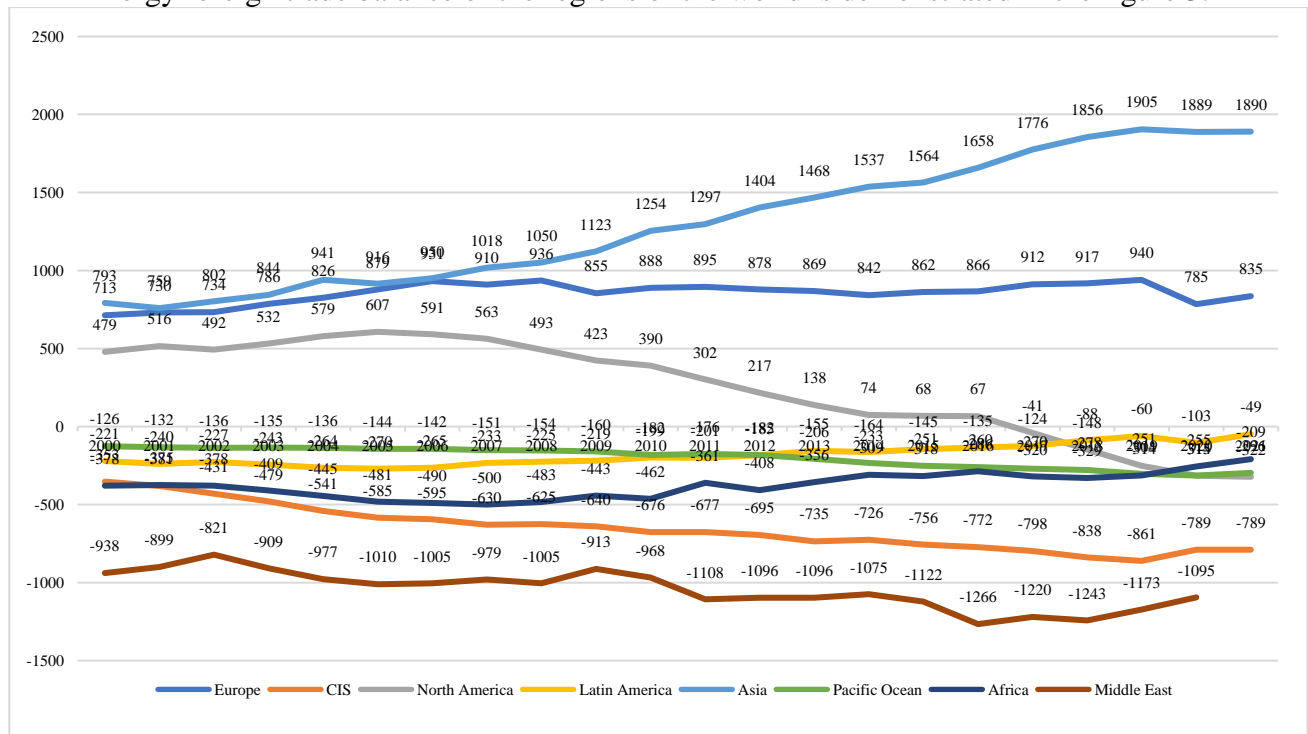

Figure 3. Energy foreign trade balance of the regions of the world, 2000-2021, million tons of oil equivalent [3]

The author conducted a comparative qualitative analysis of the policies, strategies, plans for the development of the energy complex of the countries of the world. For this, a sample of countries, the most significant representatives by regions of the world, was selected. The current documents presented in the official sources were analysed, from which the main goal and strategic priorities for the development of the energy system were singled out. The coverage of groups of directions of energy strategies of the regions of the world is presented schematically in the figure 4.

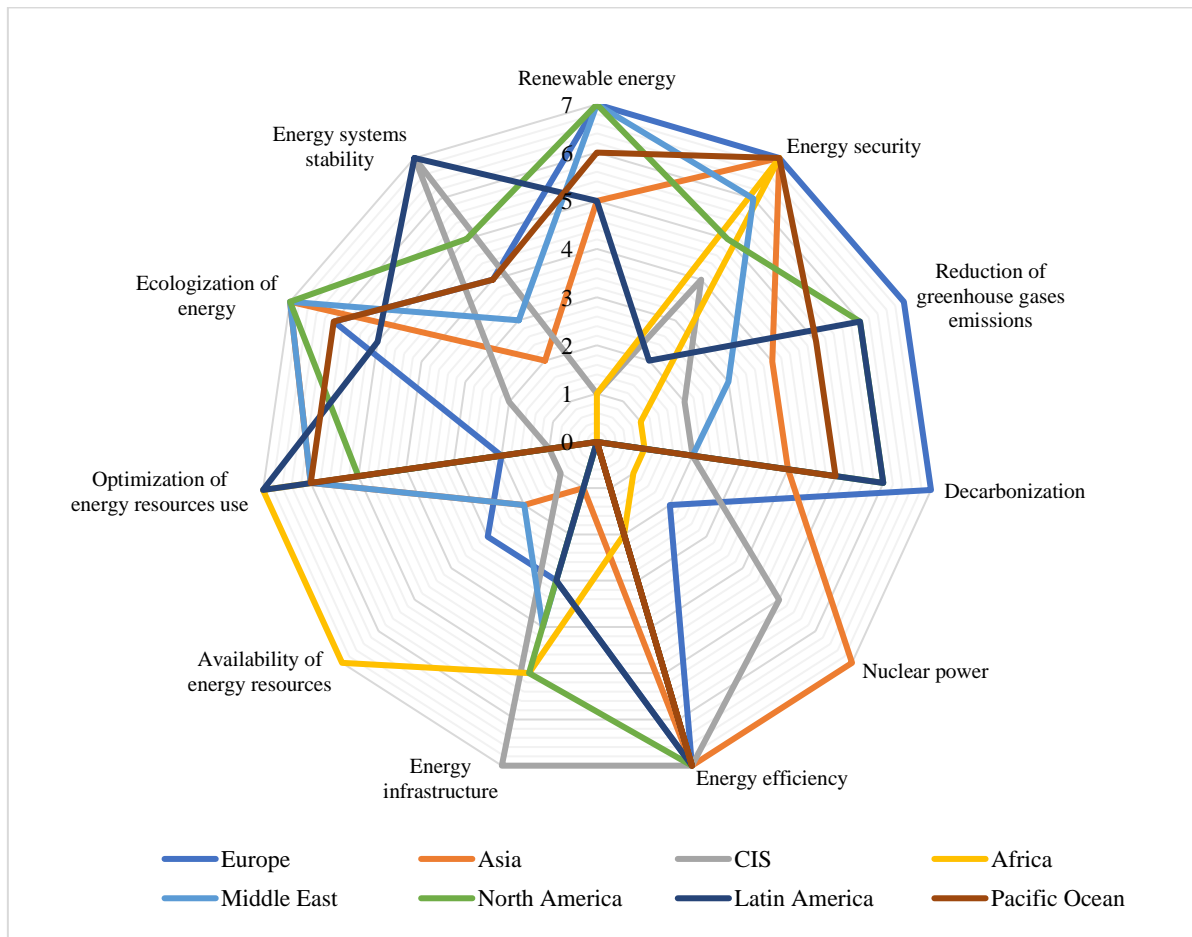

Figure 4. Coverage of groups of directions in the energy strategies of the regions of the world [developed by the author]

The analysis demonstrated that each region is characterized by its own priorities for the strategic development of the energy system, which are supported by the countries included in it. Among the features of the European region, the following recurring goals can be distinguished: development of renewable energy sources, provision of energy supply security, reduction of greenhouse gases emissions, decarbonization. In general, the European countries are striving within the strategies to the development of the energy sector under the conditions of sustainability, as well as to find the ways of the provision of availability and diversification of routes and energy resources for the provision of energy security. Such aspirations are explained by the fact that the countries of Europe do not have large-scale reserves of energy resources compared to other regions.

The CIS countries, being the suppliers of the energy resources, adhere to the following goals of the strategic development of energy complexes: improvement of energy infrastructure, increase in efficiency of extraction, production and processing of energy resources, creation of energy consumption management system and provision of energy security. Proceeding from this, the directions of the strategies and policies of the CIS countries are mainly reduced to the efficient use of

natural energy resources and the potential of the energy sector for the sustainable economic growth.

The Asian region demonstrates a targeted focus on the development of nuclear energy (although some countries refuse to do so), provision of energy security and energy efficiency. The given region is distinguished by unique directions within the strategies of individual countries, even those making part of the analysed sample, therefore it is problematic to track the general trend. The desire for ecologization, reduction of harmful emissions is the main priority taken into account by all countries-representatives of the region. Asian countries adhere to the principle: innovations are the key to the increase of energy security level and fair access to energy resources. Namely this explains such a diversified approach of countries to the energy strategies.

Africa is represented through the following strategic directions in the field of energy: provision of availability of energy resources, energy security, optimization of energy use. In the given region it is achieved the progress in the provision of equitable access to energy resources, but the difficulties with regard to energy security and energy efficiency persist.

The countries of the Middle East are the group of rich countries in terms of energy resources therefore it is logical that in the strategies it is mentioned the following as the directions: optimization and rational use of energy resources, production of emission-free energy, development of new alternative energy sources. The countries-representatives of this region are striving for energy diversification and interoperability on energy issues.

North America is characterized by the energy policy aimed at the ecologization of energy, the development of renewable energy sources that is especially noticeable in recent years. Among the main energy goals are finding of the ways of energy independence and achievement of energy saving as the essential component of the energy strategies.

The Latin American region is committed to the following energy system development goals: energy efficiency, energy system sustainability, carbon emissions reduction. Accordingly, the directions became: decarbonization, promotion of energy efficiency, increase in sustainability of energy system through adaptation of transmission and distribution networks of high and medium voltage, constant application of the best available practices in energy production and consumption. The region in general directs its efforts towards renewable energy sources, which will determine the future of the countries-representatives.

The Pacific Ocean region, which includes Australia and New Zealand, is striving to the improvement of the efficiency of used energy resources, energy security, establishment of international relations on energy issues, therefore, among the priority strategic directions were singled out: more efficient use of energy, development of technological innovations in the field of sustainable energy, improvement of energy supply, efficiency, quality, productivity.

On the basis of qualitative analysis of energy policies, strategies of countries in eight regions of the world, the author concluded that at the moment, comprehensive efforts to achieve strategic goals in the field of energy are especially relevant within the regions themselves. Some regions demonstrate cohesion and unity in strategic directions and goals (Europe), other regions, on the contrary, demonstrate different country approaches, which is explained by the separation and the desire to solve their own domestic problems (Asia, the Pacific Ocean region). As the analysis demonstrates, at the moment the solving of such problems as provision of energy security at the global level, reduction of the negative impact on the environment in the process of extraction, transportation and consumption of energy resources, transition to renewable energy sources is a topical issue on the agenda of all regions. But a unified approach and a comprehensive strategy common to all regions of the world are impossible because of the unresolved intra-regional energy problems. Although the global and regional energy problems are interconnected, there are some countries of the world that do not understand the essential importance of the integration processes in this context.

The overview of the dynamics of energy consumption and production at the global energy market, groups of directions for energy strategic development demonstrates a number of persistent

problems and a high degree of their uncertainty regarding the best way of the management of energy sustainability and security that is presented as the trend in the figure 5.

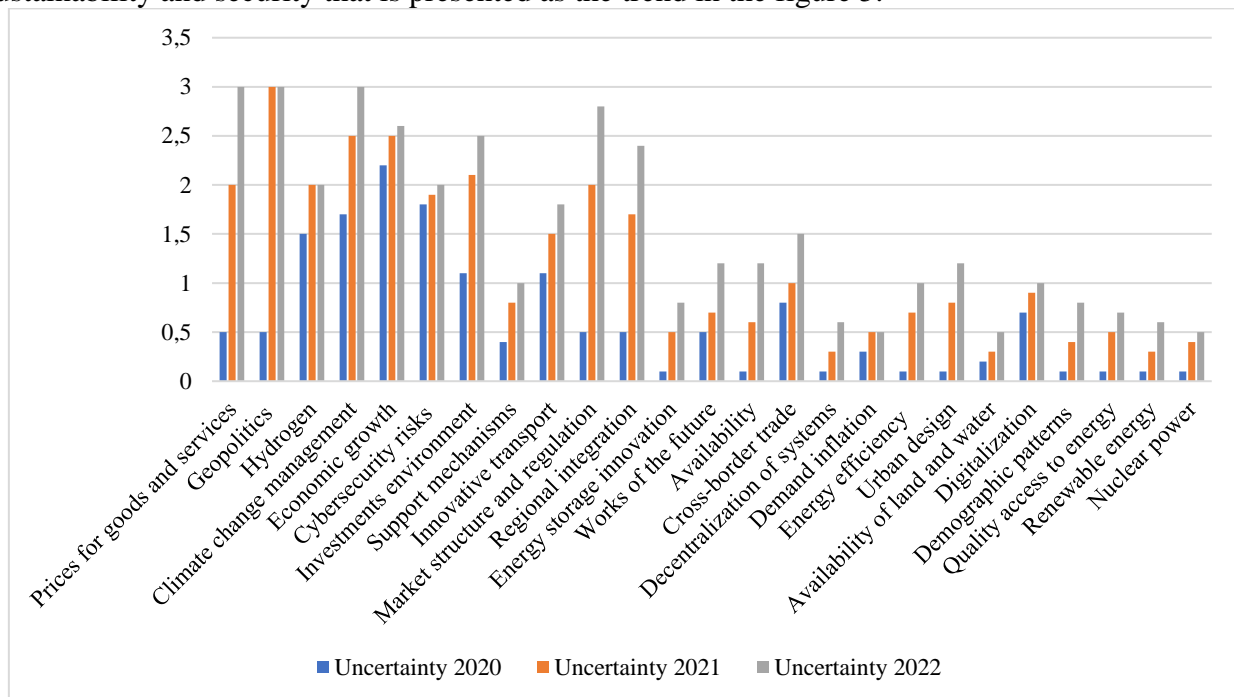

Figure 5. Trend of development of uncertainty regarding world energy problems, 2020-2022 [developed by the author]

At the very beginning of the pandemic, one can note the increase in the degree of uncertainty on all energy issues. This trajectory was further expected to decline with the relaxation of the pandemic-related restrictions and the resumption of the global trade however the situation was complicated by the geopolitical events and the turbulent situation in the world that influenced the further increase in uncertainty in the current period as well.

Economic growth continues to play a significant role for the world energy leaders, as the ways out of pandemic disruptions have not yet been finally determined. The COVID-19 pandemic caused a number of problems of social nature: increase in wealth inequality, uneven economic impact. These problems had a major impact on both global and national production capacity. There has been a significant increase in the expenses of the countries on the settlement of current problems, and funds have ceased to be allocated to the environmentally sound innovative solutions, primarily envisaged by the SDGs. Inevitably, this will have an impact on the world energy sector, mitigation of climate changes consequences and adaptation, and other important efforts on provision of energy sustainability.

At the same time the importance of energy as a driving force for the digitalization shall not be underestimated. WEC developed the scenarios on the exploration of the possible ways by which the world could emerge from the COVID-19 pandemic: “Pause”, “Rewind”, “Fast Forward” and “Rewrite” [1]. Taking into account the continuation of uncertainty on energy issues, “Pause”, that is, the return to the indices of the pre-pandemic period, is unlikely. On the other hand, this actualizes the search for and development of the joint opportunities for cooperation.

In this sense, the prices for raw materials and services related to them turn out to be the most obvious critical uncertainty on the global scale and in almost all regions. The degree of uncertainty caused by high prices for raw materials began to increase in general in the world. This became especially evident in the prices for gas in the Great Britain and Europe that was caused by the deficit and bottlenecks in the climate uncertainty. The North European and Asian gas markets have also

entered new territory, both in absolute terms and in terms of volatility. The results of the fluctuations at the commodity markets are profound and not yet fully studied. It is clear that this influenced the investment decisions in the large energy projects. The WEC stated in its review of world energy problems for 2021 that an “underinvestment shock” is likely and this condition continues also at the current time [5].

The geopolitics of energy is also becoming a significant problem. This is explained by the fact that most countries continue to maintain the energy interdependence, despite the record growth in the renewable capacities, trade tension and pressure exerted by the pandemic and the geopolitical situation on the world leaders.

Many developed countries of the world, as the analysis demonstrates, cooperate with each other and allocate funds to the common funds in order to overcome the consequences of climate changes. Significant uncertainty on the issue means that further programs are ill-thought and traditional.

Over the last few years, the world witnessed a number of major market failures. There are important lessons to be learned from this, and the social impacts can be significant, given that significant public resources will be required for their correction.

It is important to emphasize that, in principle, accessibility to energy resources is replaced by accessibility to safe, reliable and sufficient energy supply. This gave the issue more importance in all regions, placing it in the area of priorities of actions on the map. Almost all countries of the world are guided by the Sustainable Development Goals [4] and develop sustainable approaches to energy, thereby ensuring the energy security [2, p.68].

Renewable energy sources remain a long-standing priority for actions as well-established technologies are adopted in the energy sector and are integrated into the energy system. Renewable energy sources are strengthening their positions at the top of the priority program of actions. This priority of actions varies greatly by region. Regions with growing urban population, young population and concomitantly increasing level of energy resources demand give this issue the highest priority of importance, compared with the regions with aging population and, accordingly, stagnant or declining demand. However, the fact that the priority actions area on the map is not completely filled denotes the importance of the stabilization of critical uncertainties and search for practical ways of achievement of a greater degree of confidence. At the moment, according to the author, the degree of uncertainty in all measurements is too high to ensure a stable route display that may encourage future inactivity.

The researches of the author are confirmed by the forecast scenario of the development of world energy up to 2050, compiled by the World Energy Council. According to the given scenario, the world energy will face a number of the following changes, modifications and transformations [6]:

1. The complexity of energy systems will increase by 2050. This will be connected with the difficulty of the satisfaction of demand and supply for energy resources, system integration, engagement of renewable energy sources.
2. Energy efficiency will be crucial under circumstances where demand exceeds supply. This trend will lead to the change of priorities of consumers and financial implications for various sectors and consequently capital funds for the financing of the energy efficiency increase measures in terms of the initial investments before they are repaid.
3. The energy balance in 2050 will be based mainly on fossil fuels. Coal will be of importance in the longer term, especially for generation of electric power in China and India. Natural gas, especially from unconventional sources, will play an ever-increasing role and become increasingly important in the energy share of the transport sector. Oil will dominate in transport, unconventional sources such as oil sands and oil shale are expected to increase in importance. The impact of nuclear power will continue to be limited because of the economic constraints. RES will increase significantly.

4. Regional priorities will differ and universal solution to the energy trilemma will not be found. Instead, the search for a solution depends on the decision of each region for the achievement of the global goal of a sustainable, affordable and reliable energy supply for all. Critical uncertainty persists, especially regarding the future development of economically scalable energy storage technologies.
5. Equilibration of the energy trilemma will mean making multilateral decisions at the international level. Countries around the world deal with the choice between the affordable energy with higher economic growth or more expensive energy prices and less environmental impact. This highlights that for the settlement of these issues of the energy trilemma through 2050 and beyond requires a holistic, long-term view of the energy sector. Time of short-term solutions is in the past, in the future clear and stable legislative framework is needed to ensure the financial predictability, for the development of markets and for industry in order to find solutions for the increasing global energy needs.
6. Functioning energy markets require investments and regional integration in order to provide benefits to all consumers. Long-term investment decisions are needed in order to meet future energy demand.
7. Energy policy should ensure efficiency of energy and carbon markets, contribute to regional integration and provide benefit to consumers.

Thus, the countries of the world today must contribute to the growth of the national and regional markets, eliminating bureaucratic barriers and contributing to regional integration and closer international cooperation in the field of energy. This will lead to better market integration and creation of regional markets with greater benefits for all consumers.

Thus, at the moment, the regions of the world are recovering from the crisis caused by COVID-19, in the context of energy prices advance, concomitantly adapting to the emerging new conditions in the context of geopolitical events in the world. The main objective in this case consists in the coordination and management of the energy transition, adaptation, while not causing new threats to the regional and global world in the environmental, economic and social terms.

Conclusions

It is necessary the implementation of the energy revolution, which should be aimed at the provision of the world with energy at affordable prices, to strengthen the energy security at the global level, to eliminate possible conflicts on the basis of access to the energy resources, to protect the climate of the Earth from the caused damage.

At the global level, the author noted the increase in the diversity of energy systems, as well as differences in the energy contexts of individual countries and regions. The starting points for the regions are very different, as are politics, economics and social level, and all this must be taken into account at the development of the future forecasts in the domain of energy.

A number of identified energy problems around the world demonstrates a high degree of uncertainty regarding the search for the most effective way of the management of the energy sustainability. Uncertainty in a number of problems will progress. However, at the moment, the countries of the world are going through the stage of recovery after the energy crisis caused by COVID-19 and are adapting to the emerging new conditions in the context of geopolitical events in the world.

The energy transition is becoming a global trend. The urgency of the problems of climate change, the development of the latest energy technologies, as well as the accelerated introduction of RES is increasing. Despite the consequences of the pandemic and the unstable geopolitical situation, it is possible to create the forecasts for the future development of the energy sector, trends in the provision of energy security and energy efficiency.

Bibliography

1. COVID-19 Crisis Scenarios, WEC. Available:
https://www.worldenergy.org/assets/downloads/World_Energy_Council_-_Covid_Scenarios_Summary_-_FINAL.pdf?v=1649259928
2. Kalicki J.H., Goldwyn D.L. Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy. Baltimore: Woodrow Wilson Center Press, 2005. 295 p. ISBN 978-0-8018-8278-4.
3. Official site Enerdata. Available: <https://yearbook.enerdata.ru/>
4. Sustainable Development Goals. Available:
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>
5. World Energy Council. Available: <https://www.worldenergy.org/>
6. World Energy Scenarios: Shaping the Energy Future to 2050. Available:
<https://www.worldenergy.org/publications/entry/world-energy-scenarios-composing-energy-futures-to-2050>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.10>

UDC: 316.3, 351, 364.4

JEL Classification: H12, L44

THE SOCIO-ECONOMIC PROFILE OF THE MUNICIPALITY OF CONSTANTA AND THE ORGANIZATION OF THE CRISIS SITUATION MONITORING SYSTEM AT ITS

PROFILUL SOCIO-ECONOMIC AL MUNICIPIULUI CONSTANȚA ȘI ORGANIZAREA SISTEMULUI DE MONITORIZARE A SITUAȚIEI CRIZEI LA NIVELUL ACESTUIA

*ARAMĂ Alexandru, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID 0000-0003-4404-3830)*

*ARAMĂ Alexandru, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID 0000-0003-4404-3830)*

Annotation: *The level of development of the science of modern management provides an opportunity to improve the efficiency of municipal government, especially in times of crisis. therefore, the management of the municipal sector introduce modern management technologies into their activities. During the crisis, a new philosophy, principles and methods, means and forms of modern management are introduced into the development of municipal management, which have shown their effectiveness and are gradually transferred to the practice of municipal management in the form of "municipal managemen*
The level of competence of municipal employees in modern management, their ability to consistently and responsibly implement the principles of social management in practice, determines the degree of achievement of the goal of socio-economic development of the municipality in a crisis

Adnotare: *Nivelul de dezvoltare al științei managementului modern oferă o oportunitate de îmbunătățire a eficienței guvernării municipale, mai ales în perioade de criză. prin urmare, conducerea sectorului municipal introduce tehnologii moderne de management în activitățile lor. În timpul crizei, în dezvoltarea managementului municipal este introdusă o nouă filozofie, principii și metode, mijloace și forme de management modern, care și-au dovedit eficacitatea și sunt transferate treptat în practica managementului municipal sub forma a mecanismului de stabilire a punctului critic al distrugerii valorii întreprinderii Nivelul de competență al funcționarilor municipali în managementul modern, capacitatea lor de a implementa în mod consecvent și responsabil principiile managementului social în practică, determină gradul de realizare a obiectivului de dezvoltare socio-economică a municipiului, în condiții de criză.*

Keyword: *Concepts, factors, uncertainties, crisis management, crisis, control, socio-economic systems, monitoring, economy, business environment, human resources.*

Cuvinte-cheie: *Concepte, factorii, incertitudinile, managementul crizelor, criza, gestiune, sistemele socio-economice, monitoring, economie, mediu de afaceri, resurse umane.*

Introducere

În prezent în condițiile globalizării și pătrunderii bussinessului în diverse sisteme economice, orice acțiune și eveniment joacă un rol tot mai esențial. De aceea, crește acum importanța asigurării împotriva crizelor pentru rezolvarea problemelor atât la nivel macro cât sila nivel microeconomic. Structura forțelor de producție are o asemenea formă, încât nu este posibil pur si simplu vinderea

proprietății unei întreprinderi mici și împărțirea mijloacelor bănești câștigate între creditori, fără niște urmări economice. Păstrarea integrității complexului tehnologic al întreprinderii-debitor este convenabilă nu numai pentru creditori, ci și întregului sistem economic. Astfel, unul din principalele obiective ale managementului român în etapa contemporană îl reprezintă atât prevenirea cât și depășirea situațiilor de criză în procesul activității întreprinderilor din cadrul administrării publice. Pentru rezolvarea acestei probleme importante e necesar un studiu mult mai aprofundat al asigurării metodice și metodologice ale managerilor de la nivelul municipiului.

Economia municipiului Constanța se bazează pe activitatea portuară, industria energetică, a petrolului, a oțelului, dar și pe turism, agricultură și servicii, Constanța având circa o treime din forța totală de muncă din regiune. De aceea problematica managementului crizelor sistemelor socio-economice municipale și monitoringul eficient al acestora, ca o inovare în metodele de gestiune și managementul strategic al întreprinderii, este deosebit importantă și permite de a crea modele și algoritmi noi de argumentare a deciziilor strategice. Considerăm că sistemul de indicatori și modelele de analiză propuse, integrează diferite aspecte ale activității sistemelor socio-economice municipale și inclusiv a întreprinderilor într-o tehnologie unică de soluționare a problemelor existente și vor permite managementului public și al întreprinderilor autohtone de a mări calitatea gestiunii acestora, de a facilita procedurile de adoptare a deciziilor și de a asigura o dezvoltare sustenabilă în viitor. În cadrul utilizării metodelor de evaluare, monitorizare a întreprinderii, demersul autorului este fundamentat pe faptul că valoarea fundamentală curentă a întreprinderii reprezintă etapa inițială și, în același timp, punctul de control în gestiunea crizei. Respectiv, în funcției de evoluția valorii fundamentale a întreprinderii, putem semnaliza incipient și prematur despre viitoarea intrare a întreprinderii în criză, și în acest context, propunem delimitarea a patru stări a situației financiare a întreprinderii: creștere, declin, simptome de înrăutățire – perspective de dezvoltare pe termen scurt, simptome de îmbunătățire – perspective de dezvoltare pe termen lung. În cadrul utilizării criteriului profitului economic, demersul autorului este fundamentat pe faptul că distrugerea valorii sistemelor socio-economice municipale este determinată de mărimea critică a indicatorilor financiari cheie ai întreprinderii, examinați în cadrul modelelor de gestiune a valorii sistemelor socio-economice municipale. În acest context, se propune activizare și aplicarea a mecanismului de stabilire a punctului critic al distrugerii valorii întreprinderii, bazat pe ipoteza profitului economic egal cu zero.

Material și metodă

Estimarea și analiza generală, sistematică a activității municipiului reprezintă o parte importantă în sistemul de monitorizare a situației întreprinderii. O analiză mai completă a cauzelor succeselor și eșecurilor companiei va permite managerilor să efectueze o prognoză cât mai reală a situației întreprinderii. În ultimii ani majoritatea managerilor întreprinderilor mari au ajuns la concluzia că scopul principal al întreprinderii este maximizarea veniturilor, prin majorarea valorii acțiunilor companiei [1].

Metoda de bază utilizată pentru creșterea valorii acțiunilor constă în maximizarea valorii nete a fluxurilor financiare pe termen lung, ținându-se cont de următorii factori: volumul fluxului de mijloace bănești, periodicitatea acumulării de mijloace bănești, termenul acestora, și deasemenea, riscurile. Scopul analizei constă, în primul rând, în evaluarea pozițiilor strategice și a posibilităților întreprinderii. Pe baza datelor obținute este posibilă luarea deciziei privind realizarea oportună a procedurilor de reorganizare necesare, fie în cazul apariției crizelor, fie în cazul pregătirii pentru lichidarea unuia sau altui tip de business sau a întregii întreprinderi. În urma monitorizării se obțin datele necesare pentru elaborarea sistemului de management anticriză, depistarea și formularea problemelor întreprinderii [8, p.116].

Un grad înalt de exactitate și de completitudine a analizei poate fi atins dacă se aplică o abordare complexă, și anume cea pe baza efectuării concomitente a analizei mediului intern și extern, precum și a situației financiare și a proprietății întreprinderii. Algoritmul de analiză complexă a situației întreprinderii este prezentat în Figura 1.

Din această schemă, în baza rezultatelor analizei mediului intern și extern se formulează concluzii generale analitice despre situația întreprinderii, tendințele de dezvoltare a acesteia și posibilele direcții de ameliorare a situației, care în viitor vor permite întreprinderii să-și stabilească strategia. În continuare sunt prezentate principalele situații ale organizării complexe a obiectivelor managementului anticriză.

Rezultate și discuții

Analiza mediului intern al întreprinderii. Analiza mediului intern al întreprinderii începe cu etapa de analiză a obiectivelor existente și a strategiei. Ea este necesară în scopul obținerii unei concluzii despre situația (curentă, progresivitatea etc.) obiectivelor și a strategiei întreprinderii.

Următoarea etapă a analizei mediului intern constă în analiza structurii organizațional-funcționale și a personalului, care se caracterizează în funcție de patru direcții:

- analiza structurii organizatorice;
- analiza structurii funcționale;
- analiza bazei normative interne;
- evaluarea personalului.

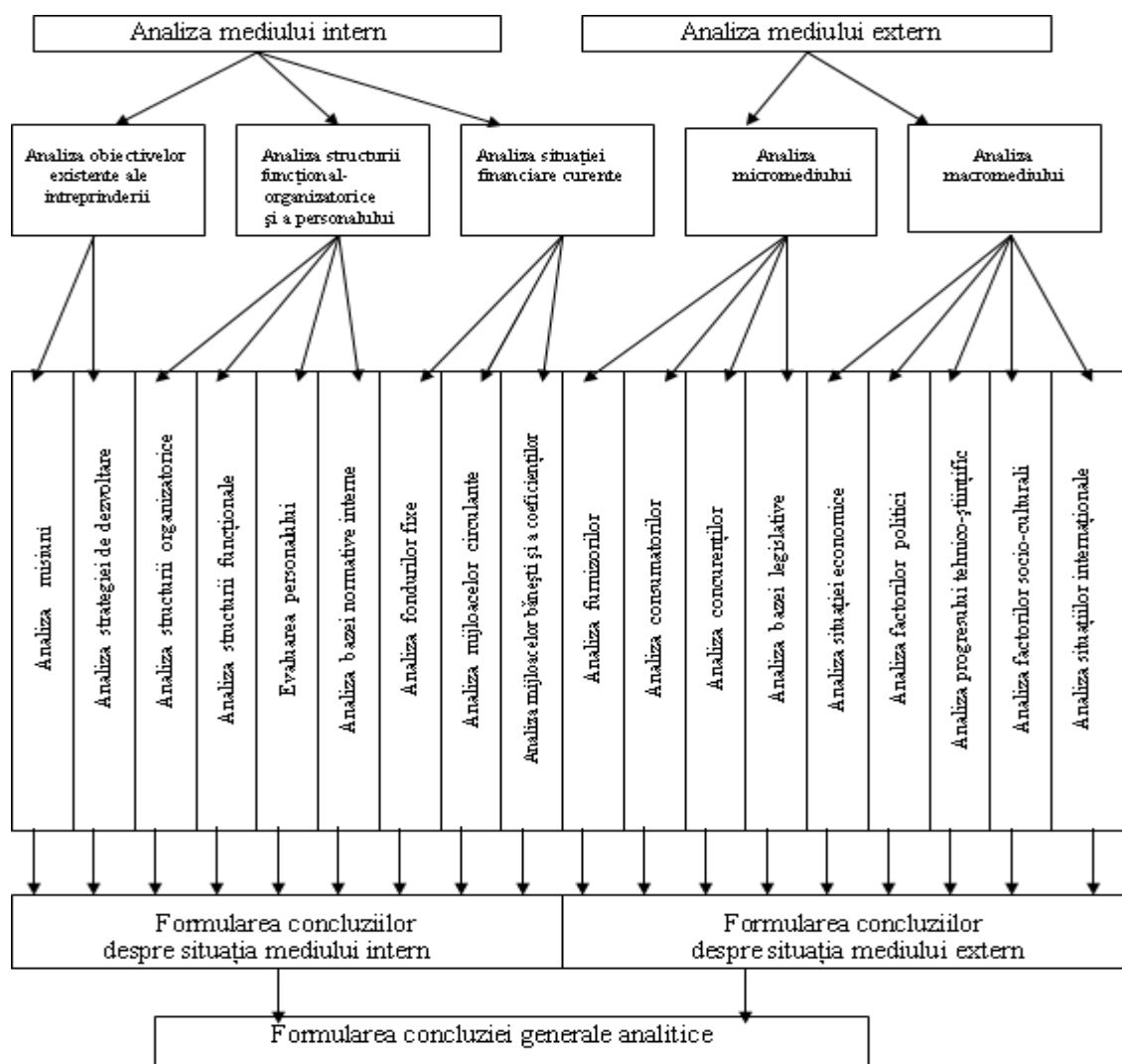

Figura 1. Algoritmul analizei complexe a situației întreprinderii [3]

Analiza respectivă este necesară pentru determinarea situației curente a structurii organizațional-funcționale și corespunderea acesteia obiectivelor existente și strategiei întreprinderii, precum și nivelului optim și a valorii sistemului de management.

Ultima etapă a analizei mediului intern constă în analiza situației financiare curente. Utilizarea metodelor tradiționale de analiza a situației financiare curente a întreprinderii nu este oportună în scopul analizei întreprinderii aflată în criză. Rezultatele în urma calculelor separate a coeficienților pentru analiza întreprinderii aflată în criză conduc la obținerea unor rezultate eronate [5].

De exemplu, având indicatorul valorii medii a surselor de bază nu putem stabili gradul de concurență și cât de moderne sunt tehnica și utilajul întreprinderii [6].

Indicatorii caracteristici veniturilor și ai profitului obținut la utilizarea capitalului nu sunt obiectivi; aceștia sunt manipulați, folosindu-se diferite metode de evidență. În cazul reducerii cheltuielilor privind serviciile de marketing, cheltuielilor privind instruirea personalului sau privind cercetarea indicatorilor, rentabilitatea se majorează pe termen scurt, însă se vor reduce veniturile pe termen lung.

Analiza mediului extern al municipiului. Analiza mediului micro este necesară pentru elaborarea și implementarea instrumentelor managementului anticriză (în primul rând pentru întreprinderile tactice) [2].

În calitate factor al mediului micro, analiza influenței furnizorilor asupra unei anumite întreprinderi poate fi prezentată sub forma următoarelor etape:

- 1) analiza influenței modificării prețului la resursele și materialele necesare pentru funcționarea întreprinderii;
- 2) stabilirea numărului de furnizori;
- 3) estimarea nivelului de credibilitate a furnizorilor;
- 4) estimarea posibilității de lucru a furnizorilor întreprinderii cu potențialii concurenți;
- 5) analiza dinamicii nivelului dobânzii creditului de consum.
- 6) Analiza influenței consumatorilor constă în respectarea următoarelor acțiuni:
- 7) determinarea posibilității modificării bruște a cereri pe piața locală și internațională;
- 8) determinarea preferințelor consumatorilor;
- 9) analiza puterii de cumpărare, inclusiv a nivelului veniturilor și a economiilor populației;
- 10) analiza deprinderilor, tradițiilor și normelor de consum pe piață;
- 11) stabilirea influenței apariției mărfurilor substituente pe piață asupra cererii de producție;
- 12) estimarea elasticității cererii;
- 13) determinarea segmentelor de consumatori.

Analiza influenței concurenților se reduce la aprecierea și compararea concurenților din sectorul dat și concurenții din alte sectoare cu întreprinderea dată, determinându-se [4]:

- 1) existența sau elaborarea de către concurenți a noilor tehnologii avansate;
- 2) calitatea și capacitatea de concurență a produselor și/ sau serviciilor;
- 3) poziționarea produselor și/ sau serviciilor concurenților;
- 4) apartenența concurentului la o grupă strategică bine poziționată;
- 5) nivelul cheltuielilor de producție la concurenți;
- 6) cota de piață deținută de concurenți și numărul acestora;
- 7) tipurile de concurență pe piață;
- 8) politica tarifară a concurenților;
- 9) strategia aplicată de concurenți și influența acesteia asupra activității întreprinderii care se află în situație de criză,
- 10) organizarea marketingului și distribuției de către concurenți;
- 11) structura organizațională și cultura corporativă a concurenților;
- 12) gama de sortimente a produselor și serviciilor concurenților.

Analiza influenței intermediarilor poate fi apreciată de următorii indicatori:

- 1) politica tarifară promovată de întreprindere și deservirea rețelei de distribuție;
- 2) eficacitatea rețelei de distribuție;
- 3) dinamica veniturilor din vânzări;
- 4) imaginea firmei.

Analiza macromediului este necesar să fie efectuată permanent, deoarece factorii externi sunt forțele obiective, asupra cărora întreprinderea nu poate influența și de aceea dacă nu se iau în calcul schimbările mediului extern apare pericolul creșterii cerințelor factorilor externi ai mediului asupra activității întreprinderii [7].

În baza rezultatelor analizei efectuate a factorilor interni și externi, managerii întreprinderii formulează concluzii generale privind starea întreprinderii și determină direcțiile strategice prioritare de dezvoltare, după cum urmează [9]:

1. Păstrarea poziției; poate fi utilizată în cazurile când vânzările întreprinderii dețin o cotă înaltă pe piață, iar strategiile orientate spre dezvoltarea acesteia nu vor mai asigura o valoare pozitivă. Întreprinderea trebuie să utilizeze posibilitățile interne, care sunt direcționate spre reducerea cheltuielilor, în vederea majorării fluxului financiar.
2. Strângerea roadelor; poate fi aplicată în cazurile când scopul constă în obținerea venitului din acele domenii ale businessului, a căror posibilitate de dezvoltare este limitată sau epuizată.
3. Reducerea; în cazurile când unul din domeniile businessului nu mai generează venituri și posibilitatea de investire este epuizată, întreprinderea trebuie să îl lichideze sau să îl vândă.
4. Creșterea; în urma efectuării unei analize complexe se va constata că există unele întreprinderi care sunt potențiale concurente, atunci va fi utilizată această direcție strategică pentru a intra pe piețe de perspectivă.
5. Pătrunderea; în rezultatul evaluării perspectivelor de dezvoltare a întreprinderii, managerii, chiar și în situațiile de criză, trebuie să ofere condiții pentru dezvoltarea acesteia.

Pe parcursul evaluării pozițiilor strategice ale întreprinderii, se stabilește valoarea adăugată a acelor părți sau, mai bine zis, unitățile strategice (US). În urma efectuării unei analize complexe se realizează o analiză a pozițiilor US în funcție de anumite categorii de mărfuri și posibilitățile de realizare pe piață [10].

Este necesară efectuarea unei analize comparative a activității întreprinderii în ansamblu precum și a US, determinându-se în consecință mediul informațional al întreprinderii. Existența unor relații informaționale concrete în interiorul sistemului (atât accesul la informație pentru analiză, cât și pentru susținerea unui feedback eficient) va face întreprinderea practic invulnerabilă în cazul conflictelor și în situațiile de criză.

Sistemul de monitorizare a situației întreprinderii propus de către autor, în scopul alegerii strategiei de management anticriză a fost aprobat la S.C. „Regia Autonomă Județeană de Apă Constanța” S.A. și „Regia Autonomă de Distribuție a Energiei Termice” Constanța.

S.C. „Regia Autonomă Județeană de Apă Constanța” S.A. asigură în prezent distribuția apei în 9 orașe și 44 localități răspândite pe teritoriul județului Constanța.

Alimentarea cu apa se realizează fie prin sistemul interconectat “Litoral”, pentru localitățile cuprinse între Năvodari și Vama Veche, fie prin sisteme locale.

Instalațiile în funcțiune au următoarele caracteristici [11]:

- 1) 37 surse de adâncime, totalizând un număr de 316 puțuri și foraje, cu o capacitate totală instalată de 9.259 l/s;
- 2) 1 sursă de suprafață din canalul Poarta Alba – Midia Năvodari, cu o capacitate totală instalată de 4.514 l/s;
- 3) lungimea rețelei este de 1847.6 km, din care 650.7 km rețea de aducțiune și 1196.9 km rețea de distribuție;
- 4) 101 de rezervoare cu un volum total înmagazinat de 252.560 mc;
- 5) 43 stații pompare, cu o capacitate totală de 126.425 mc/h;

- 6) 1 stație de tratare a apei, cu o capacitate de tratare a apei de 3.75 mc/s.

Colectarea, transportarea și epurarea apelor uzate menajere și industriale preepurate se face prin 9 sisteme de canalizare, cuprinzând tot atâtea stații de epurare. Aceasta activitate se desfășoară în 17 orașe și comune, majoritatea fiind localitățile litoralului.

Instalațiile în funcțiune au următoarele capacități:

- 1) 9 stații de epurare cu o capacitate maximă de 16.931 mc/h;
- 2) 53 stații de pompare a apelor uzate, însumând o capacitate de pompare de 62.580 mc/h;
- 3) lungimea rețelei de canalizare însumează 1088.5 km.

Prin colectarea, transportarea și epurarea apelor uzate RAJA reduce considerabil riscul de poluare a mediului și în principal reduce poluarea Marii Negre. Scopul final este de a se atinge parametrii de mediu în conformitate cu standardele U.E.

Din cauza multor dificultăți în legătură cu asigurarea cu apă și a serviciilor de canalizare societatea a reușit să se orienteze la realizarea producției pentru necesitățile populației. Între aceste cauze se numără:

- 1) apariția unor operatori privați care nu necesitau capital de pornire mare sau programe de investiții ridicate;
- 2) lipsa unor reglementări foarte clare pentru acest domeniu, fapt care a determinat o dezvoltare a acestui fenomen într-o manieră aleatorie și nu ca o politică gândită la nivel național sau local;
- 3) inexistența unei piețe a serviciilor comunale (concesiuni pentru serviciile de alimentare cu apă și canalizare s-au acordat numai în câteva orașe: București, Ploiești, Timișoara;
- 4) fenomenele negative apărute în procesul de privatizare prin FPS, ca urmarea faptului că întregul patrimoniu aferent unui serviciu dintr-un oraș a fost vândut la licitație unei firme private fără a se negocia un contract cu clauze exprese privind obligațiile noului proprietar de a presta serviciul respectiv în anumite condiții de calitate și preț;
- 5) unele dotări specifice serviciilor comunale erau înglobate în patrimoniul unor societăți comerciale ce au fost privatizate și care ulterior a trebuit să fie răscumpărate de către de noul proprietar.

În prezent Consiliul Județean Constanța a finalizat procedurile de privatizare a regiei și a fost încheiat contractul prin care BERD a participat la privatizarea cu suma de 600.000 Euro (subforma de finanțare nerambursabilă), iar C.J.C. a cofinanțat proiectul de pregătire a privatizării regiei cu 400.000 Euro. Noii managerii ai întreprinderii au contribuit la majorarea atât a indicatorilor financiari, cât și a celor nefinanciari, urmărind permanent situația indicatorilor de bază ai activității întreprinderii.

La S.C. „RAJA” S.A. Constanța lipsește sistemul de monitorizare a situației întreprinderii. Cauzele principale care au generat necesitatea elaborării sistemului de monitorizare al întreprinderii sunt următoarele:

- 1) lipsa indicatorilor; analiza și calculul acestora ar fi asigurat corespondența cu cerințele domeniului, specificul întreprinderii și conducerea întreprinderii;
- 2) lipsa canalelor informaționale concrete în interiorul întreprinderii;
- 3) lipsa unui sistem intern de evidență, care ar contribui la îmbunătățirea indicatorilor activității întreprinderii.

Semnalul despre pericolul unei situații de criză pentru managerul întreprinderii poate fi rezultatul analizei permanente a indicatorilor stabiliți în activitatea întreprinderii. La sfârșitul fiecărei săptămâni este necesară efectuarea analizei activității de producție a întreprinderii. Sursa principală este raportarea privind producerea de către US ale întreprinderii (particularitățile nomenclurii producției pentru o perioadă, volumul de producție al secțiilor, întreruperi, staționări, problemele aprovizionării și realizarea acesteia). De asemenea în raportul săptămânal cu privire la activitatea de

producție a întreprinderii trebuie să se includă valorile indicatorilor de rentabilitate a producției realizate și a randamentului capitalului.

Proiectarea sistemului de monitoring complex se bazează pe înțelegerea sistemului ca un complex de mijloace, ce asigură interacțiunea a cinci tipuri de resurse: umane, de timp, materiale, informaționale și financiare.

Elementele de bază ale sistemului de monitorizare a situației întreprinderii sunt:

- 1) Un anumit ansamblu de indicatori de calcul și analiză ce satisface toți participanții la proiect;
- 2) Prezența legăturilor informaționale stabile în cadrul sistemului (atât pentru accesibilitatea informației pentru analiză, cât și pentru o legătură inversă eficientă).

Astfel, obiectivul global al proiectului este: crearea sistemului de monitoring a situației

S.C. RAJA S.A. Constanța. Pentru realizarea obiectivului global este necesară de soluționarea următoarelor probleme:

1. Selectarea indicatorilor necesari pentru organizarea monitoringului situației întreprinderii și determinarea valorilor lor critice.
2. Justificare eficienței acestor indicatori pentru întreprindere.
3. Determinarea canalelor fluxurilor informaționale în cadrul întreprinderii.
4. Elaborarea formelor și termenilor rapoartelor pentru administrație și managerii întreprinderii.

Pe exemplul R.A.J.A. Constanța se arată organizarea în întreprindere a sistemului de monitoring cu aplicarea metodelor de gestiune a proiectelor.

Exemplu de organizare a sistemului de monitoring la S.C. RAJA S.A. Constanța

Principalele cauze ale necesității creării unui sistem de monitoring la întreprindere:

1. Lipsa unui ansamblu de indicatori, calculele și analiza cărora ar satisface necesitățile ramurii, specificul regiei și administrației întreprinderii.
2. Lipsa canalelor distincte de fluxuri informaționale în cadrul întreprinderii.
3. Lipsa unui sistem distinct de control intern, rezultatul căruia poate fi ameliorarea indicatorilor activității societății.
4. Astfel obiectivul global al proiectului este crearea sistemului de monitoring al situației.

Pentru realizarea obiectivului global este necesară soluționarea următoarelor probleme:

1. Determinarea ansamblului de indicatori pentru analiza financiar-gospodărească a activității întreprinderii.
2. Argumentarea eficienței indicatorilor dați pentru întreprindere.
3. Crearea canalelor fluxurilor informaționale la întreprindere.
4. Elaborarea formelor și termenilor de raportare pentru administrația întreprinderii.
5. Stabilirea executorilor responsabili pentru menținerea sistemului în stare de lucru.

În concordanță cu metodologia de gestiune a proiectelor, obiectivele globale date se divizează în subpuncte și formează activități separate sau „arboarele” de obiective, adică se realizează divizarea proiectului pe etape sau descompunerea lui. Descompunerea obiectivului global al proiectului de creare a sistemului de monitoring este prezentată în Figura 2.

2.1. Resurse umane.

2.2. Resurse materiale.

2.3. Resurse tehnologice.

2.4. Resurse informaționale.

2.5. Resurse financiare.

3.1. Contract de angajare a salariatului la postul de analist.

3.2. Fișa de post.

3.3. Cheltuieli de asigurare a activității noului angajat.

3.4. Cheltuieli de amenajare a noului loc de muncă.

3.5. Salariul noului angajat.

3.6. Ansamblul de indicatori pentru analiza activității întreprinderii.

- 3.7. Calificarea lucrătorului.
- 3.8. Continuitatea monitoringului finanțelor la întreprindere.
- 3.9. Rapoartele întreprinderii.
- 3.10. Informația externă.
- 3.11. Informația despre posibii candidați la postul de analist.
- 3.12. Cerințe la formele de raportare în întreprindere.
- 4.1. Documente de procurare a utilajului pentru locul de muncă.
- 4.2. Deservirea pe baza garanției a utilajului.
- 4.3. Criterii de selectare a indicatorilor în sistemul de lucru
- 4.4. Sistemul de lucru a principalilor indicatori
- 4.5. Regimul de lucru stabilit pentru noul post.
- 4.6. Sistem distinct de colectare a informației care exclude refuzurile, reținerile și alte erori.
- 4.7. Rapoartele contabile ale întreprinderii.
- 4.8. Rapoartele de producție ale întreprinderii.
- 4.9. Cerințele noi față de rapoartele organelor de stat.
- 4.10. Inovațiile în sistemul de indicatori al țării (ramurii, regiunii).
- 4.11. Formele de raportare pentru contabilitate.
- 4.12. Formele de raportare pentru directorul general al uzinei.
- 4.13. Formele de raportare pentru departamentul economic.
- 5.1. Facturile fiscale de livrare a mobilei pentru noul loc de muncă.
- 5.2. Facturile fiscale de livrare a calculatorului și altei tehnici.
- 5.3. Rapoartele secțiilor
- 5.4. Rapoartele de nomenclatură.

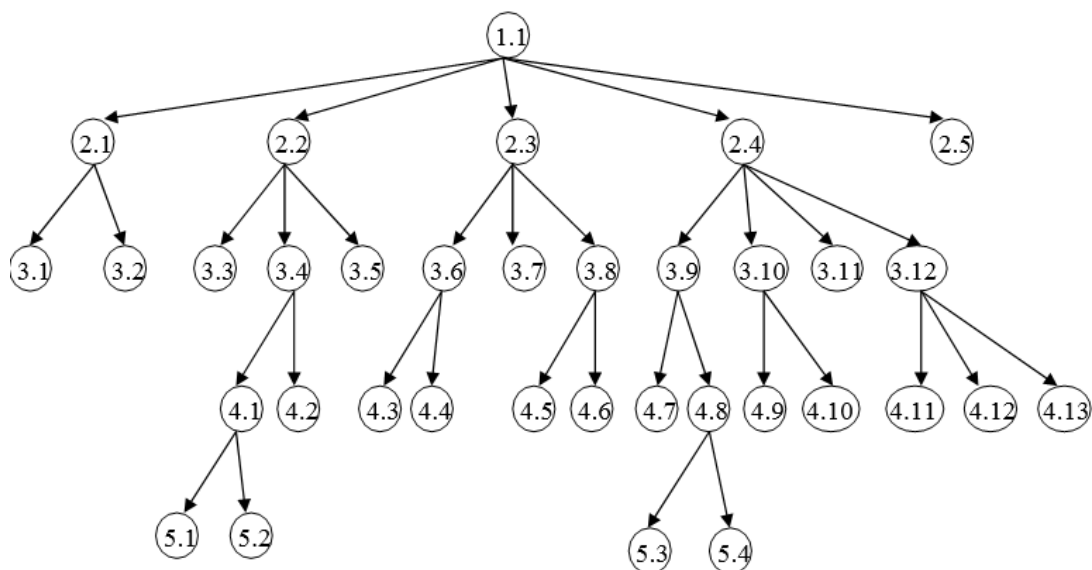

Figura 2. Descompunerea obiectivului global al proiectului [elaborat de autor]

Principalele surse ale analizei situației întreprinderii pentru monitoring vor fi rapoartele contabilității și ale departamentului economic.

Principalele legături în procesul funcționării sistemului creat se vor realiza între analistul angajat, administrația întreprinderii și principalele servicii de producție. Conținutul acestor legături vor fi documentele organizaționale de dispoziție și cerințele stabilite de administrația regiei față de ansamblul de indicatori și rapoarte, dări de seamă despre analiza activității întreprinderii atât pentru administrația uzinei cât și pentru organele de stat (luând în considerație toate cerințele și inovațiile).

Necesitatea funcționării continue și eficiente a sistemului trebuie să fie asigurată de conducerea întreprinderii. Pentru o activitate de calitate a unui specialist calificat este necesar un loc de muncă amenajat și prezența informației veridice și oportune despre activitatea întreprinderii conform sistemului creat.

La postul de analist este necesară angajarea unei persoane cu studii superioare în economie ce posedă capacități analitice și de programare.

Pe exemplul „RAJA Constanța” și a „RADET” Constanța se arată aplicarea acestei metodologii pentru elaborarea planului de îmbunătățire a situației financiare [11].

Astfel, utilizarea sistemului de monitoring complex a situației întreprinderii va permite, la un nivel incipient, distingerea unei crize apropiate și începerea pregătirilor întreprinderii pentru prevenirea crizei într-un moment oportun, iar în cazul când aceasta e deja imposibil, - pentru o ieșire a întreprinderii din criză.

Concluzii

Rezultatele obținute permit soluționarea problemei științifice aplicative de perfecționare a monitoringului eficient al sistemelor socio-economice municipale și contribuie la dezvoltarea unui nou concept modern al acestuia în scopul asigurării dezvoltării sustenabile a entităților socio-economice de la nivelul municipiului. Iar problema științifică importantă soluționată constă în fundamentarea științifică și metodologică a mecanismului de gestiune a valorii în redresarea municipiului în situație de criză, fapt ce a condus la dezvoltarea unui management eficient al situațiilor de criză. În urma realizării obiectivelor trasate spre cercetare, sintetizăm următoarele concluzii generale:

Principalele rezultate ale obiectivelor îndeplinite și rezultatelor obținute se bazează pe următoarele:

1. Se consideră că preocuparea pentru asigurarea împotriva crizelor este inițiată atunci când sistemele socio-economice de la nivelul municipiului încep să aibă probleme financiare, ceea ce iarăși nu este corect. Deseori greutățile acestora încep cu mult înainte și poartă un caracter nu doar financiar, ci și managerial, adică riscul falimentului – este, de regulă o urmare a greșelilor managerilor dintr-o etapă anterioară. De aceea, „a reface” finanțele acestor sisteme socio-economice – înseamnă „a reface” întregul sistem managerial.
2. După părerea autorului, nu e corectă nici tradiționala abordare a ideii în sine de „asigurare contra crizelor” ca o parte independentă a gestionării, deoarece această asigurare în condițiile economiei de piață – reprezintă o parte esențială a întregii gestionări a sistemului socio-economic municipal și de aceea e nevoie să fie prezentă mereu la nivelul acestuia.

Nu e actuală nici metoda analizei financiare a situației sistemelor socio-economice municipale folosite în prezent, bazată pe ideea de egalitate, deoarece dinamica economiei de azi este așa de ridicată, încât indicatorii financiari, bazați pe egalitatea cu anul precedent față de anul în curs nu mai arată situația reală a unei întreprinderi în acel moment. Rezultatele lucrării, care au o baza mare de date a întreprinderilor din județul Constanța, au constituit baza construirii modelului de monitoring a situației financiare a întreprinderii, bazat pe folosirea indicatorilor mărimii fluxurilor. Folosirea în procesul analizei situației financiare a întreprinderii a indicatorilor mărimii fluxurilor a permis descrierea și introducerea ideii de „sindrom al insolvabilității”.

Pentru îmbunătățirea cadrului științific al managementului crizelor sistemelor socio-economice municipale și monitoringul eficient al acestora, pot fi formulate următoarele recomandări științifice:

1. Elaborarea bazelor metodologice de perfecționare a gestiunii anticriză, pe baza realizărilor contemporane ale științei economice și managementului;
2. Folosirea metodei propuse de autor privind gestionarea proiectelor, în calitate de metoda generală pentru dezvoltarea tehnologiilor asigurării contra crizelor și crearea unei metodologii cadru de dezvoltare a proiectului;

3. Folosirea rezultatului monitoringului permanent al situației regiilor autonome care prin folosirea sistemului echilibrat de indicatori ai eficienței activității ei, și prin sistemul de matrice-analiză, să permită crearea unui cadru efectiv de gestionare a societății.
4. Utilizarea tratărilor metodologice conținute în lucrare, precum și a recomandărilor metodice și a propunerilor practice, în vederea asigurării posibilității de a obține informații complete, obiective și veridice despre adevărata situație a întreprinderii, care să permită monitorizarea oportună a stării regiei autonome, prevederea intrării în criză a acesteia, pregătirea pentru criză și ieșirea din criză cu cele mai mici pierderi pentru ea.
5. Folosirea în practică a rezultatelor obținute va permite managerilor și specialiștilor entităților municipale să construiască adecvat o strategie de dezvoltare a organizației, să organizeze un proces anticriză în cadrul sistemului socio-economic municipal în scopul nu doar de a ieși din criză, ci și de a preîntâmpina situațiile de criză.

Bibliografie

1. Burlacu N. Criza în firma industrială – esență și formele de manifestare. În: Revista „Studii Economice”, an.II nr. 1-2 (iunie)/2008, Chișinău, ULIM, p. 438-445. ISSN 1857- 226X
2. Burlacu, N., Călugăreanu, I. Managementul anticriză. Chișinău: ULIM, 2012. 327 p. ISBN 978-9975-124-05-8
3. Călugăreanu I., Aramă A. Monitoringul eficient al managementului sistemelor socio-economice municipale în condiții de criză. În: Materialele conferinței "Paradigme moderne în dezvoltarea economiei naționale și mondiale", Chisinau, Moldova, 30-31 octombrie 2020, p. 120-125. Disponibil: https://ibn.idsi.md/en/vizualizare_articol/118288
4. Coșerin V. Development and Improvement of Administrative Management Local Municipality in Terms of Europeanization. In: "Mircea cel Batran" Naval Academy Scientific Bulletin, Volume XV – 2012 – Issue 1 Published by "Mircea cel Batran" Naval Academy Press, Constanta, Romania, p.25-28. Disponibil: https://www.anmb.ro/buletinstiintific/buletine/2012_Issue1/NMS/25-28.pdf
5. Coșerin, V. Dezvoltarea și perfecționarea managementului administrării locale în condițiile europeanizării, autoreferat. Chișinău, 2018, 29 p. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/54262/>
6. Coșerin V. Administrația locală ca o formă de parteneriat social-de stat. În: Studia Universitatis Moldaviae. Revista Științifică, „Științe Exacte și Economice”, nr.3-4, 2011, p.280-290. ISSN 1857-2073
7. Deaconu A. Economie d'entreprise. București: ASE, 2003, 258p.
8. Ioncică M. Economia serviciilor. Abordări teoretice și implicații practice. București: Uranus, 2006, 246p.
9. Secrieru A., Chiurcciu M. Analiza riscului de faliment prin metoda scoring: metodologie și rezultate empirice. In: Revista Economică, 2003, nr. 5 (13), p. 44-50. ISSN 1582-6260.
10. Smith A. Avuția națiunilor. București: Publica, 2009, 486p.
11. Strategia Integrată de Dezvoltare Urbană (SIDU) 2017-2023. Disponibil: <http://www.zmc.ro/sidu/>

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.11>

UDC: 159.9.01; 342.8

CONCEPT RESULTS AS A VECTOR OF EFFECT

КОНЦЕПЦИЯ РЕЗУЛЬТАНТЫ КАК ВЕКТОР ЭФФЕКТА

*JELESCU Petru⁶, doctor habilitated in psychology, professor,
State Pedagogical University „Ion Creanga”, Chisinau.
(ORCID: 0000-0002-3535-0524)*

*JELESCU Dumitru, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-7460-0784)*

*ЖЕЛЕСКУ Петру, доктор хабилитат психологии, профессор,
Кишиневский ГПУ „Иона Крянгэ”, Кишинев.
(ORCID: 0000-0002-3535-0524)*

*ЖЕЛЕСКУ Думитру, студент III цикла обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID: 0000-0002-7460-0784)*

Annotation: *In this article, on the basis of scientific analysis, synthesis and generalization, the essence of the main psychological concepts of development is considered from a historical point of view. In this context, the resultant theory (our term is R. J., M. T.) is proposed for discussion as a logical continuation of historically previous concepts, which is applicable not only to the human, but also to the non-human world / worlds. Therefore, in our opinion, this theory is universal. The article provides a formula for the mathematical calculus of the resultant (R). Concrete and convincing examples of the use of the resultant theory for the preparation of Olympians in mathematics, in other areas of human life and activity, but not only, for example, in the organic (plant, animal) and inorganic worlds (physical, chemical) are given. I would like to hope that, gradually, this theory will take root, become habitual, and after it new, more advanced ones will appear, contributing to human progress.*

Аннотация: *В данной статье, на основе научного анализа, синтеза и обобщения, рассматривается суть основных психологических концепций развития с исторической точки зрения. В данном контексте, предлагается к обсуждению теория результатанты (термин наш – Р. Ж., Д. Ж.) как логическое продолжение исторически предыдущих концепций, которая приложима не только к человеческому, но и к нечеловеческому миру/мирах. Поэтому, на наш взгляд, данная теория является универсальной. Приводятся конкретные примеры использования теории результатанты для подготовки в юриспруденции, а также в других областях человеческой жизни и деятельности, но не только, например, в органическом (растительном, животном) и неорганическом мирах (физическом, химическом). Хочется надеяться, что, постепенно, данная теория приживётся, станет привычной, а после неё возникнут новые, более совершенные теории, способствующие человеческому прогрессу.*

⁶ jelescupetru@yahoo.com

Keywords: theory, associationism, behaviorism, gestaltism, psychoanalysis, biogenetic theory, sociogenetic theory, factor convergence theory, resultant theory.

Ключевые слова: теория, ассоцианизм, бихевиоризм, гештальтизм, психоанализ, биогенетическая теория, социогенетическая теория, теория конвергентности факторов, теория результатанты.

Мотто

Самое практичное дело – это хорошо разработанная теория.

Введение

В психологии, как и в других науках, существует множество теорий [21]. Исторически сложившиеся и самыми распространёнными являются ассоцианистская, бихевиористская, гештальтистская, психоаналитическая, биогенетическая, социогенетическая и другие, пересекающиеся между ними, теории. Рассмотрим вкратце их смысл, чтобы затем объяснить, в чём заключается суть теории результатанты.

Результаты и обсуждения

Ассоцианизм – одно из древнейших психологических течений, которое ставит во главе угла ассоциацию как центральное явление, объясняющее формирование и проявление всех психических процессов, состояний, свойств, а также механизм их взаимодействия [1; 6; 7; 8] и др. Ощущение – первоначальный элемент, из которого, по ассоциации/суммированию возникают поочерёдно восприятие, затем представления, потом понятия, затем суждения и т. д. Таким образом, это – своеобразный специфический механицизм. Ассоцианизм возник в древней Греции (Платон, Аристотель, IV – III вв. д.н.э.) и получил распространение в XVII – XIX вв. в английской философской школе. Д. Юм, Д. Милль, Т. Браун, Д. С. Милль, Г. Спенсер и др. предствляли идеалистический аспект ассоциаций в сознании субъекта, а Д. Гартли, Т. Гоббс, Дж. Пристли и др. – материалистический. Ч. Дарвин использовал новое воззрение на ассоциацию при объяснении эмоций, Г. Гельмгольц – в исследовании органов чувств, И.М. Сеченов – в учении о рефлексах головного мозга. И. П. Павлов и В. М. Бехтерев раскрыли через рефлексы физиологический механизм ассоциирования. В первой половине XX в. велась критика ассоцианизма со стороны Вюрцбургской школы (О. Кюльпе, К. Марбе, А. Мессер, К. Бюлер), выдвигавшей на первый план направленность и интенциональность мышления. Следует также учесть, что понятие ассоциации лежит в основе особого типа психологического эксперимента (ассоциативного), который был предложен И.М. Сеченовым. Ассоциативный эксперимент начался фактически в последней четверти XIX в. Ф. Гальтоном (ответ на слово-раздражитель), Г. Эббингаусом (ассоциации и память), В. Вундтом (время ассоциативной реакции), применение ассоциативного эксперимента в клинике (З. Фрейд, В.М. Бехтерев, К.Г. Юнг). Все же, при помощи ассоциативного эксперимента не удалось объяснить сложные психические процессы, как, например, мышление и др.

Бихевиоризм. В конце XIX – начало XX вв. обнаружилась несостоятельность ассоцианистской теории. Экспериментально было доказано, что существуют неосознаваемые психические явления. Например, американский психолог Э. Торндайк изучил реакции животных при помощи лабиринтов и других экспериментальных методов и установил, что решение проблемы достигается при помощи проб и ошибок. Этот вывод, а также соответствующий ему метод, были распространены и на процесс учения у человека. В 1913 году американский психолог Д. Уотсон опубликовал свою знаменитую статью *Психология с точки зрения бихевиоризма* (своеобразный научный манифест), в которой он отрицал сознание как предмет научного исследования, сводя психические явления к различным формам поведения, понимаемого им как совокупность реакций организма на стимулы внешней среды. Цель психологического изучения, по Уотсону, предсказать, какова будет реакция и

определить природу действующего стимула (S – R). И, наоборот. Таким образом, все психические явления сводятся к реакциям организма: мышление отождествляется с речедвигательными актами, эмоции – с изменениями внутри организма и т. д. Основные методы бихевиоризма – наблюдение и эксперимент, а также статистико-математическая обработка данных, с целью описания корреляций между стимулами и реакциями на них. Бихевиоризм игнорировал активность организма и роль его психической организации в преобразовании среды. Всё же, он получил известное распространение на лингвистику, антропологию, социологию, кибернетику. Несмотря на это, он стал распадаться уже в 20-ых гг. XX столетия вследствие методологических изъян исходной концепции. С 30-ых гг. XX столетия, когда Кларк Халл, Эдвард Толмен и др. ввели промежуточную переменную между стимулом и реакцией (навык, мотив, цель, эмоции и т.д.), начался новый научный этап – необихевиоризм – исследовавший корреляцию между субъективной деятельностью и поведением, но который тоже, как и бихевиоризм, в конечном итоге, можно заметить воздействие общих методологических начал: позитивистской интерпретации научного познания и механистической философии человека, согласно которой детерминанты поведения красы идентичны детерминантам поведения человека в „лабиринте жизни”. Как показывают результаты, обе эти методологически установки, к которым пришёл бихевиоризм, оказались несостоятельными.

Гештальтизм. Данное психологическое течение возникло в Германии в первой трети XX в. Основателями являются М. Вертгеймер, В. Кёлер, К. Коффка. Данное научное направление выдвинуло программу изучения психики с точки зрения целостных структур (нем. Gestalt – образ, форма), являющимися первичными по отношению к своим компонентам. Гештальтисты выступили против выдвинутого В. Вундтом и Э.Б. Титченером структурной психологии, которая расчленяла сознание на элементы и построения из них по законам ассоциации сложных психических явлений. Идея основателей гештальтпсихологии о том, что внутренняя системная организации целого определяет свойства и функции образующих его частей, была применена первоначально к экспериментальному изучению восприятия. Основные постулаты, сформулированные М. Вертгеймером относительно данного психического процесса, следующие: восприятие структурировано с самого начала; целое воспринимается раньше частей; между восприятием и ощущением нет различий; расположение стимулов в структуре восприятия не является случайностью. Таким образом, при данном подходе гештальтпсихологами удалось экспериментально изучить ряд важных особенностей восприятия: константность, структурность, мгновенное схватывание (инсайт), фигуры и фона и др. Что касается мышления, гештальтпсихологии делали основной акцент на преобразование познавательных структур, благодаря которому мышление приобретает продуктивный характер. Несмотря на достигнутые результаты, гештальтпсихология, всё же, не смогла преодолеть до конца идеалистическую методологию (восходящая к феноменологии), что препятствовало детерминистическому анализу процессов мышления. Ахиллесова пята гештальтизма – спонтанный характер образования структуры, что ведёт гештальтпсихологию к противопоставлению всем возможным теориям научения, а также неспособность гештальтпсихологии соединить образ и действие в единую схему анализа психической реальности.

Психоанализ. Начало психоанализа относится примерно к 1880 – 1882 гг., когда венский врач И. Брейер добился излечения истерии благодаря тому, что, погружая пациентку в гипнотический сон, побуждал её заново пережить травмирующую ситуацию и тем самым „отреагировать” заторможенный аффект. В 1885 г. И. Брейер и З. Фрейд опубликовали совместную работу „Исследования истерии”, в которой была сделана попытка объяснить возникновение истерических симптомов при помощи гипотезы очищения (катарсиса). Задача психолога состояла в том, чтобы перевести связанный с наличием травмирующих образов или

идей заряд психической энергии на путь естественного отреагирования. В последующие годы Фрейд развил концепцию катарсиса, углубил методы и теорию психоанализа, которые в начале XX в. составляли психиатрическую концепцию. Он ввёл ряд новых методов, ставших неотъемлемой принадлежностью психоанализа: метод свободных ассоциаций, интерпретация случаев заболевания, оговорок, описок, сновидений и др. Фрейд представил психологическую жизнь как состоящая из трёх уровней: бессознательного, предсознательного и сознательного. Задача психоанализа состояла в том, чтобы путём интериоризации „компромиссных образований сознания” восстановить истинное содержание бессознательной сферы. Источниками концепции о бессознательном, лежащая в основе психоанализа, было множество разнородных уже ранее существовавших сведений, предположений, догадок – народные приметы, суеверия, обмолвки, описки, сновидения, ошибки, шутки, литературная фаллическая символика, теории истерических расстройств Ж. Шарко и П. Жане. В психоанализе имеются некоторые общие постулаты, которые З. Фрейд обозначил как принцип *причинности*, *монизма*, *психической энергии*, *психической экономии*, *удовольствия* и т. п. По мнению Фрейда, личность складывается из трёх основных компонентов: ид (оно) – носитель инстинктов; эго (я) – которое следует принципу реальности, а не удовольствия; супер-эго (сверх-я), которое служит носителем моральных стандартов, выполняя роль критика и цензора. Познакомившись с теорией З. Фрейда, К. Юнг стал применять её в психиатрической клинике. Через некоторое время, Юнг расширил теорию психоанализа, вводя понятие о *коллективном бессознательно* и *архетипах*. Другой участник психоаналитического движения был А. Адлер, выдвинувший ряд идей относительно единства личности, роли социального фактора в мотивационной структуре и др. Таким образом, впоследствии, фрейдовские понятия *вытеснение*, *рационализация*, *проекция*, *сублимация*, *идентификация*, *разочарование*, *агрессия*, *супер-эго* и т. д., вошли в состав новой социологизаторской концепции – неофрейдизм – распространившейся особенно в США (Г. Селливен, К. Хорни, Э. Фром и др.). Появление социологизированного фрейдизма привело к тому, что теория врождённых инстинктов З. Фрейда об *эросе* и *танатосе* была объявлена устаревшей. Да и неофрейдизм не смог решить проблемы личности, т. к. его представители не до конца ещё понимали природу человеческого общения, его социально-историческую природу и многое другое.

Биогенетическая концепция. Эта концепция представлена учёными различных областей: F. Galton, S. Freud, H. Poincaré, W. Mc Dougall, E. Thorndike, John Dewey, L. M. Terman, Fl. Ştefănescu-Goangă, R. Fisher, H. Piéron, Ernst Kretshmer, Ch. Auerbach, A. Roşca, H. Iu. Aysenck и многими другими [1]. Согласно данной теории, психическое развитие детерминировано биологическим фактором – генами, нервной системой, анализаторами и т. д., которые передаются по наследству. По глубокому убеждению этих авторов, человек рождается с определённым генофондом, предопределяющий как общее, так и индивидуальное психическое развитие. В этом смысле, на современном этапе в связи с развитием генетики [19] всё чаще звучит мысль о „врождённом уровне генетической экипировки”. Теперь учёные всё больше склонны утверждать, что способности, интеллект, талант, личность являются чуть ли не в целом биологического происхождения.

Социогенетическая концепция. По сравнению с предыдущей, данная концепция представлена гораздо меньшим количеством учёных: С. А. Helvetius, John B. Watson, B. F. Skinner, J. Bruner (в некотором смысле) и др. По мнению и убеждению этих авторов, психическое развитие зависит исключительно от приобретённого социального опыта (воспитания, образования, культуры и т. д.).

Несмотря на то, что позиции представителей биогенетической и социогенетической концепций внешне диаметрально противоположны, они трактуют человека как пассивного существа, признавая их психические особенности, как пишет В.А. Крутецкий, неизменяемыми

и фатально преддетерминированными будь то биологическим или социальным фактором [12, р. 36].

Концепция конвергенции биологического и социального факторов, но с преобладающим влиянием биологического, поддерживаемая W. Stern, J. Piaget и др. По их мнению, обучение приспосабливается к спонтанному анатомо-физиологическому развитию детского организма, происходящее без всякой внешней кажущейся причины. Обучение, на их взгляд, способно лишь несколько ускорить или притормаживать процесс интеллектуального развития, не влияя на него сколь-нибудь существенно. Поэтому, обучение должно подчиняться законам биологического развития.

Концепция конвергенции биологического и социального факторов, но с преобладающим влиянием социо-культурного фактора, которая была обоснована и распространена Л.С. Выготским и его учениками (А.Н. Леонтьевым, А.Р. Лурия, А.В. Запорожцем, П.Я. Гальпериным, Д.Б. Эльконином, Л.И. Божович, П.И. Зинченко и др.). Л.С. Выготский сформулировал принцип, согласно которому сохранение и взросление/созревание во время мозговых структур – необходимое, но недостаточное условие развития высших психических функций (речи, мышления, воображения и др.) [9; 20]. Главный источник этого развития, по Выготскому – постоянно меняющаяся социальная среда, названной им социальной ситуацией развития. По его мнению, обучение должно шагать впереди развития и вести его за собой, а не плестись в его хвосте. Л.С. Выготский отмечает также, что в развитии ребенка повторяются оба типа человеческого развития: биологическое и социально-культурное. Другими словами, уточняет он, эти два типа развития находятся в диалектическом единстве. В то же время, В.А. Крутецкий, видный советский психолог, пишет, что возможности обучения, хотя являются широкими, не являются безграничными. Было бы неправильно переоценить роль обучения в развитии, считая, что психика человека создана извне и что она - не более чем результат обучения. В конце данного рассуждения, В.А. Крутецкий заключает, что отождествление обучения и развития – односторонняя точка зрения и, следовательно, неправильная [12]. Более того, сегодня пишут о культе Л.С. Выготского [9; 20]. В частности, в Республике Молдова некоторые идеи/постулаты Л.С. Выготского и его учеников, а также J. Piaget, J. Bruner и др. были предметом обсуждения и в наших работах P. Jelescu /П.С. Желеско [2; 3; 4; 10; 11].

Теория результативности. После множества проведённых экспериментальных, практических и теоретических работ, P. Jelescu/П.С. Желеско сформулировал концепцию/теорию результативности, являющейся логическим продолжением *акционально-системной* концепции, разработанная и доказанная в контексте экспериментально-теоретического исследования генезиса утверждения и отрицания у детей, подростков, юношей и взрослых [2; 3; 10; 17; 22]. Выдвинутая нами теория результативности состоит в следующем: общее психическое развитие, а также развитие отдельных психических явлений (процессов, состояний, свойств и т. д.) – это результат активного/пассивного взаимодействия контролируемых и неконтролируемых, гомогенных и/или негомогенных, сочетающихся в те или иные комбинации постоянно взаимодействующих необходимых и достаточных гибких факторов развития индивида/группы в процессе их общения, деятельности, поведения на протяжении тех или иных жизненных этапов и/или на протяжении жизни в целом [1]. Например, учитель/преподаватель применит те или иные методы и приёмы обучения, воспитания, аттестации и продвижения учащихся в результате учёта множества факторов: умственного развития каждого из них, в зависимости от количества прочитанных часов, отведённого времени на подготовку, от ступени обучения и воспитания, от возрастных и индивидуальных психических и иных особенностей, от межличностных взаимоотношений (между учащимися, между преподавателем/учителем и учащимися, между родителями и преподавателем/учителем и т. д.), в зависимости от социальных, экономических, культурных,

финансовых, политических, юридических и т. д. и т. п. многих других факторов. Аналогичная ситуация, по нашему мнению, складывается и во всех остальных областях жизни и деятельности человека. То же самое происходит в экономике, политике, медицине, юриспруденции и т. д. Например, электоральный процесс, как известно, является явлением очень сложным, динамичным, неопределённым, со многими неизвестными и т. д. У него есть своё начало, развёртывание и, естественно, должно быть своё завершение. Его суть – это чем же закончатся выборы? Однако, это зависит от множества факторов: от их организации, реализации, от их завершения, оформления, утверждения, жалобами. Ведь, конец–делу венец. Здесь мы считаем нужным остановиться несколько подробнее. Результат выборов зависит от подсчёта голосов [5]. Не зря говорят, что не важно, кто голосует, важно, кто считает голоса. Поэтому, мы считаем, что необходимо ввести и соблюдать принцип подсчёта и проверки голосов. Далее необходимо соблюдать принцип точной регистрации результатов голосования. Любая, самая небольшая ошибка может решить судьбу выборов. В-третьих, нужно соблюдать принцип правильности и честности транспортировки и централизации результатов голосования. В-четвёртых, нужно соблюдать принцип параллельного/одновременного подсчёта голосов со стороны Центральной избирательной комиссии, **Promo-LEX, общественных организации, партий и т. д.** В-пятых, нужно соблюдать принцип верного электронного голосования и верного подсчёта электронных голосов, имеющие свою специфику, в отличие от неэлектронной процедуры подсчёта голосов. В-шестых, необходимо правильно проинформировать граждан о результатах голосования через средства массовой информации, ЦИК, избирательные участки и т. д. В-седьмых, нужно соблюдать принцип своевременного опубликования официальных результатов голосования, ответственными за которыми являются ЦИК (в случае парламентских, президентских, общих местных и республиканских референдумов) и соответствующий окружной выборный совет (в случае местных выборов и референдумов). В-восьмых, необходимо следовать принципу проверки результатов голосования, т. к. любой избиратель ЦИК, партии, общественные организации и др. имеют на это право. Этот принцип касается также проверки результатов электронного голосования. В-девятых – это соблюдение принципа подтверждения результатов голосования судами по месту нахождения выборных органов или же отзывом Конституционного Суда (КС) Республики Молдова. В-десятих, фундаментальные принципы европейской электоральной системы, следовательно, и наших тоже (так как РМ принята в качестве кандидата в ЕС), могут быть гарантированы, если только соблюдены определённые общие условия:

- 1) соблюдение фундаментальных прав человека, в частности, право на свободное высказывание, свободное объединение, ассоциирование;
- 2) электоральный закон должен быть относительно стабильным, чтобы защитить его от манипуляции со стороны политических партий;
- 3) предвидение определённого числа гарантий, в частности, относительно организации выборов.

Вот еще один пример векторного эффекта. 1 ноября 2020 года в Республике Молдова состоялись президентские выборы. Явка избирателей составила 48,54%, превышая порог проверки в 1/3 от числа избирателей, зарегистрированных в избирательных списках. Поскольку ни один из восьми кандидатов на пост президента Республики Молдова не получил 50% действительных голосов, 15 ноября 2020 года был организован второй тур голосования, в котором соревновались первые два занявших место после первого тура - Майя Санду (36,16%) и Игорь Додон (32,61%). 15 ноября 2020 года, по предварительным результатам, явка составила 52,78%, а кандидат Партии «Действие и солидарность» Майя Санду была избрана президентом Республики Молдова [18].

Окончательные результаты выборов были утверждены затем Центральной избирательной комиссией а также Конституционным судом [16].

Концепция результата также была успешно реализована на досрочных парламентских выборах 11 июля 2021 года [14]: Избиратели выбирали между 23 конкурентами на выборах – 20 политическими партиями, двумя избирательными блоками и независимым кандидатом. Явка избирателей составила 52,30%, порог проверки в 1/3 от числа избирателей, зарегистрированных в избирательных списках, превышен, и выборы можно считать состоявшимися. Конституция Республики Молдова предусматривает, что Парламент состоит из 101 депутата, избираемых всеобщим, равным, прямым, тайным и свободным голосованием. Организация и проведение выборов регулируются Кодексом о выборах, принятым Законом №.1381-XIII от 21 ноября 1997 г. Существующая правовая база также включает в себя ряд связанных законов, положения и механизмы исполнения которых разработаны в решениях и постановлениях Центральной избирательной комиссии. Избирательное законодательство было существенно изменено в 2019 г. [5] после выхода из состава правительства Демократической партии Молдовы. Смешанная избирательная система, применявшаяся на парламентских выборах 2019 года, была упразднена и возвращена абсолютно пропорциональная избирательная система с единым общенациональным избирательным округом. Вновь введен избирательный порог в 1/3 от числа избирателей, зарегистрированных в избирательных списках, и снижены минимальные пороги представительства: до 5% для политических партий и 7% для избирательных блоков. Для распределения депутатских мандатов был возвращен метод д'Ондта, применявшийся до 2010 года, отдающий предпочтение формациям, набравшим наибольшее количество голосов. За границей было создано 150 избирательных участков, на которых 212145 избирателей воспользовались своим конституционным правом голоса. Все граждане из диаспоры, пришедшие на выборы, смогли проголосовать, а меры, принятые на наиболее востребованных избирательных участках, позволили сократить очереди и сократить время ожидания по сравнению с президентскими выборами в ноябре 2020 года [13].

В соответствии с протоколом об итогах утвержденных внеочередных парламентских выборов ЦИК установила, что количество избирателей, включенных в основные избирательные списки, составляет 2768035 человек, количество избирателей, включенных в дополнительные списки, составляет 284568 человек, а всего в голосовании приняли участие 1480965 избирателей. Явка избирателей составляет 52,30%, что составляет более 1/3 от числа лиц, зарегистрированных в списках избирателей. Таким образом, ЦИК признал состоявшимися досрочные парламентские выборы 11 июля 2021 года [15].

Закон результаты проявляется четко и на современном этапе, когда энергетический кризис в Республике Молдова обусловлен дефицитом энергоресурсов, переговорами по поводу заключения нового долгосрочного контракта с Газпромом, идеологией оппозиционных партий в Республике Молдова (РМ), поддерживаемых руководством Российской Федерации (РФ), войной в Украине и многими другими факторами.

Или, скажем, на нынешнем этапе политическая обстановка в мире зависит от результативности позиции Российской Федерации, Соединённых Штатов Америки, Европейского Союза, Китая и многих других государств.

Теория результаты приложима, однако, не только к жизнедеятельности человека, но и к поведению всех остальных живых существ, как животных, так и растений. Так, урожайность зерновых культур зависит от количества дождевых осадков, от количества и качества удобрений, от состава почвы, от качества её обработки, от температуры воздуха и многих других явлений. Положительным примером результаты может послужить жизнедеятельность пчёл, муравьёв, отрицательным же – саранчи. Как это хорошо известно, муравьи, образно говоря, очень трудолюбивые, общительные, солидарны между собой и, общими усилиями, поднимают груз в несколько раз тяжелее среднего веса своего

собственного тела. Среди них есть, однако, и муравьи тунеядцы, паразиты, агрессоры и даже рабовладельческие. Тем не менее, в общем и целом, результата является положительной.

Результату можно установить в физическом, химическом и других мирах. К примеру, ДНК (дезоксирибонуклеиновая кислота) как носитель всеобщей генетической/наследственной памяти варьирует от 10^1 в десятой степени до 10^{15} в пятнадцатой степени. РНК же (рибонуклеиновая кислота) как носитель индивидуальной онтогенетической/наследственной информации видоизменяется от 10^1 в пятнадцатой степени до 10^{20} в 20 степени! Поэтому, результата может варьировать в этих пределах в огромнейших комбинациях.

О результате, косвенно/метафорически, известно также из художественной литературы. Так, в басне И.А. Крылова „Лебедь, щука и рак” сказано, что „Лебедь рвётся в облака, / Рак пятится назад, а Щука тянет в воду./ Кто виноват из них, кто прав, — судить не нам;/ Да только воз и ныне там”.

Выводы

В нашем понимании, есть смысл считать, что теория результаты является универсальной. Завершая настоящее рассуждение, используем знаменитый юмористический афоризм В.С. Черномырдина „Хотелось как лучше, а получилось как всегда”, чтобы выразить наше отношение к ней на данный момент. Естественно, как авторам, не только нам судить, так как и в этом случае оставит свой обязательный отпечаток концепция результаты как вектор эффекта. Хочется надеяться, однако, что данная теория со временем станет приемлемой и её применение будет способствовать всеобщему прогрессу.

Библиография

1. Jelescu P., Teleucă M. Problema factorilor dezvoltării inteligenței matematice. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială, 2020, nr. 3(60), p. 28-39.
2. Jelescu P. Geneza negării la copii în perioada preverbală. Studiu teoretico-experimental. Chișinău: Editura Museum, 1999. 248 p.
3. Jelescu P. Negația: abordare, geneză, dezvoltare, mecanisme, formare. În: Culegerea: Prolegomene din istoria psihologiei în Republica Moldova. Iași: Pan Europe, 2018, p.7-18. ISBN 978-973-8483-84-2.
4. Jelescu P. Л.С. Выготский, elevul lui Pierre Janet? Sau impactul teorii conduitei a lui Pierre Janet asupra elaborării și aplicării teoriei dezvoltării funcțiilor psihice superioare a lui Л.С. Выготский. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială, 2010. Nr 4(21). p. 1-4.
5. Jelescu D., Țurcan S. Legal regulation of the principles totalization and verification of voting results. În: Revista cu aparitie online „Perspectives of Law and Public Administration”. International Academic Publisher, Bucharest, Paris, Calgary, 2022. Vol.11, Issue 3, october 2022, p.372-385. ISSN 2601-7830, ISSN-L 2601-783
6. Teleucă M., Jelescu P. Concepția privind elevii dotați la matematică și pregătirea lor pentru concursuri și olimpiade. În: Acta et Commentationes, Sciences of Education, 2020, nr. 4(22), p. 32-38. ISSN 1857-0623. E-ISSN 2587-3636.
7. Teleucă M., Jelescu P. Problema relației: intelect-dotare intelectuală- predispoziții naturale-aptitudini personale. În: Acta et Commentationes, Sciences of Education, 2021, nr. 1(23), p. 26-35. ISSN 1857-0623. E-ISSN 2587-3636. Disponibil: https://revista.ust.md/index.php/acta_educatie/article/view/625/611
8. Телеука М. Учиться, чтобы учить; учить - чтобы учиться. În: Математика в школе. Москва: Школьная пресса, 2011, nr. 6, с. 38-42. ISSN: 0130-9358.
9. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва: Педагогика, 1991, 480 с. ISBN 5-7155-0358-2.

10. Желеско П.С., Роговин М.С. Исследование отрицания в практической и познавательной деятельности. Кишинёв: Штиинца, 1985. 135 с.
11. Желеску П., Толоченко Д. Некоторые подходы к изучению утверждения и отрицания в истории возрастной психологии. În: Научный журнал «Вестник Вятского государственного университета», 2018, nr.2, p. 78 – 85.
12. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. М.: Просвещение, 1976. 303 с.
13. Alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Disponibil: <https://mfa.gov.md/ro/content/alegerile-parlamentare-anticipate-din-11-iulie-2021>
14. Alegerile parlamentare din 2021 în Republica Moldova. Disponibil: http://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2021_%C3%AEn_Republica_Moldova
15. CEC a totalizat rezultatele alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021. Disponibil: https://a.cec.md/ro/cec-a-totalizat-rezultatele-alegerilor-parlamentare-anticipate-din-11-iulie-2021-2781_99930.html
16. Curtea a examinat sesizarea Comisiei Electorale Centrale referitoare la confirmarea rezultatelor alegerilor din 15 noiembrie 2020 și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova. Disponibil: <https://www.constcourt.md/libview.php?l=ro&idc=7&id=2035&t=/Media/Noutati/Curtea-a-examinat-sesizarea-Comisiei-Electorale-Centrale-referitoare-la-confirmarea-rezultatelor-alegerilor-din-15-noiembrie-2020-i-validarea-mandatului-de-Preedinte-al-Republicii-Moldova/>
17. Petru Jelescu. Disponibil: https://ro.everybodywiki.com/Petru_Jelescu
18. Rezultatele alegerilor prezidențiale din 2020. Disponibil: https://alegeri.md/w/Rezultatele_alegerilor_preziden%C8%9Biale_din_2020
19. Вальцев С.В. Очертания учения о развитии генозиологии. Философские науки. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/ochertaniya-ucheniya-o-razvitii-geneziologii/viewer>
20. Выготский Лев Семёнович. Disponibil: https://psy.su/persons/100_psihologov_rossii/psy/35725/
21. Психологические теории. Disponibil: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
22. Результат. Disponibil: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.12>

UDC: 37.06, 376

**EVALUATION OF EDUCATION IN THE CONTEMPORARY WORLD FROM A
PERSPECTIVE OF HOLISTIC APPROACH**

**EVALUAREA EDUCAȚIEI ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ DIN PERSPECTIVA
ABORDĂRII HOLISTICE**

SAHINOGLU Seyfullah, Ph.D,
Istanbul University, Turkey
(ORCID: 0000-0002-4675-2916)

SAHINOGLU Seyfullah, doctor,
Universitatea din Istambul, Turcia
(ORCID: 0000-0002-4675-2916)

Annotation: *The main purpose of education is generally expressed as raising strong, visionary and qualified generations who will transfer the social and cultural heritage from generation to generation. In today's world, where global problems have the same effect even in the farthest corners of the world, establishing and maintaining a quality education system has become a phenomenon that almost all societies dream of. In multi-religious and multi-cultural societies with individuals who belong to different religions, languages, sects, races, genders and ethnic origins having different beliefs, morals and thoughts, it is an extremely important issue to be able to form and develop a sustainable common life skill. Nowadays, from an educational perspective this issue is accepted as "an indispensable situation and an indisputable fact". There is no doubt that the emphasize on the holistic approach, which has inspired so many effective and popular education systems around the world in terms of the scientific competence, gives a special meaning to the original value of the subject. The holistic approach according to scope, adequacy and conformity criteria reveals the basic universal principles of education thanks to its innovative tendencies and attitudes, and thus makes significant contributions to the realization of the qualified education.*

Adnotare: *Scopul principal al educației, în general, este exprimat ca creșterea unor generații puternice, cu viziuni pentru perspectivă și calificate, care vor transfera moștenirea socială și culturală din generație în generație. În lumea contemporană, unde problemele globale au același efect chiar și în cele mai îndepărtate colțuri ale globului, stabilirea și menținerea unui sistem educațional de calitate a devenit un fenomen la care visează aproape toate societățile. În societățile multi-religioase și multi-culturale cu indivizi care aparțin unor religii, limbi, secte, rase, genuri și origini etnice diferite, având credințe, moravuri și gânduri diferite, este o problemă extrem de importantă capacitatea de a forma și perpetua o dezvoltare durabilă a abilităților comune de viață. În zilele noastre, din perspectivă educațională, această problemă este acceptată ca „o situație indispensabilă și un fapt incontestabil”. Fără îndoială că accentul pus pe abordarea holistică, care a inspirat atâtea sisteme de învățământ eficiente și populare din întreaga lume în ceea ce privește competența științifică, dă o semnificație deosebită valorii inițiale a materiei. Abordarea holistică în funcție de criteriile de amploare, adecvare și conformitate dezvăluie principiile universale de bază ale educației datorită tendințelor și atitudinilor sale inovatoare și, astfel, aduce contribuții semnificative la realizarea educației calificate.*

Keywords: *education, system, holistic, phenomenon, approach.*

Cuvinte-cheie: *educație, sistem, holistic, fenomen, abordare.*

Introduction

Due to the problems that arise for various reasons from time to time throughout the world, the quality of education has decreased, and serious vicious circles have been experienced in terms of quality and quantity. Many nations and societies have faced with the problem of providing the educational tools and materials necessary for an ideal education system, as well as other basic and complementary needs such as space, curriculum, methods and teachers. However, thanks to the curiosity and desire to learn, human beings have been able to make the expected move in both theoretical and practical fields and have been able to engage in different searches with a big hope and desire for a strong revival in terms of finding new solutions, approaches and models each time.

Edgar Morin, who underlines that the only thing needed to get rid of the problems the world is challenging today is ‘a thought reform and that this can only be achieved through education’, he especially emphasizes that the reform in question is 'paradigmatic' in nature. Stating that important concepts such as context, whole, multidimensionality and complexity cannot be adequately grasped due to shallow human knowledge, he draws attention to the incompatibility that has begun to be seen in the multidimensional, global and even planetary forms with which knowledge is identified. Stressing that generous and regular investments in knowledge and education are the only factors needed by people who want to cope with global problems, Morin claims that seven knowledges will play a dominant and decisive role in the education of the future. In his assessment in this respect, he underlines that human beings and their basic virtues and competencies have begun to disappear, and that the main reason behind this is the "paradigmatic blindness" that humanity is exposed to, especially when it cannot develop a holistic perspective [21, p. 15-16].

The earth, today at a first glance resembles and recalls a global village. So, the problems tending to be common started to make it necessary to identify and implement new approaches and perspectives for a fast and efficient solution for human's benefit. For example, the following quote from the introductory part of Ron Miller's book, one of the leading theorists of the holistic approach, shows the great extent of the moral and value corruption in today's America. Moreover, these statements and determinations are expressed in the same way by educators, philosophers and scientists in almost every parts of the world.

“In specific ways, American culture has failed to live up to its own ideals. Some of these failures are blatant, and are, by now, widely acknowledged. Slavery was accepted in the compromises that formed the Constitution, and racism has remained a stubborn disease of the American spirit. Women—over half the population—were excluded from political and economic power for much of our history. And recent generations of historians have documented how truly unjustly large numbers of human beings — such as indigenous people, Asian and non-Protestant European immigrants, and unskilled workers — have been treated in this country. Clearly, enough opportunity and hope existed (and still exist), in comparison to many other parts of the world, to continue drawing millions of immigrants to this land, but we can no longer ignore the human suffering and cultural consequences of the frequent and flagrant betrayal of democratic values throughout our history.

The educational dissidents whom I call ‘holistic’ educators were concerned about these failures of American democracy, but they are of interest primarily because they also perceived more subtle cultural flaws. As educators, they recognized that American culture rests on an implicit image of the human being and implicit assumptions about the human relationship to nature and the cosmos that prevent the expansion and evolution of human capacities. They recognized that entire dimensions of the personality —aesthetic, expressive, and spiritual dimensions—are chronically undernourished,

if not actively suppressed, by schooling and other childrearing practices. In various ways, they pointed out that wholeness is a vitally important value for human happiness and fulfillment, and desperately needs to be reclaimed. Indeed, they have repeatedly argued that the more blatant problems of American democracy are directly related to, if not rooted in, these more subtle, epistemological and spiritual problems” [19, p. 7].

Ron Miller also points out that in America, where there is a great turmoil in educational field, social officials who are looking for an effective solution have adopted the perception of students with high economic productivity as a basic and common goal while redesigning education. He reveals the subjective and imposing attitudes of those who have the right and power in schooling and education as they criticize some other alternative education models such as the “holistic approach” that wants to shape the student in different patterns. Miller mentions an urgent and important complaint by the country's leading politicians, corporate executives, journalists, academics and foundations at that period. These people heavily criticize and even blame the school system and administrations at that time for not raising up good workers and citizens. In addition, those making these critics expect students to have more excellence, more accountability and higher test scores. Thereupon, administrators and legislators stepped into enact a more disciplined school policy and educational practice with a more comprehensive curriculum for this purpose. In this context, the Federal government has started a study for national educational standards by re-defining the national educational targets. Miller states that public education was then under attack from dissatisfied taxpayers, free-market advocates and religious groups, and that alternative choices such as 'homeschooling' had turned into a mass movement from an insignificant and mostly illegal perception.

Miller specifically stresses out that all these innovative views and suggestions are ignored and rejected by the authorized bodies that lead, manage and shape the country's education policy. For him, there are a lot of political and ideological interest groups struggling to take control of education in America. Those groups, of course share some basic assumptions about the meaning and purpose of education in modern society. According to them, why schools exist is to transfer or pass on a certain set of knowledge and values to young people. They even claim that the society or the state has the right and obligation to control children's minds and abilities by directing them to professions that they think beneficial to the society. Miller thinks that these intolerant different interest groups, who have lost their ability to focus on themselves, are severely divided among themselves and disagree about what knowledge and values should be conveyed, which activities are most beneficial, and which skills are most useful and essential for economic success. They also avoid to be engaged in any types of discussion on the basic assumptions. Due to this conflict which is incompatible with any democratic principle, humanitarian and conscientious attitude, all kinds of innovative ideas, thoughts and predictions such as holistic approach have been subjected to serious criticism. Protecting and increasing the productivity of students who produce economic gain and value has been defended as the most basic educational goal [19, p. 1].

These problems, which Miller expressed for America, have begun to threaten all humanity on a larger scale. As a matter of fact, problems such as nuclear armament, biological wars, environmental pollution, hunger and drought, waste of resources, women's rights, unemployment and income injustice have become ever-growing threats to all nations of the world. If we add to this the rapidly increasing unbalanced population, irregular migration and immigrants, global epidemic cases, food and information security issues, it will be better understood how serious and vital these issues are in front of humanity.

In fact, the main purpose of this study is to state and claim that these issues, which have almost become a 'problem phenomenon' in front of people, should be solved immediately by making use of the power of education. The most important thing to solve these mega problems is to have an accurate and high quality education system. This will only be possible with an effective and comprehensive education approach. A person who grows up in such an education model will easily attain the ability to face with global problems. Contrary to the modern understanding of education, which aims to raise uniform individuals based on economic efficiency, the main purpose here is to raise virtuous, respectable individuals who adopt universal principles and values. In other words, a person full of love, respect, compassion, self-awareness and a sense of social justice; will be able to have a real sense of responsibility towards nature, the earth and the universe.

Thanks to the global collective consciousness which is accepted as a rising value; societies, nations and states have started to solve problems jointly by signing cooperation agreements on a bilateral, regional or global scale. Because people try to maintain their position in the world and to have a better standard of living on a social and national scale. They want to take advantage of the opportunities that come their way in the ordinary course of life and avoid difficulties and problems. This is the most distinctive feature of man. Being always ahead in education and training is accepted as an important criterion of contemporary development and progress in societies. In addition, it is seen as a vital mission to transfer the scientific, socio-cultural and economic gains obtained as a result of a quality education to future generations with the hope of carrying them forward.

What is meant by quality education here; it is a holistic education model that gives a real definition of all these problems, clarifies them satisfactorily, and solves them with a comprehensive and effective approach. In another explanation of the meaning and nature of holism, Edgar Morin deals with the relationship between the part and the whole and emphasizes the concept of multidimensionality. He states that human beings have biological, spiritual, emotional and mental characteristics in a multidimensional structure consisting of complex units such as society, and society also has social, political, economic and religious dimensions. He explains the multidimensionality relation of a rationally logical knowledge as follows: “Because the part is inseparable from the whole, the parts cannot be separated from each other. For example, the economic dimension is in constant interaction with all other human dimensions; moreover, economy embodies needs, desires and human passions in hologram fashion that goes beyond mere economic interests” [21, p. 17].

Naturally, society and nations wanted to prevent the degeneration, social attrition and collapse that caused the loss of individual and social identity by integrating their education systems into such a full, deep-rooted and effective approach at a time when permanent human values were on the verge of being forgotten. In this context, for example, since the holistic approach has an ideal method in teaching religion, which is accepted as the highest value by many nations and states, with all its foundations, principles, values and institutions, many scientific studies have been carried out on the subject. Perhaps the most important and comprehensive of these is a study [26] conducted in an ecumenical context, organized by the World Council of Churches (WCC), in which the impact and contribution of the holistic approach in the teaching of Christian religion and principles are investigated and questioned. At the end of this study carried out by the World Council of Churches Education and Ecumenical Formation Commission within the framework of holistic education; it has been decided to support and defend all principles, values and practices with holistic content at every opportunity, as it provides the opportunity and ground for the best and most accurate understanding and explanation of the basic issues of Christianity.

In brief, every country and state should justify the need for an alternative method or model, especially in the field of education, and identify a more effective and comprehensive method or model that will fully meet the new goals and expectations that arise in parallel with developments. Because it is obvious that narrow, local and limited approaches obviously fall short of finding solutions to the educational problems caused by a new type of multi-national, multi-cultural and multi-religious interaction that emerged with such easy and frequent use of communication channels. Therefore, it can be said that education policies should be redesigned based on a more suitable method or model.

It is clear that a holistic education model has a valid and sufficient method, tactic or strategy in solving the problems frequently encountered in education programs around the world. In other words, a holistic approach will be adopted for the development of rational techniques and methods in education and training processes.

1. What is Holism?

‘Holism’ is a philosophical view that argues that the whole is more meaningful, important and valuable than the sum of its parts. The concept of ‘holistic’ also indicates the importance of evaluating

something or someone as a whole, not a part [14, p. 744]. The discourses and expressions of the holistic approach have started to be used frequently in all areas of life. In this context, it is seen that many concepts related to the word 'holistic' are used actively and widely both in the main scientific disciplines and in various professional fields.

'Holism' in education and psychology dictionaries is defined as 'the common name of the approaches that advocate the view that the whole is more than the parts that compose it'. Accordingly, the whole has a structure that cannot be understood only by analyzing the component parts. In this context, the first meaning that social holism evokes is the fact that the individual is an important element or part in the social institutions to which he belongs. The word 'holism', which is also widely used in the field of psychology and psychiatry, is known as an approach pioneered by Adolf Meyer and Kurt Goltstein. Here, man represents a spiritual, biological, social and cultural whole that cannot be fully explained by his subjective characteristics [3, p. 1033].

'Holism' in philosophy dictionaries is a concept with an ideological content and is a philosophy of wholeness that is close to the natalist theory of evolution. It makes an idealistic interpretation that a whole should never be understood as the sum of its parts. The world is subject to a creative evolution process, and new wholes are created by this holistic process. In this evolutionary process, the forms of matter are constantly increasing and renewing themselves. Holistic process absolutely rejects the law of conservation of matter advocating the view that 'nothing can be created from nothing and cannot be destroyed while it exists.' Taking the matter further, holists claim that the wholeness factor is not material and knowable, but has a mystical nature [10, p. 215].

The etymological root of the word 'holism' is based on the Greek Word 'holos' which means 'all, whole and total'. According to Jan Christiaan Smuts, who is known as the first user of the word, 'holism' is derived from 'olos' meaning 'whole' in Greek. This word 'olos' is accepted to be the origin of 'hole, holistic, holism, hologram, catholic, all, whole' and many other words. Holism indicates that it is impossible for any system of socio-economic, philosophical, educational, psychological, chemical and biological to be defined and understood by the parts or components that make up it. In the judgment that Aristotle summarizes as "The whole is greater and more than the sum of its parts" [1; 2], the whole does not acquire its functional importance and superiority with an ordinary qualification. In fact, the whole is in need of the parts that make up it, and it must duly fulfill the mission it has undertaken as the main goal.

A holistic perspective emphasizes that the relationship between the whole and the part is mandatory, not optional. For this reason, it is said that the whole is much more important and valuable than the parts that compose it. Sociologically, holism states that societies are not simply unconscious masses of individuals. According to social holism, a person should be seen as a crucial element of social structure to which he belongs, keeping the fact constantly in mind that the societies are not only the ordinary crowdings. In a study comparing holism and individuality as different types of society, it was reported that the concept of holism has three different anthropological uses.

It is seen that the concept of holism, which reflects a comprehensive system idea, is a term frequently used in scientific and economic fields.

Some, claiming that the whole was not created or formed by chance, tried to explain holism with the concept of 'holarchical', which states that reality consists of intertwined wholes [29]. While holism argues that the universe is an undivided, interconnected whole, it states that this whole points to an all-encompassing creative source through many layers or contexts. In some other definitions that stand out with the emphasis and theme of finality, holism refers to an ultimate Truth or Absolute Being that provides the unity and uniqueness of all life [13, p. 23].

Although different definitions have been made in the historical process, the emphasis on wholeness, which constitutes the essence of holism, has never lost its importance and value and has continued to be the center of semantic concentration. The following definitions are some of the most commonly used in holistic studies:

1. Holism is a theory of the whole and the main issue is; it has a higher value in meaning and importance than any part or component that composes it.
2. Holism is known as practices within the scope of belief that are shaped on a theoretical basis emphasizing wholeness.
3. Holism is a philosophical view that can see and accept people with all their features such as body, mind and spirit.
4. Holism is a way of thinking that emphasizes the integrity of nature, first of all, in order to better understand the phenomenon 'wholeness'.
5. Holism is a worldview that looks at the universe from a perspective in which everything is both interdependent and interconnected.

According to those who interpret the concept of holism from an artistic point of view, the root of the word goes back to Greek and Egyptian civilizations. Holism, which is widely used in various scientific disciplines, has also found a meaningful response in philosophy, health, medicine and quantum physics, including theological fields [6]. Edgar Morin thinks that in order to recognize the parts, the whole must be reconstructed. Saying that he agrees with Marcel Mauss's view that 'the whole must be rebuilt', Morin also states that the whole has qualities and features that can never be found in parts [21, p.16-17].

Holism, also known as a 'balanced mid-way', is used today to express the integrity of matter and meaning. Holism has become a frequently preferred concept, especially in scientific settings, as it has a unique structure combining traditional and contemporary theories. While it was a more common concept in the medical literature for a period, it started to become widespread in foreign language teaching. In parallel with the increase in holistic-based techniques and methods, it has strengthened its influence and presence by easily integrating into the field of education. Since it gives an equal importance to the existing methods applied in education, it has started to be referred to as a 'holistic approach'.

2. Holistic Education

Holistic education comprehensively monitors, guides, controls and analyzes the process of personal development at all cognitive and affective levels. The aim of holistic education is to take people to the best and most beautiful points of their lives with a real experience of emotion and excitement. In other words, it helps each person discover the inner potentiality and find true paths for self-development in intellectual, emotional, social, physical, artistic, creative and spiritual aspects. To achieve this goal, it handles with all the stages at cognitive and affective levels thoroughly. It is certain that this can only be achieved by considering all the elements that make up the human being together. Abraham Maslow states that holistic education matures people in all aspects and allows them to always be at the highest level on the path to self-realization. Thus, human will be able to develop their spiritual, intellectual, social, emotional, artistic, physical and creative potentiality [25, p. 3].

Ron Miller affirms that holistic education is not strictly a specific technique or method, but a paradigm or a set of fundamental assumptions or principles that can be applied in different ways. For him, holistic education is a crucial intellectual movement and the synthesis of several sound philosophical and pedagogical perspectives.

Listed below are the philosophies, psychologies, theories, trends, and worldviews that essentially underpin holistic education. It should also be noted that articles and books are worth writing about each of these extremely valuable resources that foster a holistic approach:

1. Philosophies

- a. Perennial philosophy.
- b. Life philosophy.
- c. Integral philosophy.

2. Psychologies

- a. Transpersonal psychology.
- b. Gestalt psychology.

3. Theories

- a. Scientific theory.
- b. System theory.

4. Trends

- a. Globalist current.
- b. Feminism movement.

5. Worldviews

- a. Indigenous worldview.
- b. Ecological worldview.

Those who think that the holistic education framework is large and broad enough to include many different views and approaches argue that all of them are based on the principle of ‘interconnectedness’. The basic principle of holistic education is the principle of ‘wholeness’, which argues that everything in the universe is connected with everything else. Everything that exists is related in terms of ‘interdependence’ and ‘meaning’. The whole is something that is more than the sum of its parts. This means that the whole consists of associative patterns that are not found in the parts. Therefore, a phenomenon and event can never be understood in isolation [22, p. 44-46].

From this point of view, holistic education wants to take the person to the highest level where human development takes place by considering all aspects including cognitive and affective areas. It enables the individual to display the personal characteristics known as ‘best’ in his area of interest and social environment, while aiming for the most comprehensive human development possible. Thus, the capacities that together make up the human being are realized fully and simultaneously [81, p. 21].

In such an educational atmosphere, the student positions himself as an active, participatory and critical learner rather than an empty vessel filled with heaps of information, and takes care to stay in this perspective. Students who take such a stance become more resistant to various local and global scenarios in an ever-changing world.

Those who deal with the issue in this context, in a sense, define holistic education. Accordingly, holistic education must accept the multiple dimensions of the human personality – physical, intellectual, aesthetic, emotional and spiritual – and lead the individual to be fully integrated into living on a harmonious planet [27, p. 227].

A comprehensive definition made by Ron Miller is quite useful and remarkable in this respect; ‘Holistic education is based on the premise that each individual finds identity, meaning, and purpose in life through their commitment to society, the natural world, and spiritual values such as compassion and peace. Holistic education expects young people to have a passionate love of learning as well as a sincere and deep respect for life. Of course, this must happen through direct involvement in the environment, not through an academic curriculum that packs the world into teaching packages. Holistic education essentially contains a sense of wonder. Emphasizing cosmic education, Montessori claims that if a young person feels that he is an active factor that has an important place in the unity of the universe, learning will take place in the most natural way, almost magically and invitingly. A holistic educator believes in the existence and benefits of many different learning ways and methods to achieve this goal. He opposes the ‘one best way’ requirement and attaches equal importance and value to all of them. He is also well aware of the fact that in certain situations, a method that is suitable for some children may not be a good solution for other children due to different social and historical reasons. The main skill of holistic education lies in meeting the different learning needs of human beings who are constantly developing [17].

The holistic way of thinking defines the child as a subject of education with special and elegant words, emphasizing that his intelligence and ability are too complex to be calculated with standard test scores, and that the perception of being an ordinary worker in the future will be considered as unfair and disrespect to him. It prefers to be inclusive and integrative rather than making meaningless and worthless definitions about people who have the potential to have a deep and rich meaning and experience, by limiting their activities as if they are confined to a narrow framework. It is seen that holistic education owes its only power to its perception of the human being as a whole, its efforts to produce solutions to all kinds of urgent needs and demands, and its determination to struggle against problems with a strong belief without showing weakness.

3. The Basic Values and Concepts in Holistic Education

3.1. The Basic Values

Since education is a functional process that creates desired behaviors in the individual, personal development is largely completed in the triangle of family, school and environment. For this reason, it is possible to find traces of many values, each of which reflects an important personality trait, in the behavior of the individual. In fact, in all education systems, values that have conceptual equivalents have a very important place. Values such as relationships, integrity, the desire to understand and learn, compassion, loyalty, and belief in self-worth play an important role in maintaining behavioral efficiency. Moreover, these values are generally given to the students in a planned manner through relationships at all levels. Because values, which cover all the social, cultural, economic and scientific elements of a nation and consist of material and spiritual elements, are in an active and continuous interaction with belief, education, family, society and close environment.

3.2. The Basic Concepts

Especially in the 19th and 20th centuries, the educational methods and some techniques, tactics and strategies developed and put into practice by the pioneers of holistic education, who entered a new era in institutionalization, really show great differences. Among these names, who made a breakthrough in the history of education with their pioneering works, and who ensured keeping the universal consciousness always focused on the good and the truth thanks to their human-centered educational approaches; Jean Jacques Rousseau (the Naturalist and Liberal Education), Johann Heinrich Pestalozzi (the Contemporary Primary School), Friedrich Wilhelm August Froebel (the Kindergarten Movement), Amos Bronson Alcott (the Concept of Spiritual Education), John Dewey (the Progressive Education Movement), Rudolf Steiner (the Waldorf Schools), Maria Montessori (Montessori Schools), Alexander Sutherland Neill (Sumnerhill or Freedom Schools), Leo Tolstoy (Yasnaya Polyana School or Anarchist School Model), Camphill Movement, Sudbury Valley School, Forest School, Krishnamurti Schools and Reggio Emilia Approach.

For example, Montessori proposed a 'ready environment' model that allows children to learn at their own pace despite their readiness for certain emotional and intellectual stimuli, and often includes special materials that they can use independently. Rudolf Steiner has designed the Waldorf approach, which is based on intuitively understanding and comprehending the spiritual need that arises at every stage of personal development, which his followers describe as 'intuitive foresight, foresight and knowing the future'. Therefore, children in Waldorf schools are classified by age and spend most of their time learning new things in group activities meticulously prepared and implemented by teachers who have an intuitive understanding of children's personal characteristics and immediate needs. As can be seen, Waldorf schools strongly oppose the realization of literacy, especially in children under the age of 7, and focus on the development of imagination and artistic expression, while Montessori education emphasizes empirical learning by focusing on real objects in the environment and encourages the realization of literacy at an early age. On the contrary, some holistic approaches (e.g., Quaker schools or 'neo-humanist' education based on the teachings of Prabhat Ranjan Sarkar, an Indian Tantric guru) embrace meditation, periods of quiet reflection, and

daily life accounting or yoga and other focusing practices. Other holistic approaches, such as Reggio Emilia, which is the first name that comes to mind when talking about the early childhood education system, attach great importance to artistic expression and creativity. On the other hand, Krishnamurti advised against such methods, stating that a loving, open and non-authoritarian relationship between people would pave the way for real learning. He even stated that this view, which was agreed upon by many parents and radical educators, who opposed the rigidly managed schools at that time and joined the 'unschooled' or 'out-of-school' education movements and established 'collective learning centers' in different regions, would turn into a vigorous movement.

In this context, it would be very useful to take a look at these basic concepts that add a special value and meaning to holistic education.

3.2.1. Spirituality or Human Spirituality

The concept of 'spirituality', in fact, started to be talked about more frequently after Montessori's claim and discourse that there is a 'spiritual embryo' developing according to a divine plan within every human being. In this context, it was especially emphasized that the most urgent and important task of teachers is to remove all obstacles to this development as much as possible [20, p. 30-49]. For this reason, the concept of spirituality is known as the most fundamental factor that actually constitutes the essence of holistic education and distinguishes it from all other alternative education approaches [22, p. 46].

Arguing that holistic education tries to address individual development in all aspects including intellectual, emotional, physical, social, aesthetic and spiritual, Jack Miller claims that the first five principles are predominantly covered in the progressive and humanistic education curriculum, but the spiritual dimension is neglected [16, p. 2]. In this context, it will be very useful to understand Dewey's perception of spirituality. Surprisingly, Dewey identified the student's spirit as an important component of the educational process. By defining spiritual experience, he stated that spirituality is not just an element that reflects human experience, but rather it corresponds to 'thought experience', which is accepted to be one of the most important factors in the education process and curriculum [12, p. 146].

According to contemporary holistic educators, the child is born with some potentials that arise naturally when the time and place comes during the development process. These potentials are bestowed upon him from creation. For them, the role of education is to allow the child's self-disclosure and development to occur gradually and naturally, so that these potentials can be unleashed. From this point of view, Plato defines the reality of human and universe as two ultimate beings in the context of soul and body. According to Plato, who argues that man is a spiritual being associated with the universal life principle, the mind including all knowledge and wisdom, needs a correct guide to reveal itself. In this context, the role of education is only to reveal this inner knowledge [15, p. 2].

Rousseau, who has a strong and deep faith that human beings are inherently good, claims that the child is absolutely good by nature and that his heart will naturally catch human virtue as long as he stays away from faults and evils, prejudiced thoughts and harmful habits and is protected. He puts the same emphasis as Froebel and Pestalozzi on revealing the inner potentials inherent in the child through appropriate education and guidance [24, p. 2-4]. As a matter of fact, using a more religious terminology, Froebel sees people as beings equipped with sacred qualities and tendencies and thus reflecting a divine will, while he believes that education is a tool that reveals the divine aspect within the person and enables him to reach pure consciousness. According to him, the purpose of education is to encourage and guide the individual to become a conscious, thinking and perceiving person so that he becomes the pure and perfect image of the divine inner self. Moreover, education should show people the ways and meanings of achieving this goal [9, p.2].

With a similar approach, Tolstoy argues that the real meaning of human life is shaped by religious understandings. He thinks that everything in the world develops towards perfection, and

even that all humanity develops and becomes perfect just like a human being. According to Tolstoy, the perfection of religion means making it easier to understand and explain all kinds of hidden thoughts. Explaining and illuminating the dark spots of religious values and truths has been successfully done and applied by the great thinkers of humanity from ancient times to the present. He stated that religion ultimately has high truths in nature and must be purified from all the ugly and ambiguous elements that naturally circulate over it like a dark cloud. He even specifically stated that this is both an essential duty and one of the most beautiful and beneficial things that every human can do [28, p. 46-47].

Pestalozzi, in his philosophy of education, contends that the inner self of the child contains a unique inner power and states that education should always start from the child and be based on an act of love. Because without love, he thinks, the inner forces in the child will never arise naturally. Therefore, the role of the educator is to prevent any external influences that tend to interfere and disrupt the child's natural process development [23].

3.2.2. Respect for Life and Nature

In holistic education, a very special attention is paid to the relationship of people with the natural world. In the Enlightenment Period, where the mechanistic perspective was dominant, nature was seen as an area that should be controlled by taking over and establishing absolute dominance over it. In this way, all the resources that nature offers generously to human beings will be determined and used in line with the endless ambitions and desires of people and societies. Contemporary holistic educators, who strongly oppose this view and thought, deal with and try to understand the natural world and the life in it with deep and great respect [7, p.245].

Therefore, all learning processes in a holistic system take place in a global context that requires great attention. Holistic educators also make a special effort to strengthen global awareness and respect for nature due to the increasing negative effects of environmental crises, which have a very high cost of living, and in this context, they give their priority to the understanding of education. Ron Miller reports that, unlike modern analytical, quantitative and control projects, holistic educators have a deep respect for nature and life to be a constructive dissident voice in education. This means high respect for the wisdom of creation in diversity, spontaneity and organic growth. Moreover, he puts forward that the most meaningful and magnificent aspect of human experience goes far beyond a grasp of utilitarian reason and economic development [18, p.22].

3.2.3. Interconnectedness

Every living organism in the universe is considered part of a complex web of life. Because they form deep and strong bonds with each other, acting with a sense of mutual need to grow, develop and maintain their lives. When a phenomenon avoids separation and disconnection in its relationship with another phenomenon and prefers a closeness with a natural course, this relationship naturally gains meaning and value. Therefore, a holistic view considers and evaluates these phenomena with the logic of a broad set of relations, rather than categorizing them with a mere emphasis on difference [11, p. 56-64].

Contemporary holistic educators strive to develop the perception and scope of wholeness, interconnectedness, and integration in all areas of the curriculum. In the education system they foresee, all young people, especially students, are well aware of the unity and interconnectedness vision of the universe and can also comprehend the interdependence between the phenomenas. They can also have a collective consciousness that all citizens should live in mutual peace, security and peace in the world, which is a global village.

Holistic educators point out that learning occurs naturally and inevitably through one's interaction with the world, establishing different connections and relationships, and thus constructing new meanings. Above all, they claim that intelligence, thinking and learning are inseparable processes and should be recognized as part of the unique, dynamic, versatile and functional capacity embedded in human consciousness [4, p.29, 47].

3.2.4. Wholeness

As a basic principle in holistic education, the existence of the principle of wholeness, especially in educational institutions, and the necessity of a purposeful policy for the realization of this were emphasized. Because with wholeness, each academic discipline offers a different perspective as a contribution to the rich, complex and integrated structure of life. Holistic education use effectively and constructively the newly emerged alternative views regarding reality and the multiple methods used to access knowledge. Human development needs guidance and support not only intellectually and professionally, but also physically, socially, morally, aesthetically, creatively and spiritually - away from bigotry and conservatism. In addition to experiential reality, holistic education takes into account the numerical mystery of life and the universe. Holism is based on the assumption that everything in the universe is an interconnected and dependent integrated whole. Moreover, this assumption of unity is directly opposed to the paradigm of separation and fragmentation prevailing in the contemporary world [26, p. 84].

Ron Miller states that there are 'five levels of wholeness' [16, p. 2] that are crucial to holistic education, as illustrated below:

- a. The Whole Man in Every Way
- b. Wholeness in Group and Society
- c. Social Wholeness
- d. A Whole Planet
- e. Holistic Universe

Conclusions

It is very difficult to give an easy general definition because there is no single source, leading advocate, or main form of expression of the holistic education movement. According to a definition that many holistic educators agree on, holistic education adopts a broad and accepted new perspective on being human, more satisfying than traditional education, when dealing with educational issues.

Some advocates argue that the views central to holistic education are not new and should not be time-related. Those who confirm that these are mostly used with concept of 'wholeness', which represents the religious value judgments of humanity, argue that the holistic views and ideas are basically inspired by pioneers such as Rousseau, Emerson, Pestalozzi, Froebel and recently Krishnamurti, Steiner, Montessori, Jung, Maslow, Rogers, Paul Goodman, John Holt, Ivan Illich and Paulo Freire.

Holistic education, with its current meaning and scope, first emerged in North America in the mid-1980s and started to be accepted as a viable field of study. This new educational movement emerged as a response and reaction to the mainstream education worldview, which was popular at the time and commonly known as the Mechanical or Cartesian-Newtonian worldview. Holistic education has chosen to challenge the fragmentary and reductionist assumptions that exist in the mainstream education and culture system, rather than doing some necessary work to create an education model. In other words, holistic education is the very basic worldviews or paradigms that provide permanent improvements by interfering with the core structure of education. In a sense, holistic education aims to instill a global vision of conscience, love and intelligence in people in order to restore the moral and spiritual personality traits that have been neglected by the suppression of mainstream education philosophy and worldview. From this point of view, holistic education tries to find a new way of life for a person who is stuck between the contradictions of the scientist and industrial society who claims to be modern and the Newtonian-Cartesian paradigm. For example, while mechanical education produces a fragmented and disjointed scientific awareness in this process, it imposes a serious limitation on students' abilities and causes them to encounter greater problems in their lives. Holistic education includes a feature that embraces both the problems and needs of an emerging new culture. It aims to provide a complete and integrated education that takes care of the

intellectual, emotional, physical, social, aesthetic and spiritual needs of people. In this context, holistic education, whose mission is to educate people to live responsibly in a sustainable cultural environment, undoubtedly strives to raise universally conscious people with a vision of peace, love and intelligence in the twenty-first century.

Holistic education includes many different philosophical tendencies and pedagogical practices. In this respect, it represents an eclectic understanding that describes a more spiritual worldview and encourages its development, rather than materialism, through its experiences and acquisitions that include dynamic and holistic views. In this context, holistic education is a comprehensive movement that deals not only with basic human skills, but also with life experience. The educational experience in question encourages a more balanced development of different aspects in the individual, primarily intellectual, physical, spiritual, emotional, social and aesthetic. Moreover, it focuses on the relationship between the individual and other people, the natural environment, the inner and outer world, emotion and reason, and different disciplines of knowledge or different ways of knowing.

Bibliography

1. Aristoteles. *Metafizik - 980a*. Trans. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.
2. Aristoteles. *Metaphysics*. Trans. William David Ross. Kansas: Digireads.com Publishing, 2018.
3. Bakırcıoğlu Rasim. *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.
4. Clark, Edward T. *Designing and Implementing an Integrated Curriculum: A Student-Centered Approach*. Brandon, VT: Holistic Education Press, 1997.
5. *Curriculum and Teaching Dialogue*. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2011, vol.13, no. 1-2, p.143-158.
6. Esfeld Michael. "Holism and Analytic Philosophy". *Mind*, 1998, vol. 107, no. 426, pp. 365-380.
7. Flake Carol L. *Holistic Education: Principles, Perspectives and Practices*. Brandon, VT: Holistic Education Press, 1993.
8. Forbes Scott H. *Holistic Education: An Analysis of Its Ideas and Nature*. Brandon, VT: Foundations for Educational Renewal Publisher, 2003.
9. Froebel Friedrich Wilhelm August. *The Education of Man*. Trans. William Nicholas Hailmann, Mineola. N.Y.: Dover Publications Inc., 2005.
10. Frolov, Ivan. *Felsefe Sözlüğü*. Trans. Aziz Çalışlar. İstanbul, Cem Yayınevi, 1991.
11. Hill Lilian H. "Changes of The Human Mind", *Adult Education Quarterly*. New York, USA: Sage Publications, 1998. vol.49, no. 1, p. 56 - 64.
12. Ingman Benjamin C. "Henry David Thoreau: Spirituality and Experiential Education". *Curriculum and Teaching Dialogue*. Charlotte, NC: Information Age Publishing, 2011.
13. Lemkow Anna F. *The Wholeness Principle: Dynamics of Unity Within Science, Religion, and Society*. Illinois: Quest Books, 1990.
14. McIntosh Colin. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge, The UK:Cambridge University Press, 2013.
15. Miller John (Jack) P. "Review Essay: Ancient Roots of Holistic Education". *Encounter: Education for Meaning and Social Justice*, Brandon, VT: Holistic Education Press, 2006, vol.19, no. 55-59, p.1-5.
16. Miller John (Jack) P. "Introduction: Holistic learning." *Holistic Learning and Spirituality in Education: Breaking New Ground*, ed. John P. Miller, et al. Albany, NY: State Univesity of New York Press, 2005, p. 1-6.
17. Miller Ron. "Holistic Education: A Brief Introduction." *The encyclopaedia of informal education*, 30 October 2022. Available: <http://infed.org/mobi/a-brief-introduction-to-holistic-education/>
18. Miller Ron. *Renewal of Meaning in Education: Responses to The Cultural and Ecological Crisis of Our Times*. Ed. Ron Miller. Brandon, VT: Holistic Education Press, 1993.

19. Miller Ron. What are Schools for: Holistic Education in American Culture. Brandon, VT: Holistic Education Press, 1992. Available: <http://infed.org/mobi/a-brief-introduction-to-holistic-education/>
20. Montessori Maria. Spontaneous Activity in Education. New York, USA: Frederick A. Stokes Publishers, 1965.
21. Morin Edgar. Geleceğin Eğitimi İçin Gerekli Yedi Bilgi. Trans. Hüsnu Dilli. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
22. Nava Ramon Gallegos. Holistic Education: Pedagogy of Universal Love. Brandon, VT: Foundation for Educational Renewal, 2001.
23. Pestalozzi Heinrich. The Education of Man: Aphorisms. New York, USA: Philosophical Library, 2007.
24. Rousseau Jean-Jacques. Emile ya da Eğitim Üzerine. Trans. İsmail Yerguz. İstanbul: Say Yayınları, 2009
25. Schemmann Michael. “The Holistic Curriculum in Higher Education.” Abai Üniversitesi Yıllık Bilimsel Konferansı, 30 Nisan 2008.
26. Schreiner Peter, et al. Holistic Education Resource Book: Learning and Teaching in an Ecumenical Context. München, Germany: Waxmann Verlag, 2005
27. Singh Karan. “Education for the Global Society.” Learning: The Treasure Within, The Report to UNESCO of The International Commission on Education for The Twenty First Century. Paris: UNESCO Publishing, 1996.
28. Tolstoy Lev. Hazreti Muhammed. Trans. Arif Arslan. İstanbul: Çalığışu Kitap, 2020.
29. Wilber Ken. Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution. New York: Shambhala Publications, 1995.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.13>

UDC: 316.6

THE INFLUENCE OF CULTURAL BELONGING ON SOCIAL DISTANCES IN NATIVE AND INTERNATIONAL STUDENTS FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

INFLUENȚA APARTENENȚEI CULTURALE ASUPRA DISTANȚELOR SOCIALE LA STUDENȚII AUTOHTONI ȘI INTERNAȚIONALI DIN REPUBLICA MOLDOVA

*RUSNAC Svetlana⁷, Ph.D in psychology, Associate Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0001-8846-0201)
KHORY Johnny⁸, Ph.D student,
psychologist, Elementary school in Deir Hanna, Israel
(ORCID: 0000-0002-8772-8373)*

*RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0001-8846-0201)
KHORY Johnny, dstudent, ciclul III,
psiholoi, Școala elementară din Deir Hanna, Israel
(ORCID: 0000-0002-8772-8373)*

Annotation: *The research presented in this article was carried out in order to identify the influence of cultural belonging on the social distances between host country and international students from the Republic of Moldova. The data were collected by applying the Social Distance Scale developed by Emory S. Bogardus. The sample consisted of 319 subjects, of which 159 (49.8%) are international students, 160 (50.2%) - natives, aged between 18 and 35, representing various countries, some of them with quite a different culture from that of the host country: People's Republic of China, Democratic Republic of Congo, South Korea, Israel, Romania, Republic of Turkey, Ukraine.*

The use of the Bogardus scale indicated different social distances for domestic and international students. Students from the host country (2.7), followed by those from Romania (3.3), Ukraine (3.3), adopt the smallest distances of social contact with exponents of the other 7 countries. Average social distances adopt students from Israel (3.6), Republic of Turkey (3.5), Democratic Republic of Congo (3.8), South Korea (3.6), People's Republic of China (3.5). We note that there are differences in culture, denomination, but also in knowledge and experiences of communication with the representatives of other countries. The variable "year of study" has an important role in establishing social distances. With communication and getting to know another, social distances become smaller.

The social distances between international students and the local population are within the average range, which means that they did not experience serious relationship problems. Secondly, even if cultural differences influence social distances, some of the international students, coming from countries with different cultural and confessional characteristics from that of the Republic of Moldova, do not radically distance themselves from the local population, they are open to communication and relationships with students from countries with a culture similar to that of the

⁷ srusnac@ulim.md

⁸ eurorvr@gmail.com

host country - Romania and Ukraine. It seems that the most important factor in maintaining social distances is communication differences. Engaging both native and international students in curricular and extracurricular activities can determine them to enjoy mutually beneficial experiences. Furthermore, universities should not only develop superficial internationalization policies, but ensure that all students are involved so that they can contribute to them.

Adnotare: Cercetarea prezentată în acest articol a fost realizată în scopul identificării influenței apartenenței culturale asupra distanțelor sociale dintre studenții țării-gazdă și cei internaționali din Republica Moldova. Datele au fost colectate prin aplicarea Scalei distanței sociale elaborată de Emory S. Bogardus. Eșantionul a înrunit 319 de subiecți, dintre care 159 (49,8%) sunt studenți internaționali, 160 (50,2%) – autohtoni, cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani, reprezentând diverse țări, unele din acestea cu o cultură destul de diferită de cea a țării-gazdă: Republica Populară Chineză, Republica Democratică Congo, Coreea de Sud, Israel, România, Republica Turcia, Ucraina.

Utilizarea scalei Bogardus a indicat la distanțe sociale diferite pentru studenții autohtoni și internaționali. Cele mai mici distanțe sociale cu exponenții celorlalte 7 țări adoptă studenții din țara-gazdă (2,7), urmați de cei din România (3,3), Ucraina (3,3). Distanțe sociale medii adoptă studenții din Israel (3,6), Republica Turcia (3,5), Republica Democratică Congo (3,8), Coreea de Sud (3,6), Republica Populară Chineză (3,5). Remarcăm că se manifestă diferențele de cultură, confesie, dar și de cunoștințe și experiențe de comunicare cu reprezentanții altor țări. Variabila „an de studii” are un rol important în stabilirea distanțelor sociale. Odată cu comunicarea și cunoașterea de altul, distanțele sociale devin mai mici

Distanțele sociale între studenții internaționali și populația locală sunt în limitele mediei, ceea ce înseamnă că aceștia nu au întâmpinat probleme grave de relaționare. În al doilea rând, chiar dacă diferențele culturale influențează distanțele sociale, o parte din studenții internaționali, provenind din țări cu specific cultural și confesional diferit de cel al Republicii Moldova, nu se distanțează cardinal de populația locală, sunt deschiși pentru comunicare și relații cu studenții din țările cu o cultură asemănătoare cu cea din țara-gazdă – România și Ucraina. Pare că cel mai important factor în menținerea distanțelor sociale sunt diferențele de comunicare. Angajarea studenților atât autohtoni cât și internaționali în activități curriculare și extracurriculare îi poate determina să se bucure de experiențe reciproc avantajoase. Mai mult, universitățile nu ar trebui să dezvolte doar politici superficiale de internaționalizare, ci să se asigure că toți studenții sunt implicați, astfel încât să poată contribui la acestea.

Keywords: Social distance scale, social distance, students from the host country, international students, university internationalization policies.

Cuvinte-cheie: Scala distanței sociale, distanța socială, studenți din țara-gazdă, studenți internaționali, politici universitare de internaționalizare.

Introducere

Distanța socială se definește ca „diferență percepută și evaluată între persoane sau grupuri, prin raportare la un criteriu (o caracteristică a personalității sau a grupului, poziția în ierarhie, un mod de comportare etc.)” [25, p. 177], și este unul dintre cele mai de succes concepte din psihosociologia internațională. Utilizată intens astăzi în studiile privind rapoartele interumane mediate de apartenențele la etnie, clasă, sex, statut, vizând multe alte tipuri de relații, distanța socială este cel mai adesea măsurată prin aplicarea Scalei distanțelor sociale Bogardus sau a variantelor modificate ale acesteia.

Termenul „distanță socială” a fost propus de Park în 1924 [18]. Park definea distanța socială ca fiind „o încercare de a reduce la termeni măsurabili gradele și nivelele de înțelegere și intimitate care caracterizează în general relațiile personale și sociale” [18, p. 339]. Conform opiniei lui Park,

distanța socială este un atribut al prejudecății, dar nu se referă în totalitate la aceasta. Park a definit prejudecățile ca un tip specific de reacție socială la distanța pe care indivizii umani o mențin în raport cu un anumit grup, față de care ei încearcă în mod instinctiv și spontan să o mențină. Prejudecata, conform opiniei lui Park, este mai degrabă o forță conservatoare decât agresivă, o încercare de a menține o anumită ordine socială și distanțele sociale pe care se bazează această ordine. Deoarece pot fi distinse diverse nivele de manifestare ale distanței sociale, Park a afirmat că acest concept poate fi măsurat, pentru a identifica ”atitudinile sociale subtile care reprezintă forțele stabilizatoare, spontane asupra cărora domină ordinea socială” [18, p. 344].

Dezvoltând ideile lui Park, Bogardus [7] a creat un instrument pentru măsurarea distanței sociale. Acest instrument, Scala distanțelor sociale, a constat din șapte opțiuni de răspuns și o listă a grupurilor etnice sau rasiale. Respondenților li s-a cerut să selecteze opțiuni de răspuns în raport cu sentimentele lor față de fiecare dintre grupurile etnice sau rasiale propuse. Opțiunile de răspuns elaborate de Bogardus au fost concepute în formă de scală care măsoară gradul de intimitate sau distanța socială menținută de respondenți în raport cu grupurile prezentate. Primul răspuns reflecta cea mai mică distanță socială, cel de-al șaptelea – cea mai mare. Cele șapte alegeri constau în următoarele grade de intimidare, admise în raport cu exponenții altor grupuri sociale: 1) rudenie prin căsătorie; 2) anturaj apropiat, în calitate de prieteni, colegi; 3) în calitate de vecini, locuire pe aceeași scară sau stradă; 4) colegi de profesie în aceeași țară; 5) cetățeni ai țării date; 6) turiști în țara dată; 7) excluși pentru țara dată. Deși formularea variantelor de răspuns a fost actualizată ulterior [5], scala folosită actualmente are în esență același format ca și cea originală. Utilizată până în prezent, metoda este apreciată ca fiind una din cele mai valide pentru măsurarea atitudinilor sociale [4; 17].

Tema distanței sociale este abordată și în raport cu adaptarea studenților internaționali. În studiul realizat de Sato și Hodge [21] se ajunge la concluzia că distanța socială corelează cu confruntările academice. Opt studenți japonezi înmatriculați într-o universitate americană au avut mari așteptări de a-și îmbunătăți competențele de limbă engleză prin dezvoltarea de prietenii cu studenții americani. Rezultatele au arătat că toți au simțit că nu erau bine pregătiți pentru a stăpâni conținutul și cunoștințele academice, folosind limba engleză învățată superficial în cadrul unor cursuri. Primul studiu a surprins faptul că toți participanții se așteptau să dezvolte relații sociale sau prietenii cu studenții americani, iar după un an de studii i-au evaluat pe tinerii autohtoni care și-au exprimat interesul față de cultura japoneză ca fiind cei mai de încredere și mai prietenoși. Totodată, participanții la cercetare au menționat că ei înșiși au manifestat distanță față de studenții de origine americană, fapt care le-a creat bariere de adaptare și i-a făcut să simtă anxietate culturală. O condiție a distanței sociale, menționată de respondenți, a fost diferența culturală, cunoștințele reduse despre istoria și cultura țării-gazdă.

În cadrul altei cercetări [16] distanța socială a fost identificată în calitate de predictor al adaptării studenților internaționali la mediul academic. Alte studii au susținut ideea unui raport de interdependență dintre distanța culturală și adaptarea studenților internaționali [10; 23]. De exemplu, C. Ward și A. Kennedy [26] au realizat 16 studii transversale legate de adaptarea socio-culturală a locuitorilor și rezultatele au arătat că similitudinea culturală și / sau etnică a fost asociată cu o adaptare mai bună. În concordanță cu aceste constatări, Suanet și Van de Vijver [23] au arătat că distanța culturală a fost esențială în înțelegerea experiențelor studenților internaționali, evaluarea acestora în intervale mari s-a asociat cu o adaptare psihologică insuficientă, interacțiuni mai slabe cu cetățenii țării-gazdă. În cadrul cercetării efectuate în Rusia autorii au observat că studenții proveniți din Georgia, Uzbekistan și Ucraina (țări cu o cultură apropiată de cea rusă) au raportat cea mai mică distanță culturală percepută, mai puțin stres și mai multe interacțiuni cu cetățenii țării-gazdă. Studenții proveniți din Republica Populară Chineză și Iran (țările care au culturi diferite de cea rusă) au raportat o distanță culturală mai mare, mai mult stres și mai multe contacte sociale cu conaționali, comparativ cu cele realizate cu cetățenii din țara-gazdă. Era evident că distanța socială mai mică a ajutat studenții să se adapteze mai bine la țara-gazdă.

T. Furukawa [10] a găsit un rezultat similar în cercetarea efectuată cu studenți japonezi aflați la studii în 23 de țări diferite ale lumii. Cu cât a fost relatată o distanța socială mai mare dintre Japonia și țara-gazdă, cu atât mai înalte au fost rezultatele relatate la stresul psihologic și mai joase la adaptarea socială.

Un studiu calitativ realizat de Zhai [27] a identificat că studenții internaționali au confruntat trei aspecte semnificative legate de procesul lor de adaptare: ajustarea la sistemul educațional, diferențele culturale și competența lingvistică.

Alte studii au remarcat relația dintre distanța socială și alte variabile legate de procesul de adaptare. De exemplu, când au fost înregistrați indici înalți ai distanței sociale (distanță mare), s-a relatat o interacțiune defectuoasă cu societatea-gazdă [8], manifestare mai evidentă a stresului aculturației [20], un număr redus de abilități culturale și dificultăți academice mai multe [2].

Material și metodă

Cercetarea prezentată în acest articol a fost realizată în scopul identificării influenței apartenențelor culturale asupra distanțelor sociale adoptate de studenții din țara-gazdă și cei internaționali din Republica Moldova.

În cadrul investigației am căutat răspunsuri la câteva întrebări.

1. Sunt dificultățile lingvistice o cauză a distanțelor sociale mari, pe care le mențin studenții internaționali față de cetățenii țării-gazdă?
2. Asigură asemănările culturale apropierea socială a studenților internaționali?
3. Pot fi anumite particularități ale culturii de apartenență o condiție a distanțării de populația țării-gazdă?
4. Sunt orientați studenții autohtoni către micșorarea distanțelor cu cei internaționali?

Datele au fost colectate prin aplicarea Scalei distanței sociale elaborată de Emory S. Bogardus [6]. Septimiu Chelcea a adaptat scala pentru prima dată în România și a calculat indicele distanței sociale și indicele calității contactelor sociale [9]. Scala indică la indici ai distanțelor de contact social precum: acceptarea în calitate de rude apropiate prin căsătorie (scor 1,0), de prieteni apropiați (2,0), vecini de stradă (3,0), colegi de ocupație – serviciu, școală, facultate (4,0), cetățeni ai țării (5,0), turiști, vizitatori ai țării (6,0), excludere a intrării în țară (7,0).

Pentru prelucrare statistică am folosit metodele t-Student de comparare a mediilor pentru eșantioane independente, Testul t-Student pentru comparare-perechi, Testul Wilcoxon și testul de comparare multiplă Tukey.

Eșantionul a înrunit 319 de subiecți, dintre care 159 (49,8%) sunt studenți internaționali, 160 (50,2%) – autohtoni, cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani, media – 21,5 ani, majoritatea având 18-24 ani (309 - 96,9%). Dintre aceștia, 102 (32%) sunt bărbați, 217 (68%) – femei. Studenții internaționali au fost selectați ca reprezentând diverse țări, unele din acestea cu o cultură destul de diferită de cea a Republicii Moldova: Republica Populară Chineză (16 – 10,1%), Republica Democratică Congo (29 – 18,2%), Coreea de Sud (11 – 6,9%), Israel (23 – 14,5%), România (36 – 22,6%), Republica Turcia (14 – 8,8%), Ucraina (30 – 18,9%). Au fost selectați studenți de la patru ani de studii: anul pregătitor pentru studenții internaționali (studenții din Republica Moldova – din cadrul Programului de formare a competențelor generale) – 11 (3,4%), anul I – 96 (30,2%), anul II – 106 (33,2%), anul III – 106 (33,2%). Pentru calcule statistice studenții de la anul pregătitor au fost înțruniți într-un grup cu cei de la anul 1, astfel fiind create 3 loturi de respondenți după anul de studii. Selecția s-a făcut în cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova.

Rezultate și discuții

Utilizarea scalei Bogardus a indicat la distanțe sociale diferite pentru studenții autohtoni și internaționali (Figura 1).

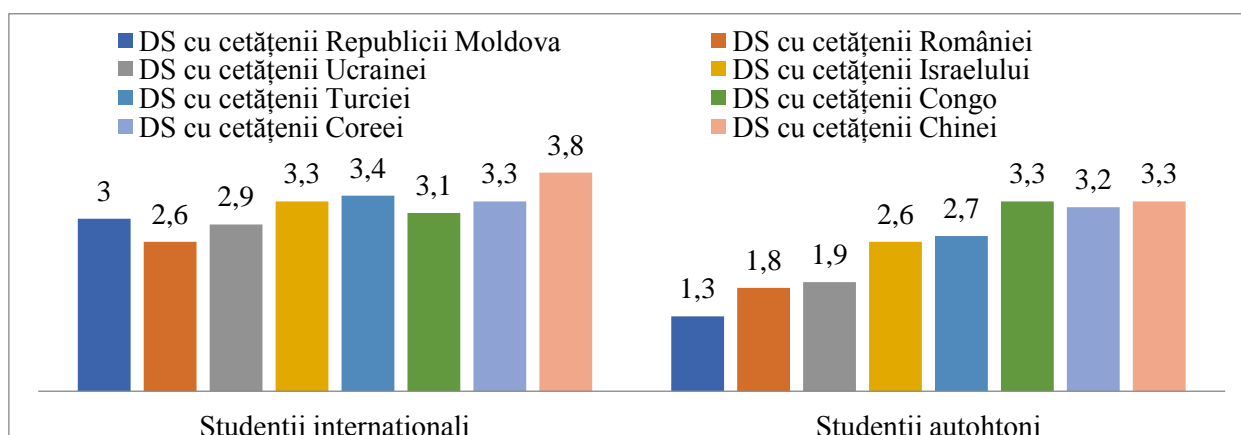

Figura 1. Distanțele sociale ale studenților internaționali și autohtoni

Studenții autohtoni denotă medii prin care îi acceptă pe cetățenii altor țări în calitate de prieteni apropiați și vecini, studenții internaționali – de vecini și colegi. Compararea mediilor (Tabelul 1) a indicat la diferențe statistice semnificative dintre distanțele sociale în majoritatea cazurilor, în afară de cele acceptate în raport cu cetățenii din Coreea de Sud, Republica Populară Chineză, Republica Democratică Congo, față de care și studenții autohtoni au demonstrat distanțe mai mari, probabil reieșind din slaba cunoaștere a acestor țări și a exponenților lor.

Tabelul 1. Compararea mediilor statistice ale distanțelor sociale adoptate de studenții autohtoni și internaționali

		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
DS - cetățenii RM	Equal variances assumed	12,816	317	,000	1,69992	,13264	1,43896	1,96088
	Equal variances not assumed	12,786	199,306	,000	1,69992	,13296	1,43774	1,96210
DS - cetățenii Romania	Equal variances assumed	6,439	317	,000	,82256	,12775	,57121	1,07391
	Equal variances not assumed	6,427	239,790	,000	,82256	,12798	,57046	1,07467
DS - cetățenii Ucraina	Equal variances assumed	7,224	317	,000	,99949	,13835	,72729	1,27169
	Equal variances not assumed	7,211	232,599	,000	,99949	,13861	,72640	1,27258
DS - cetățenii Israel	Equal variances assumed	4,386	317	,000	,70177	,16000	,38697	1,01657
	Equal variances not assumed	4,380	258,916	,000	,70177	,16024	,38623	1,01731
DS - cetățenii Turcia	Equal variances assumed	4,571	317	,000	,68982	,15093	,39288	,98676
	Equal variances not assumed	4,562	236,987	,000	,68982	,15120	,39195	,98768
DS - cetățenii Congo	Equal variances assumed	-,842	317	,400	-,11785	,13988	-,39306	,15736
	Equal variances not assumed	-,842	282,450	,401	-,11785	,14003	-,39348	,15779
DS - cetățenii Coreea	Equal variances assumed	,359	317	,720	,05185	,14433	-,23211	,33581
	Equal variances not assumed	,359	302,225	,720	,05185	,14442	-,23236	,33605
DS - cetățenii China	Equal variances assumed	3,063	317	,002	,51124	,16692	,18284	,83964
	Equal variances not assumed	3,058	258,105	,002	,51124	,16716	,18206	,84042

Variabila „an de studii” are un rol important în stabilirea distanțelor de contact social. Odată cu comunicarea și cunoașterea de altul, distanțele sociale devin mai mici (Figura 2). Studenții din primul an de studii admit distanțe sociale mici cu cetățenii Republicii Moldova, României, Ucrainei, Israelului (rude și prieteni apropiați), medii – cu cei ai Republicii Turcia și Republicii Democratice Congo (vecini), mai înalte – cu cei din Republica Populară Chineză și Coreea de Sud (colegi de serviciu). Distanțele se modifică la anul II și la anul III de studii. Se măresc la anul II și III distanțele

sociale cu cetățenii Republicii Moldova, României, Ucrainei, Israelului, Republicii Turcia, deși se păstrează în aceleași intervale, cu excepția Israelului, unde acceptarea se referă la activitatea în același mediu. Se micșorează distanțele sociale cu cetățenii din Republica Democratică Congo, Republica Populară Chineză și Coreea de Sud.

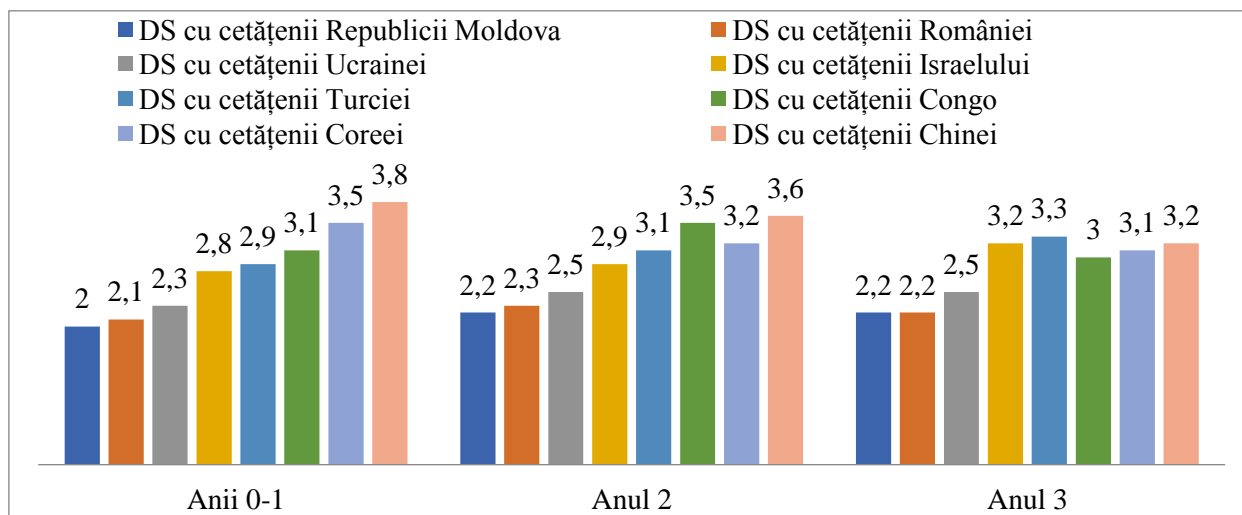

Figura 2. Distanțele sociale ale studenților de la ani de studii diferiți

Distanțele sociale se modifică semnificativ, fiind atestate diferențe între studenții de la anul 1, 2 și 3 în acceptarea mai favorabilă a cetățenilor din Republica Democratică Congo, Coreea de Sud, Republica Populară Chineză, mai puțin favorabilă – din Israel, Republica Turcia. Mediile dintre cele trei grupe diferă: distanța socială a studenților față de cetățenii Israelului 1 și 3, 3 și 3 ($p=0,36$), de cetățenii Republicii Turcia, dintre 1 și 2 ($p=0,015$), 1 și 3, 2 și 3 ($p=0,007$), ai Republicii Democrate Congo – 1 și 2 ($p=0,002$), 2 și 3 ($p<0,001$), din Coreea de Sud – dintre 1 și 2, 1,3 ($p=0,05$), din Republica Populară Chineză – 1 și 2 ($p=0,025$), 1 și 3, 2,3 ($p=0,009$).

Tabelul 2. Compararea mediilor statistice ale distanțelor sociale adoptate de studenții de la diverși ani de studii

Multiple Comparisons - Tukey HSD					
Dependent Variable	(I) An_studii	(J) An_studii	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
Distanța socială cu cetățenii din Republica Turcia	I	III	-,50785*	,18849	,020
	III	I	,50785*	,18849	,020
Distanța socială cu cetățenii din Republica Democratică Congo	I	II	-,46306*	,16827	,017
	II	I	,46306*	,16827	,017
		III	,56604*	,16867	,003
III	II	-,56604*	,16867	,003	
Distanța socială cu cetățenii din Republica Populară Chineză	I		,53994*	,20518	,024
	III	I	-,53994*	,20518	,024

Distanțele sociale ale studenților internaționali cu cetățenii Republicii Moldova variază de la acceptarea în calitate de prieten apropiat (studenții din România, Ucraina), la vecin (din Republica Turcia, Coreea de Sud, Republica Democratică Congo), prieten și vecin (din Israel și Republica Democratică Congo), și coleg de studii sau serviciu (din Israel și Republica Populară Chineză). Coeficientul mediu (3,1) – acceptarea cetățenilor Republicii Moldova în calitate de vecin, indică la apropierea studenților internaționali de reprezentanții țării-gazdă (Figura 3).

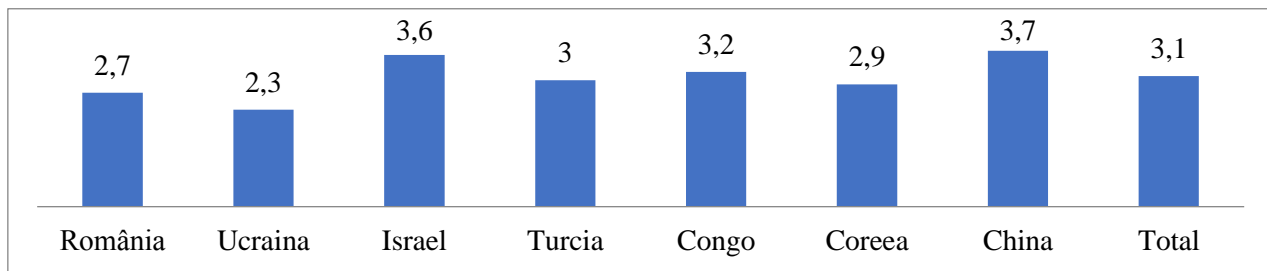

Figura 3. Distanțele sociale ale studenților internaționali față de cetățenii Republicii Moldova

Distanța socială medie a studenților din Republicii Moldova, exponenți ai țării-gazdă, este cea mai mică (2,5), aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 2,7. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din România (1,8) și Ucraina (1,9), care ilustrează acceptarea în calitate de rude și prieteni, urmați de cei din Israel (2,6), Republica Turcia (2,7) – de vecini, cele mai mari distanțe fiind în raport cu cetățenii din Coreea de Sud (3,2), Republica Democratică Congo (3,3) și Republica Populară Chineză (3,3) – de colegi de studii sau serviciu (Figura 4).

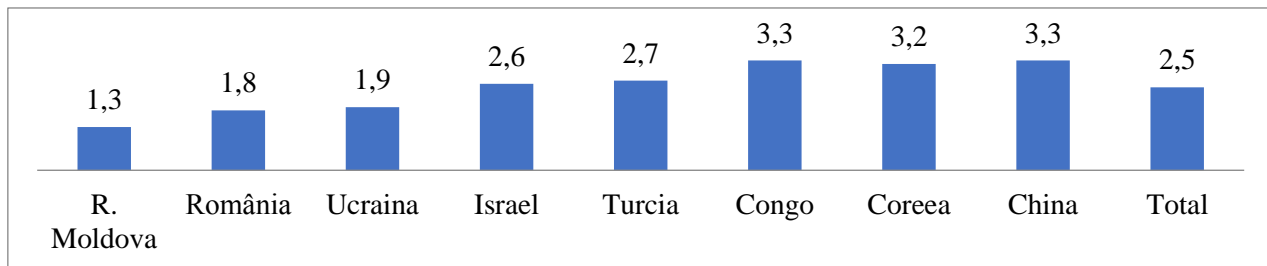

Figura 4. Distanțele sociale ale studenților din Republica Moldova

În scop de analiză mai detaliată a rezultatelor am identificat diferite alegeri, pe care le-au efectuat respondenții, stabilind numeric și procentual indicarea la diverse intervale ale distanței sociale.

Comunitatea de limbă și cultură cu România face aproape similare distanțele sociale acceptate față de cetățenii acestei țări și cei ai Republicii Moldova. Analiza frecvențelor indică că și cetățenii României sunt acceptați în calitate de rudă apropiată prin căsătorie de către 41,3% din respondenți (77,5% pentru Republica Moldova), de prieteni apropiați – 38,7% (respectiv, 16,3%), de vecini de stradă, scară – 20% (respectiv 6,3%).

În raport cu cetățenii Ucrainei sunt adoptate de studenții participanți la cercetare următoarele distanțe: distanța 1,0 (rude apropiate prin căsătorie) – 33,8%, distanța 2,0 (prieteni apropiați) – 41,9%, distanța 3,0 (vecini) – 23,1%, 4,0 (colegi) – 1,3%.

Deși distanțele sociale cu cetățenii Israelului diferă, majoritatea opțiunilor la fel se centreză pe primele 4 dimensiuni: 1,0 – 5,6%, 2,0 – 53,1%, 3,0 – 26,9%, 4,0 – 10%, 5,0 (cetățenii ai Republicii Moldova) – 2,5%. Este foarte mic numărul celor care exclud comunicarea cu cetățenii Israelului – 1,9%.

Apocape aceeași situație se atestă și în distanțele sociale cu cetățenii Republicii Turcia: 1,0 – 6,3%, 2,0 – 39,4%, 3,0 – 35,6%, 4,0 – 17,5%, 5,0 – 1,3%.

În raport cu cetățenii Republicii Democratice Congo, la fel, nu se atestă excluderi, aceștia fiind acceptați la următoarele distanțe sociale: 1,0 – 1,3%, 2,0 – 25%, 3,0 – 31,3%, 4,0 – 32,5%, 5,0 – 8,8%, 6,0 (turiști în Republica Moldova) – 1,3%.

Distanțele sociale cu cetățenii din Coreea de Sud (cum s-a specificat în chestionar, reieșind din reprezentanța acestei țări prin studenții de la Universitatea Liberă Internațională din Moldova) s-

au calculat în următorul mod: 1,0 – 1,3%, 2,0 – 28,1%, 3,0 – 32,5%, 4,0 – 26,9%, 5,0 – 6,9%, 6,0 – 3,1%, dar și 7,0 (excluși) – 1,3%.

Distanțele sociale cu cetățenii Republicii Populare Chineze s-au distribuit într-un mod asemănător celui precedent: 1,0 – 1,3%, 2,0 – 21,9%, 3,0 – 39,4%, 4,0 – 27,5%, 5,0 – 5,6%, 6,0 – 3,1%, 7,0 – 1,3%.

La compararea mediilor (Testul t-Student pentru comparare-perechi) se atestă diferențe semnificative între distanțele sociale pe care le acceptă studenții din Republica Moldova față de cetățenii propriei țări și de cei din alte țări ($p < 0,01$). Nu se atestă diferențe între distanțele sociale acceptate pentru cetățenii din România și Ucraina, Republica Democratică Congo, Coreea de Sud și Republica Populară Chineză.

Distanța socială medie a studenților din România este de 3,0 – vecin de scară, stradă, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,3. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Moldova (2,7) și Ucraina (2,8) – acceptarea în calitate de prieten și vecin, față de cetățenii Israelului (3,4), Republicii Turcia (3,2), Republicii Democrate Congo (3,1), din Coreea de Sud (3,6), Republicii Populare Chineze (3,9) – fiind calculată acceptarea în calitate de colegi de studii sau serviciu (Figura 5).

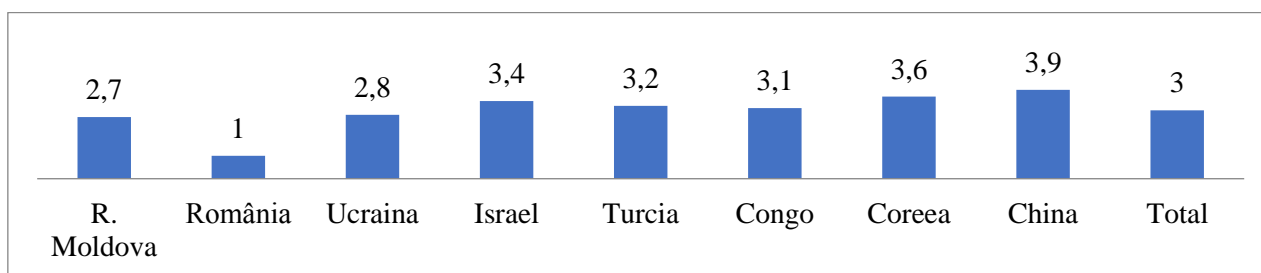

Figura 5. Distanțele sociale ale studenților din România față de cetățenii altor țări

Studenții din România apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0).

În raport cu cetățenii țării-gazdă sunt adoptate de studenții din România următoarele distanțe: distanța 1,0 – 22,2%, distanța 2,0 – 27,8%, distanța 3,0 – 30,6%, 4,0 – 8,3%, 5,0 – 5,6%, dar și excluderea completă (7,0) – 5,6%.

În raport cu cetățenii Ucrainei sunt adoptate de studenții participanți la cercetare următoarele distanțe: distanța 1,0 – 5,6%, distanța 2,0 – 36,1%, distanța 3,0 – 30,6%, 4,0 – 27,8%.

Distanțele sociale cu cetățenii Israelului sunt mai mari decât în cazurile precedente, dar majoritatea opțiunilor se concentrează pe dimensiunile de acceptare: 1,0 – 5,6%, 2,0 – 25%, 3,0 – 36,1%, 4,0 – 5,6%, 5,0 (cetățenii ai României) – 11,1%, 6,0 – 13,9%. Doar o persoană exclude comunicarea cu cetățenii Israelului – 1,9%.

Aproape aceeași situație se atestă și în distanțele de contact social:

– cu cetățenii Republicii Turcia: 1,0 – 5,6%, 2,0 – 30,6%, 3,0 – 30,6%, 4,0 – 19,4%, 5,0 – 5,6%, 6,0 – 2,8%, 7,0 – 5,6%;

– cu cetățenii din Coreea de Sud: 2,0 – 16,7%, 3,0 – 44,4%, 4,0 – 16,7%, 5,0 – 11,1%, 6,0 – 5,6%, 7,0 – 5,6%;

– cu cetățenii Republicii Populare Chineze: 2,0 – 36,1%, 3,0 – 16,7%, 4,0 – 11,1%, 5,0 – 8,3%, 6,0 – 16,7%, 7,0 – 11,1% (mai mulți exclud posibilitatea comunicării).

În raport cu cetățenii Republicii Democrate Congo nu se atestă excluderi, aceștia fiind acceptați la distanțe sociale mai apropiate: 2,0 – 25%, 3,0 – 41,7%, 4,0 – 27,8%, 5,0 – 5,6%.

Prin compararea mediilor (Testul Wilcoxon) se atestă diferențe semnificative între distanțele sociale pe care le acceptă studenții din România față de cetățenii propriei țări și de cei din alte țări ($p < 0,01$). Nu se atestă diferențe între distanțele sociale acceptate pentru cetățenii din Republica

Moldova și Ucraina, Israel, Republica Turcia, acestea fiind diferite cu cele pentru Republica Democratică Congo ($p<0,03$), Coreea de Sud ($p=0,03$) și Republica Populară Chineză ($p<0,01$). Distanțele acceptate față de cetățenii din Ucraina sunt la fel de apropiate, precum pentru cei din Republica Moldova, Republica Turcia și Republica Democratică Congo, dar diferite față de cele pentru cetățenii din Israel ($p<0,05$), Coreea de Sud ($p<0,01$) și Republica Populară Chineză ($p<0,01$). În relațiile cu cetățenii Turciei se adoptă distanțe similare cu cele acceptate pentru cetățenii din Israel, Republica Democratică Congo, Coreea de Sud și Republica Populară Chineză. În relațiile cu cetățenii Republicii Democratice Congo se adoptă distanțe similare cu cele acceptate pentru cetățenii din Ucraina, Republica Turcia, Coreea de Sud, dar diferite pentru exponenții din Republica Populară Chineză ($p<0,03$). Distanțele adoptate în raport cu cetățenii din Coreea de Sud nu se deosebesc semnificativ de cele adoptate față de cetățenii din Turcia, Israel, Republica Democratică Congo și Republica Populară Chineză, la fel fiind și în cazul cetățenilor din Republica Populară Chineză.

Studentii din România se distanțează mai mult de exponenții altor țări, decât cei din Republica Moldova, oferind prioritate comunicării cu compatrioții. Următoarele, cele mai apropiate distanțe, sunt cu cetățenii Republicii Moldova, Ucrainei, Republicii Turcia și Republicii Democratice Congo.

Distanța socială medie a studenților din Ucraina este de 3,0 – vecin de scară, stradă, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,3. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Moldova (2,3) și România (2,5) – acceptarea în calitate de prieten și vecin, față de cetățenii Israelului (3,3), Republicii Turcia (3,3), Republicii Democratice Congo (3,3), din Coreea de Sud (3,8), fiind calculată acceptarea în calitate de colegi de studii sau serviciu, Republicii Populare Chineze (4,5) – de cetățean al Ucrainei (Figura 6).

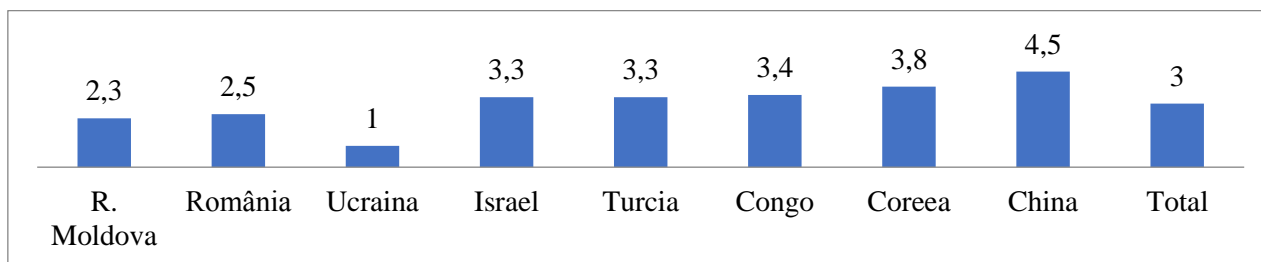

Figura 6. Distanțele sociale ale studenților din Ucraina față de cetățenii altor țări

Studentii din Ucraina apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0), aceasta fiind diferită semnificativ de distanțele adoptate în raport cu cetățenii altor țări ($p<0,001$).

În raport cu cetățenii țării-gază sunt adoptate de studenții din Ucraina următoarele distanțe: distanța 1,0 – 26,7%, distanța 2,0 – 40%, distanța 3,0 – 26,7%, dar și excluderea completă (7,0) – 6,7%. În compararea statistică nu se atestă diferențe de distanțare cu cetățenii României, în restul cazurilor sunt calculate diferențe semnificative ($p\leq 0,01$).

În raport cu cetățenii României sunt adoptate de studenții participanți la cercetare următoarele distanțe: distanța 1,0 – 3,3%, distanța 2,0 – 40%, distanța 3,0 – 56,7%. La fel precum în analiza precedentă nu se atestă diferențe de distanțare de cetățenii Republicii Moldova, în restul cazurilor sunt calculate diferențe semnificative ($p\leq 0,01$).

Distanțele sociale cu cetățenii Israelului sunt mai mari, dar se centreză pe dimensiunile de acceptare: 1,0 – 6,7%, 2,0 – 26,7%, 3,0 – 20%, 4,0 – 36,7%, 6,0 – 6,7%. O singură persoană exclude comunicarea cu cetățenii Israelului – 3,3%. Compararea statistică indică la diferențe statistice semnificative între distanțele sociale alese pentru cetățenii Republicii Moldova ($p=0,01$) și României ($p<0,01$), dar și Republicii Populare Chineze ($p<0,01$). Acestea sunt asemănătoare cu distanțele sociale acceptate:

– pentru cetățenii Republicii Turcia: 1,0 – 3,3%, 2,0 – 36,7%, 3,0 – 20%, 4,0 – 20%, 5,0 – 10%, 6,0 – 3,3%, 7,0 – 6,7%, diferite de cele alese pentru cetățenii Republicii Moldova ($p \leq 0,01$), României ($p < 0,02$), Republicii Populare Chineze ($p < 0,01$);

– pentru cetățenii Republicii Democratice Congo: 2,0 – 20%, 3,0 – 30%, 4,0 – 40%, 5,0 – 10%, fără să se indice la distanțe foarte apropiate și de excludere. Sunt calculate diferențe semnificative între distanțele sociale cu cetățenii Republicii Moldova ($p < 0,01$), României ($p < 0,01$), Republicii Populare Chineze ($p < 0,01$)

Sunt asemănătoare distanțele sociale:

– cu cetățenii din Coreea de Sud: 2,0 – 16,2%, 3,0 – 30%, 4,0 – 26,7%, 5,0 – 16,7%, 6,0 – 3,3%, 7,0 – 6,7%;

– cu cetățenii Republicii Populare Chineze: 2,0 – 6,7%, 3,0 – 10%, 4,0 – 36,7%, 5,0 – 26,7%, 6,0 – 13,3%, 7,0 – 6,7%, deși apropierea domină pentru sferile serviciului comun și acceptarea în calitate de cetățeni ai Ucrainei.

Distanțele sociale pentru aceste două țări nu se deosebesc, deși în cazul acceptării relațiilor cu cetățenii Republicii Populare Chineze sunt mai mari în raport cu toate celelalte alegeri.

Distanța sociale medie a studenților din Israel este de 3,3 – vecin de scară, stradă și coleg, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,6. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Turcia (3,0), cele mai mari – ai Republicii Populare Chineze (4,3) (Figura 7).

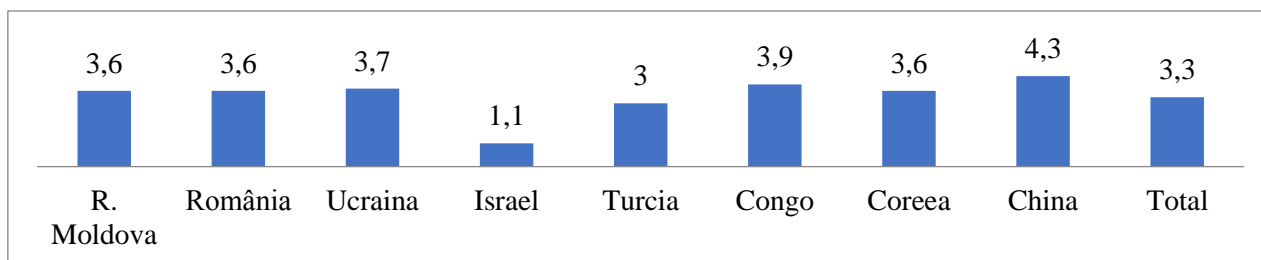

Figura 7. Distanțele sociale ale studenților din Israel față de cetățenii altor țări

Studenții din Israel apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,1), aceasta fiind diferită semnificativ de distanțele adoptate în raport cu cetățenii altor țări ($p < 0,001$).

În raport cu cetățenii țării-gazdă sunt adoptate următoarele distanțe: distanța 1,0 – 4,3%, distanța 2,0 – 17,4%, distanța 3,0 – 34,8%, 4,0 – 17,4%, 5,0 – 17,4%, 6,0 – 4,3%, excluderea completă (7,0) – 4,3%. Prin comparare statistică nu se atestă diferențe în distanțele cu cetățenii României, în restul cazurilor sunt calculate diferențe semnificative ($p \leq 0,01$).

În raport cu cetățenii României sunt adoptate de studenții participanți la cercetare următoarele distanțe: distanța 2,0 – 4,3%, distanța 3,0 – 60,9%, distanța 4,0 – 26,1%, 7,0 – 8,7%. Domină evident acceptarea în calitate de vecin și coleg.

Distanțele cu cetățenii Republicii Turcia sunt cele mai mici: 1,0 – 8,7%, 2,0 – 34,8%, 3,0 – 30,4%, 4,0 – 13%, 5,0 – 4,3%, 6,0 – 8,7%.

Distanțele sociale cu cetățenii Ucrainei sunt mai mari, se centrează pe dimensiunile de acceptare: 2,0 – 26,1%, 3,0 – 26,1%, 4,0 – 21,7%, 5,0 – 17,4%. Două persoane exclud comunicarea cu cetățenii Ucrainei – 8,7%. Aceste distanțe sunt asemănătoare cu cele identificate în relațiile:

– cu cetățenii Republicii Democratice Congo: 2,0 – 13%, 3,0 – 26,1%, 4,0 – 34,8%, 5,0 – 17,4%, 7,0 – 8,7%;

– cu cetățenii din Coreea de Sud: 2,0 – 8,7%, 3,0 – 43,5%, 4,0 – 34,8%, 5,0 – 8,7%, 7,0 – 4,3%, fără a se indica la apropiere prin rudenie.

Cele mai mari distanțe sunt calculate în raport cu cetățenii Republicii Populare Chineze: 2,0 – 13%, 3,0 – 26,1%, 4,0 – 17,4%, 5,0 – 17,4%, 6,0 – 13%, 7,0 – 13%

Compararea distanțelor sociale cu cetățenii altor țări în multe cazuri nu identifică diferențe semnificative, acestea fiind înregistrate doar în evaluarea apropierii de cetățenii Republicii Turcia și ai Ucrainei, Republicii Democratice Congo, Republicii Populare Chineze ($p < 0,01$), țări față de care sunt adoptate cele mai mari distanțe.

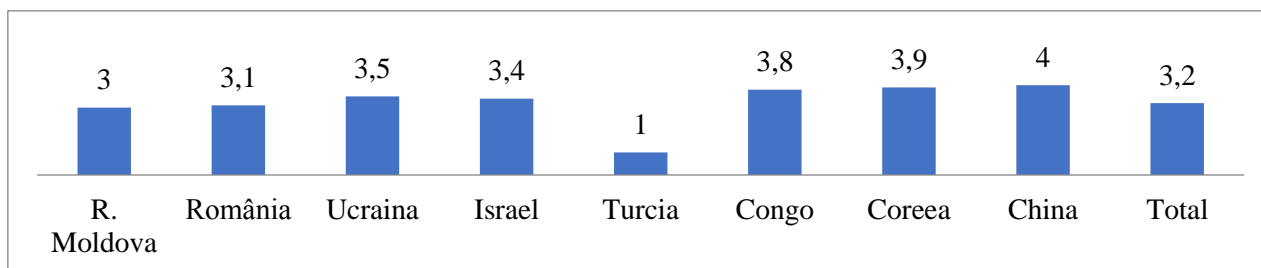

Figura 8. Distanțele sociale ale studenților din Republica Turcia față de cetățenii altor țări

Distanța socială medie a studenților din Turcia este de 3,2 – vecin de scară, stradă și coleg, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,5. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Moldova (3,0), România (3,1), Israel (3,4), cele mai mari – ai Republicii Populare Chineze (4,0), din Coreea de Sud (3,9) (Figura 8).

Și studenții din Republica Turcia apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0), calculele statistice indicând la diferență semnificativă de distanțele adoptate în raport cu cetățenii altor țări ($p < 0,001$). Distanțele sociale cu cetățenii din alte țări nu diferă semnificativ.

În raport cu cetățenii țării-gazdă sunt adoptate următoarele distanțe: distanța 1,0 – 21,4%, distanța 2,0 – 21,4%, distanța 3,0 – 14,3%, 4,0 – 21,4%, 5,0 – 21,4%.

În raport cu cetățenii României sunt adoptate de studenții participanți la cercetare următoarele distanțe: distanța 2,0 – 57,1%, distanța 3,0 – 21,4%, distanța 4,0 – 7,1%, 7,0 – 14,3%. Domină evident acceptarea în calitate de prieten și vecin, deși sunt și cazuri de excludere a raporturilor cu cetățenii României.

Distanțele sociale cu cetățenii Ucrainei sunt mai mari, deși se centrează pe dimensiunile de acceptare: 2,0 – 35,7%, 3,0 – 28,6%, 4,0 – 14,3%, 5,0 – 7,1%. Două persoane exclud comunicarea cu cetățenii Ucrainei – 14,3%.

Distanțele cu cetățenii Israelului sunt aproximativ aceleași: 1,0 – 7,1%, 2,0 – 21,4%, 3,0 – 28,6%, 4,0 – 21,4%, 5,0 – 14,3%, 7,0 – 7,1%.

Au aproximativ aceeași valoare distanțele de contact social:

– cu cetățenii Republicii Democratice Congo: 2,0 – 7,1%, 3,0 – 35,7%, 4,0 – 42,9%, 5,0 – 7,1%, 7,0 – 7,1%;

– cu cetățenii din Coreea de Sud: 2,0 – 14,3%, 3,0 – 21,4%, 4,0 – 50%, 7,0 – 14,3%;

– cu cetățenii Republicii Populare Chineze: 2,0 – 21,4%, 3,0 – 28,6%, 4,0 – 21,4%, 6,0 – 14,3%, 7,0 – 14,3%.

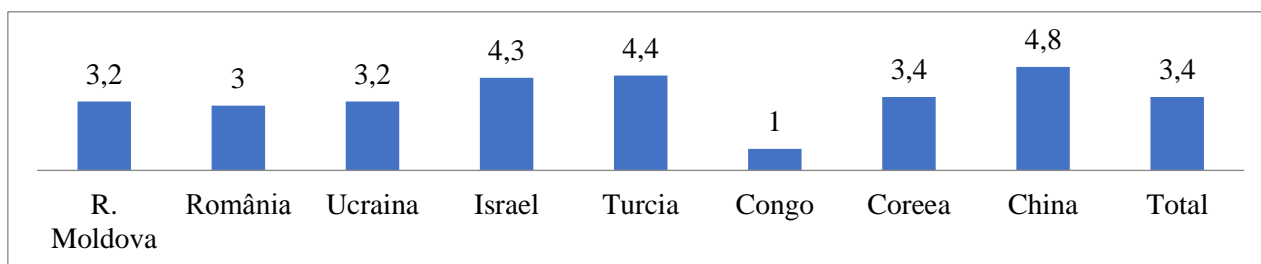

Figura 9. Distanțele sociale ale studenților din Republica Democratică Congo față de cetățenii altor țări

Distanța socială medie a studenților din Republica Democrată Congo este de 3,4 – vecin de scară, stradă și coleg, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,8. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Moldova (3,2), România (3,0), Ucraina (3,2), cele mai mari – din Republica Populară Chineză (4,8), Republica Turcia (4,4), Israel (4,3) (Figura 9).

Studenții din Republica Democratică Congo apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0), aceasta fiind diferită semnificativ de distanțele adoptate în raport cu cetățenii altor țări ($p < 0,001$). Distanțele sociale cu cetățenii din alte țări nu diferă semnificativ în cazul celor apreciate mai apropiat – Republica Moldova, România, Ucraina, Coreea de Sud, și mai distanțat – Israel, Republica Turcia, Republica Populară Chineză, între aceste două grupe fiind calculate diferențe statistice semnificative.

În raport cu cetățenii țării-gazdă, România, Ucraina și Coreea de Sud sunt adoptate cele mai mici distanțe de contact:

- din Republica Moldova: 1,0 – 6,9%, 2,0 – 31%, 3,0 – 27,6%, 4,0 – 24,1%, 7,0 (excludere) – 10,3%;
- din România: 2,0 – 34,5%, 3,0 – 37,9%, 4,0 – 24,1%, 7,0 (excludere) – 3,4%;
- din Ucraina: 2,0 – 37,9%, 3,0 – 34,5%, 4,0 – 13,8%, 5,0 – 6,9%, 7,0 (excludere) – 6,9%;
- din Coreea de Sud: 2,0 – 17,2%, 3,0 – 41,4%, 4,0 – 31,1%, 5,0 – 6,9%, 7,0 (excludere) – 3,4%.

Cele mai frecvent împărtășite distanțe se referă la prietenie, vecinătate, activitate în cadrul aceluiași grup de studii sau profesional.

Pentru celelalte trei țări au fost indicate distanțe sociale mai mari, care constau mai frecvent în acceptarea în calitate de vecin, coleg, cetățean al aceleiași țări:

- cu cetățenii din Israel: 2,0 – 13,8%, 3,0 – 17,2%, 4,0 – 27,6%, 5,0 – 17,2%, 6,0 – 13,8, 7,0 (excludere) – 10,3%;
- cu cetățenii din Republica Turcia: 2,0 – 17,2%, 3,0 – 17,2%, 4,0 – 24,1%, 5,0 – 10,3%, 6,0 – 13,8, 7,0 (excludere) – 17,2%;
- cu cetățenii din Republica Populară Chineză: 3,0 – 3,4%, 4,0 – 48,3%, 5,0 – 31%, 6,0 – 3,4%, 7,0 (excludere) – 13,8%.

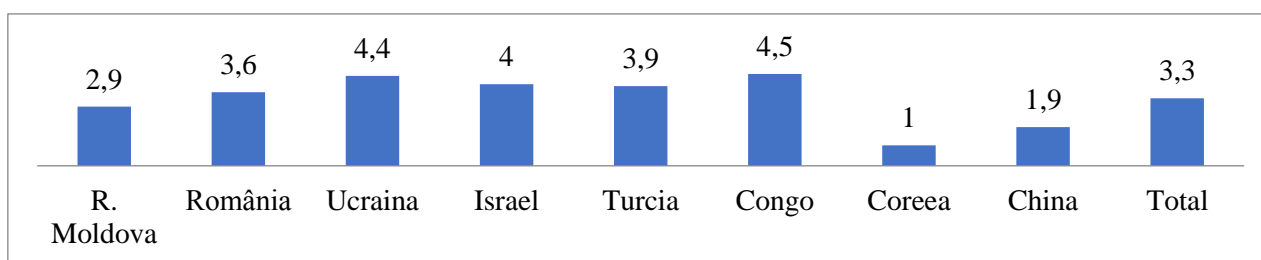

Figura 10. Distanțele sociale ale studenților din Coreea de Sud față de cetățenii altor țări

Distanța socială medie a studenților din Coreea de Sud este de 3,3 – vecin de scară, stradă și coleg, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,6. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Republica Populară Chineză (1,9), Republica Moldova (2,9), cele mai mari – din Republica Populară Congo (4,5), Ucraina (4,4), Israel (4,0) (Figura 10).

Studenții din Coreea de Sud apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0), aceasta fiind diferită semnificativ de distanțele adoptate în raport cu cetățenii tuturor celorlalte țări ($p < 0,001$). Distanța față de cetățenii Republicii Populare Chineze (1,9) este cea mai apropiată și semnificativ diferită de cele adoptate în raport cu cetățenii din alte țări - ($p \leq 0,01$). Este apropiată distanța relatată în raport cu cetățenii Republicii Moldova, aceasta diferă semnificativ de cele față de

cetățenii din Ucraina ($p < 0,01$) și Republica Democratică Congo ($p < 0,03$). În analiza altor distanțe sociale nu se atestă diferențe statistice semnificative.

În raport cu cetățenii țării-gazdă, României și ai Republicii Populare Chineze sunt adoptate cele mai mici distanțe de contact:

– cu cetățenii din Republica Moldova: 2,0 – 36,4%, 3,0 – 36,4%, 4,0 – 27,3% - se referă la prietenie, vecinătate, activitate în cadrul aceluiași grup de studii sau profesional;

– cu cetățenii din România: 2,0 – 9,1%, 3,0 – 72,7%, 7,0 (excludere) – 18,2% - se referă la prietenie, vecinătate;

– cu cetățenii din Republica Populară Chineză: 1,0 – 27,3%, 2,0 – 54,5%, 3,0 – 18,2% - se referă la rudenie, prietenie, vecinătate.

În raport cu cetățenii altor țări sunt adoptate distanțe de contact medii și peste medie:

– cu cetățenii din Ucraina: 3,0 – 27,3%, 4,0 – 45,5%, 5,0 – 9,1%, 7,0 (excludere) – 18,2%;

– cu cetățenii din Israel: 2,0 – 36,4%, 3,0 – 18,2%, 4,0 – 9,1%, 6,0 – 18,2%, 7,0 (excludere) – 18,2%;

– cu cetățenii din Republica Turcia: 2,0 – 18,2%, 3,0 – 36,4%, 4,0 – 18,2%, 6,0 – 18,2%, 7,0 (excludere) – 9,1%;

– cu cetățenii din Republica Democratică Congo 2,0 – 18,2%, 3,0 – 36,4%, 4,0 – 18,2%, 6,0 – 18,2%, 7,0 (excludere) – 9,1%.

În acest grup de țări au fost indicate distanțe sociale mai mari, care se referă la acceptarea în calitate de vecin și coleg.

Distanța socială medie a studenților din Republica Populară Chineză este de 3,2 – vecin de scară, stradă și coleg, aproximativ aceeași fiind calculată pentru cetățenii altor țări – 3,5. Cele mai mici distanțe sociale sunt adoptate față de cetățenii din Coreea de Sud (2,0) și România (3,1), cele mai mari – din Republica Populară Congo (3,9), Republica Turcia (4,3) (Figura 11).

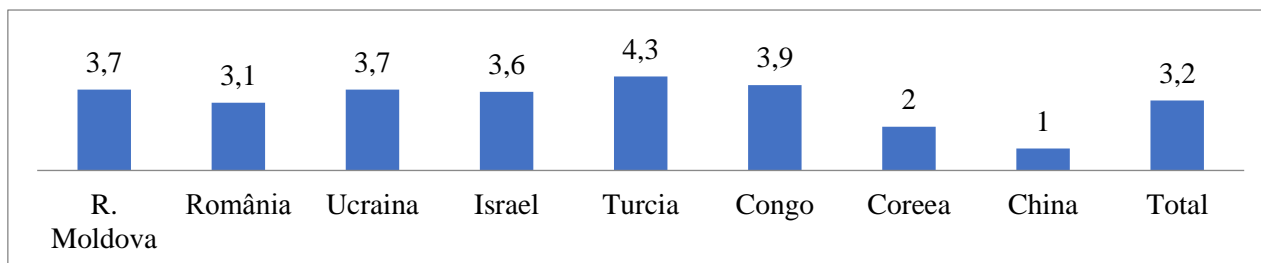

Figura 11. Distanțele sociale ale studenților din Republica Populară Chineză față de cetățenii altor țări

Studenții din Republica Populară Chineză apreciază ca foarte mică distanța de cetățenii propriei țări (1,0), aceasta fiind diferită semnificativ de distanțele adoptate în raport cu cetățenii tuturor celorlalte țări ($p < 0,001$). Distanța față de cetățenii din Coreea de Sud (2,0) este cea mai apropiată și semnificativ diferită de cele adoptate în raport cu cetățenii din alte țări ($p < 0,01$). Deosebiri semnificative se atestă și între distanța față de cetățenii Republica Turcia și cei din Republica Moldova, România, Ucraina ($p < 0,03$). În distanțele sociale oferite celorlalte țări nu se atestă diferențe statistice semnificative.

În raport cu cetățenii țării-gazdă, din Coreea de Sud, România și Ucraina sunt adoptate cele mai mici distanțe de contact:

– cu cetățenii din Coreea de Sud: 1,0 – 25%, 2,0 – 50,0%, 3,0 – 25% - se referă la rudenie, prietenie, vecinătate;

– cu cetățenii din Republica Moldova: 1,0 – 12,5%, 2,0 – 18,8%, 3,0 – 25%, 4,0 – 12,5%, 5,0 – 12,5%, 7,0 – 18,8%, se referă la un spectru larg de relații, deși nu evită atitudinea de excludere;

– cu cetățenii din România: 2,0 – 43,8%, 3,0 – 37,5%, 4,0 – 6,3%, 7,0 (excludere) – 12,5%, se referă prioritar la prietenie și vecinătate;

– cu cetățenii din Ucraina: 2,0 – 18,8%, 3,0 – 31,3%, 4,0 – 37,5%, 7,0 (excludere) – 12,5%, se referă mai mult la acceptarea în calitate de vecin și coleg.

În raport cu cetățenii altor țări sunt adoptate distanțe de contact medii și peste medie:

– cu cetățenii din Israel: 2,0 – 31,3%, 3,0 – 18,8%, 4,0 – 31,3%, 5,0 – 6,3%, 6,0 – 6,3%, 7,0 (excludere) – 6,3%;

– cu cetățenii din Republica Turcia: 3,0 – 31,3%, 4,0 – 31,3%, 5,0 – 18,8%, 6,0 – 12,5%, 7,0 (excludere) – 6,3%;

– cu cetățenii din Republica Democratică Congo 2,0 – 6,3%, 3,0 – 31,3%, 4,0 – 37,5%, 5,0 – 18,8%, 7,0 (excludere) – 6,3%.

În acest grup de țări au fost indicate distanțe sociale mai mari, care se referă mai frecvent la acceptarea în calitate de vecin și coleg.

Cele mai mici distanțe sociale cu exponenții celorlalte 7 țări adoptă studenții din țara-gazdă (2,7), urmați de cei din România (3,3), Ucraina (3,3). Distanțe sociale medii adoptă studenții din Israel (3,6), Republica Turcia (3,5), Republica Democratică Congo (3,8), Coreea de Sud (3,6), Republica Populară Chineză (3,5). Remarcăm că distanțele sociale sunt influențate de diferențele de cultură, confesie, dar și cunoștințele despre alte culturi și experiențele de comunicare cu reprezentanții altor țări.

Relația dintre studenții autohtoni și internaționali a devenit, datorită procesul de internaționalizare a învățământului superior, unul dintre cele mai importante subiecte din literatura psihologică. Distanțele sociale găsesc explicație în diverse cercetări. De exemplu, abilitățile lingvistice sunt abordate ca un factor important în stabilirea de prietenii interculturale și interacțiuni de succes. Mai multe studii [3; 15] au menționat că studenții întâmpină dificultăți în relațiile cu personalul și colegii din cauza cunoașterii insuficiente a limbii. Studenții autohtoni, la fel, indică la competența lingvistică slabă a studenților internaționali și consideră că aceasta afectează negativ interacțiunea și integrarea lor socială [13]. Pe lângă bariera lingvistică dintre studenții locali și internaționali, diverse studii au stabilit că trăsăturile de personalitate influențează prietenii interculturale [22]. Peifer și Yangchen [19] au examinat personalitatea ca o variabilă a competenței interculturale a studenților, extraversia și agreabilitatea fiind factori importanți în interacțiunea socială. Extraversia a fost apreciată drept o calitate care contribuie la inițierea și menținerea contactelor interculturale și în alte studii [1; 14].

Diferența culturală s-a dovedit a fi un alt factor care influențează relația dintre studenții locali și internaționali [24]: cum afirmă cercetările, dacă studenții internaționali sunt radical diferiți de cei locali din punct de vedere cultural și etnic, vor confrunta singurătatea și excluderea [28].

Politicile universitare de internaționalizare sunt un alt factor în formarea și calitatea prieteniiilor între studenții locali și internaționali [3], implicarea instituțională fiind necesară pentru a depăși provocările și pentru a oferi relații pozitive [12]. Concluzionăm că lipsa abilității lingvistice, diferențele culturale și trăsăturile de personalitate distincte sunt esențiale pentru instituirea distanțelor în relațiile dintre studenții locali și internaționali, iar politicile universitare pentru studenții internaționali prezintă un instrument important pentru a depăși aceste trei bariere și pentru a sprijini și promova bunele relații.

Concluzii

Desigur că relațiile sociale bune cu cetățenii din țara-gazdă îmbunătățesc performanța studenților internaționali. Dar instaurarea unor asemenea relații, după cum am menționat mai sus, se lovește de un șir de dificultăți. Înainte de a menționa problemele de relație ale studenților internaționali cu colegii și în general cu cetățenii țării-gazdă menționăm câteva momente pozitive. În primul rând, distanțele sociale între studenții internaționali și populația locală s-au dovedit a fi, în

mare parte, în limitele mediei, ceea ce înseamnă că aceștia nu au întâmpinat probleme grave relaționale. În al doilea rând, chiar dacă diferențele culturale influențează sociale, o parte din studenții internaționali provenind din țări cu specific cultural și confesional diferit de cel al Republicii Moldova, nu se distanțează cardinal de populația locală, sunt deschiși pentru comunicare și relații cu studenții din țările cultural asemănătoare cu Republica Moldova – România și Ucraina.

Majoritatea studenților internaționali învață în primul an de aflare în Republica Moldova una din două limbă – limba română sau rusă, fiind înmatriculați la studii universitare cu o cunoaștere elementară a limbii de predare, astfel fiind diminuate problemele lingvistice. Studenții locali și cadrele didactice sunt dispuși să le acorde ajutor în depășirea barierelor lingvistice.

Pare că cel mai important factor în menținerea distanțelor sociale sunt diferențele de comunicare. De exemplu, în Republica Populară Chineză și Coreea de Sud este acceptat un stil de comunicare mult mai cald și respectuos cu persoanele din alte țări, fapt care nu se remarcă și în Republica Moldova. Procesul de individualizare, care are loc în rândul tinerilor contemporani din Republica Moldova, pare să-i distanțeze pe studenții din Coreea de Sud și Republica Populară Chineză.

Angajarea studenților atât autohtoni, cât și internaționali în activități curriculare și extracurriculare îi poate determina să se bucure de experiențe reciproc avantajoase. Mai mult, universitățile nu ar trebui să dezvolte doar politici superficiale de internaționalizare, ci să se asigure că toți studenții sunt implicați în procesul de internaționalizare, astfel încât să poată contribui la acesta.

Desigur că prietenii interculturale sunt adesea înțelese într-un mod pragmatic de ambele grupuri de studenți. În timp ce studenții locali beneficiază de experiențele sociale și emoționale ale acestei relații, studenții internaționali beneficiază de suport academic, în special de sprijin lingvistic.

Există și numeroase beneficii sociale, cum ar fi creșterea diversității culturale a universităților și diversificarea mediului de cercetare și învățare. În plus, studenții internaționali își formează în universitatea gazdă noi idei și abilități de cercetare. Când se întorc în țara lor de origine, diversifică relațiile diplomatice, sociale și economice cu țara care i-a găzduit în timpul studiilor universitare.

În consecință, stabilirea de prietenii între studenții locali și internaționali contribuie semnificativ la procesul de internaționalizare în sistemul de învățământ universitar al țării.

Bibliografie

1. ANG S., VAN DYNE L., KOH, C. Personality correlates of the four-factor model of cultural intelligence. In: Group & Organization Management, 2006, 31, pp. 100-123. ISSN: 10596011
2. ATACA B., BERRY J. W. Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. In: International Journal of Psychology, 2002, 37 (1), pp. 13-26. ISSN: 1464066X, 00207594
3. BENNETT R. J., VOLET S. E., FOZDAR F. E. "I'd say it's kind of unique in a way": The development of an intercultural student relationship. In: Journal of Studies in International Education, 2013, 17(5), pp. 533-553. ISSN: 1028-3153 (print) 1552-7808 (web)
4. BICHI R. Mixed approach to measuring social distance. In: Cognition, Brain, Behavior. An Interdisciplinary, 2008, Volume XII, nr. 4, p. 487-508. ISSN: 2601226X, 22479228
5. BOGARDUS E. S. A forty year racial distance study. Los Angeles: University of Southern California, 1967. ISBN: 1129632
6. BOGARDUS E. S. A social distance scale. In: Sociology and Social Research, 1933, 17, p. 265-271
7. BOGARDUS E. S. Masuring social distance. In: Journal of Applied Sociology, 1925, 9, p. 299-308

8. CHAPDELAIN R. F., ALEXITCH L. R. Social skills difficulty: Model of culture shock for international graduate students. In: *Journal of College Student Development*, 2004, 45(2), 167-184. ISSN: 0897-5264 (print); 1543-3382 (web)
9. CHELCEA S. Atitudinile etnice ale românilor. In: S. Chelcea. *Personalitate și societate în tranziție*. București: Editura Știință și Tehnică S.A., 1994, p. 227–240. ISBN: 973-96937-1-7
10. FURUKAWA T. Cultural distance and its relationship to psychological adjustment of international exchange students. In: *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 1997, 51, pp. 87-91. ISSN: 1323-1316 (print) 1440-1819 (web)
11. GAREIS, E. Intercultural friendship: Five case studies of German students in the USA. In: *Journal of Intercultural Studies*, 2000, 21(1), pp. 67–91. ISSN: 07256868, 14699540
12. JON, J.-E. Realizing internationalization at home in Korean higher education: Promoting domestic students' interaction with international students and intercultural competence. In: *Journal of Studies in International Education*, 2013, 17(4), pp. 455–470. ISSN: 1028-3153 (print) 1552-7808 (web)
13. LAU, K., LIN, C. Y. Internationalization of higher education and language policy: The case of a bilingual university in Taiwan. In: *Higher Education*, 2017, 74(3), pp. 437–454. ISSN: 00181560, 1573174X
14. LIU M., HUANG J. L. Cross-cultural adjustment to the United States: The role of contextualized extraversion change. In: *Frontiers in Psychology*, 2015, 6. Disponibil: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2015.01650/full> ISSN: 1664-1078
15. MCKENZIE L., BALDASSAR L. Missing friendships: Understanding the absent relationships of local and international students at an Australian university. In: *Higher Education*, 2017, 74(4), pp. 701–715. ISSN: 00181560, 1573174X
16. OTLU F. N. College adjustment of international students: the role of gender, acculturative stress, coping skills, cultural distance, and perceived social support. A thesis submitted to the graduate school of social sciences of Middle East Technical University. 2015. Disponibil: <https://etd.lib.metu.edu.tr/upload/12612769/index.pdf> (Fără ISBN)
17. PARILLO V. N., DONOGHUE C. Updating the Bogardus social distance studies: A new national survey. In: *Social Science Journal*, 2005, 42, p. 257–271. Print ISSN: 0362-3319 Online ISSN: 1873-5355
18. PARK R. E. The concept of social distance. In: *Journal of Applied Sociology*, 1924, 8, pp. 339-344. ISSN: 07490232
19. PEIFER J. S., YANGCHEN T. Exploring cultural identity, personality, and social exposure correlates to college women's intercultural competence. In: *SAGE Open*, 2017, 7(2). Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2158244017710493> ISSN: 2158-2440
20. POYRAZLI S., KAVANAUGH P.R., BAKER A., AL-TIMIMI N. Social support and demographic correlates of acculturative stress in international students. In: *Journal of College Counseling*, 2004, 7, pp. 73-82. ISSN: 21611882, 10990399
21. SATO T., HODGE S. R. Japanese Exchange Students' Academic and Social Struggles at an American University. In: *Journal of International Students*, 2015, vol. 5, pp. 208-227. Print ISSN 2162-3104, Online ISSN 2166-3750
22. SAWIR E., MARGINSON S., DEUMERT A., NYLAND C., RAMIA, G. Loneliness and international students: An Australian study. In: *Journal of Studies in International Education*, 2008, 12(2), pp. 148–180. ISSN:1028-3153 (print) 1552-7808 (web)
23. SUANET I., VAN DE VIJVER F. J. R. Perceived cultural distance and acculturation among exchange students in Russia. In: *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 2009, 19, pp. 182-197. ISSN: 10529284, 10991298
24. TRICE A. G. Faculty perspectives regarding graduate international students' isolation from host national students. In: *International Education Journal*, 2007, 8(1), pp. 108-117. ISSN: 14431475

25. VLASCEANU L. Distanța socială. In : Zamfir, C., Vlăsceanu, L. (coord.). Dicționar de sociologie românească. București : Editura Babel, 1998, pp. 177–178. ISBN: 973-48-1011-1
26. WARD C., KENNEDY A. Crossing cultures. The relationship between psychological and sociocultural dimensions of cross-cultural adjustment. In: J. Pandey, D. Sinah, D. P. S. Bhawak (Eds.). Asians contributions to cross-cultural psychology. Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, pp. 289-306. ISBN-10: 0803992459, ISBN-13: 978-0803992450
27. ZHAI J. Studying international students: Adjustment issues and social support. San Diego, CA: Office of Institutional Research, Retrieved from ERIC database. 2002. Disponibil: <https://eric.ed.gov/?id=ED474481>
28. ZHOU J., COLE D. Comparing international and American students: Involvement in college life and overall satisfaction. In: Higher Education, 2017, 73(5), 655–672. ISSN: 00181560, 1573174X

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.14>

UDC: 159.942, 37.06

THE FEELING OF SELF-EFFICIENCY IN ADOLESCENTS: DETERMINANT FACTORS

SENTIMENTUL PROPRIEI EFICIENȚE LA ADOLESCENȚI: FACTORI DETERMINANȚI

*BALAN Ecaterina⁹, assistant professor,
International Free University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0003-1439-6088)*

*BALAN Ecaterina, asistent universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0003-1439-6088)*

Annotation: *In cognitive psychology, the term metacognition draws attention to the role of the subject itself in knowledge, in its awareness, by calling for self-control, self-appreciation and self-improvement of one's own cognition. The author Joiță claims that it influences through the awareness of the organization of the cognitive field, of the way of structuring the situation by shaping the subject's belief that he will be able to fulfill, solve the task and even control his own behavior, that is, he will become self-efficient. Self-efficacy (self-efficacy) as a result qualitative aspect is a manifestation of the conception and evaluation made by the student, regarding his knowledge, skills, abilities, difficulties in solving the problem, his willingness and the possibility of solving it.*

Researcher Iluț in his work demonstrates that students anticipate their performances, redefine their proposed standards, schedule their overcoming of obstacles, strengthen their intrinsic motivation, adapt their expectation of success, self-regulate their mode of action and become aware of the role of the quality of their own contribution in the solution. If there is a close connection between self-efficacy and performance, the level of projects to solve problems/situations, of decisions made, then self-efficacy must become an important educational objective of cognitive training. So the intervention will be on the self, the current level of metacognition, to achieve improvement and correction.

Adnotare: *În psihologia cognitivă termenul de metacogniție atrage atenție asupra rolului subiectului însuși în cunoaștere, în conștientizarea ei, prin apelul la autocontrol, autoapreciere și autoperfecționare a cogniției proprii. Autoarea Joiță susține că influențează prin conștientizarea organizării câmpului cognitiv, a modului de structurare a situației prin conturarea credinței subiectului că va putea îndeplini, rezolva sarcina și chiar își va controla comportamentul propriu, adică va deveni autoeficient. Autoeficacitatea (self-efficacy) ca aspect calitativ rezultat este o manifestare a concepției și evaluării făcute de către elev, cu privire la cunoștințele, priceperile, abilitățile, dificultățile sale în rezolvarea problemei, la voință și posibilitatea rezolvării.*

Cercetătorul Iluț în lucrarea sa demonstrează că elevii își anticipează performanțele, își redefinesc standardele propuse, își programează învingerea obstacolelor, își întăresc motivația intrinsecă, își adaptează expectanța succesului, își autoreglează modul de acțiune și conștientizează rolul calității contribuției proprii în rezolvare. Dacă se constată strânsa legătură între eficacitate de sine și performanță, nivelul proiectelor de rezolvare a problemelor/situațiilor, al deciziilor luate, atunci eficacitatea de sine trebuie să devină un obiectiv educativ important în formarea cognitivă.

⁹ ebalan@ulim.md

Deci, intervenția va fi asupra sinelui, nivelului actual al metacogniției, pentru a se ajunge la îmbunătățire și corectare.

Keywords: *Self-efficacy, educational climate, outcome expectations, physiological factors, social modeling, social persuasion, academic performance.*

Cuvinte-cheie: *Autoeficiență, climat educațional, expectanțe privind rezultatul, factori fiziologici, modelarea socială, persuasiunea socială, performanța academică.*

Introducere

Omul încearcă să controleze evenimentele care îi afectează viața. Această tentativă de control este vizibilă în majoritatea activităților întreprinse, producând beneficii personale și sociale. Incapacitatea de a controla evenimentele determină o stare de incertitudine care, în multe cazuri, poate duce la stări de teamă, îngrijorare, apatie și depresie. Predictibilitatea și controlul evenimentelor duc la o adaptare adecvată și rapidă. Cu cât cineva reușește să influențeze mai bine mediul înconjurător, cu atât reușește să îl structureze mai bine după placul și nevoile sale. Convingerile legate de capacitățile și abilitățile individului influențează eficacitatea cu care acesta își controlează și manipulează gândurile, sentimentele, motivațiile și acțiunile. Astfel, ele au un impact puternic asupra rezultatelor acțiunilor întreprinse, devenind un factor important în succesul sau eșecul școlar și în planificarea carierei. Convingerile despre sine și abilitățile proprii ajung să îndeplinească o funcție de autoreglare. Aceasta îi permite individului să își direcționeze acțiunile și să acționeze asupra mediului înconjurător. Judecând cine suntem (Conștiința și Stima de sine), ce suntem capabili să realizăm (Eficacitatea de sine), ce vrem și ce putem să devenim în viitor (Sinele posibil), întreprindem mereu comparații sociale [1]. Explicit sau implicit, din dorință proprie sau îndemnați de alții (în special de cei apropiați), comparăm succesele sau insuccesele noastre cu cele ale semenilor, dar și constelația trăsăturilor de personalitate și a planurilor de viitor. Într-o lume în care dominația bărbaților este astăzi luată ca axiomă indubitabilă (îndeosebi în ideologiile feministe), funcționează totuși, și prin fenomenul comparării sociale, ceea ce H. Goldberg numește efectul suicidal al eforturilor exacerbate ale bărbaților de a se afirma social. Or, la aceasta contribuie de multe ori și presiunile familiei (în special ale soției), care face afirmații comparative de genul: „- Uite ce casă frumoasă și-a construit prietenul nostru!”, „- De ce colegul tău, și nu tu, a fost promovat?” etc. [3]. În acest sens, din teoria comparării sociale, elaborată de L. Festinger, putem identifica factorii de influență a nivelului de autoeficacitate personală, în baza celor trei postulate fundamentale [10]:

1. Oamenii simt nevoia să evalueze opiniile și abilitățile lor la modul corect.
2. În lipsa unor standarde fizice directe (obiective), se evaluează pe ei înșiși prin comparație cu alți oameni.
3. Oamenii preferă, de regulă, să se compare cu cei similari lor, de aceeași condiție. Oamenii se compară cu semenii lor pentru a dobândi informații cât mai complete și mai exacte despre ei înșiși, indiferent dacă acestea favorizează sau nu imaginea de sine. Comparația socială are deci scopul de autoevaluare corectă. Ea nu are loc doar în virtutea unei curiozități epistemologice - chiar dacă și acest motiv contează -, ci din rațiuni pragmatice. Căutând și primind semnale de mare acuratețe de la ceilalți și constatând unele laturi deficitare ale persoanei și conduitei tale, vei adapta diferite strategii de protecție a sinelui și de îmbunătățire a eului. În al doilea rând, pe linia celor afirmate mai sus, comparația cu semenii, fie ea și neintenționată, dă naștere unor motive și tehnici în vederea menținerii evaluării de sine (a concepției și stimei de sine prezente și a sinelui posibil) [după 9]. În procesul construcției de sine, oamenii se transformă în ființe creatoare, nu doar în simpli receptori ai influențelor exterioare, care asimilează și cresc, ci evoluează, devenind din ce în ce mai conștienți de posibilitățile lor creatoare și transformatoare. Se depășesc granițele dintre real și posibil, apare o gândire de tip vizionar, prin așa-numitul simț al unei „misiuni speciale”, după cum afirmă E. Gruber

și K. Bodeker, o determinare de a-și implica întregul potențial energetic, îndrăzneală și un nivel înalt de aspirații.

Material și metodă

Cerința primordială impusă de către societatea contemporană față de sistemul educațional constă în formarea la tânăra generație a abilităților de aplicare practică a cunoștințelor acumulate. Pentru satisfacerea acestei cerințe nu este suficient să introducem schimbări doar la nivel de conținuturi și metode de instruire, dar și să asigurăm un climat educațional favorabil dezvoltării comportamentelor de succes. Deoarece așa caracteristici cum sunt încrederea în sine, respectul de sine, sentimentul propriei eficiențe determină în mare măsură performanța și succesul în viață, considerăm oportună cercetarea factorilor care influențează formarea lor. Sentimentul propriei eficiențe la un nivel înalt ajută și la controlarea stresului și prevenirea depresiei în situații periculoase. Sursele sentimentului propriei eficiențe se regăsește în mare măsură în experiențele trecute ale oamenilor și în istoricul întăririlor. Experiențele de succes, mai ales când sunt întărite prin persuasiune socială, reprezintă o sursă importantă a unui sentiment pozitiv al propriei eficiențe. Scopul cercetării practice constă în determinarea factorilor de formare a sentimentului propriei eficiențe și impactului lor asupra stării de bine a adolescenților.

Pentru realizarea scopului propus, au fost stipulate următoarele obiective: nivelul propriei eficiențe va corela pozitiv cu performanța academică acceptată ca variabilă ce reflectă experiența personală; nivelul studiilor părinților ca unul din factori de modelare socială va corela pozitiv cu nivelul propriei eficiențe a adolescenților; percepția stării generale de bine ca indicator a stării fiziologice se raportează pozitiv nivelului propriei eficiențe; climatul educațional de susținere a autonomiei elevului asigurat de pedagogi (acceptat ca element de persuasiune socială) va determina pozitiv nivelul percepției eficienței proprii.

În lucrarea de față, pentru redarea conținutului teoretic a fost utilizată metoda analitică de cercetare. Pentru realizarea cercetării empirice au fost aplicate următoarele instrumente de cercetare și anume: ancheta demografică; registrele performanței academice ale elevilor; chestionarul pentru determinarea nivelului eficienței proprii, elaborat de către Ralf Schwarzer și Mattias Jerusalem [10]; chestionarul de apreciere a climatului educațional elaborat de Edward Deci [5]; indicatorul stării generale de bine, chestionar elaborat de OMS, varianta anului 1999 [9]. Prelucrarea datelor empirice s-a realizat prin aplicarea programului de analiză statistică SPSS.

Rezultate și discuții

Modelul cercetării experimentale, care permite o mai bună conturare a structurii ei, este redat în figura 1:

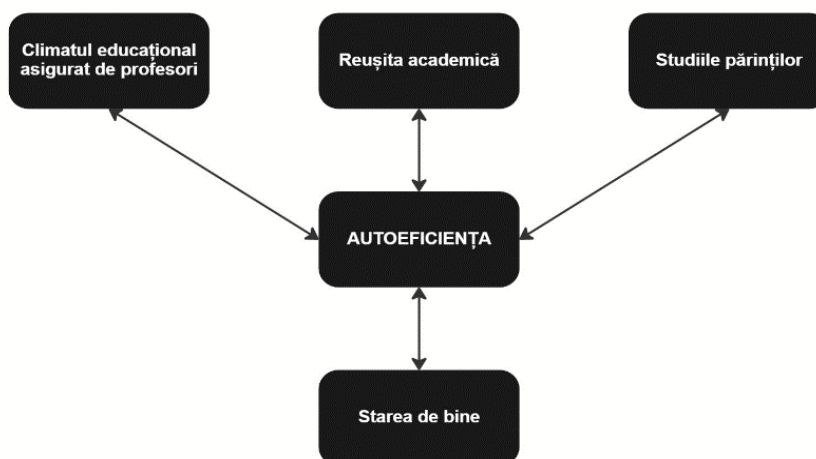

Figura 1. Modelul cercetării factorilor autoeficienței

Cercetarea s-a realizat în liceu. Subiecții ai cercetării au fost elevii clasei XII în număr total de 34, dintre care 11 fete și 23 băieți. Vârsta participanților variază între 16 și 19 ani, vârsta medie constituie 17.79 (devierea standardă .545). Prezentăm în formă de diagramă structura eșanționului în funcție de gen.

Majoritatea elevilor (29), trăiesc cu ambii părinți și doar cinci trăiesc cu un singur părinte. Ce ține de studiile părinților, 18 sunt cu studii superioare și 16 cu studii medii. În diagrama prezentată mai jos este redată structura eșanționului cercetat în baza criteriului reușitei academice.

Rezultate și interpretări ai factorilor formării și dezvoltării sentimentului propriei eficiențe la adolescenți. Primul pas în analiza datelor obținute în rezultatul aplicării chestionarelor selectate a constat în calcularea scorurilor medii pentru variabilele cercetării pe întreg eșanțion. Scorurile medii și devierile standard sunt reflectate în tabelul de mai jos.

Tabelul 1. Scorurile medii ale variabilelor cercetării

	Media	Devierea Std.	N subiecți
Reușita academică clasa IX	8.6703	.65206	34
Reușita academică clasa X	8.4079	.79750	34
Reușita academică clasa XI	8.5994	.85327	34
Reușita academică clasa XII	8.6142	.85274	34
Climatul educațional și susținerea autonomiei oferită de profesori	67.21	13.706	34
Autoeficiența	32.33	3.129	34
Percepția stării de bine	17.61	2.633	34

În baza datelor medii prezentate în tabel putem concluziona că liceienii înregistrează o reușită academică suficient de înaltă și stabilă pe parcursul a patru ani de studiu. Nivelul percepției eficienței proprii este destul de înalt ($M=25$), ceea ce indică dispoziția lor pentru sarcini mai complexe, ceea ce înseamnă că ei sunt dispuși să investească efortul necesar și să persevereze în atingerea scopului propus. Ce ține de percepția climatului educațional și susținerii autonomiei de profesori putem menționa că scorul este de nivel mediu ($M=60$), fapt ce demonstrează că trebuințele psihologice ale liceenilor în decursul activităților instructive sunt relativ satisfăcute, ei sunt suficient de implicați în activitățile instructive din clasă, trăiesc emoții pozitive și o stare generală de bine. Media scorului obținut pe scala Percepției stării de bine indică un nivel puțin peste medie, ceea ce indică o dispoziție relativ pozitivă, vitalitate și interes suficient față de ceea ce se petrece în jur. Deși, este necesar de menționat, că acest nivel nu este suficient de înalt pentru vârsta respectivă. În vederea testării ipotezelor formulate am recurs la metoda corelației nonparametrice. Această metodă indică relația dintre două sau mai multe variabile reieșind dintr-un anumit *coeficient de corelație r*, care este o valoare cantitativă, ce variază între (-1 și +1), unde valorile extreme presupun o relație perfectă între variabile în timp ce 0 înseamnă o lipsă totală de relație liniară. O interpretare mai adecvată a valorilor obținute se face prin compararea rezultatului obținut cu anumite valori prestabilite în tabele de corelații în funcție de numărul de subiecți, tipul de legătură și pragul de semnificație dorit.

Tabelul 2. Corelația dintre nivelul autoeficienței și reușita academică

		Performanța academică			
		cl. IX	cl. X	cl. XI	cl. XII
Autoeficiența	Coeficient de corelație	.019	.086	.146	.112
	Sig.(1-tailed)	.459	.314	.205	.263
	N	34	34	34	34

Înainte de a formula concluzia privind confirmarea sau infirmarea primei ipoteze de lucru potrivit căreia "nivelul propriei eficiențe va corela pozitiv cu performanța academică acceptată ca variabilă ce reflectă experiența personală", am încercat să determinăm anumite tendințe (fie și

nesemnificative) în raport cu asocierea nivelului autoeficienței și reușitei academice. În acest scop am divizat grupul în două subgrupuri în funcție de reușita academică (și nu în funcție de nivelul eficienței; deoarece scala nu specifică praguri ale nivelelor, iar mediana egală cu 25, nu permite acest lucru, toți subiecții raportând scoruri mai mari de valoarea mediane). Primul subgrup include liceenii cu reușita academică mai mare sau egală cu 9, al doilea subgrupul este format din liceeni cu reușita academică mai mică sau egală cu 8.

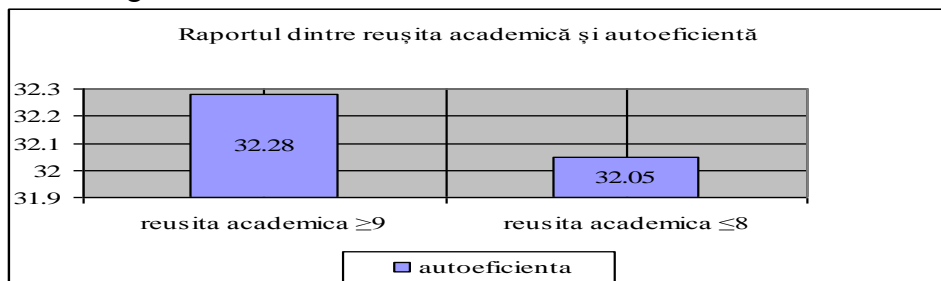

Figura 2. Raportul dintre reușita academică și nivelul autoeficienței

Din diagramă reiese că există o tendință pozitivă dintre creșterea nivelului autoeficienței și reușitei academice (deși potrivit analizei statistice raportul dintre două variabile nu este semnificativ). ***Din cele expuse concluzionăm că prima ipoteză de bază este confirmată, deși conștientizăm necesitatea unor studii suplimentare pe un eșantion mult mai mare.***

Pentru verificarea celei de a doua ipoteză de lucru, potrivit căreia "nivelul studiilor părinților ca unul din factori de modelare socială va corela pozitiv cu nivelul propriei eficiențe a adolescenților", am aplicat metoda corelației nonparametrice, care a indicat lipsa unei corelații semnificative între aceste două variabile. Totuși, înainte de a concluziona despre confirmarea sau infirmarea ipotezei, am comparat media studiilor părinților pentru cele două subgrupe formate în baza reușitei academice.

Tabelul 3. Valoarea medie a variabilelor cercetării în funcție de reușita academică

	Parinti studii*	N de copii in familie	Autoeficienta
Reusita academica ≥ 9	1.07	2.07	32.28
Reusita academica ≤ 8	1.8	2.5	32.05

Din datele tabelului observăm tendința pozitivă dintre studiile părinților și nivelul autoeficienței, ceea ce vine să ***confirme cea de a doua ipoteză de lucru (cu condiția extinderii eșantionului cercetării, care posibil va pune în evidență o corelație semnificativă dintre variabile).***

Paralel am verificat și raportul dintre numărul de copii în familie și nivelul autoeficienței la cele două subgrupe formate. Observăm că liceenii din familii mai numeroase atestă un nivel mai scăzut de autoeficiență și reușită academică mai joasă.

Următorul pas în cercetarea practică vizează verificarea celei de a treia ipoteze de lucru potrivit căreia "climatul educațional de susținere a autonomiei elevului asigurat de pedagogi (acceptat ca element de persuasiune socială) va determina pozitiv nivelul percepției eficienței proprii". În acest scop am recurs la analiza statistică a datelor prin aplicarea metodei corelației nonparametrice a variabilelor nivelului autoeficienței și susținerii autonomiei de către profesori.

Tabelul 4. Corelația dintre nivelul autoeficienței și climatul educațional asigurat de profesori

		Climatul educațional (susținerea autonomiei) asigurat de profesori
Autoeficiența	Coeficient de corelație	-.013
	Sig.(1-tailed)	.470
	N	34

Pentru confirmarea sau infirmarea definitivă a ipotezei a treia am comparat media climatului educațional raportat de subgrupul liceenilor cu reușita academică mai mare sau egală cu 9 (și respectiv autoeficiența mai mare) media raportată de subgrupul liceenilor cu reușita academică mai mică sau egală cu 8 (și respectiv autoeficiența mai mică). Din analiza comparativă am determinat că primul grup percepe climatul educațional și susținerea autonomiei de către profesori mai accentuat comparativ cu grupul doi.

Tabelul 5. Climatul educațional și nivelul autoeficienței în funcție de reușita academică

	Climatul educațional (susținerea autonomiei) asigurat de profesori	Autoeficienta
Reusita academica ≥ 9	67.28	32.28
Reusita academica ≤ 8	67.15	32.05

În așa mod putem concluziona că *ipoteza a treia de lucru se confirmă, deși corelația dintre variabile nu este semnificativă și aici vorbim doar despre niște tendințe de creștere în grupul cu reușita academică mai mare*. Pentru verificarea ipotezei a patra de lucru, potrivit căreia ”percepția stării generale de bine ca indicator a stării fiziologice se raportează pozitiv nivelului propriei eficiențe”, am aplicat corelația nonparametrică. Datele obținute nu atestă existența unei corelații semnificative între variabilele cercetate, ceea ce semnifică că nivelul autoeficienței și starea de spirit, vitalitatea și starea de interes al subiecților nu se influențează reciproc.

Tabelul 6. Corelația dintre nivelul autoeficienței și percepția stării de bine

		Percepția stării de bine
Autoeficiența	Coeficient de corelație	.085
	Sig.(1-tailed)	.316
	N	34

Și în acest caz am încercat să determinăm tendințele acestor două variabile în cadrul celor două subgrupe formate în baza reușitei academice. Analiza comparativă a mediilor nivelului autoeficienței și stării de bine indică scoruri mai ridicate în grupul cu reușita academică ≥ 9 .

Tabelul 7. Starea generală de bine și nivelul autoeficienței în funcție de reușita academică

	Autoeficienta	Starea generală de bine
Reusita academica ≥ 9	32.28	17.64
Reusita academica ≤ 8	32.05	17.55

În așa mod putem constata că *ipoteza a patra de lucru se confirmată, însă studii suplimentare pe un eșantion mai mare sunt necesare în vederea verificării existenței corelație semnificative dintre variabilele vizate*.

Drept *concluzie generală* a celor menționate mai sus constatăm că analiza corelațională a autoeficienței și factorilor selectați (reușita academică, studiile părinților, climatul educațional și susținerea autonomiei de către profesor, starea generală de bine) nu a identificat existența unei corelații semnificative între aceste variabile. Prin aceasta am putea menționa despre infirmarea

ipotezei teoretice și a celor patru ipoteze de lucru. Totuși am considerat necesar de a analiza datele obținute din alt aspect pentru a determina anumite tendințe de raportare a variabilelor cercetate. Pentru aceasta am încercat să divizăm eșantionul cercetării în funcție de nivelul autoeficienței. Deoarece toți subiecții au raportat un nivel peste medie (în baza medianei) al autoeficienței, acest lucru nu ne-a reușit. Unicul criteriu, care ne-a permis o divizare uniformă a eșantionului este reușita academică. Astfel am format două subgrupe: primul cu reușita mai mare sau egală cu 9; al doilea cu reușita mai joasă sau egală cu 8. Comparând mediile tuturor variabilelor cercetării ale ambelor subgrupe am constata că subgrupul cu reușita academică mai mare atestă un nivel mai ridicat al autoeficienței și a celorlalte variabile acceptate în cercetarea de față drept factori ai formării autoeficienței. Astfel în mod indirect putem constata că autoeficiența se raportează pozitiv la variabilele vizate, ceea ce ne permite să afirmăm despre confirmarea ipotezelor de lucru. Totuși considerăm important de menționat despre necesitatea unor studii mai ample pe un eșantion mai extins în vederea fondării mai temeinice a concluziilor noastre.

Tabelul 8. Corelația dintre nivelul autoeficienței și factorii determinanți

		Reușita academică				Studiile părinților	Climatul educațional	Starea de bine
		cl. IX	cl.X	cl.XI	cl.XII			
Autoeficiența	Coeficient de corelație	.019	.086	.146	.112	-.130	-.013	.085
	Sig.(1-tailed)	.459	.314	.205	.263	.232	.470	.316
	N	34	34	34	34	34	34	34

Totodată, prezentăm și sinteza datelor medii ale variabilelor cercetării pe subgrupele formate în baza reușitei academice.

Tabelul 9. Datele medii ale variabilelor cercetării pe subgrupe

	Parinti studii	N de copii in familie	Climatul educational	Autoeficienta	Starea generală de bine
Reusita academica ≥ 9	1.07	2.07	67.28	32.28	17.64
Reusita academica ≤ 8	1.8	2.5	67.15	32.05	17.55

Analiza corelațională efectuată a pus în evidență un șir de corelații semnificative dintre diverse variabile, care considerăm demne de menționat.

Tabelul 10. Corelația dintre variabilele cercetării

		Reușita academică				Studiile părinților r	Starea generală de bine
		cl. IX	cl.X	cl.XI	cl.XII		
Numărul de copii în familie	Coeficient de corelație	-.344*	-.287*	-.309*	-.286	.350*	-.437**
	Sig.(1-tailed)	.029	.050	.038	.050	.021	.005
	N	34	34	34	34	34	34
Studiile părinților	Coeficient de corelație	-.694	-.691**	-.789**	-.780**	-	-.164
	Sig.(1-tailed)	.000	.000	.000	.000	.	.177
	N	34	34	34	34	34	34

Astfel din datele prezentate în tabel constatăm existența corelației negative între numărul de copii în familie, reușita academică și starea generală de bine. Aceasta demonstrează că cu cât este mai mare numărul de copii în familie cu atât mai joasă este reușita academică a lor și cu atât mai puțin

viguroși, mai apatici și lipsiți de interes sunt ei față de evenimentele din jur. La fel constatăm o corelație semnificativă dintre nivelul studiilor părinților și reușita academică a liceenilor. Cu cât mai înalte sunt studiile părinților (de notat că prin 1 am codificat studiile superioare ale părinților și 2/3 studii medii speciale și studii medii respectiv) cu atât mai înaltă este reușita academică a liceenilor. Un alt moment important în prezentul studiu ține de corelația semnificativă dintre climatul educațional asigurat de profesori, starea generală de bine a liceenilor și vârsta liceenilor.

Tabelul 11. Corelația dintre climatul educațional și starea generală de bine a liceenilor

		Starea generală de bine	Vârsta
Climatul educațional asigurat de profesori	Coeficient de corelație	.436**	.320*
	Sig.(1-tailed)	.005	.034
	N	34	34

Din datele tabelului constatăm importanța climatului educațional asigurat de profesori pentru starea de bine a liceenilor. Între aceste două variabile există o corelație pozitivă semnificativă, ceea ce semnifică că vitalitatea, manifestarea interesului, buna dispoziție depinde în cea mai mare măsură (comparativ cu celelalte variabile ale cercetării) de climatul educațional, susținerea autonomiei, atenția și interesul manifestat de profesori față de liceeni în procesul instrucțional. La fel se atestă o corelație semnificativă între climatul educațional și vârsta liceenilor, altfel, liceenii mai maturi percep mai pozitiv climatul educațional și se simt mai autonomi în procesul educațional. Pentru o analiză mai profundă a raportului dintre variabila climatului educațional și variabila stării generale de bine am recurs la analiza regresiei statistice. În acest scop drept variabilă dependentă a fost acceptată variabila stării generale de bine, iar climatul educațional drept variabilă independentă. Celelalte variabile au fost excluse.

Tabelul 12. Analiza regresiei a variabilelor. Climatului educațional și stării generale de bine

Model	R	R Pătrat	R Pătrat ajustat	Eroarea standardă estimativă
1	.582 ^a	.338	.317	2.176

a. Predictors: (Constant), Climatul educațional prin susținerea autonomiei

Coeficienți

Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
B	Std. Error	Beta		
10.095	1.924		5.247	.000
.112	.028	.582	3.981	.000

a. Dependent Variable: Starea generală de bine

Astfel reieșind din datele obținute putem concluziona că starea generală de bine a liceenilor depinde în cea mai mare măsură de climatul educațional și susținerea autonomiei de către profesori. Suplimentar sarcinilor trasate pentru prezentul studiu ne-am propus să analizăm suplimentar variabilele cercetării în funcție de gen.

În acest scop eșantionul cercetării a fost divizat în două subgrupe în funcție de gen. Primul grup este constituit din 11 fete, al doilea din 23 băieți. Pentru ambele subgrupe au fost calculate mediile pentru toate variabilele cercetate.

Tabelul 13. Mediile variabilelor cercetate în dependență de gen

	Reușita academică	Climatul educațional asigurat de profesori	Autoeficiența	Starea de bine
Fete	8.7	67.36	32	17.36
Băieți	8.5	67.13	32.21	17.69

Analiza comparativă a datelor medii pentru ambele grupe a pus în evidență anumite diferențe ale variabilelor. Astfel fetele comparativ cu băieții atestă o reușită academică mai mare și percep climatul educațional asigurat de profesori mai pozitiv. Totodată, nivelul autoeficienței raportat de fete este mai scăzut comparativ cu cel raportat de băieți. Fetele și băieții adoptă atitudini diferite (set dispozițional) atunci când completează scala de autoeficiență. Băieții de regulă sunt mai "auto-incurajatori", pe când fetele sunt mai modeste în autoaprecierile sale. Un alt factor care poate explica diferențele gender se referă la maniera tipică prin care ele se verifică și apreciază. De regulă subiecții sunt rugați să-și expună gradul de încredere că posedă competența necesară și pot realiza o anumită sarcină. Diferențele scorurilor medii raportate sunt interpretate ca diferențe gender a nivelului autoeficienței. De asemenea fetele raportează o stare generală de bine mai redusă comparativ cu băieții, ceea ce poate fi explicat prin expectanța rezultatelor mai redusă și încrederea mai joasă în capacitățile proprii, care le afectează starea fizică și psihologică (deși trebuie menționat faptul că diferențele sunt nesemnificative, iar scorurile indică nivelul adecvat de sănătate fizică și psihologică).

Concluzii

În baza cercetării empirice realizate și analizei datelor obținute am elaborat următoarele concluzii:

1. Din datele empirice ale studiului și analiza corelațională reiese că nu există o relație semnificativă dintre nivelul autoeficienței, performanța academică, studiile părinților, climatul educațional și starea generală de bine raportate de liceeni. Prin aceasta am putea constata înfirmarea ipotezei generale și a celor patru ipoteze de lucru. Totuși am încercat să analizăm diferențele scorurilor medii ale variabilelor pe care le raportează subiecții din două subgrupe formate în baza nivelului autoeficienței.

Deoarece toți subiecții au raportat un nivel peste medie (în baza medianei) al autoeficienței, acest lucru nu ne-a reușit. Unicul criteriu, care ne-a permis o divizare uniformă a eșantionului este reușita academică. Astfel, am format două subgrupe: primul cu reușita mai mare sau egală cu 9; al doilea cu reușita mai joasă sau egală cu 8. Comparând mediile tuturor variabilelor cercetării ale ambelor subgrupe am constatat că subgrupul cu reușita academică mai mare atestă un nivel mai ridicat al autoeficienței și a celorlalte variabile acceptate în cercetarea de față drept factori ai formării autoeficienței. Astfel în mod indirect putem constata că autoeficiența se raportează pozitiv la variabilele vizate, ceea ce ne permite să afirmăm despre confirmarea ipotezelor de lucru. Totuși, considerăm necesar să menționăm despre necesitatea unor studii mai ample pe un eșantion mai extins în vederea fondării mai temeinice a acestor concluzii.

2. Analiza corelațională efectuată a pus în evidență un șir de corelații semnificative dintre diverse variabile, care merită menționate. Am constatat existența corelației negative între numărul de copii în familie, reușita academică și starea generală de bine. Aceasta demonstrează că cu cât este mai mare numărul de copii în familie cu atât mai joasă este reușita academică a lor și cu atât mai puțin viguroși, mai apatici și lipsiți de interes sunt ei față de evenimentele din jur.

La fel, s-a determinat o corelație semnificativă dintre nivelul studiilor părinților și reușita academică a liceenilor. Cu cât mai înalte sunt studiile părinților cu atât mai înaltă este reușita academică a liceenilor.

Un alt moment important în prezentul studiu ține de corelația semnificativă dintre climatul educațional asigurat de profesori, starea generală de bine a liceenilor și vârsta liceenilor

Aceasta semnificativă, că vitalitatea, manifestarea interesului, buna dispoziție depinde în cea mai mare măsură (comparativ cu celelalte variabile ale cercetării) de climatul educațional, susținerea autonomiei, atenția și interesul manifestat de profesori față de liceeni în procesul instrucional.

O corelație semnificativă se atestă între climatul educațional și vârsta liceenilor, altfel, liceenii mai maturi percep mai pozitiv climatul educațional și se simt mai autonomi în procesul educațional.

3. Pentru o analiză mai profundă a raportului dintre variabila climatului educațional și variabila stării generale de bine am recurs la analiza regresiei statistice, din care reiese că starea

generală de bine a liceenilor depinde în cea mai mare măsură de climatul educațional și susținerea autonomiei de către profesori.

4. Datele studiului indică diferențe gender a variabilelor cercetate. Astfel fetele, comparativ cu băieții, atestă o reușită academică mai mare și percep climatul educațional asigurat de profesori mai pozitiv. Totodată, nivelul autoeficienței raportat de fete este mai scăzut comparativ cu cel raportat de băieți. Aceste diferențe gender sunt explicate prin mai mulți factori. Fetele și băieții adoptă atitudini diferite (set dispozițional) atunci când completează scala de autoeficiență. Băieții de regulă sunt mai "auto-incurajatori", pe când fetele sunt mai modeste în autoaprecierile sale. Un alt factor care poate explica diferențele gender se referă la maniera tipică prin care ele se verifică și se raportează. De regulă, subiecții sunt rugați să-și expună gradul de încredere că posedă competența necesară și sunt în stare să realizeze o anumită sarcină. Diferențele scorurilor medii raportate sunt interpretate și prezentate ca diferențe gender în nivelul autoeficienței.

De asemenea, fetele raportează o stare generală de bine mai redusă comparativ cu băieții, ceea ce poate fi explicat prin expectanța rezultatelor mai redusă și încrederea mai joasă în capacitățile proprii, care le afectează starea fizică și psihologică (deși trebuie menționat faptul că diferențele sunt ne semnificative, iar scorurile indică un nivel adecvat al sănătății fizice și psihologice).

Bibliografie

1. Bandura A. Autoeficacitate. Exercițarea controlului. New York, 1997.
2. Bandura A. Self-efficacy in changing societies. New York, 1995.
3. Bandura A. Teoria cognitivă socială a personalității. New York, 1999.
4. Cosmovici A., Iacob L. Psihologia școlară. Iași, 2008.
5. Deci E. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being, New York, 2000.
6. Iluț P. Sinele și cunoașterea lui. Iași, 2001.
7. Jerusalem M., Schwarzer R. Anxietatea și conceptul de sine ca antecedente ale stresului. București, 1989.
8. Joiță E. Educația cognitivă. Fundamente. Iași, 2002.
9. Passmore A. Measure of Perceptions of Generalized Self-Efficacy Adapted for Adolescents. New York, 2004.
10. Schwarzer R, Jerusalem M. Self-efficacy as a resource factor in stress appraisal processes. Washington, 1995.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.15>

UDC: 316.612, 316.613.5, 316.77

THE DEVELOPMENT OF SOCIAL COMPETENCES WITHIN UNIVERSITY EDUCATION

DEZVOLTAREA COMPETENȚELOR SOCIALE ÎN CADRUL EDUCAȚIEI UNIVERSITARE

*MUSIENCO Natalia¹⁰, MA in psychology, assistant professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0001-8332-6425)*

*MUSIENCO Natalia, master în psihologie, asistent universitar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0001-8332-6425)*

Annotation. In this article we will analyze the results obtained in our study on the development of social skills in university education. We aimed to analyze the data through the lens of the year of study and the field of education. We will also talk about social skills specific to each field of study.

Adnotare. În acest articol vom analiza rezultatele obținute în cadrul studiului nostru privind dezvoltarea competențelor sociale în cadrul învățământului universitar. Ne-am propus să analizăm datele prin prisma anului de studii și domeniului de învățământ. De asemenea vom vorbi despre competențele sociale specifice pentru fiecare domeniu de studiu.

Keywords: soft skills, hard skills, social skills.

Cuvinte-cheie: abilități sociale, abilități tehnice, competențe sociale.

Introducere

Abordarea bazată pe competențe se află în atenția specialiștilor de mult timp și se încearcă descrierea detaliată a acesteia. Базаров Т.Ю., Ерофеев А.К., Шмелев А.Г au definit competențele ca o combinație de cunoștințe, aptitudini, factori motivaționali, calități personale și intenții situaționale, care oferă eficiență executantului sarcinilor într-un anumit domeniu, în organizație, la locul de muncă, în echipă [10]. Competențele sociale, astfel, trebuie înțelese ca prezentând totalitatea de cunoștințe și aptitudini care se manifestă în abilitatea de comprehensiune socială și înțelegere de sine, de inițiere și menținere a relațiilor cu alții, de autocontrol și gestionare a tonalității afective în comunicare, care motivează și conduc la sporirea eficacității activității individuale și de echipă.

Dezvoltarea competențelor sociale la universitate se remarcă la etapa contemporană printr-o nouă orientare determinată de nevoia de a spori capacitatea de rezistență în condițiile schimbărilor inevitabile în abordările tradiționale ale formării specialiștilor. Mediile academice, în condițiile concurențiale dure, sunt puse în situația nu doar să accepte inovația, dar și să actualizeze în mod constant obiectivele educaționale în conformitate cu noile cerințe înaintate de piața muncii, mai ales că de calitatea pregătirii și de potențialul creativ al absolvenților depinde poziția și finanțarea universității.

¹⁰ nmusienco@ulim.md

Astfel, putem menționa următoarele: cu câteva decenii în urmă competențele tehnico-profesionale – de tip hard – constituiau aproape în exclusivitate aptitudinile necesare pentru un specialist, iar în conformitate cu nevoile și solicitările în perpetuă schimbare ale pieței muncii și redefinirea noțiunii de „specialist calificat” actualmente acestea devin insuficiente [9]. În plus, competențele hard nu pot garanta performanța și productivitatea muncii fără de complementarea cu cele sociale, care se prezintă ca o parte considerabilă a abilităților de tip soft. În prezent în cadrul multor programe de studii se încearcă dezvoltarea abilităților tehnico-profesionale în tandem cu cele sociale, pentru a satisface comanda sectorului economic contemporan [6; 7; 2].

Competențele sociale sunt, în general, definite ca abilități intra și interpersonale, cum ar fi cele de comunicare, de lucru în echipă și colaborare [6].

Pachauri și Yadav [4] au definit competențele sociale ca trăsături de personalitate, manifestate în capacitatea de a prezenta agreabilitate, fluentă în limbaj, etichetă comportamentală, afecțiune, empatie și optimism. În ultimii ani, competențele sociale au devenit din ce în ce mai importante pentru categoriile de abilități academice și sunt puternic asociate cu posibilitatea angajării în câmpul muncii și succesul profesional [1].

Antreprenorii consideră competențele sociale un atribut foarte important pentru solicitanții de locuri de muncă [7] și, pentru a îmbunătăți angajabilitatea pe piața muncii, acestea sunt integrate în programele de formare la nivel de învățământ superior pentru diferite profile de studii – economie, psihologie, drept, inginerie etc [5; 3; 4]. În domeniul educațional, sau pentru cadrele didactice competențele sociale prezintă importanță majoră, deoarece au un impact semnificativ asupra dezvoltării acestora la elevi [8].

Concluzionând asupra celor expuse mai sus, putem menționa că tot mai mult apare necesitatea pregătirii multilaterale a viitorilor specialiști. Astfel, în cadrul programelor de licență deja găsim elemente de dezvoltare a competențelor sociale, caracteristice și necesare viitorului specialist. Dezvoltarea competențelor sociale în cadrul programelor de studii asigură formarea specialiștilor dotați nu doar cu posedarea cunoștințelor teoretice și practice caracteristice specialității, dar și a oamenilor care dețin abilități de comunicare, de muncă în echipă, de relaționare corectă în diferite medii sociale.

Material și metodă

Scopul cercetării constă în determinare influenței învățământului superior și a specificul domeniului de studii asupra dezvoltării competențelor sociale.

Metode de cercetare. Pentru identificarea nivelului de dezvoltare a competențelor sociale a fost aplicat Chestionarul de determinare a nivelului de dezvoltare a competențelor sociale și Chestionarul de diagnostic a competenței sociale în comunicare.

Scopul **Chestionarului de determinare a nivelului de dezvoltare a competențelor sociale** (Гольдштейн А.П.) [11] constă în măsurarea nivelului de formare a comportamentului social care, în modelul dezvoltat de autor, pune în valoare 37 abilități generale divizate în 5 categorii:

- 1) abilități primare de relaționare socială** (inițierea unui contact social, abordarea subiectului de importanță personală, ascultare comprehensivă și activă);
- 2) autoexprimare în comunicare** (exprimarea complimentării, recunoștinței, susținerii, simpatiei, convingerilor și nemulțumirilor; expunerea unei cereri sau doleanțe);
- 3) feedback-ul în relațiile sociale** (manifestarea de reciprocitate, empatie, perspicacitate; consens între așteptările personale și ale interlocutorului);
- 4) planificarea comunicării** (stabilirea scopului, informarea, prioritizarea, autoevaluarea capacităților, luarea deciziei);

- 5) **alternative comportamentului agresiv în situație de conflict** (înțelegerea propriilor emoții, a cauzelor conflictului, relaxare, autocontrol, tratative, compromis, autoafirmare și acordare de ajutor interlocutorului).

Materialul testual pentru realizarea tehnicii prezintă un chestionar, care constă dintr-o listă de afirmații și un formular pentru răspunsuri. Autorul propune următoarele modalități pentru interpretarea rezultatelor.

1. Se folosește o formulă de scoruri medii: 3,25- 3,75 – zona normă; 3,00- 3,25; 3,75-4,00 – zone de devieri ne semnificative; 2,00- 3,00; 4,00-4,50 - zone de devieri semnificative; 1,00 -2,00; 4,50- 5,00 - zone de devieri critice.

2. Se oferă opțiunea de generalizare a rezultatelor după 4 nivele: nivel înalt de dezvoltare a competențelor sociale – 4; nivel mediu de dezvoltare a competențelor sociale – 3; nivel jos de dezvoltare a competențelor sociale – 2 și dezadaptare socială – 1.

În conformitate cu ideile autorului, în rezultatul calculelor de validare a metodei am stabilit următoarele marje ale coeficienților calculați: 1.00-3.00 – nivel jos; 3.01-3.50 – nivel mediu (normă); 3.51-4.00 – nivel înalt (normă) și 4.01-5.00 – nivel foarte înalt. Ținem să menționăm că nivelul foarte înalt în cazul acestui chestionar denotă o supraapreciere a competențelor sociale, ceea ce, ca și în cazul nivelului jos, necesită intervenție.

Chestionar de diagnostic a competenței sociale în comunicare [12] a fost aplicat în scopul de a obține o imagine completă asupra individului, îndeosebi pentru a identifica factorii individuali care influențează asupra capacității de comunicare.

Scalele testului: comunicativitate, logică, stabilitate emoțională, agreabilitate, sensibilitate, autonomie, autocontrol, comportament normativ.

Scorurile de la 16 la 20 (pentru factorii A, B, C, D, K, M, N) indică un nivel înalt pentru factor, semnificând calitatea corespunzătoare a personalității exprimată evident în polul pozitiv (de exemplu sociabilitate). Scorurile de la 13-15 indică la o anumită predominare a unei calități în polul pozitiv. Scorurile de 8-12 prezintă un echilibru între două calități personale opuse (de exemplu, emoțional stabil-emoțional instabil). Scorurile 5-7 caracterizează predominanța unei calități corespunzătoare polului negativ (de exemplu, nesociabil). Dacă respondentul a obținut mai mult de 20 de puncte (din 40) pe scala P (comportament normativ), atunci aceasta indică anumite probleme personale în orice domeniu al vieții: în familie, în relațiile cu prietenii, la locul de muncă, cu alți oameni). În acest caz, este necesar să se efectueze un interviu suplimentar pentru a determina cât de grave sunt problemele. Evaluarea nivelului general al factorilor: 16-20 – nivel foarte înalt; 13-15 – nivel înalt; 8-12 - nivel mediu; 5-7 - nivel jos.

Baza experimentală a cercetării. În cadrul acestui studiu au participat de 328 de studenți, de la 3 universități din Republica Moldova, USPEE „Constantin Stere”, Universitatea Liberă internațională din Moldova (ULIM) și de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (USARB). Vârsta medie- 20.5 ani.

Rezultate și discuții

În acest material am decis să vă prezentăm cum studenții își apreciază competențele sociale în dependență de anul de studiu și domeniul de studiu ales pentru formare profesională. Pentru început vom analiza rezultatele medii per întreg eșantion obținute în urma analizei datelor cercetării (Figura 1).

Analizând valorile medii observăm că atât componentele distinctive (abilități primare de relaționare socială (m=3.87), autoexprimare în comunicare (m=3.59), feedback-ul în relațiile sociale (m=3.68), planificarea comunicării (m=3.9), alternative ale comportamentului agresiv în situații de conflict (m=3.79) cât și competența socială (m=3.75) se încadrează în nivelul înalt de evaluare a competențelor. În acest interval putem vorbi de o supraevaluare a competențelor sociale, dar care se

încadrează în zona scorurilor normă (în acest caz anumite abilități sunt mai proeminente sau compensatorii).

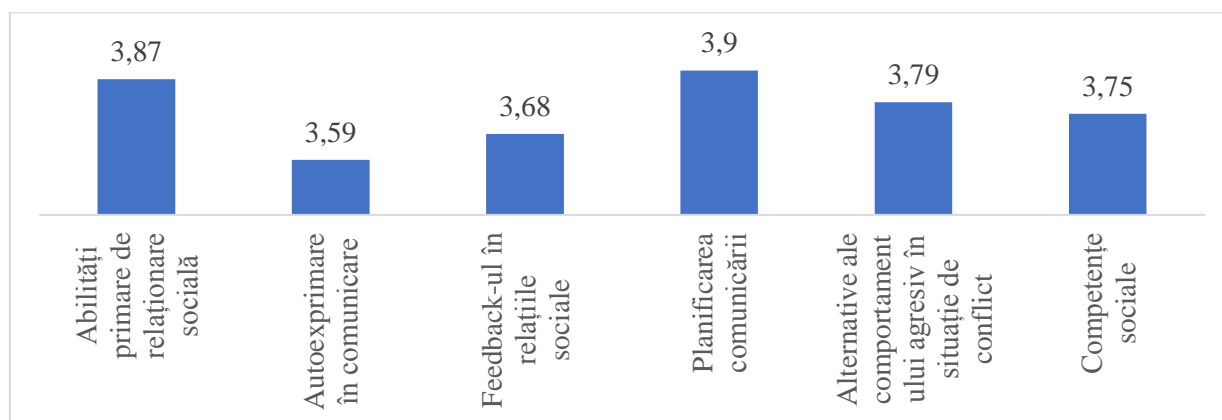

Figura 1. Competențele sociale ale studenților contemporani – valori medii

În figura de mai jos vedem că per întreg lotul experimental găsim medii ce se încadrează în nivelul mediu de manifestare (Factorul A: Comunicativitate ($m=12.47$); Factorul B: Logică ($m=10.69$); Factorul C: Stabilitate emoțională ($m=9.14$); Factorul D: Agreabilitate ($m=9.27$); Factorul K: Sensibilitate ($m=11.71$); Factorul M: Autonomie ($m=9.93$); Factorul N: Autocontrol ($m=12.46$); Factor P: Comportament normativ ($m=15.34$)), ceea ce denotă un echilibru între două poluri (pozitiv și negativ) a diferitelor competențe sociale în comunicare (de ex. autonom/dependent).

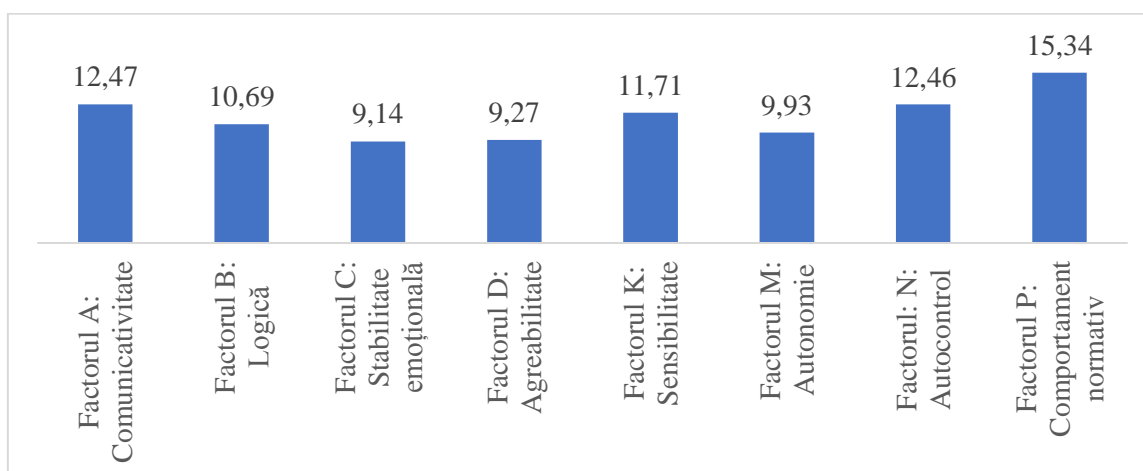

Figura 2. Competențele sociale în comunicare ale studenților contemporani – valori medii

În cazul competenței sociale în comunicare per întreg lotul experimental nu găsim nivel foarte jos sau foarte înalt, însă în continuare vom vedea că rezultatele se schimbă în dependență de anul de învățământ sau domeniul de studiu.

În continuare vom prezenta rezultatele obținute pentru variabila competențe sociale în dependență de anul de studii. Studenții își apreciază competențele diferit, ceea ce putem vedea în figura de mai jos.

Analizând rezultatele observăm că studenții din anul 1 își supraestimează majoritatea competențelor sociale în comparație cu anul 2 și 3 (abilități primare de relaționare socială (anul 1 ($m=4.01$), anul 2 ($m=3.84$), anul 3 ($m=3.76$); autoexprimare în comunicare (anul 1 ($m=3.71$), anul 2 ($m=3.52$), anul 3 ($m=3.53$); feedback-ul în relațiile sociale (anul 1 ($m=3.72$), anul 2 ($m=3.63$), anul 3 ($m=3.69$); competențe sociale – indice general (anul 1 ($m=3.83$), anul 2 ($m=3.68$), anul 3 ($m=3.76$)).

Practic toate valorile medii se încadrează în nivelul înalt (3.51-4.00) și mediu (3.01-3.50) de dezvoltare a competențelor sociale, doar la abilități primare de relaționare socială la anul 1 găsim nivel foarte înalt (4.01-5.00). Studenții nou veniți pe băncile universitare, fiind încă influențați de tendința de supraestimare de sine își supraapreciază competențele individuale (îndeosebi cele ce țin de inițierea contactelor sociale, expunerea convingerilor și nemulțumirilor, etc) comparativ cu ceilalți ani de studii unde apare evaluarea conștientă și adecvată a competențelor sociale. De asemenea găsim valorii medii mai înalte nesemnificativ la anul 3 în raport cu anul 1 și 2 (planificarea comunicării (anul 1 (m=3.95), anul 2 (m=3.77), anul 3 (m=3.96) și alternative ale comportamentului agresiv în situație de conflict (anul 1 (m=3.80), anul 2 (m=3.67), anul 3 (m=3.80)). Aceste rezultate denotă un nivel de creștere a personalității și a specialistului care dobândește cunoștințe și abilități noi, caracteristice vieții unui adult (strategii eficiente de rezolvare a conflictelor, stabilirea scopurilor și obiectivelor, luarea deciziilor).

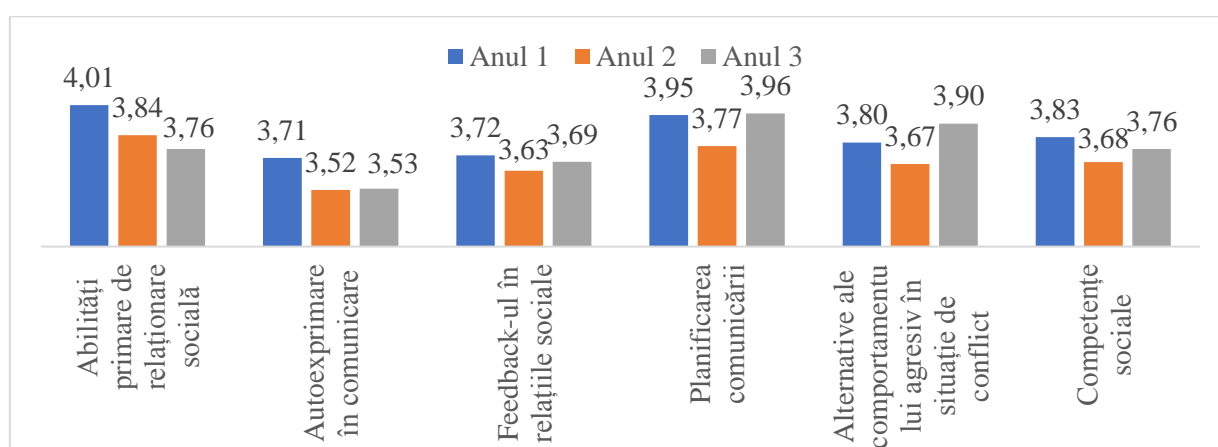

Figura 3. Competențele sociale ale studenților contemporani – valori medii comparate pe ani de studii

În urma comparării statistice a mediilor am obținut următoarele rezultate:

- există diferențe statistic semnificative între anul 1 și 2 la: *autoexprimare în comunicare* ($p \leq 0.01$) – studenții din anul 1 își apreciază mai înalt abilitățile de exprimare a recunoștinței, simpatiei, cred că mai ușor înaintea cereri și doleanțe); *planificarea comunicării* ($p \leq 0.01$) – studenții din anul 2 își evaluează mai obiectiv competențele de stabilire a scopurilor, de luare a deciziilor, devin mai cumpătați și *competențe sociale- indice general* ($p \leq 0.02$) – competențe sociale – indice general;
- există diferențe statistic semnificative între anul 1 și 3 la: *autoexprimare în comunicare* ($p \leq 0.01$) – studenții din anul 3 devin mai critici dar și obiectivi față de propriile competențe, acumulând experiență și cunoștințe;
- există diferențe statistic semnificative între anul 2 și 3 la: *planificarea comunicării* ($p \leq 0.01$) – comparativ cu anul 2 studenții din anul 3 de studii sunt mai siguri în stabilirea traseului personal și profesional și *alternative ale comportamentului agresiv în situație de conflict* ($p \leq 0.01$) – studenții din anul 3 dobândesc abilități de autocontrol, gestionare a conflictelor prin modalități sanogene.

Din câte observăm, studenții din anul 2 sunt mult mai critici și rezervați în aprecierea competențelor sociale. Ei se află între entuziasmul anul 1 și realitatea din anul 3.

În figura de mai jos putem vedea valorile medii ale factorilor caracteristici competenței sociale de comunicare pentru fiecare an de studiu. Vedem că doar pentru factorul A – comunicativitate, găsim o medie ce se încadrează în diapazonul nivelului înalt (anul 3 (m=13.24)), celelalte valori se află la nivel mediu (echilibru în manifestarea caracteristicilor). Detaliat, rezultatele arată astfel: Factorul A:

Comunicativitate (anul 1 (m=12.37), anul 2 (m=11.81), anul 3 (m=13.24); Factorul B: Logică (anul 1 (m=10.34), anul 2 (m=10.73), anul 3 (m=11.01); Factorul C: Stabilitate emoțională (anul 1 (m=8.96), anul 2 (m=9.48), anul 3 (m=8.99); Factorul D: Agreabilitate (anul 1 (m=9.13), anul 2 (m=9.69), anul 3 (m=8.98); Factorul K: Sensibilitate (anul 1 (m=11.86), anul 2 (m=11.11), anul 3 (m=12.17); Factorul M: Autonomie (anul 1 (m=10.24), anul 2 (m=10.30), anul 3 (m=9.23); Factorul N: Autocontrol (anul 1 (m=12.31), anul 2 (m=12.41), anul 3 (m=12.68); Factorul P: Comportament normativ (anul 1 (m=15.91), anul 2 (m=14.92), anul 3 (m=15.15). Apare o tendință interesantă pentru doi factori (Factorul B: Logică și Factorul N: Autocontrol) mediile cresc de la anul 1 spre 3 (studiile ar influența dezvoltarea gândirii logice, capacități de organizare, capacitate de a respecta regulile).

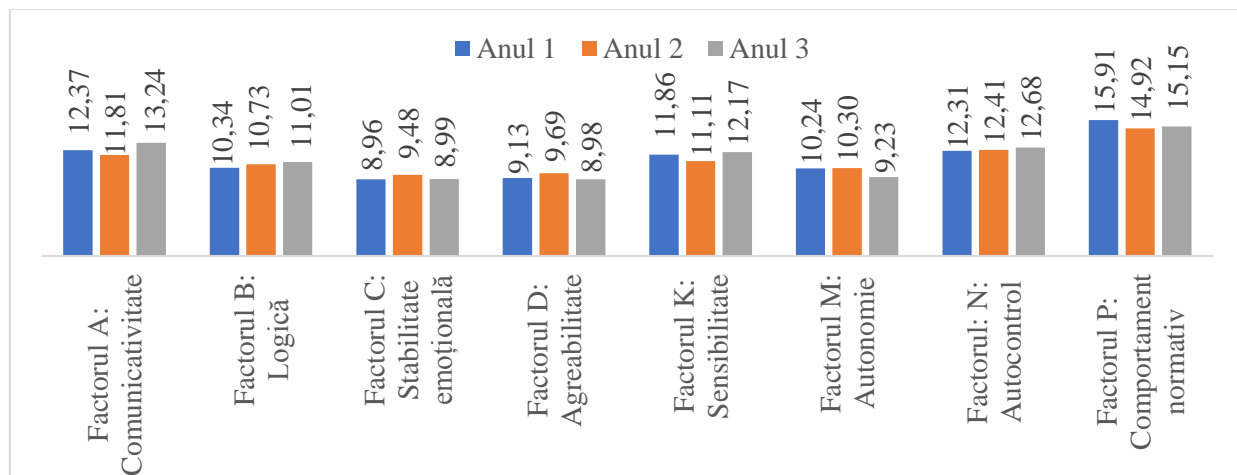

Figura 4. Competențele sociale în comunicare ale studenților contemporani – valori medii comparate pe ani de studii

Am decis să identificăm dacă diferă rezultatele medii pentru anii de studii (anul 1, 2, 3). Calculele statistice au indicat la următoarea situație.

- există diferențe statistic semnificative între anul 1 și 2 la: *Factorul P - Comportament normativ* ($p \leq 0.05$), chiar dacă se află în același diapazon studenții din anul 2 par a fi mai conformiști, tind mai mult să respecte regulile și normele. Probabil anul 1 se află la etapa de adaptare și învățare într-un mediu nou, de aceea întâmpină dificultăți, la anul 2 – asimilează conținuturile normative și învață să-și organizeze comportamentul în funcție de acestea;
- există diferențe statistic semnificative între anul 1 și 3 la: *Factorul A - Comunicativitate* ($p \leq 0.05$), dacă anul 1 se află în echilibru de manifestare a factorului, atunci la anul 3 predomină caracteristicile din polul pozitiv (sunt mai sociabili și deschiși); *Factorul M - Autonomie* ($p \leq 0.01$), studenții din anul 1 simt mai multă autonomie în propriile opinii, decizii. Rezultatul e fireresc, ținând cont de datele prezentate anterior privind atitudinea față de normele noi, deși, după părerea noastră, situația prezintă mai mult o „iluzie” a autonomiei, decât o capacitate de a da dovadă de aceasta;
- există diferențe statistic semnificative între anul 2 și 3 la: *Factorul A: Comunicativitate* ($p \leq 0.01$), la anul 2 caracteristica se află în echilibru de manifestare, iar la anul 3 predomină caracteristicile din polul pozitiv (sunt mai sociabili și deschiși); *Factorul D: Agreabilitate* ($p \leq 0.05$), studenții din anul 2 sunt mai lipsiți de griji decât studenții din anul 3, aceștia devin mai serioși, mai rezervați; *Factorul K: Sensibilitate* ($p \leq 0.01$), studenții din anul 3 au gândire artistică, probabil drept rezultat al studiilor universitare, care solicită modalitatea dată de organizare cognitiv-comunicativă, pe când cei din anul 2 sunt mai realiști, pragmatici; *Factorul M: Autonomie* ($p \leq 0.01$), studenții din anul 3 sunt mai predispuși să accepte părerea grupului, învățând arta

conformismului social în măsura încadrării armonioase în activitățile de echipă, anul 2 mai mult manifestând autonomie.

Pentru a vedea dacă alegerea sau studiile în cadrul anumitor domenii de studii influențează dezvoltarea sau manifestarea specifică a anumitor competențe sociale vom analiza rezultatele obținute după criteriul domeniul de studii (drept, științe ale educației, științe economice și științe sociale și comportamentale).

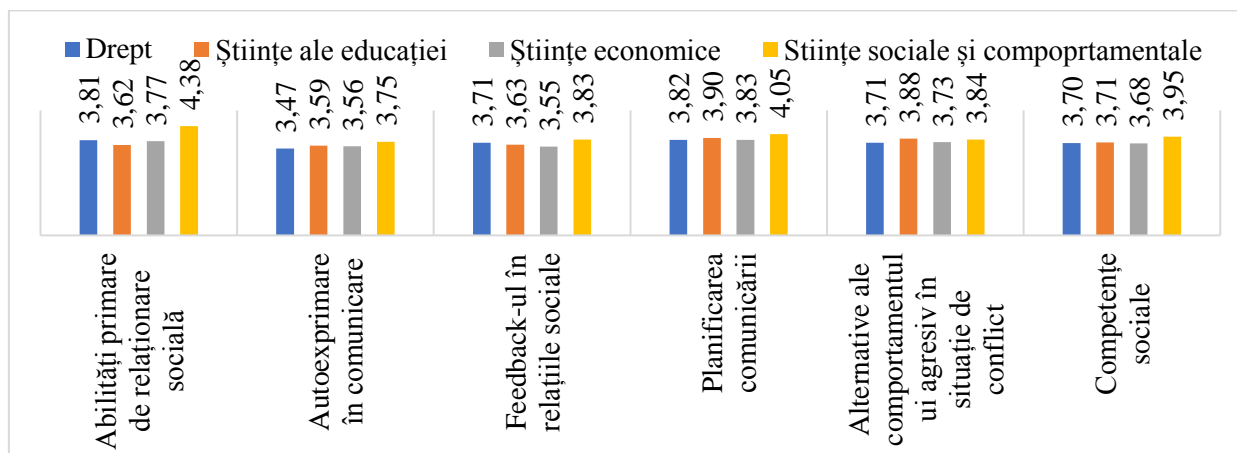

Figura 5. Competențele sociale ale studenților contemporani – valori medii comparate pe domenii de studii

Analizând figura de mai sus observăm că toate rezultatele obținute se încadrează în nivel înalt de dezvoltare a competențelor sociale (3.50-4.00) și nivel foarte înalt de dezvoltare a competențelor sociale (4.01-5.00). Astfel, *abilitățile primare de relaționare socială* prezintă medii ce se încadrează în nivel înalt (normă) pentru domeniile de studii drept ($m=3.81$), științe ale educației ($m=3.62$) și științe economice ($m=3.77$). Domeniul de studiu științe sociale și comportamentale a obținut o medie la nivel foarte înalt ($m=4.38$) – unde observăm o supraapreciere evidentă a abilităților primare de relaționare. Studenții consideră că foarte ușor pot iniția un contact nou, menține o comunicare activă și comprehensivă (de obicei, studenții care aleg specialitățile componente din acest domeniu de studiu vin cu ideea că au calități înnăscute care îi fac ”psiholog”/ ”asistent social”).

Ce ține de *autoexprimarea în comunicare, feedback-ul în relațiile sociale și alternative ale comportamentului agresiv în situație de conflict* rezultatele medii se încadrează în nivel înalt (normă) de dezvoltare a competenței (*autoexprimarea în comunicare*: drept ($m=3.47$), științe ale educației ($m=3.59$), științe economice ($m=3.56$), științe sociale și comportamentale ($m=3.75$); *feedback-ul în relațiile sociale*: drept ($m=3.71$), științe ale educației ($m=3.63$), științe economice ($m=3.55$), științe sociale și comportamentale ($m=3.83$); *alternative ale comportamentului agresiv în situație de conflict*: drept ($m=3.71$), științe ale educației ($m=3.88$), științe economice ($m=3.73$), științe sociale și comportamentale ($m=3.84$). Observăm că în comparație cu primul grup de competențe (*abilitățile primare de relaționare socială*) mediile au scăzut (chiar dacă respondenții au abilități primare de inițiere a unui contact social, la capitoul exprimării recunoștinței sau a unei cereri, manifestarea reciprocității și empatiei în relațiile sociale întâmpină dificultăți). Ce ține de capacitatea de gestionare a emoțiilor sau a conflictului observăm că sunt cote mai înalte pentru domeniile științe ale educației și științe sociale și comportamentale (cel mai probabil că specificul de pregătire a cadrelor, grupul țintă pentru care sunt pregătiți specialiștii le asigură identificarea și învățarea celor mai sigure modalități de relaționare cu cei din jur).

Competența de *planificare a comunicării* (stabilirea scopului, informarea, prioritizarea, autoevaluarea capacităților, luarea deciziei) prezintă medii înalte pentru domeniile drept ($m=3.82$), științe ale educației ($m=3.90$) și științe economice ($m=3.83$) iar pentru domeniul științe sociale și

comportamentale găsim nivel foarte înalt ($m=4.05$). Cotele înalt denotă faptul că totuși studenții, venind la studii au deja schițate anumite abilități de a lua decizii, de a stabili scopuri și de a face tot ce este necesar pentru a reuși. Supraestimarea acestor abilități poate apărea din cauza unor viziuni superficiale despre capacitățile, dorințele și abilitățile proprii.

Însă, dacă analizăm indicii general al *competențelor sociale* observăm că mediile iarăși coboară toate la nivel înalt (drept ($m=3.70$), științe ale educației ($m=3.71$), științe economice ($m=3.68$), științe sociale și comportamentale ($m=3.95$). Astfel conchidem că supraestimarea unor competențe compensează subaprecierea altora, dar în final studenții dețin un nivel optim de competențe sociale care îi fac capabili să fie eficienți în realitatea socială în care trăiesc. Ținând cont că, conform abordărilor, competențele sociale sunt constructe care se dezvoltă în timp, probabil este necesar ca în programele de studii, în curricule sau activități extracurriculare să fie incluse discipline/teme/sarcini/activități care ar contribui la dezvoltarea acelor competențe specifice necesare viitorului specialist, care să fie competitiv pe piața muncii.

Pentru a identifica dacă există diferențe statistic semnificative a dezvoltării competențelor sociale la studenții care își fac studiile în diferite domenii de studiu am folosit testul pentru comparație multiplă Tukey.

Am identificat diferențe statistic semnificative pentru competențe sociale la studenți între următoarele domenii de studii:

- *abilități primare de relaționare socială* – diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu drept ($m= 3.81$) și științe sociale și comportamentale ($m=4.38$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe ale educației ($m= 3.62$) și științe sociale și comportamentale ($m=4.38$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe economice ($m= 3.77$) și științe sociale și comportamentale ($m=4.38$);
- *autoexprimare în comunicare* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu drept ($m= 3.47$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.75$);
- *feedback-ul în relațiile sociale* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe ale educației ($m= 3.63$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.83$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe economice ($m= 3.63$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.83$);
- *planificarea comunicării* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu drept ($m= 3.82$) și științe sociale și comportamentale ($m=4.05$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe economice ($m= 3.83$) și științe sociale și comportamentale ($m=4.05$);
- *alternative ale comportamentului agresiv în situație de conflict* – nu s-au găsit diferențe statistic semnificative;
- *competențe sociale - indice general* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu drept ($m= 3.70$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.95$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe ale educației ($m= 3.71$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.95$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe economice ($m= 3.68$) și științe sociale și comportamentale ($m=3.95$).

Analizând datele prezentate mai sus putem concluziona că aceste diferențe arată faptul că de obicei domeniul de studiu științe sociale și comportamentale îl aleg acei oameni care dețin deja unele abilități necesare (comunicare comprehensivă și activă, exprimarea complimentării, recunoștinței, susținerii, simpatiei, manifestarea de reciprocitate, empatie, autoevaluarea capacităților) caracteristice activității ulterioare ca specialist. De asemenea specificul pregătirii specialistului include nu doar învățarea teoretică și practică a domeniului dar și implicarea proceselor personale (inconștiente și conștiente) ceea ce lasă o amprentă pozitivă asupra studentului - viitor coleg și specialist.

Purcedem la prezentarea rezultatelor obținute pentru fiecare domeniu de studiu (drept, științe ale educației, științe economice, științe sociale și comportamentale) cu referință la competențele

sociale în comunicare. Din ceea ce este reprezentat în figură, observăm că toate valorile (pentru toți factorii și toate domeniile de studii) se încadrează în intervalul mediu - normă (8-12) și înalt - normă (13-15). Astfel pentru *factorul A: Comunicativitate* găsim valori medii ce se înscriu în nivelul înalt (drept (m= 12.07), științe ale educației (m= 13.16) și științe sociale și comportamentale (m=12.78) și mediu pentru domeniul de studiu științe economice (m=11.71) – comparativ cu studenții de la alte domenii de studii, cei de la științe economice sunt puțin mai retrași în comunicare, mai puțin sociabili. *Factorul B: Logică* se manifestă la nivel mediu pentru toate 4 domenii de studii (drept (m= 10.34), științe ale educației (m= 10.29), științe economice (m=10.75) și științe sociale și comportamentale (m=11.56)) – studenții sunt caracterizați de echilibru între raționalizare și creativitate. Pentru *factorul C: Stabilitate emoțională* observăm rezultate care corespund nivelului mediu pentru toate domeniile (drept (m= 9.16), științe ale educației (m= 8.94), științe economice (m=9.08) și științe sociale și comportamentale (m=9.45)) – studenții se caracterizează prin echilibru emoțional și maturitate. Rezultate asemănătoare găsim și pentru *factorul D: Agreabilitate* (drept (m= 9.57), științe ale educației (m= 8.67), științe economice (m=9.25) și științe sociale și comportamentale (m=9.73)), respondenții fiind caracterizați ca fiind veseli sau serioși, în dependență de circumstanțe, particularitățile comportamentale manifestându-se armonios. *Factorul K: Sensibilitate* - se manifestă la nivel mediu (drept (m= 11.36), științe ale educației (m= 11.76), științe economice (m=10.81)) și nivel înalt pentru științe sociale și comportamentale (m=12.96)) – astfel, studenții de la domeniul de studiu științe sociale și comportamentale sunt mai sensibili, mai deschiși pentru comunicare cu alții. Pentru *factorul M: Autonomie* observăm rezultate care corespund nivelului mediu pentru toate domeniile (drept (m= 10.62), științe ale educației (m= 9.37), științe economice (m=9.47) și științe sociale și comportamentale (m=10.32)) – studenții preferă să adopte decizii în mod independent, sunt suficient de autonomi de opiniile altora. *Factorul N: Autocontrol* are valorile medii situate în intervalul pentru nivelul înalt (drept (m= 12.69), științe ale educației (m= 12.03), științe economice (m=12.22) și științe sociale și comportamentale (m=13.01)), ceea ce denotă că studenții știu să respecte regulile înaintate de mediu și circumstanțe, respectă normele sociale și sunt suficient de organizați. Pentru *factorul P: Comportament normativ* am identificat valori ce se încadrează în nivelul mediu – această scală suportă modificări în punctajul nivelelor unde 15-19 corespunde nivelului mediu (drept (m= 15.29), științe ale educației (m= 15.98), științe economice (m=15.71) și științe sociale și comportamentale (m=14.16)), astfel putem vorbi despre anumite dificultăți (probleme de ordin personal sau social) pe care le întâmpină studenții în viața de zi cu zi și care influențează capacitatea acestora de a relaționa cu mediul lor social.

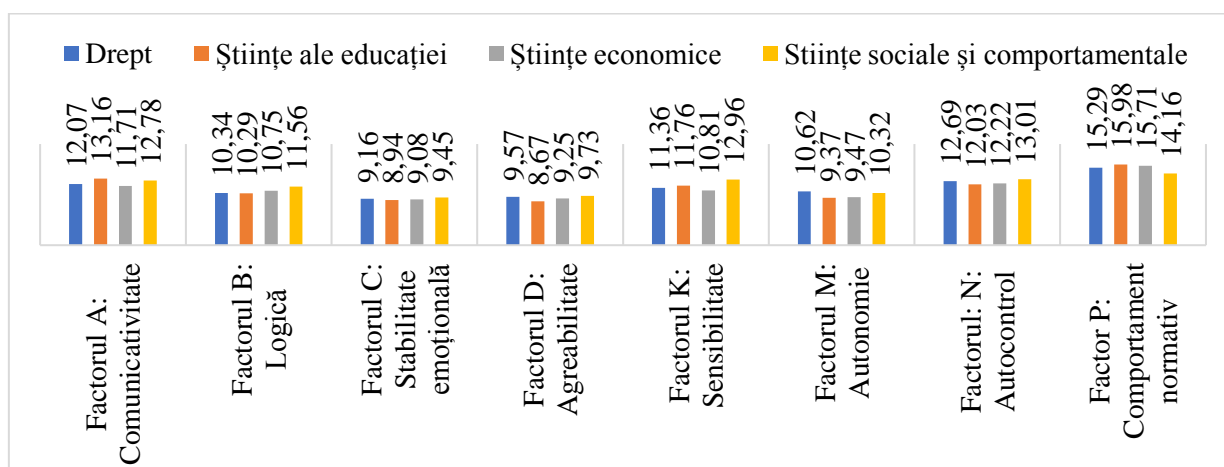

Figura 6. Competențele sociale în comunicare ale studenților contemporani – valori medii comparate pe domenii de studiu

Pentru a identifica dacă există diferențe statistic semnificative a dezvoltării competențelor sociale la studenții care își fac studiile în diferite domenii de studiu am folosit testul pentru comparație multiplă Tukey. Am identificat diferențe statistic semnificative pentru competențe sociale în comunicare la studenți între următoarele domenii de studii:

- *Factorul A: Comunicativitate* – diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe ale educației ($m = 13.16$) și științe economice ($m = 11.71$) – specificul domeniul de studiu ales îi caracterizează pe studenții de la științe ale educației ca fiind mai deschiși comunicării, mai sociabili decât studenții de la științe economice;
- *Factorul B: Logică* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe ale educației ($m = 10.29$) și științe sociale și comportamentale ($m = 11.56$) – studenții de la științe sociale și comportamentale au o gândire logică bine dezvoltată ceea ce le permite să fie mai productivi în domeniul de studiu ales;
- *Factorul D: Agreabilitate* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe ale educației ($m = 8.67$) și științe sociale și comportamentale ($m = 9.73$) – studenții de la științe sociale și comportamentale sunt mai pozitivi comparativ cu studenții de la științe ale educației, fapt ce se datorează, probabil, uneori percepții subiective despre specialitățile care urmează să fie învățate: psihologul urmează un model al atitudinilor pozitive, pedagogul – un stil de comportament mai rezervat și grav;
- *Factorul K: Sensibilitate* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu drept ($m = 11.36$) și științe sociale și comportamentale ($m = 12.96$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe ale educației ($m = 11.76$) și științe sociale și comportamentale ($m = 12.96$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu științe economice ($m = 10.81$) și științe sociale și comportamentale ($m = 12.96$) – oamenii care aleg specialitățile caracterizate de interacțiunea directă om-om apriori sunt mai sensibili, au nevoie de oameni alături și caută întotdeauna conexiune;
- *Factorul M: Autonomie* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.01$) domeniul de studiu drept ($m = 10.62$) și științe ale educației ($m = 9.37$); diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu drept ($m = 10.62$) și științe economice ($m = 9.47$) – studenții de la drept sunt mai orientați spre sine, sunt mai independenți de grup decât studenții de la științe ale educației și științe economice;
- *Factor P: Comportament normativ* - diferență statistic semnificativă ($p \leq 0.05$) domeniul de studiu științe ale educației ($m = 15.98$) și științe sociale și comportamentale ($m = 14.16$), ultimii fiind mai dispuși să respecte regulile de grup și normele sociale, probabil prin aceasta învățând arta parității, comprehensiunii și empatiei în comunicare cu grupul;
- pentru *Factorul C: Stabilitate emoțională* și *Factorul N: Autocontrol* nu au fost identificate diferențe statistic semnificative.

Rezultatele prezentate în acest compartiment arată nivelul și aprecierea competențelor sociale de către studenți. Observăm că în dependență de anul de studii, studenții devin mai critici și obiectivi în evaluarea propriilor competențe sociale (acumulând cunoștințe și experiențe noi apare autoevaluare adecvată și se formează strategii de compensare). De asemenea domeniul de studii își are rolul său în dezvoltarea și aprecierea competențelor sociale (alegerea acestuia deja presupune existența unor competențe sociale sau predispoziția pentru dezvoltarea acestora; conținutul programului de studiu asigură formarea acelor competențe sociale care sunt esențiale pentru viitorul specialist).

Concluzii

Generalizând datele prezentate putem concluziona că atât anul de studiu cât și domeniul ales pentru formare profesională influențează dezvoltarea și aprecierea adecvată a competențelor sociale de către studenți. Astfel găsim o supraapreciere a competențelor sociale la studenții din anul 1 și observăm cum se modifică rezultatele de la an la an (anul 2 fiind cei mai critici în acest sens). Dacă

ne referim la domeniile de studii observăm că pentru fiecare domeniu se identifică acele competențe sociale, care sunt specifice pentru ulterioara activitate practică (domeniile cu interacțiune directă om-om au aprecieri înalte pentru competențe de comunicare, relaționare, planificare etc).

În acest context presupunem că diferențele de apreciere a nivelului de dezvoltare a competențelor sociale se datorează acumulării de cunoștințe, experiențe, noi abilități pe parcursul anilor de studii, astfel se formează o percepție matură și adecvată despre propriile posibilități.

Bibliografie

1. Gibb S. Soft skills assessment: theory development and the research agenda. In: International Journal of Lifelong Education, 2014, nr.33(4), p. 455-471.
2. Intayoad W. PBL Framework for Enhancing Software Development Skills: An Empirical Study for Information Technology Students. In: Journal of Wireless Pers Commun, 2014, nr. 76, p. 419-433.
3. Maelah R., Aman A., Mohamed Z.M., Ramli R. Enhancing soft skills of accounting undergraduates through industrial training. In: Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2012, nr. 59, p. 541 – 549.
4. Pachauri D., Yadav A. Importance of Soft Skills in Teacher Education Programme. In: International Journal of Educational Research and Technology, 2014, nr.5 (1), p. 22-25.
5. Panwong P., Kemavuthanon K. Problem-Based Learning Framework for Junior Software Developer: Empirical Study for Computer Programming Students. In: Journal of Wireless Pers Commun, 2014, nr. 76, p. 603-613.
6. Ritter B.A., Small E.E., Mortimer J.W., Doll J.L. Designing Management Curriculum for Workplace Readiness: Developing Students' Soft Skills. In: Journal of Management Education, 2017, nr. 42(1), p. 4-24.
7. Robles M.M. Executive Perceptions of the Top 10 Soft Skills Needed in Today's Workplace. In: Journal of Business Communication Quarterly, 2012, nr.75(4), p. 453-465.
8. Schulz B. The Importance of Soft Skills: Education beyond academic knowledge. In: Journal of Language and Communication, 2008, nr. 2(1), p. 146-154.
9. Tadjer H., Lafifi Y., Derindere S.M., Gulsecen S., Bouchelaghem H.S. What Are The Important Social Skills of Students in Higher Education? In: 7th International Conference on "Innovations in Learning for the Future". Digital Transformation in Education, 2018. Disponibil: <https://www.researchgate.net/publication/329761072>
10. Базаров Т.Ю., Ерофеев А.К., Шмелев А.Г. Коллективное определение понятия «Компетенции»: попытка извлечения смысловых тенденций из размытого экспертного знания. В: Вестник Московского университета, серия 14: Психология, 2014, Вып.1, с. 87-102
11. Гольдштейн А.П., Спрафкин Р.П. Развитие навыков подростков. СПб. Питер, 2000.
12. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Диагностика коммуникативной социальной компетентности (КСК) В: Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. М., 2002. с.138-149.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.16>

UDC: 316.34, 316.35

THE IMPACT OF SOCIODEMOGRAPHIC FACTORS ON THE SELF-CONFIDENCE OF MODERN STUDENTS

ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК НА УВЕРЕННОСТЬ В СЕБЕ СОВРЕМЕННЫХ СТУДЕНТОВ

*ROSCIUPCHIN Diana¹¹, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-7705-4328)*

*РОЩУПКИНА Диана, студентка докторантуры,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID: 0000-0002-7705-4328)*

Annotation: *The purpose of this article is to study the impact of sociodemographic factors on the self-confidence of 1st to 3rd year college students. Also, a variety of opinions shaped by foreign authors are presented regarding the concept of "self-confidence" and what it is influenced by, resulting from the analysis of theoretical, scientific and practical literature on the research topic.*

Аннотация: *Целью данной статьи является изучение влияния социально-демографических характеристик на уверенность в себе студентов с 1 по 3 курсы. Также в результате анализа теоретической и научно-практической литературы по проблеме исследования представлены различные точки зрения зарубежных авторов на понятие "уверенность в себе" и то, что на нее влияет.*

Keywords: *self-confidence, self-efficacy, self-esteem, motivation, personality, students, learners, impact of sociodemographic factors on the self-confidence, self-care.*

Ключевые слова: *уверенность в себе, самоэффективность, самооценка, мотивация, личность, студенты, учащиеся, заботливое к себе отношение.*

Введение

Уверенность в себе влияет на все сферы жизни и является важным качеством человеческой личности, особенно для студентов, вступающих во взрослую жизнь, где будет необходимо коммуницировать с другими людьми, реализовывать свои планы, развиваться в той профессиональной сфере, которую они для себя выбрали. Здоровое чувство уверенности в себе также необходимо для того, чтобы студент развивал социальные навыки, становился более устойчивым и полностью раскрывал свой потенциал в аудитории и за её пределами.

На сегодняшний день существуют различные представления об уверенности в себе, что создаёт несогласованность в определении и изучении. Кто-то видит в уверенности в себе самоэффективность, кто-то приравнивает к самооценке, и в то же время эти понятия не взаимозаменяемы для авторов, которые их серьёзно изучают [9].

Norman и Nyland, утверждают, что уверенность является фактором в процессе обучения, который влияет на активность и успеваемость учащихся. Уверенность в себе необходима для того, чтобы учащийся бросал себе вызов, рисковал и участвовал в учебной деятельности [19]. Те, кто уверен в себе и своих способностях, ставят перед собой цели и

¹¹ drasciupchin@ulim.md

усердно работают для их достижения, не беспокоясь о результатах [7]. Согласно Perkins, уверенность в себе связана с успехом и благополучием, с результативностью в процессе обучения, сплочением с коллективом для достижения общих целей, для консолидации. Так же на уровень уверенности в себе могут влиять самоэффективность, самооценка и заботливое к себе отношение [22]. Как доказывают исследования, на уверенность в себе влияет очень много факторов, возраст, происхождение, доход и даже достаточность грудного вскармливания в младенчестве [33].

Материалы и методы исследования

В исследовании приняло участие 306 студентов (1-3 курс) частных и государственных ВУЗов города Кишинёва и добровольцы из сети Интернет. Средний возраст участников 20,5 лет.

Для проведения исследования был использован *Опросник уверенности в себе Davenport B.* [5]. Опросник разработан для диагностики степени уверенности в себе. В зарубежных странах для проверки надежности и определения внутренней согласованности методик используется альфа коэффициент Кронбаха (**Приложение 2**). Для анализа клинической апробации русскоязычной версии опросника «Уверенность в себе», а также для определения его внутренней согласованности был использован альфа коэффициент Кронбаха, который составил 0,780, что демонстрирует внутреннюю согласованность методики.

Опросник измеряет когнитивный компонент уверенности в себе, который связан с мыслительным процессом индивида в рамках «я могу», «у меня все получится», «я смогу это сделать», т.е. человек понимает, осознает то что делает или что ему предстоит сделать и результативность своих действий.

Результаты и обсуждения

В данной публикации будет рассматриваться влияние социально-демографических характеристик на уверенность у современных студентов. Для этого мы разделили испытуемых по месту обучения (частный/государственный ВУЗ), полу (мужчины/женщины), экономическому благосостоянию (низкий, средний, высокий доход), происхождению (село/город) и курсам (первый, второй, третий).

На Рис. 1 представлены результаты тестирования.

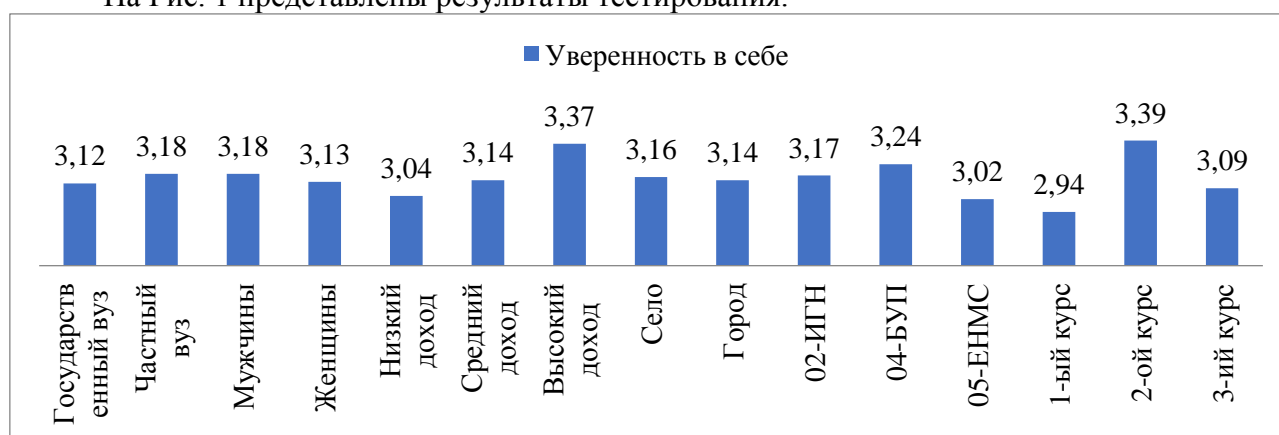

Рисунок 2. Влияние социально-демографических характеристик на проявление эмоционально-когнитивного компонента уверенности

Используемые условные обозначения:

02-ИГН. Искусство и гуманитарные науки (филология и дизайн).

04-БУП. Бизнес, управление и право (право, менеджмент).

05-ЕНМС. Естественные науки, математика и статистика (биология, экология, прикладная математика).

Полученные данные на рис. 1 показывают, что студенты государственных ВУЗов менее уверены в себе (3,12%), чем студенты частных (3,18%). Это может быть связано с тем, что система организации обучения в частных ВУЗах более гибкая и лояльная по отношению к студентам (например, большее количество программ обмена с иностранными ВУЗами, система пересдач, формирование учебного плана и т.д.). Так же на этот показатель влияет мотивация. Например, оплата обучения из бюджета семьи (кредиты на обучение) побуждает серьёзнее относиться к академическим вызовам, быть активнее и напористее в процессе обучения, а такой опыт в свою очередь повышает уверенность в себе [27]. Различные исследования зарубежных коллег ссылаются на то, что качество воспитательного процесса в частных вузах выше [18]. В 2017 году исследователи Rawat и Rajput обнаружили, что частные школы поддерживают гораздо более высокие стандарты и качество образования, чем государственные [24]. А в сравнительном исследовании от 2018 года Rashmitha и Jashmin выявили, что родители предпочитают частные учебные заведения из-за оснащённости и более высокой квалификации преподавателей [23]. И в то же время есть исследования, которые показывают обратные результаты [11].

На рисунке видно, что студенты-мужчины проявляют большую уверенность в себе (3,18%), чем женщины (3,13%). Это является закономерным, потому что мы живём в мире, правила которого всё ещё диктуются мужчинами. Хотя этот показатель среди женщин в последние десятилетия растёт за счёт больших свобод, целеустремленности и направленности личностей женщин, что влияет на их мотивацию, а в результате и на уверенность в себе. Все эти данные подтверждают предыдущие исследования направленные на изучение уверенности в себе в зависимости от гендера [2]. Keller и Dauheimer обнаружили, что уверенность в себе женщин падает, если они внутренне соглашаются со стереотипами. Их исследование показало, что девочки принимающие на веру стереотипные мнения хуже сдают тесты по математике [9]. Другое исследование, проведённое среди студентов, также показало, что мужчины более уверены в себе чем женщины как в академических достижениях, так и в спортивных [15].

Уровень дохода в современном мире также оказывает влияние на уверенность в себе. Самые высокие показатели уверенности в себе у студентов с высоким уровнем дохода 3.37%, у студентов со средним уровнем дохода 3.14% и с низким 3.04%. Результаты подтверждаются сравнением с другими исследованиями. Анализ данных 5 исследований включая опрос 1,6 миллионов человек из 162 стран показал, что высокий доход существенно влияет на чувство уверенности в себе [31]. Задолго до данного исследования, в 2009 году было обнаружено, что чем выше доход семьи, тем выше баллы учащихся по тестам, что в свою очередь, косвенно влияет на уверенность в себе [6]. Низкий доход порождает заниженные ожидания, что было исследовано Canvin в 2009 году [3] и Mooney, который в свою очередь выявил взаимосвязь низкого дохода с чувствами отчаяния, опустошения и апатии, что в свою очередь сильно влияет на уверенность в себе [17]. Ridge особенно подчеркивает психологические последствия низкого дохода, включающие потерю чувства собственного достоинства, бессилие, гнев, депрессию, тревогу и скуку, что косвенно влияет на уверенность в себе [25]. Исследования, проведённые в 2008 году, выявили, что большинство родителей в семьях с низким доходом имеют не диагностированные проблемы с психологическим здоровьем. Их постоянным психологическим фоном являются ощущение отсутствия возможностей добиться изменений, чувство неудачи (особенно в отношении детей), неуверенность в будущем и усталость от того, что им во многом нужно отказывать детям и себе. А это напрямую влияет на общий психологический фон семьи и уверенность в себе детей [21]. Студенты с низким уровнем дохода обладают более низкой самооценкой, потому что ощущают себя хуже более обеспеченных сверстников, не получают подтверждения своей значимости среди соучеников, часто подвергаются насмешкам и рассуждают о себе в негативном ключе [26].

Студенты из сельской местности так же показывают большую уверенность в себе (3,16%), чем студенты родившиеся и проживающие в городе (3,14%). Возможно, это связано с тем, как показало исследование, проведённое в 1991 году, что учителя в сельской местности ожидают большего от своих учеников, чем городские учителя [30]. Кроме этого, студенты из сельской местности рано сталкиваются с реальностью, в месте их проживания много ограничений и мало возможностей, поэтому перед ними встаёт выбор остаться или переехать в город, где последующее образование расширит и наполнит их жизнь новым опытом. Также им с молодых ног приходится прикладывать большие усилия, чтобы добиться чего-либо. Исследование, Стивенса, изучающее выбор профессии обучавшихся в сельской местности, показало, что сельские учащиеся должны принимать решения о карьере в более раннем возрасте, чем городские учащиеся. А чем раньше человек принимает решения, тем больше это способствует его жизненному опыту и повышению уверенности в себе [28]. И в то же время другие исследования говорят о том, что городские студенты обладают более благоприятной средой и поддерживающей атмосферой для развития своих способностей и талантов, что делает их более уверенными в своих силах на академическом поприще [32].

Касательно специальностей, результаты данного исследования показывают, что наибольшую уверенность в себе испытывают студенты обучающиеся на факультете бизнес, управление и право (3.24%). Далее следуют гуманитарии и факультет искусств (3.17%), а наименьшая уверенность в себе среди специальностей зафиксирована у студентов с факультетов естественных наук, математики и статистики (3.02%). Это может быть связано с тем, какие личностные черты, навыки и опыт развиваются посредством обучения на том или ином факультете. Студенты разных специальностей, как правило, имеют разные черты характера. Например, медицинские специальности показали самые высокие баллы по экстраверсии и покладистости [14], а бизнес специальности — по эмоциональной стабильности и уверенности в себе [16]. Среди других профессий людей, связанных с управлением и правом, отличают такие черты личности как коммуникативность, социальная активность [10], самоуверенность, оптимизм, принятие риска [1], ориентация на достижение, самоэффективность [29]. Zhao и Seibert, в исследованиях обнаружили, что люди управленческих специальностей показывают повышенный уровень надёжности и мотивации на достижения [34]. А другое исследование, 2006 года, проведённое среди студентов в Турции, выявило, что управленческое направление развивает высокую потребность в достижениях [11]. Также в 2017 году Levine и Rubenstein выявили что управленцы демонстрируют более сильный внутренний локус контроля, чем те, кто занят в других сферах деятельности. Все эти черты напрямую коррелируют с высокой уверенностью в себе [13].

Выводы

Уверенность в себе - это индивидуальная черта, ядром которой является положительная оценка собственных навыков и способностей человека, достаточных для достижения значительных целей и удовлетворения его потребностей. Уверенность в себе считается одним из наиболее влиятельных мотиваторов и регуляторов поведения в повседневной жизни людей. Растущее количество фактов свидетельствует о том, что восприятие способностей или уверенности в себе является центральным звеном при формировании стремлений к достижениям.

Уверенность в себе - это позиция, которая позволяет людям обладать позитивными, но реалистичными взглядами на себя и то, что их окружает, включая жизненные ситуации. Уверенные в себе люди доверяют своим способностям, обладают общим чувством контроля в своей жизни и верят, что в разумных пределах они смогут делать то, что они хотят, планируют и ожидают. Следовательно, принимая во внимание вышеизложенные факты, уверенность в себе является одним из важнейших факторов необходимых студентам при обучении.

Студенчество – это особенная, связанная с изменениями (биологическими, психологическими, социальными и когнитивными) пора, в контексте удовлетворенности жизнью и уверенность в себе может выступать в качестве индикатора того, как студенты сталкиваются с проблемами и справляются с ними, что в дальнейшем может повлиять на их удовлетворенность жизнью.

Библиография

1. Astebro T., Herz H., Nanda R., Weber R.A. Seeking the roots of entrepreneurship: Insights from behavioral economics. In: *Journal of Economic Perspectives*, 28(3), 2014, p.49–70.
2. Barber B.M., Odean T. Boys will be boys: Gender, overconfidence, and common stock investment. In: *Quarterly Journal of Economics*, 116, 2001, pp. 261–292.
3. Canvin K., Marttila A., Burstrom B., Whitehead M. Tales of the unexpected? Hidden resilience in poor households in Britain. In: *Social Science and Medicine*, 69, 2009, p. 238–245.
4. Chuang S-C, Cheng Y-H, Chang C-J, Chiang Y-T. The impact of self-confidence on the compromise effect. In: *International journal of psychology*, 48(4), 2013. p. 660–675.
5. Davenport B. Self-Confidence Test, 2018. Доступен: <http://simpleselfconfidence.com/course/confidence-test.pdf>
6. Dawson M., Pearson B., Alston R. SAT Report, 2009. Доступен: <https://www.acps.k12.va.us/cms/lib/VA01918616/Centricity/Domain/799/sat/2009-sat-report.pdf>
7. Djehiche K. The Importance of Self-confidence in Enhancing Students’ Speaking Skill. Case study: first year LMD students at Mohammad Kheider University of Biskra, 2016.
8. Donnellan M.B., Trzesniewski K.H., Robins R.W., Moffitt T.E., Caspi A. Low Self-Esteem Is Related to Aggression, Antisocial Behavior, and Delinquency. In: *Psychological Science* 16(4), 2005, p. 328–335.
9. Druckman D., Bjork R.A. Learning, remembering, believing: Enhancing human performance. National Academy Press: Washington, D.C., US, 1994,
10. Frese M. Towards a psychology of entrepreneurship: An action theory perspective. In: *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, 5, 2009, p. 437–496.
11. Gürol Y., Atsan N. Entrepreneurial characteristics amongst university students: Some insights for entrepreneurship education and training in Turkey. In: *Education+Training*, 48(1), 2006, p. 25–38.
12. Keller J., Dauenheimer D. Stereotype Threat in the Classroom: Dejection Mediates the Disrupting Threat Effect on Women’s Math Performance. In: *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29 (3), 2003, p. 371–381
13. Levine R., Rubenstein Y. Smart and illicit. Who becomes an entrepreneur and do they earn more? In: *Quarterly Journal of Economics*, 132(2), 2017, p. 963–1018.
14. Lievens F., Coetsier P., De Fruyt F., De Maeseneer J. Medical students’ personality characteristics and academic performance: a five-factor model perspective. In: *Med. Educ.*, 36, 2002, p. 1050–1056.
15. Lopez F.G., Gormley B. Stability and change in adult attachment style over the first-year college transition: Relations to self-confidence, coping, and distress patterns. In: *Journal of Counseling Psychology*, 45 (3), 2002, p. 355–364.
16. Lounsbury J.W., Smith R.M., Levy J.J., Leong F.T., Gibson, L.W. Personality Characteristics of Business Majors as Defined by the Big Five and Narrow Personality Traits. In: *J. Educat. Business* 84, 2009, p. 200–205.
17. Mooney G. The ‘Broken Society’ Election: Class Hatred and the Politics of Poverty and Place in Glasgow East. In: *Social Policy and Society*, 8 (4), 2009, p. 437–450.

18. Naidu P., Derani N.E.S. A Comparative Study on Quality of Education Received by Students of Private Universities versus Public Universities. In: *Procedia Economics and Finance*, 35, 2016, p. 659–666.
19. Norman M., Hyland T. The role of confidence in lifelong learning. In: *Educational studies*, 29(2-3), 2003, p. 261–272.
20. Oney E., Oksuzoglu-Guven G. Confidence: A critical review of the literature and an alternative perspective for general and specific self-confidence. In: *Psychological Reports*, 116, 2015, p. 149–163.
21. Parker S., Pharaoh R. *Just Coping: A new perspective on low-income families*. Maidstone: Kent County Council, 2008.
22. Perkins K.E. *The Integrated Model of Self-Confidence: Defining and Operationalizing Self-Confidence in Organizational Settings* (Doctoral dissertation). College of Psychology and Liberal Arts: Florida Institute of Technology, Melbourne, Florida, 2018.
23. Rakshmita K., Jashmin K. A Comparative Study on Public and Private Funded Schools in Chennai. In: *International journal of pure and applied mathematics*, 120 (5), 2018, p. 245–254.
24. Rawat B., Rajput A. A comparative study of quality of learning among students of government and private schools of Agra district. In: *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 6(7), 2017, p. 564–566.
25. Ridge T. *Living with Poverty: A review of the literature on children’s and families’ experiences of poverty*. Research Report No 594. London: Department for Work and Pensions, 2009.
26. Sowislo J.F., Orth U. Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. In: *Psychol. Bull.* 139, 2013, p. 213–240.
27. Stepanov V.L. *About the Students' Motives in State and Private Higher Institutions*. Altai Economics and Law Institute, 2018. Доступен: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-motivah-studentov-gosudarstvennyh-i-chastnyh-vuzov>
28. Stevens K. Vocational choice for senior high school students in rural Australian communities. In: *Journal of Research in Rural Education*, 11(3), 1995, p. 182–186.
29. Stewart W.H., Roth P.L. A meta- analysis of achievement motivation differences between entrepreneurs and managers. *Journal of Small Business Management*, 45(4), 2007.p. 401–421.
30. Stringfield S., Teddlie C. School, classroom and student level indicators of rural school effectiveness. In: *Journal of Research in Rural Education*, 7(3), 1991, p. 15–28.
31. Tong E., Diener E., Reddish P., Oh V., Ng W., Sasaki E. Chin E. Income Robustly Predicts Self-Regard Emotions. *Emotion*, published online March 4, 2021.
32. Vázquez V.P. Learning Outcomes in CLIL Programmes: a Comparison of Results between Urban and Rural Environments. In: *Porta Linguarum*, 29(29), 2018, p. 2–28.
33. Wahyuni A.T., Handayani L., Ramadani A. Correlation between education, occupation, family income, and self-confidence with exclusive breastfeeding. In: *Jurnal kedokteran dan kesehatan Indonesia*, 7(3), 2016, p. 115–122.
34. Zhao H., Seibert S.E. The big five personality dimensions and entrepreneurial status: A metaanalytical review. In: *Journal of Applied Psychology*, 91, 2006, p. 259–271.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.17>

UDC: 316.47, 316.48

**SOCIAL REPRESENTATIONS ABOUT THE FAMILY IN INTERGENERATIONAL
TRANSMISSION: A THEORETICAL ASPECT**

**СОЦИАЛЬНЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О СЕМЬЕ В МЕЖПОКОЛЕННОЙ
ТРАНСМИССИИ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

*PODBORSCHI Angela¹², Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-1652-2458)*

*PODBORSCHI Angela, студент III цикла обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
(ORCID: 0000-0002-7705-4328)*

Annotation: *The article examines the issues of intergenerational transmission in the context of changing social representations about the family. It is shown a theoretical review of research on the topic of social representations about the family and the mechanisms of intergenerational transmission. The coincidence of a person's values with the values of his group contributes to an increased sense of well-being and strengthens ties in the group, in this case, in the family. As a result of research, certain differences and similarities in the hierarchy of values of different generations are highlighted. The family occupies a place in the list of the main values.*

Аннотация: *В данной статье рассматриваются проблемы межпоколенной трансмиссии в контексте изменяющихся социальных представлений о семье. Дается обзор исследований по теме социальных представлений о семье и механизмах межпоколенной трансмиссии. Совпадение ценностей человека с ценностями его группы, способствует усилению чувства благополучия и укреплению связей в группе, в данном случае, в семье. В результате исследований выделяются определенные различия и совпадения в иерархии ценностей различных поколений. Семья занимает место в списке главных ценностей.*

Keywords: *family, intergenerational transmission, values, socialization, social representations, generations.*

Ключевые слова: *семья, межпоколенная трансмиссия, ценности, социализация, социальные представления, поколения.*

Введение

Семья – это место, где человек усваивает социальные нормы, учится взаимодействовать в отношениях и обществе, узнает законы и правила жизни. В настоящее время этот социальный институт, претерпевает значительные изменения, касающиеся структуры, ее функционирования, межпоколенческих и внутрисемейных отношений.

Во все времена семья являлась местом, где человек рождался, социализировался, приобретал навыки совладания с негативными жизненными обстоятельствами, получал поддержку и помощь. В настоящее время наблюдается разрыв между поколениями в семье, содержание которого заключается в несовпадении ценностей, образами ожидаемого будущего, готовностью к изменениям и адаптацией к меняющейся реальности. Наблюдается

¹² angaspod@gmail.com

недостаточность общения между представителями поколений и механизма межпоколенной трансмиссии [3,6,7]. Необходимо отметить, что изменился и стиль поведения в семье. Уменьшилось время, отводимое ранее на проведение совместных семейных мероприятий. Реже проводятся семейные трапезы, количество совместных семейных вечеров значительно сократилось [17].

В традиционных обществах основной передачей норм, ценностей и установок являлись социальные представления. В настоящее время местом социализации становится информационное пространство. В результате увеличения времени проводимого в интернете, в социальных сетях, сузилось пространство эмоциональных положительных связей. Происходит трансформация норм, ценностей, установок. Эти изменения рожают новые пути межпоколенного взаимодействия и передачи опыта. В рамках данной статьи мы обсуждаем вопросы межпоколенной трансмиссии в контексте изменяемых социальных представлений с целью дать теоретический обзор имеющихся в практике исследований социальных представлений о семье и межпоколенной трансмиссии.

Материалы и методы исследования

Проблема поколений и межпоколенной трансмиссии в современном обществе стала междисциплинарной. Ей уделяется значительное внимание в социологии, психологии, социальной психологии, в демографии. Анализ межпоколенных отношений позволяет выявить ценностные ориентации, мировоззрение представителей различных поколений, механизмы передачи, обусловленные социальной средой, взаимодействие поколений [17].

Результаты и обсуждения

Социологи В.Г.Доброхлеб, Н.В.Зверева оценили потенциал современных поколений [13]. Данная оценка рассматривается ими в трех направлениях: демографический потенциал, который определяется численностью; экономический потенциал, определяемый долей всеобщей занятости; социальный потенциал определяется системой ценностей. Системы ценностей родителей и их подрастающих детей различаются по получению образования и непрерывного образования, проведение свободного времени, проживание на доходы от собственного семейного бизнеса. Стремление к свободе более свойственно молодежи 20-30 лет, рост индивидуализма. Главенствующее место отдается материальным ценностям, в приоритете – удовлетворение собственных потребностей. Особые отличия выявлены в образовании браков и количестве детей в семье. Молодежь не спешит регистрировать браки и не рассматривает потребность иметь более 2-х детей. Для матерей наличие благополучного брака - одна из приоритетных ценностей.

К таким же результатам пришла и Е.А. Гайдукова, изучая особенности социальных представлений о ролевых отношениях в современной семье на выборке, состоящей из молодёжи студентов и их матерей. Она описывает структуру социальных представлений, содержащую три измерения: знания о ролевых отношениях, поле представлений и установку по ролевым отношениям, включающую ценностные ориентации в контексте жизненных ситуаций [10]. Автор исследования выделяет определенные различия и совпадения в иерархии ценностей студентов и их матерей, заключающиеся в том, что для молодого поколения основными ценностями являются возможность заниматься любимым делом и материальное благополучие, тогда как для матерей первое место в иерархии ценностей занимают стабильный брак, здоровье и материальное благополучие. На последнем месте в иерархии ценностей у молодёжи находятся брачно-семейные отношения. У родителей на последнем месте находится возможность иметь 2-3 детей.

В современных реалиях существования общества фиксируется рост незарегистрированных браков и внебрачной рождаемости. По данным Т.Емельяновой,

Д.Шмидт 12,5 % молодых людей в возрасте от 18 до 34 лет допускают отсутствие партнера на протяжении всей жизни. Становится популярным одинокое проживание: «childfree» - семьи не желающие иметь детей. Все эти феномены значительно влияют на уменьшение рождаемости [12]. Особое место в изучении социальных представлений о семье занимают исследования ролевых ожиданий и притязаний, готовность выполнять те или иные роли в семье. К.М. Шуляева отмечает, что социальные представления женщин о семье и профессиональной деятельности одинаковы внутри одной большой социальной группы и значительно отличаются от представлений другой социальной группы. В частности, было отмечено, что представления о неизбежности совмещения работы и семьи менее присущи женщинам из малообеспеченных семей, они считают семью видом работы, без которой семья перестанет существовать. Содержание социальных представлений о работе и семье в жизни женщины обладает элементами традиционности и эгалитарности при сохранении приоритета семьи и детей [19].

Межпоколенная трансмиссия ценностей влияет на субъективное благополучие и удовлетворенность жизнью индивидов. Особенно важно, чтоб ценности человека совпадали с ценностями его группы. Подобные исследования проводились в разных странах: в группах немецких подростков [4], студентов Аргентины, Болгарии, Финляндии [5], жителей России [9]. Данные исследования показывают, что положительная корреляция имеет место при сходстве ценностей индивида и его группы, что положительно влияет на удовлетворенность жизнью. В последнее время исследователями замечено еще одно явление современности - отчуждение детей и родителей, ограниченное участие родителей в воспитании детей.

Для стабилизации семьи существуют ряд факторов: правила, нормы, ритуалы, традиции. Когда они отсутствуют, отношения в семье дестабилизируются, возникает неопределенность. Важнейший фактор для благополучия семьи – это наличие семейных ценностей, сюда же относится и такое понятие как «семейный уклад» [17, с.18].

В исследовании, проведенном отечественным психологом D.Cazacu, изучая социальные представления о семье жителей Молдовы, отмечено, что ядром социальных представлений являются «деньги» и «дети», а периферийными элементами являются «взаимопонимание» и «насилие» [1]. Ассоциативный термин «дети» характерен для всех представителей выборки, независимо от пола, возраста, уровня образования и происхождения. Воспитание детей (одна из основных функций родителей) является все более эпизодическим, в связи с занятостью родителей, их отсутствием из-за необходимости искать заработки в более «богатых» странах. Воспитательные и образовательные функции отданы интернету, средствам массовой информации, сверстникам. Дети также идентифицируются с родителями, являясь частью семьи, перенимая установки, ценности, представления. В связи с изменениями социально-экономической сферы многие родители уехали на заработки за границу, тем самым оставив детей на попечение родственников, а иногда и случайных людей. В результате изучения социальных представлений подростков были выявлены ассоциативные термины негативного порядка: разлука, развод, насилие, сожительство [1].

Т.Емельянова и Д.Шмидт, изучая социальные представления о брачном партнере, отмечают, что несмотря на изменения в структуре семьи и брака, ядро социальных представлений о брачном партнере для различных поколений состоит из ответственности за жизнь близких, совместного развития, преодоления трудностей и положительной функции юмора [11]. В ходе межпоколенной трансмиссии ядро социальных представлений остается более менее устойчивым. Авторы исследования считают его фактором стабилизации культурных основ общества, позволяющим создавать семьи. Также было отмечено, что возрастной фактор играет не менее важную роль в сохранении и развитии отношений с партнером. Представители молодого поколения более категоричны в своих суждениях, тогда

как респонденты более старшего поколения демонстрируют большую готовность к приложению усилий в целях сохранения гармоничных отношений.

В современном обществе носителями традиционных представлений о семье, ее структуре и функциях является старшее поколение. Ценности младшего поколения находятся в процессе формирования, который большей частью находится в интернете в социальных сетях. Исследователи Е.И.Изотова, Н.А.Голубева, О.В.Гребенникова определили ряд особенностей социальных представлений двух поколений в одной семье в создавшейся ситуации, которая характеризуется транзитивностью, антиномичностью, предъявляющую новые требования к социализации подрастающего поколения. Информационное пространство является жизненной средой и агентом социализации, внося отличия от вариантов социализации старших поколений[15]. Одним из отличий содержания социальных представлений детей и родителей является отношение к телевидению и интернету: 100 % подростков считают интернет основным источником информации, 50 % родителей считают телевидение основным источником информации.

Представления старших и младших поколений отличаются амбивалентностью и противоречивостью. По их мнению, социокультурный, информационные, ценностные разрывы происходят не столько между поколениями родителей и детей, сколько между разными социальными группами. Например, в однородной культурной, информационной среде между родителями и детьми больше общего, чем у представителей того же возраста, но принадлежащих к разным социальным группам. Фактор, объединяющий поколения и различные социальные группы – это семейные ценности, хотя в этой области выражены тенденции к либерализации и поиску альтернативных вариантов семейных отношений.

Румынский социолог М. Деас исследовал социальные представления о семье в рекламном творчестве, синтезировав три основные модели семьи: традиционную, современную и постмодернистскую [2]. В его исследовании традиционная семья – это семья основанная на консервативных ценностях, т.е. строгое воспитание детей, четкое разделение ролей по половому признаку, подчинение религиозным нормам, расширенная семейная структура – постоянная межпоколенная связь и передача ценностей и опыта.

Современная семья – это нуклеарная семья, тяготеющая к эгалитаризму, сбалансированному воспитанию, возрастающей роли экзогенных факторов в воспитании детей. Постмодернистская семья – это наименее подчиненная традициям и установленным правилам, которая использует новые нетрадиционные формы, основанные на независимости, свободе и индивидуализме. Результаты исследования показывают преобладание традиционного распределения гендерных ролей в румынской семье. Женщины больше представляются в роли домохозяйки, больше чем мужчины занимаются воспитанием детей, более представлены в роли матерей, чем в построении карьеры. Мужчины чаще представлены в стереотипах «за рулем автомобиля», в социальных отношениях дружбы, товарищества. Однако, как отмечает автор, разрывы в содержании представлений не так велики как ожидалось.

Что касается воспитания детей, то изученные представления свидетельствуют об отходе от традиционной модели «послушного ребенка», пассивного получателя сурового родительского воспитания. Представления о возвращении детей связаны с заботой о здоровом развитии, о защите и контроле пищи, которую они едят. Матери оказываются основными хранителями и защитниками детей, они более информированы о продуктах, наиболее подходящих для здорового развития. В этом же исследовании отмечена незначительная роль дедушек и бабушек в воспитании подрастающего поколения, опровергаются стереотипы о преобладании болезни, одиночества «третьего поколения». Здесь же отмечается незначительный уровень межпоколенной трансмиссии. Не удалось выявить социальных представлений о преобладающей модели семьи, основанных на рекламе. В целом, румынская

реклама представляет модель семьи, вдохновленную традиционной моделью, но с важными элементами современного представления [2].

Г.В.Солдатова, занимаясь изучением поколений, называет «цифровым» поколение Z (по известной классификации W.Strauss, N.Howe,1991). Данная демографическая группа довольно обширна и составляет в мире 57% от общей численности. Отмечая тот факт, что «норма личности» в психологии довольно изменчива, автор говорит о гипотезе «новой нормальности», возникшей в период экономического кризиса в 2008 году [18]. Данная гипотеза приобрела актуальность в период коронавируса и под ней понимаются экономические, социальные и психологические изменения в жизни человека. В настоящий период времени за зону развития ребенка конкурируют значимый взрослый и онлайн-среда. До вхождения в нашу жизнь интернета социализация ребенка проходила в семье. В настоящее время дети большей частью социализируются в соц.сетях. В связи с этим, введено понятие «цифровая социализация», когда индивид овладевает социальным опытом в онлайн-среде и формирование его личности протекает в онлайн-реальности. Находясь в интернет - среде, индивид получает доступ к любой информации, при общении в социальных сетях стираются социальные нормы и статусы, оказывается огромное влияние на социальные представления. По мере поглощения информационных контентов у подростков и молодежи формируются паттерны поведения, они проявляются в речи и установках [8].

Д.И.Дубров, изучая межпоколенную трансмиссию, важным фактором считает внутрисемейный капитал. Основываясь на работах зарубежных исследователей он охарактеризовал межпоколенную трансмиссию, как передачу ценностей от одного поколения к другому в процессе социализации. Д.И.Дубров определяет внутрисемейный социальный капитал, как психологический конструкт, считая его ресурсом социально-психологических отношений внутри семьи. По его мнению, компоненты данного конструкта (доверие, психологическая близость, родительское внимание, взаимная поддержка), являются положительным показателем эффективности межпоколенной трансмиссии и позволяют осуществляться передаче значимых для нормального функционирования семьи, ценностей [14].

Исследование жизненного сценария в сфере близких отношений у молодежи позволило получить данные, что две трети опрошенных нуждаются в создании равноправной семьи, в эгалитарном распределении обязанностей [16]. По мнению исследователей Н.Л.Москвичевой, А.А.Реан, С.Н.Костроминой, Н.В.Гришиной наблюдается некоторая преемственность в желании воспроизвести модель родительской семьи, но только в эмоциональном плане, тогда как установки в области взаимодействия супругов, планирование жизни семьи в большей степени подвержены влиянию процессов, происходящих в обществе.

В связи с выше обозначенной проблемой нами было организовано небольшое исследование социально-психологических аспектов межпоколенной трансмиссии. Было предложено ответить на несколько вопросов: 1. На чью помощь Вы можете рассчитывать? 2. Как повлияла ситуация с коронавирусом на будущее Вашей семьи? 3. Хотели бы Вы, чтоб Ваша семья была похожа на родительскую семью? 4. Есть ли члены Вашей семьи, которые находятся на заработках вне Молдовы? В опросе приняли участие представители старшего поколения от 50 до 78 лет.

По результатам исследования выявлено, что большинство респондентов рассчитывают на помощь семьи – 68%, на помощь друзей могут рассчитывать 14%, только на себя - 14%. 4% опрошенных могут рассчитывать только на помощь Бога. Никто из опрошенных не рассчитывает на помощь государственных институтов. Новая для нашего общества кризисная ситуация, возникшая из-за пандемии, повлияла на будущее 43% опрошенных. Они считают, что «будущее неопределенно»; «теперь мы относимся более осторожно к планированию будущего». На вопрос о том, хотели бы участники опроса, чтоб их собственная семья была

похожа на родительскую семью, на ту, в которой они выросли, 54% опрошенных ответили отрицательно. Из всех опрошенных только 25% хотели бы, чтоб их семья была похожа на ту, в которой они выросли. 21 % испытуемых хотели бы. Чтоб их семья была похожа на родительскую «только отчасти». На заработках вне Молдовы находятся члены семей 39% опрошенных.

Выводы

1. В традиционных обществах основной передачей норм и ценностей являлись социальные представления. В настоящее время местом социализации становится информационное пространство. Происходящая трансформация норм, ценностей, установок рождает новые пути межпоколенного взаимодействия и передачи опыта.

2. Межпоколенная трансмиссия ценностей влияет на субъективное благополучие и удовлетворенность жизнью индивидов. Совпадение ценностей человека с ценностями его группы, способствует усилению чувства благополучия и укреплению связей в группе, в данном случае, в семье.

3. В результате исследований выделяются определенные различия и совпадения в иерархии ценностей различных поколений. Семья занимает место в списке главных ценностей. В ходе межпоколенной трансмиссии социальные представления, содержащие положительное отношение к объекту «семья», остаются более менее устойчивым, что относится к разряду положительных факторов для создания семьи.

Библиография

1. Cazacu D. Reprezentarea socială a familiei contemporane în Republica Moldova. Teză dr. în psihologie. Chişinău, 2018, 145 p.
2. Deac Mihai. Reprezentarea distribuţiei rolurilor de gen în publicitatea din România. In: Revista Transilvană de Ştiinţe ale Comunicării, 2011, 1(12), pp. 3-20
3. Gibson G.W., Greenwood R.A., Murphy E.F. Generational Differences In The Workplace: Personal Values, Behaviors, And Popular Beliefs. In: Journal of Diversity Management, 2009, № 4 (3), pp.1—8
4. Musiol A.-L., Boehnke K. Person-environment value congruence and satisfaction with life. In: International Journal of Humanities and Social Science, 2013, Vol. 3, pp. 57—65.
5. Sortheix F.M., Lonqvist J.-E. Person-group value congruence and subjective well-being in students from Argentina, Bulgaria and Finland: The role of interpersonal relationships. In: Journal of Community and Applied Social Psychology, 2014, Vol. 25, pp. 24-48. doi.org/10.1002/casp.2193.
6. Vaterlaus J.M., Jones R.M., Tulane S. Perceived differences in knowledge about interactive technology between young adults and their parents. In: Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace, 2015, № 9 (4). doi: 10.5817/ CP2015-4-3 22.
7. White A., Storms G., Malt B.C., Verheyen S. Mind the generation: Differences between young and old in everyday lexical categories. In: Journal of Memory and Language, 2018, Vol. 98, pp. 12—25. doi: 10.1016/j. jml.2017.09.001
8. Безбогова М.С. Социальные сети как фактор формирования социальных установок современной молодежи. Автореферат диссертации. Москва, 2018.
9. Галяпина В.Н., Лебедева Н.М. Трансмиссия ценностей и психологическое благополучие подростков: трехпоколенное исследование русских и осетин в Республике Северная Осетия — Алания. В: Культурно-историческая психология, 2019, Т. 15, № 2, сс. 43—53. doi: 17759/chp.2019150205

10. Гайдукова Е. А.. Социальные представления о ролевых отношениях в современной семье: на примере жителей мегаполиса. Диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2011, 290 с.
11. Емельянова Т.П., Шмидт Д.А. Социальные представления о брачном партнере: поколенческий подход. В: Социальная психология и общество, 2021, Том 12, № 1, сс. 126-142. DOI: <https://doi.org/10.17759/sps.2021120109>
12. Емельянова Т. П., Шмидт Д. А. Романтические отношения и брак в социальных представлениях поколений миллениалов и бэби-бумеров. В: Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Психологические науки, 2019, № 1, сс. 29-43. DOI:10.18384/2310-7235-2019-1-29-43
13. Доброхлеб В.Г., Зверева Н.В. Потенциал современных поколений России – тема научной статьи по социологическим наукам читайте бесплатно текст научно-исследовательской работы в электронной библиотеке КиберЛенинка (cyberleninka.ru)
14. Дубров Д.И. Внутрисемейный социальный капитал как фактор межпоколенной трансмиссии ценностей. Диссертация кандидата психологических наук. Москва, 2019, 132 с.
15. Изотова Е.И., Голубева Н.А., Гребенникова О.В. Феномен межпоколенной трансмиссии в социокультурном и информационном пространствах современности. В: Мир психологии, 2017, № 1, сс. 51- 63.
16. Москвичева Н.Л., Реан А.А., Костромина С.Н., Гришина Н.В., Зиновьева Е.В. Жизненные модели молодых людей: представления о будущей семье и модели, транслируемой родителями. В: Психологическая наука и образование, 2019, Т. 24, № 3.
17. Семья и современный социум, серия: семья и дети в современном мире. Коллективная монография. Под общей и научной редакцией доктора психологических наук, профессора В. Л. Ситникова, кандидатов психологических наук С.А.Бурковой, Э.Б.Дунаевской. СПб.: «Социально-гуманитарное знание», 2017, 467 с.
18. Солдатова Г.В. Цифровая личность как феномен 21 века: встреча с новой нормальностью. Доклад на 15 саммите психологов. С.Петербург, 2022. <https://psy.su/feed/9511/>
19. Шуляева К.М. Социальные представления о значении работы и семьи в жизни женщины. Диссертация кандидата психологических наук.. Москва, 2009, 197 с.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.18>

UDC: 316.4, 305-055.2

CHANGE OF SOCIAL STATUS OF CONTEMPORARY WOMEN FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

SCHIMBARE DE STATUT SOCIAL LA FEMEILE CONTEMPORANE DIN REPUBLICA MOLDOVA

*MIHAI Aurelia*¹³, *Ph.D student,*
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0001-8724-2173)

MIHAI Aurelia, studentă, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
(ORCID: 0000-0001-8724-2173)

Annotation: *The article discusses the manifestation of the two sides of the social status of contemporary women from the Republic of Moldova: objective, reflecting the socioeconomic position, and subjective, focused on personal qualities. The study was carried out by applying a self-report questionnaire constructed by the author in order to identify changes in social status. The research group included 70 women: 25-44 years old - 55.7%, 45-62 years old - 44.3%. According to the opinion of the respondents, the subjective attributes of the social status are more important for the contemporary woman. Young women establish attributes with reference to personal qualities in the first half of the hierarchy, adult women equally value the subjective and objective side of social status.*

Adnotare: *Articolul pune în discuție manifestarea celor două laturi ale statutului social la femeile contemporane din Republica Moldova: obiectivă, reflectând poziția socioeconomică, și subiectivă, axată pe calitățile personale. Studiul a fost realizat prin aplicarea unui chestionar de autoraportare construit de autoare în scopul identificării schimbărilor în statutul social. Lotul de cercetare a întrunit 70 de femei: cu vârsta de 25-44 ani – 55,7%, de 45-62 ani – 44,3%. Conform opiniei respondentelor, pentru femeia contemporană prezintă o importanță mai mare atributele subiective ale statutului social. Femeile tinere stabilesc în prima jumătate a ierarhiei atribute cu referință la calitățile personale, femeile adulte valorifică în mod egal latura subiectivă și obiectivă a statutului social.*

Keywords: *social status, socioeconomic status, women, attributes of social status.*

Cuvinte-cheie: *statut social, statut socioeconomic, femei, atribute ale statutului social.*

Introducere

Temele de discuție precum egalitatea în drepturi, șansele egale sau veniturile echitabile au fost și sunt un subiect central în dezbaterile politice. Cercetările academice care se concentrează pe aceste teme găsesc întotdeauna o rezonanță puternică în societate. Problemele comparației sociale, echității și inegalității nu vor fi niciodată irelevante, chiar dacă omenirea va deveni mai bogată și mai deschisă pentru acceptarea diversității.

Statutul social este una din manifestările legate de comparația socială, prezentând interes științific încă la hotarul dintre secolele XIX și XX, când a fost teoretizat de Max Weber [15].

¹³ aureliamihai237@gmail.com

„Statutul social” este un concept abstract, existând diferențe considerabile în metodologiile și terminologia științifice ale diferitelor discipline care îl abordează.

Utilizarea termenului „statut social” a avut loc inițial în sociologie. Termenul „statut social”, de rând și în dependență conceptuală cu cel de „clasă socială”, au fost introduși de Max Weber și Karl Marx [după 12, p. 16] în scopul analizei noii realități sociale din Europa de Vest care s-a afirmat după două revoluții: industrială și franceză. În explicarea oferită de Max Weber, conceptul de „statut social” este prezentat în relație cu procesul de producție, dar și cu comportamentul de consum sau valorile culturale și etice reciproce care unesc oamenii în grupuri [15].

Evoluția ulterioară a cercetării statutului social în sociologie a dezvoltat conceptul, utilizându-l în calitate de instrument pentru înțelegerea relațiilor socio-economice. De exemplu, cercetarea lui Treiman, realizată în 53 de țări, a identificat că oamenii conferă mai frecvent „statutului social” sensuri legate de ocupația de muncă, nivelul de educație și venit [14].

Autorul își argumentează concluziile prin faptul că educația și ocupația unei persoane definesc ceea ce dă aceasta societății, iar venitul – ceea ce ia de la societate. Așadar, ocupația, educația și venitul sunt indicatori ai „relației cu producția economică” sau ai „statutului social” și definesc în mare măsură relațiile bazate pe putere dintre indivizi.

Asemenea modalitate de definire a statutului social îi oferă sensul de organizare a ierarhiei: oamenii pot avea poziții mai mult sau mai puțin importante în cadrul societății în ceea ce privește contribuția lor generală la binele public. Oamenii au, de asemenea, abilități, drepturi și acces la resurse diferite, diferențierea conducând la ordonarea ierarhică a lor. Când diferențele sunt recunoscute și acceptate de toată lumea, societatea acordă într-un mod informal individului un anumit statut social, în conferă o poziție socială [4]. Înțelegerea ierarhiei statutare existente este astfel esențială pentru rețeaua complexă de relații sociale. Studiile ulterioare în sociologie adesea s-au concentrat pe relațiile dintre statut și comportamentul social, cum ar fi atitudinile politice, preferințele de vot etc.

În concluzie, sociologia a dezvoltat conceptul de statut social ca instrument teoretic pentru a înțelege relația individului cu societatea.

Psihologia socială a propus propriile terminologie și metode empirice pentru cercetarea statutului social. În multe cercetări au fost oferite definiții separate și distincte termenilor de „statut social” și „putere”. De exemplu, Magee și Galinsky [11] oferă o definiție generală ierarhiei sociale ca ordine de rang a indivizilor în raport cu o dimensiune socială valoroasă. Mai mult, ei subliniază ierarhiile definite prin noțiunile „statut” și „putere” ca fiind cele mai importante dimensiuni ale stratificării sociale. „Statutul social” este definit ca și cantitate de respect informal de care se bucură individul, care nu este determinat doar de poziția într-o ierarhie importantă. În practică, aceasta înseamnă că persoanele cu statut înalt contribuie mai mult la binele public.

Această definiție este acceptată frecvent în cercetările din psihologia socială [9; 10] și dezvoltată pentru a descrie relațiile sociale [3; 6]. „Puterea”, pe de altă parte, definește nivelul de control administrativ (sau alt tip de control) asupra resurselor. Rezultă că cineva poate avea o putere mare sau acces la resurse, dar un statut sau o stimă scăzută în cadrul societății. Psihologii sociali subliniază această diferență între „statut” și „putere”.

Concluzionăm că statusul social se definește ca un construct multidimensional care se referă la poziția ocupată de persoană în grup [13]. Cercetătorii adesea definesc statutul social în raport cu statutul socioeconomic sau cu accesul persoanei la resurse pentru realizarea succesului financiar și poziția în grup [1; 5]. Desigur că statutul socioeconomic prezintă un aspect important al poziției în societate, oamenii folosind calitățile obiective ale acestuia (venitul, pregătirea școlară și profesională) în calitate de măsură a evaluării situației sociale proprii în raport cu alții [7]. Dar nu mai puțin importantă se prezintă și poziția în cadrul grupului de apartenență și în general în societate, aceasta semnificând respectul, capacitatea de influență și valoarea în comunitate, în grupul școlar sau de muncă [8]. Iată de ce statutul în grupul de apartenență prezintă importanță atât pentru persoană, cât și pentru grupuri, în compararea cu entități sociale cu niveluri similare de venit și educație [2]. Și

dacă statutul socioeconomic prezintă o manifestare obiectivă a statutului social, latura subiectivă a acestuia (respectul în cadrul grupului, succesele personale, calitățile morale etc.) vine să-l completeze și să compenseze considerabil anumite aspecte, inclusiv prin avansarea socială și profesională, deci și prin atingerea unei poziții socioeconomice mai înalte [7].

Vom defini aceste două laturi ale statutului social ca obiectivă și subiectivă, pentru a prezenta în continuare o cercetare realizată asupra manifestării acestora la femeile contemporane din Republica Moldova.

Material și metodă

Studiul a fost realizat prin aplicarea unui chestionar de autoraportare construit de autoare în scopul cercetării schimbărilor în statutul social al persoanei contemporane. Chestionarul prezintă 15 itemi, solicitând aprecierea rolului acestora în instaurarea unui statut social corespunzător așteptărilor personale și solicitărilor mediului. Aceste indicii sunt evaluate prin aplicarea unei scale cu șapte nivele – de la „deloc” la „totalmente”.

Itemii chestionarului au fost formulați în următorul mod (Cât de mult aceste atribute confirmă statutul meu social?): banii, situația financiară bună; respectul social; mariajul (căsătoria oficială); maternitatea (copiii); poziția socială; postul de conducere; deținerea unei locuințe; stabilitatea socială în domeniul privat (familie) și în profesie; studiile; inteligența; integritatea morală; apartenența socială (relațiile cu mediul social); încadrarea în muncă (deținerea unui loc de muncă); responsabilitatea socială (capacitatea de a trăi în conformitate cu normele sociale și prevederile legale); libertatea personală. Opt din aceștia se referă la latura obiectivă (socioeconomică) a statutului social: banii, situația financiară bună, mariajul (căsătoria oficială), maternitatea (copiii), poziția socială, postul de conducere, deținerea unei locuințe, studiile, încadrarea în muncă (deținerea unui loc de muncă); șapte – la latura subiectivă (meritele sociale): respectul social, stabilitatea socială în domeniul privat (familie) și în profesie, inteligența, integritatea morală, apartenența socială (relațiile cu mediul social), responsabilitatea socială (capacitatea de a trăi în conformitate cu normele sociale și prevederile legale), libertatea personală.

În cadrul studiului au fost evaluate manifestarea acestor atribute la femeile contemporane din Republica Moldova și la femeile din perioada sfârșitului secolului XX.

Lotul de cercetare a întrunit 70 de femei, cu vârste diferite – de la 25 până la 62 de ani, vârsta medie – 43 de ani și 6 luni. După vârstă lotul de cercetare a fost divizat în două subloturi: femei cu vârsta de 25-44 ani – 39 (55,7%), de 45-62 ani – 31 (44,3%).

Lotul a fost distribuit în 4 subloturi după nivelul de studii (Fig. 1).

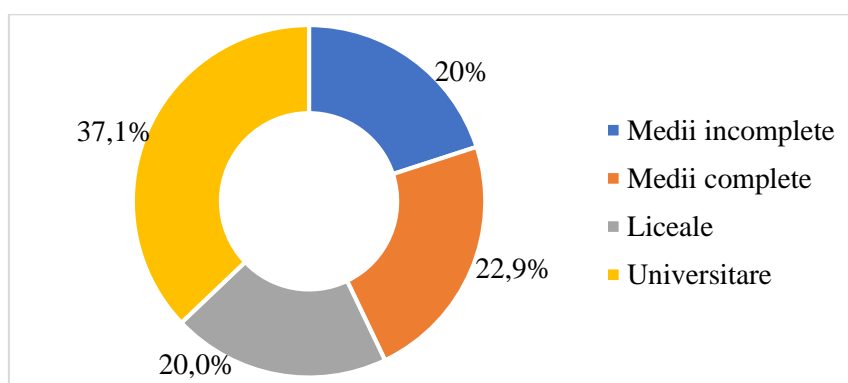

Figura 1. Nivelul de studii al respondentelor

În conformitate cu statutul marital, lotul a întrunit femei căsătorite și necăsătorite, văduve sau divorțate (Figura 2).

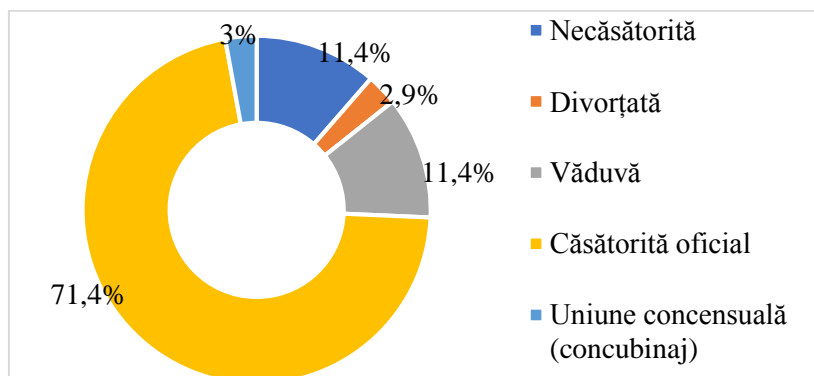

Figura 2. Statutul marital al respondentelor

În conformitate cu mediul de locuire lotul a întrunit 51,4% femei din mediul rural, 48,6% - urban (Figura 3).

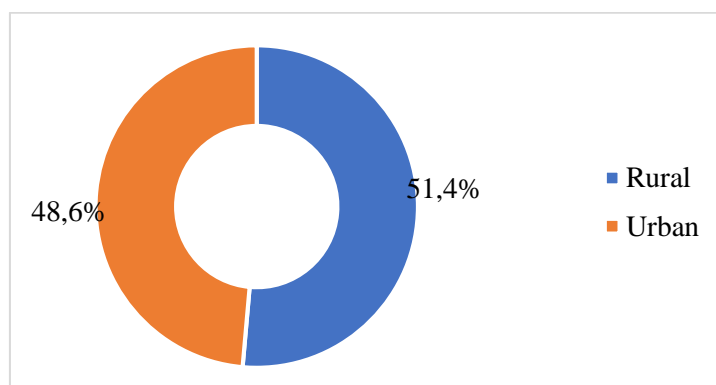

Figura 3. Mediul de locuire al respondentelor

Respondentele și-au apreciat starea material financiară ca joasă (11,4%) și medie (88,6%) (Figura 4).

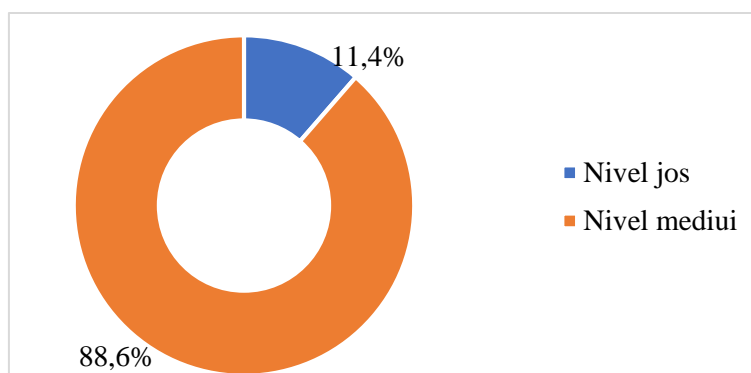

Figura 4. Nivelul veniturilor (stării material-financiare)

Rezultate și discuții

Respondentele au evaluat importanța atributelor pentru statutul social al femeii contemporane și din trecutul apropiat. Rezultatele sunt ilustrate în Figura 5.

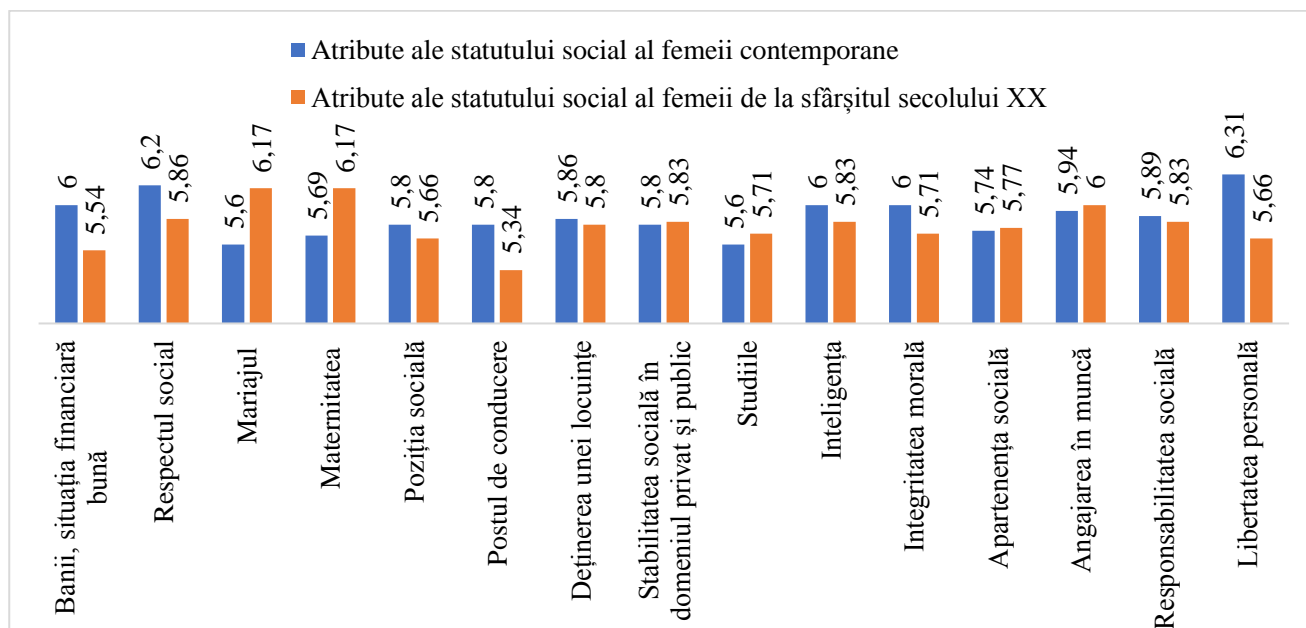

Figura 5. Tabloul comparativ al atributelor statutului social al femeii contemporane și de la sfârșitul secolului XX

Pentru femeia contemporană, conform opiniei respondentelor, prezintă o importanță mai mare asemenea atribute, precum banii, situația financiară bună și angajarea în muncă (latura obiectivă, socioeconomică a statutului social), respectul social, inteligența, integritatea morală, libertatea personală (latura subiectivă). Pentru femeia de la sfârșitul secolului XX: mariajul și maternitatea (latura obiectivă), angajarea în muncă (latura subiectivă).

Mai mulți factori contribuie la aspirația spre un statut social ridicat a femeilor, inclusiv accesul la resurse materiale, cum ar fi patrimoniul financiar și material, locurile de muncă, îngrijirea medicală adecvată, dar și resursele nemateriale, cum ar fi cunoștințele, capacitatea de a lua decizii, controlul reproductiv și prestigiul. În cadrul familiei și al sistemelor sociale patriarhale bărbații, în general, controlează resursele și, prin urmare, mențin controlul asupra familiei și al oportunităților sociale ale femeilor.

Rezultatele ilustrate mai sus indică la înlăturarea relațiilor patriarhale, care mai influențau puternic statutul femeii cu puțin peste 20 de ani în urmă, când valoarea acestuia era măsurată prin statutul marital și maternitate. Femeile contemporane aspiră spre dezvoltare personală, afirmarea în contextul social și profesional, aprofundarea responsabilității și autonomiei.

În următoarele calcule (Figura 6) am verificat influența vârstei asupra valorificării atributelor statutului social al femeii.

Femeile tinere (25-44 de ani) oferă o importanță mai mare următoarelor atribute ale statutului social: respectul social, inteligența și libertatea personală. Toate trei atribute prezintă statutul subiectiv. Dar în toate aceste cazuri, atributele sunt mai jos sau la fel evaluate precum de femeile adulte. Totuși, femeile tinere stabilesc în prima jumătate a ierarhiei atributelor (primele 8) 5 din cele 7 care se referă la latura subiectivă.

Femeile adulte (45-62 de ani) oferă prioritate următoarelor atribute ale statutului social: banii, situația financiară bună, mariajul, maternitatea, deținerea unei locuințe, angajarea în muncă, respectul social (6 din 8 atribute ale statutului subiectiv), stabilitatea socială în domeniul privat și public, inteligența, integritatea morală, apartenența socială, responsabilitatea socială, libertatea personală (6 din 7 atribute ale statutului obiectiv). În prima jumătate a ierarhiei atributelor se află 4 din 7 cu referință la latura subiectivă, și 4 din 8 - cu referință la latura obiectivă.

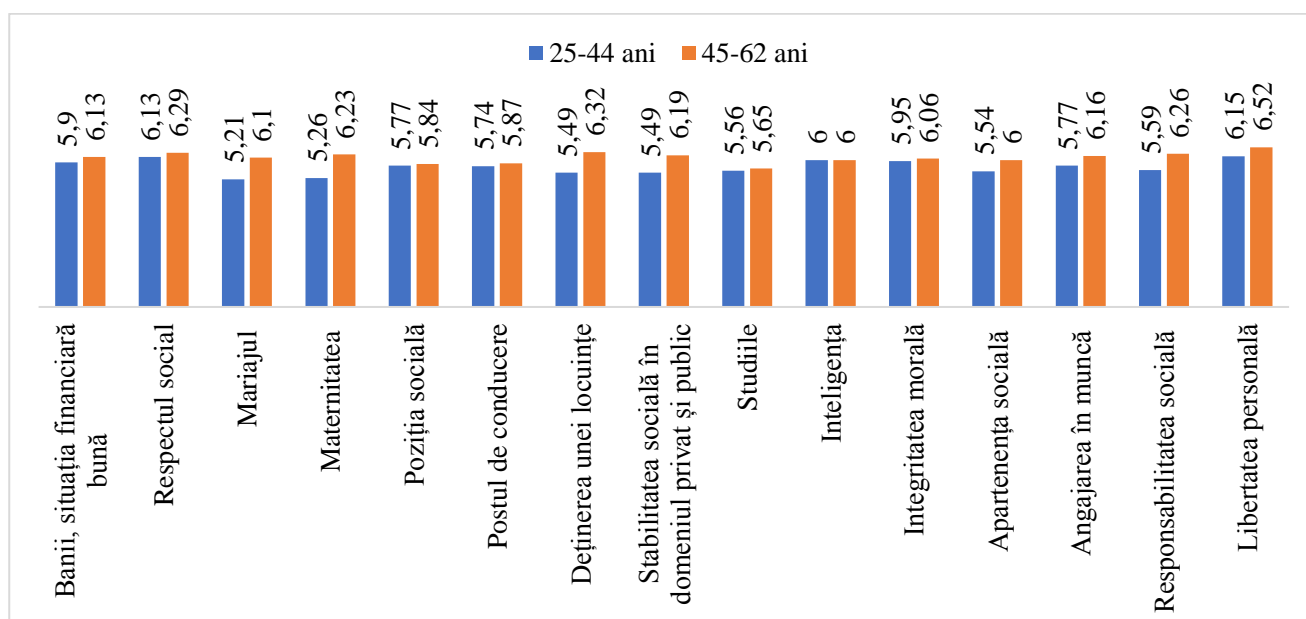

Figura 6. Atribute ale statutului social al femeii contemporane

Compararea statistică (t Student pentru eșantioane independente) a indicat la diferențe de evaluare de către femeile de diferite vârste a următoarelor atribute ale statutului: mariajul ($p < 0,03$), maternitatea ($p < 0,03$), deținerea unei locuințe ($p < 0,01$), stabilitatea socială în domeniul privat și public ($p < 0,05$), responsabilitatea socială ($p < 0,05$).

Concluzii

Statutul femeii este una din problemele importante, care merită să fie cercetată în diverse domenii ale științei. Femeile contemporane nu trăiesc o viață pasivă. Ele mai continuă să-și îndeplinească obligațiile față de familie, soț, copii, casă, sunt un pilon al institutului social important din țara noastră - familia extinsă. Femeile exercită o participare egală cu bărbații la dezvoltarea umană. Ele sunt angajate în toate domeniile social-economice ale țării. De aceea femeia ar trebui să fie tratată în mod egal cu bărbații, într-un mod demn.

Prin acest studiu ajungem la concluzia că educația și activismul social al femeilor contemporane are o mare influență asupra percepției și optimismului față de schimbarea statutului femeii. Femeile valorifică latura subiectivă a statutului social, înțelegând importanța capacităților și competențelor sociale.

Bibliografie

1. Anderson, C., Hildreth, J. A. D., Howland, L. Is the desire for status a fundamental human motive? A review of the empirical literature. In: Psychological Bulletin, 2015, 141(3), pp. 574–601. ISSN: 0033-2909
2. Anderson, C., John, O. P., Keltner, D., Kring, A. M. Who attains social status? Effects of personality and physical attractiveness in social groups. In: Journal of Personality & Social Psychology, 2001, 81(1), pp. 116–132. ISSN: 0022-3514
3. Anderson, C., Kilduff, G. J. Why do dominant personalities attain influence in face-to-face groups? The competence-signaling effects of trait dominance. In: Journal of personality and social psychology, 2009, 96, p. 491. ISSN: 0022-3514
4. Berger, J., Cohen, B. P., Zelditch, Jr. M. Status characteristics and social interaction. In: American Sociological Review, 1972, pp. 241-255. ISSN: 0003-1224

5. Doll, L. M., Hill, A. K., Rotella, M. A., Cárdenas, R. A., Welling, L. L., Wheatley, J. R., Puts, D. A. How well do men's Faces and voices index mate quality and dominance? In: *Human Nature*, 2014, 25(2), pp. 200–212. ISSN: 1045-6767
6. Fiske, S. T., Berdahl, J. Social power. In: *Social psychology: Handbook of basic principles*. A. W. Kruglanski, E. T. Higgins (Eds.). New York: The Guilford Press, 2007, 2, pp. 678-692. ISBN: 978-1572309180
7. Fiske, S. T., Dupree, C. H., Nicolas, G., Swencionis, J. K. Status, power, and intergroup relations: The personal is the societal. In: *Current Opinion in Psychology*, 2016, 11, pp. 44–48. ISSN: 2352-250X
8. Geiger, A. M., Kirschbaum, C., Wolf, J. M. Comparison group matters for chronic stress effects of subjective social status. In: *Journal of Health Psychology*, 2019, 24(14), pp. 1923–1928. ISSN: 0278-6133
9. Henrich, J., Gil-White, F. J. The evolution of prestige: Freely conferred deference as a mechanism for enhancing the benefits of cultural transmission. In: *Evolution and human behavior*, 2001, 22, pp. 165-196. ISSN: 1090-5138
10. Kemper, T, D. Power and status and the power-status theory of emotions. In: *Handbook of the sociology of emotions*. J. E. Stets, J. H. Turner (Eds.). Friesach: Springer, 2006, pp. 87-113. ISBN: 978-0387739915
11. Magee, J. C., Galinsky A. D. Social Hierarchy: The Self- Reinforcing Nature of Power and Status. In: *The Academy of Management Annals*, 2008, 2, pp. 351-398. ISSN: 1941-6520
12. Ordyan, G. Social status and economic behavior. PhD Thesis. Queensland University of Technology, 2018. 178 p. https://eprints.qut.edu.au/119884/1/Gevorg_Ordyan_Thesis.pdf
13. Rahal, D., Fales, M. R., Haselton, M. G., Slavich, G. M., Robles, T. F. Cues of Social Status: Associations Between Attractiveness, Dominance, and Status. In: *Evolutionary Psychology*, 2021, vol. 19 (4). Disponibil: <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/14747049211056160>. ISSN: 1474-7049
14. Treiman, D. J. Occupational prestige in comparative perspective: Elsevier: Academic Press, 2013, 544 p. ISBN: 978-1483247670
15. Weber, M. Economy and society: An outline of interpretive sociology. California: University of California Press, 2013, 1712 p. ISBN: 978-0520280021

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.19>

UDC: 316.6; 316.35

NONVERBAL COMPETENCE IN RESEARCHING THE COMMUNICATIVE AND ORGANIZATIONAL SKILLS OF TEACHERS

COMPETENȚA NONVERBALĂ ÎN CERCETAREA APTITUDINILOR COMUNICATIVE ȘI ORGANIZATORICE A CADRELOR DIDACTICE

*BÎTCA Lucia¹⁴, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0002-2801-4039)*

*BÎTCA Lucia, studentă, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0002-2801-4039)*

Annotation: *Arising from the complexity and multidisciplinary nature of the problem of nonverbal communication and impression management in the organizational environment, its investigation constitutes a common subject for several sciences, being located at the confluence of social psychology of personality, communication psychology, educational psychology, organizational psychology and business psychology, reflecting in the same way, the contemporary trend of mutual approximation and escalation of the boundaries of scientific fields.*

Adnotare: *Reieșind din complexitatea și multidisciplinaritatea problemei comunicării nonverbale și managementului impresiilor în mediul organizațional, investigarea acesteia constituie un subiect comun pentru mai multe științe, fiind situată la confluența psihologiei sociale a personalității, psihologiei comunicării, psihologiei educației, psihologiei organizaționale și psihologia afacerilor, reflectând în același mod, tendința contemporană de apropiere reciprocă și escaladare a granițelor domeniilor științifice.*

Keywords: *nonverbal communication, nonverbal competence, impression management, teacher.*

Cuvinte cheie: *comunicare nonverbală, competență nonverbală, managementul impresiilor, cadrul didactic.*

Introducere

Actualitatea cercetării prezentate în acest articol vine din nevoia de a aprecia influența capacității de comunicare nonverbală asupra exercitării funcțiilor comunicative și organizatorice. Se menționează frecvent actualmente, atât în mediul organizațional, cât și în cel social integral, că comunicarea nonverbală fiind cea mai dezvoltată formă de comunicare și care nu necesită anumite studii pentru a o înțelege, este descifrată în același mod de către oricine, dar utilizată cu o pondere mai înaltă în domeniul comercial, urmat de cel social.

Registrul nonverbal este de o importanță covârșitoare în comunicarea umană, datorită bogăției sale considerabile și vitezei cu care transmite idei și mai ales emoții. Comunicarea nonverbală este ontogenetic primordială, datorită faptului că încă de la naștere, și chiar înainte de naștere, copiii transmit semnale nonverbale mamei [5].

¹⁴ psiholog.lucia@gmail.com

Expresiile nonverbale sunt adesea asociate cu expresia emoțiilor; cu toate acestea, comportamentele nonverbale pot transmite o gamă largă de informații, cum ar fi: informații relevante despre opiniile actorilor, stări de spirit, valorile, dispozițiile de personalitate, psihopatologiile, stările fizice, cum ar fi oboseala, ori stările cognitive, cum ar fi înțelegerea sau minciuna [6].

Comunicarea în cadrul organizației constituie o temă de interes sporit pentru psihologia socială, organizația prezentând actorul colectiv implicat în transformarea socială. Studiile cu privire la modul de comunicare fără să utilizăm cuvintele a constituit un obiect de interes din cele mai vechi timpuri. În primele două decenii ale secolului al XVII-lea se înregistrează o renaștere a interesului pentru studiul gesturilor. În anul 1616, la Veneția, G. Bonifacio [14, p. 13-45] publică lucrarea „*Arte de'Cenni*”. La Londra, în anul 1644, J. Bulwer publică „*Chironomia*” [18, p. 44-58]. În secolele următoare, se înmulțesc scrierile despre posibilitățile cunoașterii oamenilor după constituția corporală, configurația feței și a craniului, după expresiile faciale. Printre pionierii comunicării nonverbale disponibilă pe ecranul televizorului se numără Ch. Chaplin și alți actori ai filmului mut [7, p. 23].

O dată cu apariția cărții lui J. Fast despre limbajul trupului [12, p. 14], care a fost un rezumat al muncii depuse până atunci de savanții behavioriști în domeniul comunicării nonverbale, preocupările pentru a cunoaște modul cum comunicăm nonverbal, încercări de abordare sistematică a acțiunilor expresive [14], atât în scrierile din Grecia și, mai târziu, din Roma, gesturilor li s-au acordat o mare importanță [13].

Comunicarea nonverbală este determinată cultural, în acest mod o mare parte a comportamentului nonverbal fiind învățat în copilărie. Un exemplu în acest sens ar fi comparația dintre americani și africani. Cei dintâi își învață copiii să privească drept în ochi partenerul de conversație, pe când în cazul celor de-al doilea este o lipsă de respect ca un copil să privească drept în ochi un adult [17, p. 14]. După părerea unor cercetători, limbajul corpului trebuie învățat și variază de la o societate la alta, respingând ideea universalității unor semnale. R. Birdwhistell consideră că „*nu există nici un singur semnal al limbajului corpului care să poată fi considerat drept un simbol universal valabil*” [1, p. 53].

Unii cercetători apreciază că limbajul mușilor nu reprezintă comunicare nonverbală, deși personale cu deficiență audio - verbală, când își transmit unii altora gândurile și emoțiile, nu recurg la cuvinte [8, p. 31]. Interpretarea comunicării nonverbale se bazează pe experiență, de exemplu în privința intențiilor sau stărilor emoționale legate de un semnal nonverbal. M. Patterson consideră că influența genetică își aduce contribuția în comunicarea nonverbală la patru mari tendințe: codificarea și decodificarea reacțiilor expresive, atenția, monitorizarea vizuală a semenilor și diferențierea de gen în decodificare [10, p. 48].

Iar, în ceea ce privește credibilitatea comunicării nonverbale, specialiștii susțin că aceasta a întrecut-o pe aceea a comunicării verbale. Mesajele nonverbale pot să fie în conflict cu cele verbale. M.L. Knapp, consideră că transmitem semnale nonverbale pentru a comunica cine suntem, pentru a arăta ce tip de relații am stabilit cu ceilalți, ce sentimente avem față de aceștia, pentru a-i influența și pentru a înțelege mai bine ce vor ei să ne comunice [16, p. 417]. Prin intermediul comunicării nonverbale se poate realiza influențarea altora și propria noastră influențare. Experimentele conduse de A. Mehrabian și M. Williams au demonstrat că, în general, cu cât se apelează mai mult la gesturi care au funcția de a păstra și consolida bunele relații interpersonale cu atât probabilitatea de a-i persuadea pe alții este mai mare [9]. Autorul B.M. DePaulo [11] menționează că comportamentele nonverbale au mai multe caracteristici care le deosebesc de comportamentele verbale utilizate în autoprezentare.

Comunicând, indivizii selectează informația despre ei înșiși, transmițând celorlalți doar informația relevantă situației în dependență de tipul de relație cu celălalt, de scopurile individului și de tipul audienței. Autoarea L. Ivan [15], propune o definiție a conceptului de „*competență nonverbală*”, considerând că aceasta *reunește atât abilitățile de codificare și decodificare a*

elementelor nonverbale, cât și abilitățile de a folosi elementele nonverbale pentru a îndeplini anumite sarcini și a atinge scopurile propuse.

Importante în elaborarea și comunicarea unei anumite imagini de sine sunt și stilurile de autoprezentare, care ar putea fi disociate în stiluri conștiente și ofensive, respectiv inconștiente și defensive. De exemplu, candidații încearcă să facă o primă impresie bună la un interviu de angajare, vânzătorii tind să facă o impresie convingătoare pentru a vinde produsele lor, managerii trebuie să arate că dețin controlul și consultanții sau reprezentanții companiilor sunt preocupați să transmită o imagine plină de raționalism și profesionalism în activitatea lor. Importanța impresiei pentru diferiți oameni în organizație atrage atenția la capacitatea de coordonare a acestor impresii [3].

Actualmente, într-o era numită adeseori era „*capitalului uman*” care, spre deosebire de erele precedente, a „*capitalului tehnic*” și a „*capitalului financiar*”, se caracterizează prin constituirea capitalului organizației din managementul comunicării, a cunoștințelor, abilităților și experiență angajaților ei. În condițiile economiei moderne, odată cu creșterea în complexitate și diversitate a organizațiilor, managerii acestora nu mai pot zăbovi pe terenul empirismului și al simplei intuiții [4].

În organizațiile contemporane, formarea impresiei pozitive joacă un rol important, mai ales a imaginii pe care o reprezintă cadrul didactic modern. O politică organizațională contemporană are misiunea de a menține și dezvolta structuri capabile, să anticipeze tendințele de evoluție, precum și modificările structurale de conținut prin susținerea echilibrului dintre exigențele crescânde în muncă și resursele disponibile a competențelor profesionale ale angajaților. Strategiile vizează efectivul și calitatea personalului, precum și nevoia de asigurare cu resurse umane apte să facă față schimbărilor, unde formarea permanentă se axează pe educația și dezvoltarea competențelor-cheie, a celor specifice și avansate, necesare într-o economie a cunoașterii și ascensiune profesională.

Oamenii au nevoie de instrumente cât mai bune pentru a comunica eficient și armonios. Orice mijloc de a comunica cu ceilalți semeni se traduce prin nevoia de a fi considerat parte integrantă a comunității în care acesta trăiește, oferind un puternic sentiment de încredere și forță personală, căci reușim să ne facem mai bine înțeleși, să fim mai convingători și mai influenți în relațiile noastre, să „ne vindem imaginea” eficient [4].

Mai mult, a cunoaște constructele psihologice ce țin de comunicare și în special prin conexiune cu managementul impresiei, o variabilă psihologică care ține foarte mult de nevoile sociale ale individului în sine și destul de mult de experiența pe care o are individul și de relația pe care o are cu propria persoană și intenția de a se implica în acest management al impresiei, oferă o viziune tot mai dinamică și mai complexă asupra comportamentului uman [3].

Strategia de management al impresiei este astfel un nivel avansat al managementului oamenilor din instituțiile de învățământ, un nivel ce include și depășește managementul resurselor umane, la fel cum acesta din urmă a revoluționat clasicul management al personalului. Plecând de la o perspectivă în care integritatea individului este punctul central, managementul capitalului uman dă posibilitatea utilizării întregului potențial uman al organizației. Managementul capitalului uman contribuie la stimularea și întărirea culturii organizației, prin instrumentele sale specifice, iar efectele pe care dedicarea, angajamentul, loialitatea și motivația oamenilor din organizație le au asupra creșterii productivității sunt indiscutabil pozitive [2].

Material și metode

Problema cercetării. Identificarea unor condiții psihologice care ar determina capacitatea de competența de comunicare nonverbală ale cadrelor didactice în realizarea funcțiilor comunicative și organizatorice.

Obiectul cercetării. În calitate de obiect al cercetării au fost aptitudinile comunicative și organizatorice raportate la capacitatea de comunicare nonverbală.

Scopul cercetării constă în a identifica cunoștințele și abilitățile privind comunicarea nonverbală și influența acestora asupra funcțiilor comunicative și organizaționale a cadrelor didactice.

Metodele și instrumentele utilizate în cercetare au fost condiționate de variabilele luate în studiu. Aceste metode au fost: *Chestionarul de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală* și *Chestionarul COS – 1. Diagnosticarea aptitudinilor comunicative și organizatorice*. Calculul statistic s-a realizat prin utilizarea softului specializat *Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS), fiind calculate mediile, diferența mediilor, coeficienții de corelație.

Chestionarului de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală conține 24 de itemi, construit să evaluează 6 medii de transmitere a mesajelor nonverbale (proxemica, contactul vizual, expresia facială, gesturile și postura, expresivitatea paraverbală, aspectul exterior), și are ca scop evaluarea competenței de a interpreta și decodifica manifestările nonverbale în comunicare [2]. Prin formularea itemilor s-a solicitat de la respondenți să aleagă răspunsul potrivit din cele 4 variante propuse. De exemplu: „Persoana de vizavi păstrează contact vizibil cu dvs. Aceasta semnalizează: a) Dezinteres; b) Interes; c) Siguranță; d) Nesiguranță”.

A fost elaborată cheia chestionarului, în urma studierii cercetărilor a elementelor comunicării nonverbale și decodificarea acestora. Opiniile subiecților chestionați sunt cotate cu puncte conform corectitudinii itemilor, notate într-un tabel, fără descifrarea conținutului scalelor, obținându-se un punctaj total.

Chestionarul COS – 1. Diagnosticarea aptitudinilor comunicative și organizatorice.

Aptitudinile comunicative și organizatorice reprezintă factorii care asigură succesul în activitățile de tipul om – om. Diagnosticarea nivelului de manifestare poate fi făcută cu ajutorul probei COS, elaborată în baza principiului de autoanaliză și autoapreciere a comportamentului subiectului testat într-o situație sau alta. Conținutul probei preia o serie de situații din experiența cotidiană. De aceea răspunsul la ele va implica reproducerea comportamentului lor și manifestarea unor atitudini deja trăite.

Pentru studierea aptitudinilor comunicative sunt proiectate întrebări din următoarele sfere: interesul pentru comunicare; acomodarea la un nou colectiv; reacția la rugămintea prietenilor și cunoscuților; atitudinea față de muncă; contactul cu persoane necunoscute. În corespundere cu aceste direcții, au fost elaborate 20 de întrebări.

Pentru studierea aptitudinilor organizatorice sunt utilizate întrebări ce vizează următoarele sfere: capacitatea de orientare în situații dificile; inițiativa, spirit întreprinzător, perseverență, exigență; predispunere spre muncă organizatorică; independență, spirit autocritic; stăpânire de sine, fermitate. Aceste sfere au generat 20 de întrebări. Astfel, chestionarul COS-1 cuprinde în total 40 de întrebări dispuse într-o anumită consecutivitate.

Descrierea eșantionului cercetării. Cercetarea experimental - psihologică s-a desfășurat pe un eșantion constituit din 41 de cadre didactice din municipiul Chișinău. În cercetare nu am considerat important investigarea apartenența sexuală, vârsta și experiența de muncă a eșantionului studiat. În urma analizei rezultatelor *Chestionarului de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală* (Figura 1.) am constatat următorul nivel de dezvoltare: 10 dintre subiecți manifestă un nivel scăzut (25%); 29 subiecți manifestă un nivel mediu (71%); 2 subiecți (4%) manifestă un nivel înalt al capacității de comunicare nonverbal (CCN).

Ansamblul elementelor nonverbale ale comunicării servesc drept analiza a structurii comunicării nonverbale care impun luarea în considerare a codurilor, modelelor și scopurilor specifice implicate.

Când spunem că anumite persoane reușesc să comunice nonverbal mai bine decât altele, avem în vedere diferențe individuale și culturale. Competența în comunicarea nonverbală se dezvoltă diferit în funcție de contextul cultural-social în care ne naștem și evoluăm ca persoane, în funcție de interacțiunile cu semenii, pe care le stabilim de-a lungul vieții și în funcție de anumite caracteristici individuale ale fiecăruia. Expresiile faciale, gesturile și mimica, postura corporală, expresiile paraverbale, contactul vizual și proxemica transmit informații importante despre stările emoționale și comportamentele nonverbale ale partenerilor noștri de interacțiune. Cu toate acestea, în interacțiunile

dintre adulții mai tineri și cei mai în vârstă, există dovezi pentru o capacitate redusă de a decoda cu precizie capacitățile de comunicare nonverbală. Studiile anterioare au urmărit acest fenomen prin examinarea efectului vârstei observatorilor.

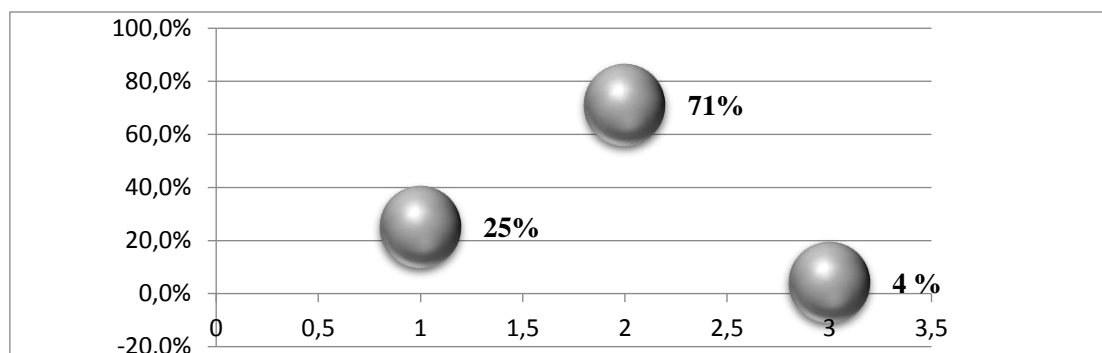

Figura 1. Diferențe în manifestarea CCN per nivel de dezvoltare

În urma analizei rezultatelor *Chestionarului COS-1* (Tabelul 1.) am constatat următorul nivel de dezvoltare al aptitudinilor comunicative: 24% dintre cadre didactice manifestă un nivel foarte înalt al aptitudinilor comunicative; 39% - nivel înalt; 29% - nivel mediu; 5% - nivel scăzut; 3% - nivel foarte scăzut.

Tabelul 1. Nivelurile de dezvoltare ale aptitudinilor comunicative și organizatorice

Nivelul dezvoltării	Aptitudini comunicative		Aptitudini organizatorice	
Foarte înalt	10	24 %	3	7 %
Înalt	16	39 %	5	12 %
Mediu	12	29 %	19	46 %
Scăzut	2	5 %	8	20 %
Foarte scăzut	1	3 %	6	15 %

În *Figura 2.* este ilustrat nivelul de dezvoltarea ale aptitudinilor comunicative ale cadrelor didactice care au participante la cercetare.

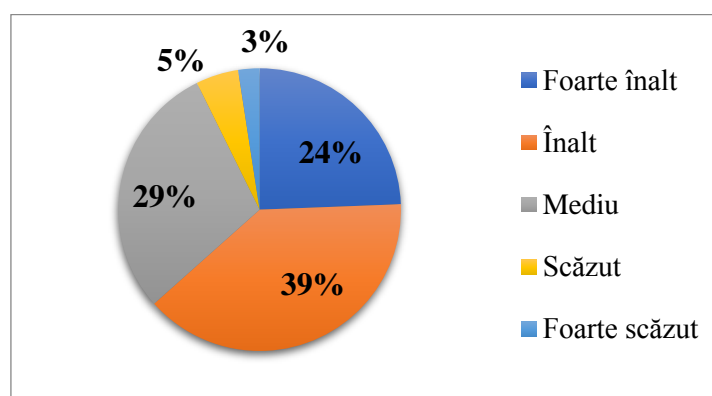

Figura 2. Nivelul de dezvoltarea ale aptitudinilor comunicative

Cu referire la aptitudinile organizatorice (*Figura3*), am constatat: 7% dintre cadrele didactice manifestă nivel foarte înalt, 12% - nivel înalt, 46% - nivel mediu, 20% - nivel scăzut și 15% - nivel foarte scăzut.

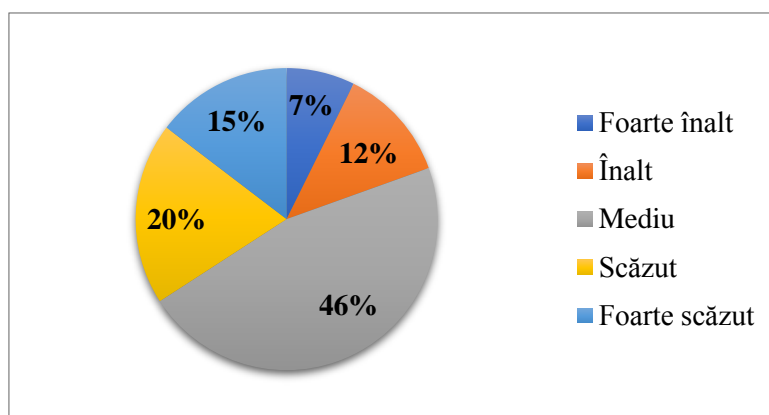

Figura 3. Nivelul de dezvoltare ale aptitudinilor organizatorice

Aceste date ne permit să susținem că există o bună parte dintre cadrele didactice investigate care manifestă un nivel foarte înalt, nivel înalt și nivel mediu de dezvoltare ale aptitudinilor de comunicare în măsură de 92% și ale aptitudinilor organizatorice cu nivelele pozitive - 65%, de unde putem deduce că ușor stabilesc contacte și nu întâmpină dificultăți de comunicare cu colegii, adulții și își asumă responsabilități, pot lua decizii independente, preferă activitățile sociale.

Am putea deduce că lipsa aptitudinilor organizatorice este o cauză reală în stabilirea unui contact social care solicită maturitate și responsabilitate în îndeplinirea proiectelor, lucrărilor independente etc. Ceilalți subiecți care au obținut un nivel scăzut și foarte scăzut de dezvoltare ale aptitudinilor comunicative (8%) și ale aptitudinilor organizatorice (35%) vor întâmpina și întâmpină dificultăți reale în comunicarea cu semenii, adulți, precum și la planificarea, organizarea activităților.

Rezultate și discuții

Prezentăm rezultatele cercetării capacității de comunicare nonverbală și a aptitudinilor comunicative și organizatorice ale cadrelor didactice. Analiza de consistență internă a itemilor instrumentelor utilizate în cercetare a relevat coeficienți Cronbach Alpha de la acceptabili (0,69) la coeficienți înalți (0,74) fapt ce conferă credibilitate datelor colectate și ilustrează fidelitatea metodei [2].

În *Tabelul 2.* sunt prezentate rezultatele statistice pentru *Chestionarul COS – 1. Diagnosticarea aptitudinilor comunicative și organizatorice*, care ne demonstrează că fiecare subclasă variază de la 0,10 la 1,00 pentru aptitudinile comunicative și de la 0,30 la 0,95 pentru aptitudinile organizatorice.

Tabelul 2. Rezultate statistice pentru Chestionarul COS – 1

	Aptitudini comunicative	Aptitudini organizatorice
Mean	,6917	,7323
Std. Error of Mean	,01024	,00710
Std. Deviation	,20854	,14465
Variance	,043	,021
Minimum	,10	,30
Maximum	1,00	,95

În acest sens, benefice sunt utilizarea de către manageri a metodelor interactive, a lucrului în echipă, participări la traininguri de dezvoltare personală și profesională, precum și autodezvoltarea cu motivația internă a persoanei de a deveni mai deschisă în comunicare, de a-și dezvolta abilități de comunicare asertivă, abilități de a vorbi în public, de a lua decizii independent, de a manifesta încredere în forțele proprii etc.

În *Tabelul 3.* sunt prezentate rezultatele statistice pentru capacitățile de comunicare nonverbală, care ne demonstrează că fiecare subclasă variază de la 8,25 la 23,25 și media de 16,23.

Tabelul 3. Rezultate statistice pentru capacitățile de comunicare nonverbală

Mean	16,2313
Std. Error of Mean	,14064
Std. Deviation	2,86504
Variance	8,208
Minimum	8,25
Maximum	23,25

Ținând cont de faptul că comportamentul nonverbal este influențat de câteva variabile, cum ar fi cultura, statusul, genul, personalitatea individului, context [4]. Comunicarea nonverbală implică un anumit grad de ambiguitate; deși în multe situații acest tip de comunicare poate transmite sensuri revelatoare, în altele poate fi suficient de ambiguă, iar unele interpretări pot să nu fie într-un tot corecte [3]. Deci, pentru a desluși corect un sens al comunicării nonverbale trebuie să se țină seama și de context, de desfășurarea relației cu emițătorul, cât și de propria stare afectivă în momentul respectiv. Pe lângă omniprezența în comunicarea directă și a importanței de necontestat pe care o are, limbajul nonverbal are un rol covârșitor și îndeplinește funcții multiple în anumite comunicări cum este cea didactică ori comunicarea prilejuită de negocieri, în general în toate acțiunile întreprinse cu oamenii și asupra oamenilor. Codarea - decodarea limbajului nonverbal diferă sub multe aspecte nu numai de la individ la individ, ci și de la o profesie la alta, de la o colectivitate la alta, de la cultură la cultură, deci trebuie realizate în sfera acestora și se realizează în funcție de caracteristicile individuale, de educație, experiența de viață etc. a emițătorului/receptorului de mesaj [1].

Corelarea rezultatelor căpătate pentru fiecare din itemii măsurați a indicat un raport direct cu semnificație înaltă în toate cazurile ($p < 0,01$). Astfel, conform rezultatelor obținute, colectate din eșantionul stabilit de persoane, datele arată că capacitățile de comunicare nonverbală corelează direct cu aptitudinile comunicative și organizatorice.

Datele obținute prin corelația statistică dintre aptitudinile comunicative și organizatorice și capacitatea de comunicare nonverbală (Tabelul 4), prin măsurarea coeficientului de corelație liniară a lui Pearson, care măsoară gradul de legătură între variabile. Astfel, pentru aptitudinile comunicative se remarcă coeficientului de corelație 0,166 unde $p = 0,001$ și pentru aptitudinile organizatorice 0,266 unde $p = 0,000$.

Tabelul 4. Corelarea statistică dintre capacitățile de comunicare nonverbală și aptitudinile comunicative și organizatorice

	Aptitudini comunicative	Aptitudini organizatorice
Pearson Correlation	,166**	,266**
Sig. (2-tailed)	,001	,000
** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).		

Concluzii

Comportamentul organizațional reprezintă studiul conduitelor indivizilor în organizații, ceea ce implică înțelegerea, previziunea și controlul comportamentului uman, al modelelor și structurilor, cu scopul de a îmbunătăți mediul, performanța și eficiența organizației [3]. De aici reiese că, pentru a examina comportamentul organizațional, trebuie supuse analizei dimensiunile acestuia.

În concluzie putem remarca că există o legătură direct proporțională între capacitățile de comunicare nonverbală și aptitudinile comunicative și organizaționale.

Studiul aptitudinilor comunicative la angajați ne relevă faptul că este îmbucurător că se atestă o condiție pozitivă a aptitudinilor comunicative, deși la unii angajați există probleme în exprimare și organizare - greu își exprimă gândurile, greu se organizează. Totodată a fost demonstrată o relație puternică, direct proporțională de interdependență între aceste două variabile studiate. Aceasta ne vorbește despre o potențială influență pozitivă asupra comunicării nonverbale atunci când sunt formate aptitudinile comunicative și organizatorice la un nivel corespunzător.

Comunicarea managerială eficientă și eficientă constituie un factor de competitivitate, un avantaj strategic al organizației. Dacă ar fi să ne referim numai la decizia managerială și ar fi suficientă sublinierea că o bună adaptare a acesteia și o reușită în îndeplinirea ei, sunt de neconceput fără o comunicare perfectă între manageri și executanți. Toate aceste comportamente de comunicare ale managerilor generează climatul de comunicare specific organizației, de care depinde productivitatea și capacitatea de schimbare a organizației, deci succesul acesteia.

Bibliografie

1. Birdwhistell R. L. Body Motion Research and Interviewing. USA: Human Organization, 1961, pp. 37-38. ISSN 0018-7259.
2. Bîtca L. Amplitudini și configurații ale comunicării interumane. In: Conferința Științifică Internațională: Aspecte psihosociale ale securității psihologice și manifestările ei în plan social la copii, 29 octombrie 2021, Chișinău: Min. Educației și Cercet. al Rep. Moldova, Univ. Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, Lab. Securitate Psihologică, 2021, pp. 241-247. ISBN 978-9975-46-564-9.
3. Bîtca L. Calibrarea comunicării nonverbale și a managementului impresiei. In: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Ediția a IX-a, 6-7 decembrie 2018, Chișinău: „Print-Caro”, 2018, pp. 53-59. ISBN 978-9975-3277-5-6.
4. Bîtca L. Dimensiuni psihologice ale comunicării manageriale. In: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Ediția X, 5-6 decembrie 2019, Chișinău: „Print-Caro”, 2019, pp. 120-135. ISBN 978-9975-3371-7-5.
5. Bîtca L. Managementul impresiilor în spațiul social. In: Symposia Studentium. Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău: ULIM, 2015. ISBN 978-9975-53-136-8.
6. Bîtca L., Rusnac, S. Comunicarea nonverbală ca o condiție de bază a managementului impresiei. In: Revista științifică EcoSoEn. ULIM, Nr.4. Chișinău: ULIM, 2019, pp.167-186. ISSN 2587-344X.
7. Boncu Ș. Procese interpersonale. Iași: Institutul European, 2005. pp.104-105. ISBN 973-611-349-3.
8. Chelcea S. (coord.). Comunicarea nonverbală în spațiul public. București: Editura Tritonic, 2004. Sociologie Românească, 3(1), pp. 229-232. ISBN 978-973-711-277-4.

9. Chelcea S. Opinia publică. Strategii de persuadare și manipulare. București: Editura Economică, 2006, 445 p. ISBN 973-700-196-5.
10. Chelcea S., Ivan L., Chelcea A. Comunicarea nonverbală: Gesturile și postura: Cuvintele nu sunt de ajuns. Ed. a 2-a. București: Comunicare.ro, 2008. 299 p. ISBN 978-973-711-160-9.
11. Depaulo B. M. Nonverbal behavior and self-presentation. In: Psychological Bulletin, vol.111, №2, 1992, pp. 203-243. ISSN: 0033-2909.
12. Ekman P. Cross-Cultural Studies of Facial Expression. In: P. Ekman (Ed.), Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review. New York: Academic Press, 1973, pp. 169-222. ISBN-10188353688X; ISBN-13 9781883536886.
13. Hubbard J. A., Coie J. D. Emotional correlates of social competence in children's peer relationships. In: Merrill-Palmer Quarterly, 40(1), 1994, pp. 1-20. ISSN 0272-930X.
14. Ickes W., Gesn P. R., Graham T. Gender differences in empathic accuracy: Differential ability or differential motivation? In: Personal Relationships, 7(1), 2000, pp. 95-109. ISSN 1350-4126.
15. Ivan L. Cele mai importante 20 de secunde: Competența în comunicarea nonverbală. București: Tritonic, 2009, 304 p. ISBN 978-973-733-345-2.
16. Knapp M. L. Nonverbal communication in human interaction. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1978, 439 p. ISBN 9780030899621.
17. Pânișoară I.O. Comunicarea eficientă. București: Editura Polirom, 2006, 488 p. ISBN 978-973-46-5479-6.
18. Rusnac S., Bîțca L., et al. Psihologia socială despre problemele secolului XXI. In: Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective. 4-5 mai 2017. Chișinău: ULIM, 2017, pp. 6-31. ISBN 978-9975-3168-4-2.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.20>

UDC: 316.4

THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PSYCHOSOCIAL POTENTIAL OF HUMAN RESOURCES FOR EMPLOYEE JOB SATISFACTION

IMPORTANȚA GESTIUNII POTENȚIALULUI PSIHOSOCIAL AL RESURSELOR UMANE PENTRU SATISFAȚIA CU MUNCA A ANGAJAȚILOR

**CEBOTARI Veacesav, Ph.D student,
International Free University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0003-0178-9763)**

**CEBOTARI Veacesav, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0003-0178-9763)**

Annotation: Job satisfaction is a combination of positive or negative feelings that employees have about their work. Meanwhile, when an employee in an organization brings with him the needs, wants, and experiences that determine the expectations he has built, job satisfaction will represent the extent to which the organization meets them. Job satisfaction is the extent to which expectations match reality. Job satisfaction is closely related to the individual's behavior at work. Job satisfaction is the employee's sense of accomplishment and success. It is generally perceived to be directly related to both productivity and personal well-being. Job satisfaction involves having a job you enjoy, doing well, and being rewarded for your personal efforts. Job satisfaction further implies enthusiasm and happiness at work. Job satisfaction is the essential element that leads to recognition, income, promotion and the achievement of other goals that lead to a sense of self-fulfillment [4]. Job satisfaction can also be defined as the extent to which an employee is satisfied with the rewards he derives from his work, especially in terms of intrinsic motivation. The term job satisfaction refers to the manifestations and feelings that people have towards their work. Positive and favorable attitudes towards the workplace indicate job satisfaction. Negative and unfavorable attitudes towards the workplace indicate job dissatisfaction. Job satisfaction is the collection of feelings and beliefs that people have about their current job. People's job satisfaction levels can range from extreme satisfaction to extreme dissatisfaction. In addition to having attitudes about their jobs as a whole, people may also have attitudes about various aspects of their work, such as the type of work they do, their peers, supervisors or subordinates, and pay them.

Adnotare: Satisfacția cu munca reprezintă o combinație de sentimente pozitive sau negative pe care angajații le au față de munca lor. Între timp, atunci când un angajat într-o organizație aduce cu sine nevoile, dorințele și experiențele care determină așteptările pe care le-a construit, satisfacția cu munca va reprezenta măsura în care organizația i le satisface. Satisfacția cu munca reprezintă măsura în care așteptările se potrivesc cu realitatea. Satisfacția cu muncă este strâns legată de comportamentul persoanei respective la locul de muncă. Satisfacția cu munca este sentimentul de realizare și succes al angajatului. În general, aceasta este percepută ca fiind direct legat atât de productivitate, cât și de bunăstarea personală. Satisfacția cu munca presupune să ai un loc de muncă de care te bucuri, să faci bine și să fii recompensat pentru eforturile personale. Satisfacția cu munca implică în plus entuziasm și fericire la locul de muncă. Satisfacția cu munca este elementul esențial care duce la recunoaștere, venituri, promovare și atingerea altor obiective care duc la un sentiment de autorealizare. Satisfacția cu muncă poate fi definită și ca măsura în care un angajat se mulțumește

cu recompensele pe care le scoate din munca sa, mai ales în ceea ce privește motivația intrinsecă. Termenul de satisfacție cu munca se referă la manifestările și sentimentele pe care oamenii le au față de munca lor. Atitudinile pozitive și favorabile față de locul de muncă indică satisfacția cu munca. Atitudinile negative și nefavorabile față de locul de muncă indică nemulțumirea de muncă. Satisfacția cu munca reprezintă colecția de sentimente și credințe pe care oamenii le au despre meseria lor curentă. Nivelurile de satisfacție cu munca ale oamenilor pot varia de la satisfacții extreme la nemulțumiri extreme. Pe lângă faptul că au atitudini cu privire la meseriile lor în ansamblu, oamenii pot avea, de asemenea, atitudini cu privire la diverse aspecte ale muncii lor, cum ar fi felul de muncă pe care îl fac, colegii lor, supraveghetorii sau subordinații și salariul lor.

Keywords: *professional satisfaction, job satisfaction, the value of the profession, psychological well-being, life satisfaction, quality of life.*

Cuvinte-cheie: *satisfacție profesională, satisfacție cu munca, valoarea profesiei, starea de bine psihologică, satisfacția cu viața, calitatea vieții.*

Introducere

Satisfacția în muncă este o stare emotivă pozitivă care rezultă din opinia personală a angajatului asupra muncii sale sau climatului de muncă, o stare de echilibru la care ajunge individul în momentul în care răspunde complet unor nevoi, sau așteptări conștiente sau inconștiente. Satisfacția cu munca a devenit subiect important de cercetare pentru specialistii organizaționali doar în urma cu trei-patru decenii. Au fost astfel studiate, la momente diferite și de cercetători diferiți, subiecte precum antecedentele satisfacției cu munca, dimensiunile specifice ale satisfacției cu munca și rezultatele satisfacției cu munca, în special s-a prezentat un interes deosebit pentru legăturile dintre satisfacția cu munca și performanța în muncă, respectiv, satisfacția cu munca și fluctuația de personal, satisfacția cu munca și satisfacția cu viața – conceptualizată în lucrarea de față prin starea de bine psihologic și percepția subiectivă a calității vieții.

Material și metode

Problema cercetării. Identificarea unor condiții psihosociale care ar condiționa satisfacția cu munca și valorizarea muncii, în situația în care relațiile economice din Republica Moldova se află în situație de schimbare, mai confruntându-se și cu dificultățile unei economii slab dezvoltate în care se ține puțin cont de factorul subiectiv – resursele umane, condiții legate de satisfacția cu viața.

Obiectul cercetării. În calitate de obiect al cercetării a fost satisfacția cu munca raportată la starea de bine psihologic și calitatea vieții angajaților din sectorul privat și public.

Scopul investigației. În calitate de scop al cercetării a fost identificarea raportului dintre satisfacția cu munca, starea de bine psihologic și calitatea vieții.

Fundamentarea teoretico-metodologică a cercetării. În calitate de metodologie a cercetării au servit investigațiile în domeniul psihologiei organizaționale cu referință la satisfacția cu munca, conceptualizarea acestei variabile, precum și identificarea raportului cu starea de bine psihologic și calității vieții.

Ipoteza cercetării. Satisfacția cu munca se află în raport de dependență cu starea de bine psihologic și calitatea vieții angajaților.

În total lotul de cercetare a înrunit 72 de respondenți. După apartenența sexuală: 44 (61,1%) respondenți sunt de sex feminin; 28 (38,9%) - de sex masculin. Conform vârstei angajaților 65% sunt sub 45 de ani iar 35% din respondenți sunt peste 45 ani (am recurs la clasificarea vârstelor OMS, care consideră vârsta tânără până la 45 ani). Conform vechimii în muncă, din totalul de respondenți incluși în studiu 43% sunt până la 10 ani, 19% sunt cu vechime cuprinsă între 11-20 ani, iar 38% mai mult de 20 ani. Din totalul de respondenți incluși în eșantion 69% au fost din sectorul public, 31% au fost din sectorul privat. Pentru colectarea datelor au fost utilizate trei metode:

1. Chestionarul de satisfacție profesională – cu munca (CSP);
2. Chestionarul pentru măsurarea stării de bine psihologic (CSBP);
3. Chestionarul de apreciere a nivelului de satisfacție de calitatea vieții - The WHO Quality of Life Scale WHO QL-26.

Calculul statistic s-a realizat prin utilizarea softului specializat SPSS 20, fiind calculate mediile, diferența mediilor, coeficienții de corelație.

Valoarea teoretică și aplicată a cercetării. Rezultatele cercetării pot fi utilizate în proiectarea activității profesionale a angajaților, a managerilor din organizațiile, instituțiile, întreprinderile publice și private, în predarea cursurilor universitare și formarea continuă a managerilor resurselor umane.

Prezentarea rezultatelor cercetării experimentale

Aprecierea stării de bine psihologic

Prin următoarea metodă am identificat starea de bine psihologic a angajaților.

Starea psihologică de bine arată la următorii parametri:

1. Deținerea de scop și sens al vieții, că viața decurge conform planurilor realizate, are sens și importanță, prezintă o credință în miracol, iar activitatea deși definită presupune realizare.
2. Persoanele cercetate dau dovadă de autoacceptare înaltă considerând că posedă calități pozitive, capacități și aptitudini deosebite, prezintă importanță pentru alți oameni, sunt merituoși și stimați.
3. Destul de înalte sunt apreciate capacitățile de a avea relații pozitive cu oamenii, de a se simți bine în mediul colegilor de muncă, de a se acomoda ușor la alte medii sociale și chiar alte culturi, de a găsi limbă comună cu oameni (beneficiari de servicii) diferiți și chiar de a rezolva situații mai tensionante.
4. Capacitatea de a controla ambianța, respondenții o apreciază ca medie, considerând că își pot păstra starea de calm, se adaptează la circumstanțe, pot să influențeze starea de spirit în sens pozitiv în momente dificile ale altor oameni, pot să corespundă așteptărilor celorlalți.
5. Este apreciată capacitatea de a fi autonom: încrederea în succes, în propria stare de sănătate, în comunicarea pozitivă cu toți oamenii, dar și cu șefii.
6. Cele mai joase aprecieri sunt date fericirii, angajații împărtășesc mai rar această stare de spirit și nu se consideră absolut dominați de ea.
7. Starea de bine a angajaților întrunește cote medii, adică respondenții în general sunt satisfăcuți de viață.

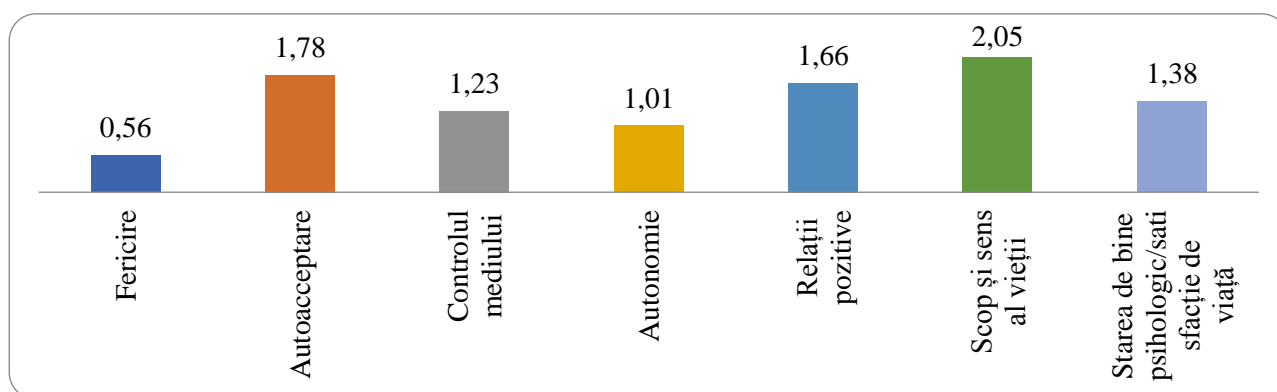

Figura 1. Valorile atribuite stării de bine psihologic

Satisfacția cu munca

Prezentăm în continuare rezultatele căpătate prin aplicarea Chestionarului de satisfacție profesională – cu munca (CSP).

Majoritatea scorurilor indică la valori înalte și medii ale satisfacției cu munca. Angajații realizează satisfacție înaltă de activitatea cu beneficiarii (1,6), de calitatea relațiilor sociale (1,1), medii - de cea de documentare și dezvoltare (0,8), de stimularea dezvoltării intelectuale, profesionale și avansării în carieră în organizație (0,7), de calitatea administrării, procesului decizional și politicilor interne (0,2). În general, satisfacția cu munca a angajaților este caracterizată de scoruri medii.

Din studiul realizat se observă, în primul rând, importanța realizării periodice de evaluări corecte ale satisfacției cu munca a angajaților, acestea constituind o sursă valoroasă pentru: cunoașterea opiniei privind condițiile de lucru la locul de muncă; semnalarea problemelor și a neajunsurilor; cunoașterea percepției asupra interrelaționării în organizație și asupra schimbărilor; aflarea propunerilor și obținerea de feedback pe care angajații nu au întotdeauna ocazia sau intenția să le transmită conducerii.

Se poate constata că nivelul de ansamblu al satisfacției cu munca al angajaților este ridicat, ceea ce reflectă schimbările radicale ale condițiilor de lucru generale și specifice realizate în ultimii ani. Pe de altă parte, nemulțumirile, insatisfacția constituie subiectul unor analize ulterioare, menite să documenteze deciziile obiective de îmbunătățire a situației, acolo unde este fezabil.

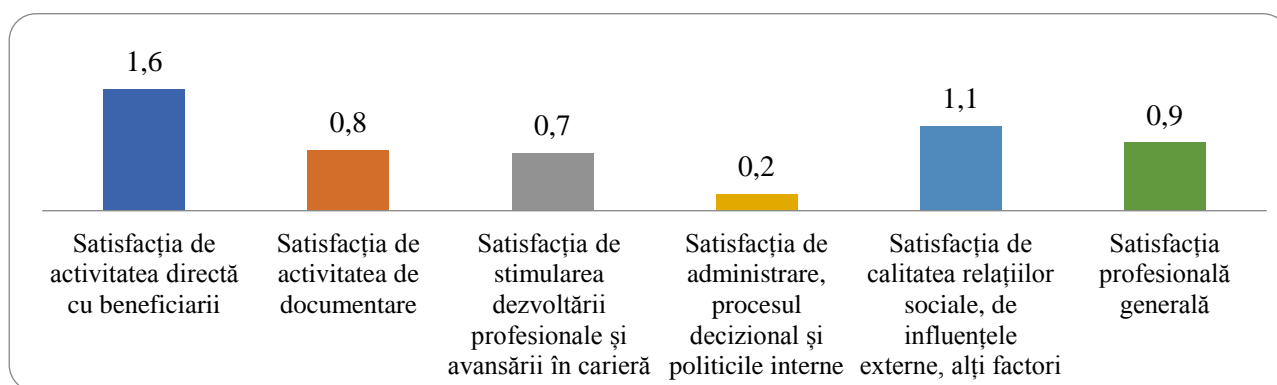

Figura 2. Valorile atribuite satisfacției cu munca

Calitatea vieții angajaților

Una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă la momentul dat toți angajații din sfera muncii sunt factorii de risc și bolile profesionale specifice. Aceste aspecte ale muncii influențează atât activitatea profesională cât și cea personală a lucrătorilor prin diminuarea considerabilă a calității vieții lor.

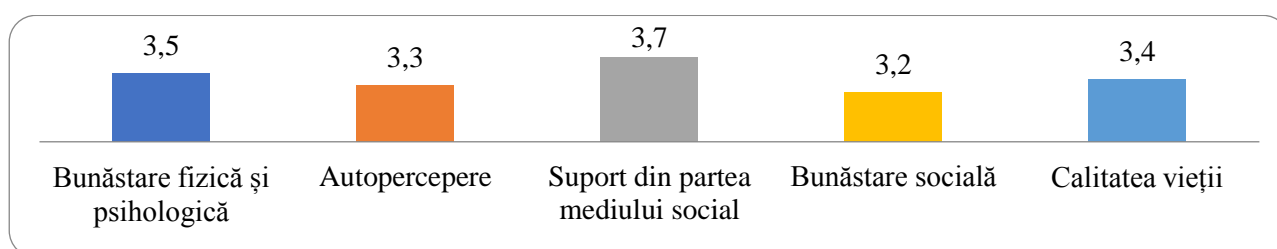

Figura 3. Valorile atribuite calității vieții

Angajații în construcții se confruntă în activitatea lor profesională cu diverși factori de risc repartizați după mai multe documente acceptate în două grupe.

Accidente de muncă (AM) se produc în principal, prin: cădere de la înălțime; cădere de la același nivel; implicare într-un accident auto; electrocutare; surpare, îngropare (în cursul executării săpăturilor); lovire de materiale, obiecte aflate în cădere; contact cu substanțe periculoase (intoxicații acute, arsuri chimice); manipularea unor materiale grele; incendiu, explozie.

Principalele **boli profesionale și boli legate de profesie** specifice lucrărilor executate în construcții sunt: afecțiuni musculoscheletice (AMS) ale spatelui și/sau membrilor superioare, tromboflebită de efort a membrului superior; intoxicații acute, subacute, cronice; azbestoză, cancere, afecțiuni pulmonare benigne; pneumoconioze, boli pulmonare obstructive cronice (BPOC); conjunctivite, cheratite; dermatoze, eczeme; alergii cutanate sau respiratorii; hipoacuzie, surditate; boală de vibrații; hipotermie, degerături; șoc caloric, colaps caloric, crampe calorice.

Angajații au apreciat calitatea vieții ca medie, cele mai înalte aprecieri fiind oferite suportului social și bunăstării fizice și psihologice.

Satisfacția cu munca și starea de bine psihologică a angajaților în funcție de activitatea în sectorul public și privat

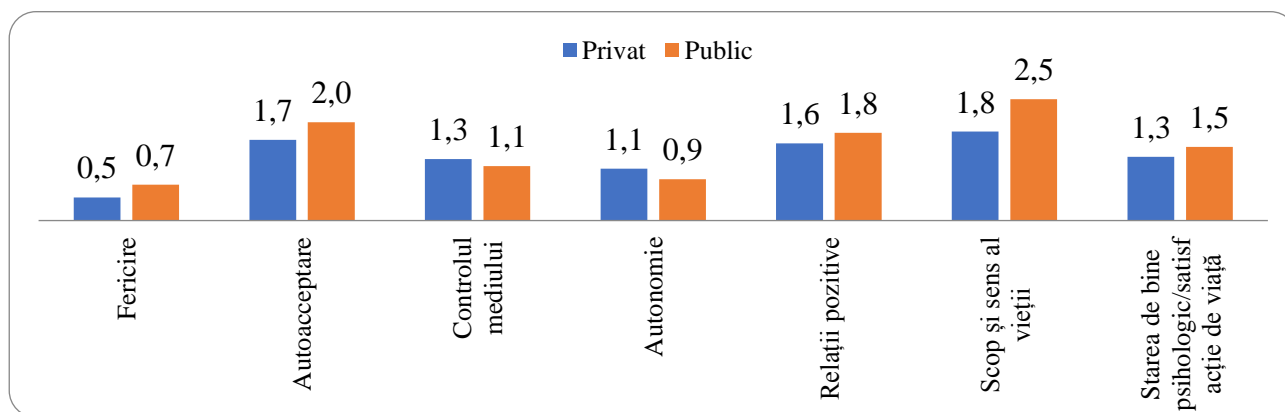

Figura 4. Valorile atribuite stării de bine psihologic pe domenii de activitate

Au fost comparate mediile oferite stării de bine psihologic de către angajații în sectorul public și cei din sectorul privat.

Diferență statistic semnificativă a fost înregistrată doar pentru deținerea de scop și sens al vieții ($t=2,397$ la $p<0,02$). La general grupa de respondenți ce activează în sectorul privat se caracterizează printr-un nivel mai înalt de fericite, autoacceptare și stare de bine. Pe când angajații din sectorul public posedă autonomie și control al mediului mai înalt decât cei din sectorul privat.

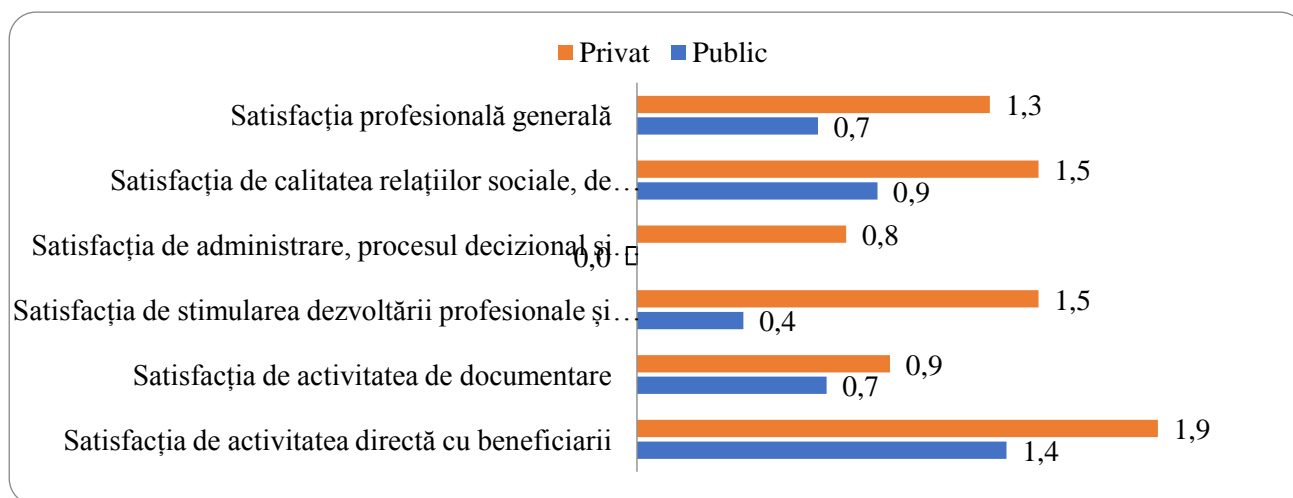

Figura 5. Valorile atribuite satisfacției cu munca pe domenii de activitate

În urma analizei putem deduce că angajații din sectorul privat sunt mult mai mulțumiți de activitatea profesională, diferență statistic semnificativă posedă satisfacția de stimulare a dezvoltării

profesionale și avansarea și avansarea în carieră, la fel tolerează pozitiv procesul decizional și politicile interne comparativ cu angajații din sectorul public.

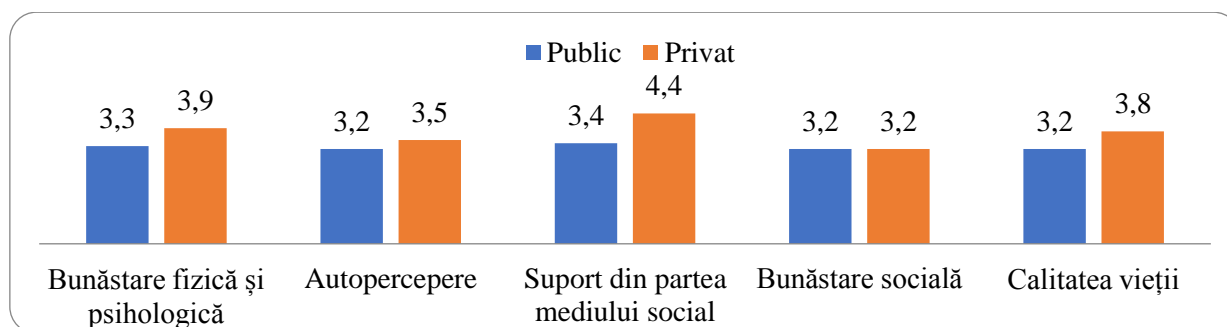

Figura 6. Valorile atribuite calității vieții pe domenii de activitate – public și privat

Rezultatele demonstrează că angajații din sectorul privat sunt mai satisfăcuți de calitatea vieții decât angajații din sectorul public. Un scor înalt îi este atribuit valorilor cum sunt bunăstarea fizico-psihologică și suport din partea mediului social. La capitolul autoapreciere angajații din sectorul privat se autocaracterizează printr-un nivel puțin mai înalt. Bunăstarea socială este valorificată la egal de angajați.

Satisfacția cu munca și starea de bine psihologic - calitatea vieții în funcție de vechimea în muncă

Conform acestui grafic satisfacția cu munca și starea psihologică de bine a respondenților diferă în funcție de vechimea în muncă.

Astfel, de fericire se bucură angajații la un nivel mai jos comparativ cu celelalte valori, grupa de vechime în muncă până de la 10 la 20 ani este la nivel 0.

Scop și sens al vieții dețin toate grupele după vechimea în muncă la un nivel înalt, cu excepția grupei 10-20 ani care este la un nivel mai scăzut.

Grupul de angajați cu vechimea în muncă de la 10 la 20 ani au un nivel de autoacceptare mai scăzut decât celelalte grupe, la fel la capitolul deținerea de relații pozitive.

Control al mediului și autonomie posedă cel mai bine grupul de respondenți a cărei vechime trece de 20 de ani.

Starea de bine psihologic/satisfacție de viață este la un nivel înalt la grupa cu vechime de peste 20 de ani și la un nivel mediu la primele două grupe.

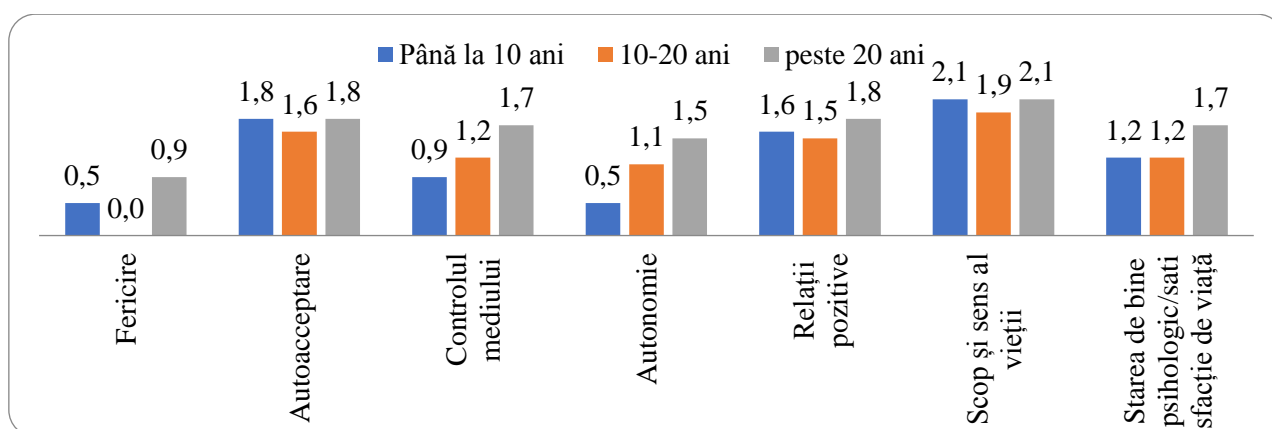

Figura 7. Valorile atribuite stării de bine psihologic (satisfacției de viață) pe grupe după vechimea în muncă

Compararea statistică t-Student a mediilor pentru două eșantioane independente pentru valorilor atribuite stării de bine psihologic pe grupe după vechimea în muncă - până la 10 ani și după

20 de ani arată o diferență statistic semnificativă doar la Control al mediului și Autonomie. Ceea ce ar însemna că respondenții ce fac parte din grupa de vechime în muncă de peste 20 de ani posedă mai mult control asupra mediului și mai multă autonomie în activitatea lor profesională.

Compararea statistică t-Student a mediilor pentru două eșantioane independente pentru valorilor atribuite stării de bine psihologic pe grupe după vechimea în muncă – 10-20 ani și după 20 de ani arată un nivel mai înalt de fericire la ultima grupă de respondenți.

În figura alăturată prezentăm valorile medii calculate pentru satisfacția cu munca pe grupe de respondenți după vechimea în muncă.

Cercetarea și catalogarea factorilor satisfacției cu munca a identificat rolul predictorilor acesteia, factorii care o influențează fiind dispuși în ordinea următoare: factori psihoindividuali (pe primele 12 locuri), factori psihosociali (locurile 13-15), factori organizaționali (locurile 16-21) [3]. Vârsta se amplasează pe primul loc, fiind calculat că odată cu vârsta (desigur că și cu vechimea în muncă) sporește satisfacția profesională – cu munca. Conform cercetărilor [3], următorii factori influențează pozitiv satisfacția cu munca: 1) angajații mai în vârstă; 2) bărbații; 3) albi; 4) angajații au nivel de instruire mai ridicat; 5) intelectualii; 6) muncitori necalificați; 7) cei care au credințe, interese și caracteristici de personalitate asemanătoare; 8) cei ce au încredere în sine, care sunt hotărâți, maturi, cu nevoi înalte de realizare și dominanță; 9) cei bine adaptați și stabili emoțional; 10)cei care au un control intern; 11) cei predispuși de a fi satisfăcuți; 12) cei a căror personalitate este în acord cu solicitările mediului; 13) cei care lucrează în grupuri mici; 14) cei care lucrează în grupuri coezive; 15) cei care sunt în relații bune cu șefii; 16) cei care ocupă poziții înalte în organizații, 17) cei cu salarii mari și posibilități crescute de promovare; 18) cei care desfășoară activități clare, structurate; 19) cei care practică activități cu mare grad de complexitate, autonomie, responsabilitate; 20) cei implicați în procesele decizionale; 21) cei care au o mai mare libertate de acțiune la locul de muncă.

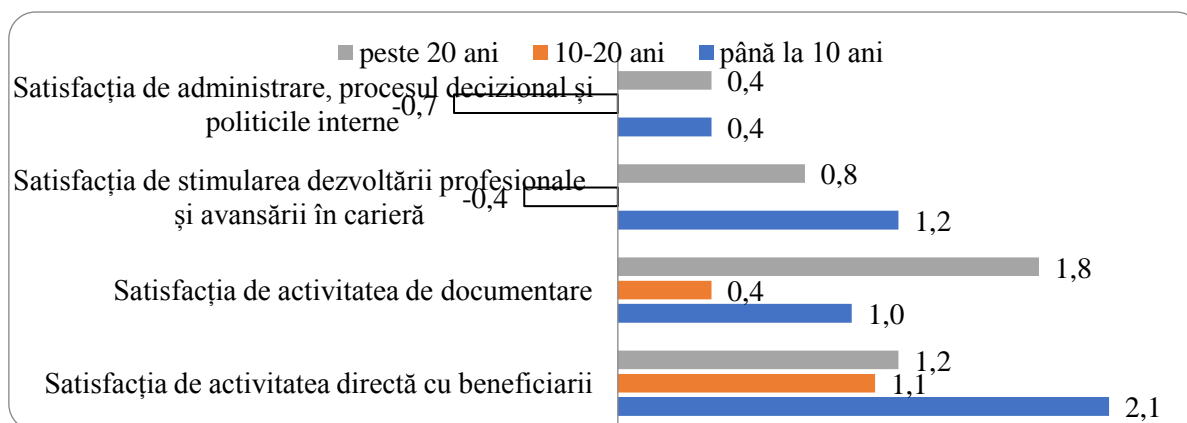

Figura 8. Valorile atribuite satisfacției cu munca pe grupe după vechimea în muncă

Conform acestui grafic cele mai scăzute valori atribuite satisfacției cu munca se atestă la grupa de respondenți cu vechimea în muncă 10-20 ani.

Diferență statistic semnificativă a fost înregistrată doar pentru satisfacția de activitate directă cu beneficiarii la grupa de respondenți cu vechimea în muncă până la 10 ani comparativ cu grupa peste 20 ani.

Diferențe statistic semnificative au fost înregistrate pentru satisfacția de activitate directă cu beneficiarii, de dezvoltare profesională, de procesul de administrare și, în general, pentru satisfacția cu munca la grupa de respondenți cu vechimea în muncă peste 20 de ani comparativ cu grupa cu vechime de 10-20 de ani. Cercetările au arătat că vârsta și satisfacția în muncă sunt corelate. Tinerii au așteptări mai mari de la locul de muncă, motiv pentru care și satisfacția este scăzută dacă așteptările

nu sunt îndeplinite. Satisfacția cu munca se îmbunătățește odată cu înaintarea în vârstă potrivit studiilor, mai ales după 45 de ani.

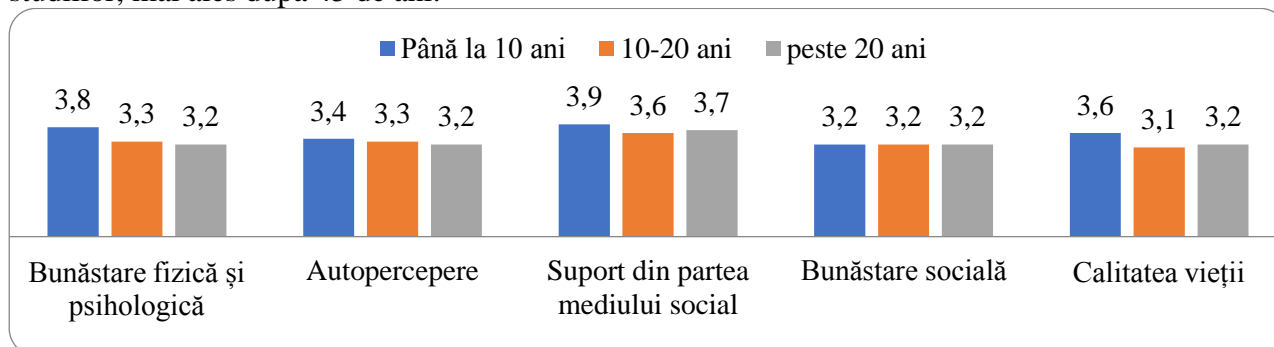

Figura 9. Valorile atribuite calității vieții în funcție de vechimea în muncă

Satisfacția de calitate a vieții este mai înaltă în grupul de angajați cu vechimea de muncă până la 10 ani. Calitatea vieții este de aceeași apreciată semnificativ mai înalt, decât grupul cu vechime de muncă de 10-20 de ani în general, și cât privește bunăstarea fizică și psihică.

Calitatea vieții este apreciată de angajații cu vechimea de muncă până la 10 ani semnificativ mai înalt, decât grupul cu vechime de muncă de peste 20 de ani în general, și la fel cât privește bunăstarea fizică și psihică.

Satisfacția cu munca și starea de bine psihologic - calitatea vieții angajaților în funcție de vârstă

Nu influențează semnificativ satisfacția cu munca cu vârsta angajaților, dar datele diferă pentru fiecare grup: adulții tineri sunt mai satisfăcuți de activitatea cu beneficiarii și calitatea relațiilor sociale, cei de vârste medii – de stimularea dezvoltării intelectuale, profesionale și avansării în carieră în organizație, apreciind mai jos calitatea activității de administrare, procesul decizional și politicile interne, calitatea relațiilor interpersonale în cadrul organizației și raportului cu mediul extra-organizațional. Primul grupă de vârstă înregistrează și cele mai înalte rezultate privind satisfacția cu munca.

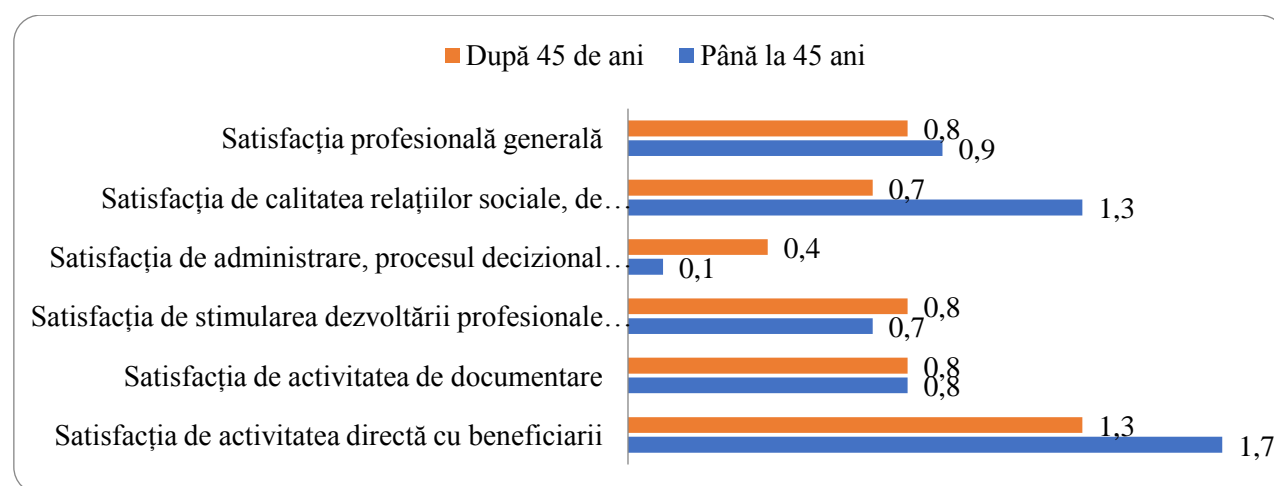

Figura 10. Valorile atribuite satisfacției cu munca pe grupe după vârstă

Compararea statistică t-Student a mediilor pentru două eșantioane independente pentru valorilor atribuite satisfacției cu munca pe grupe de vârste diferite (până la 45 - după 45 de ani) a denotat că nu sunt diferențe statistic semnificative

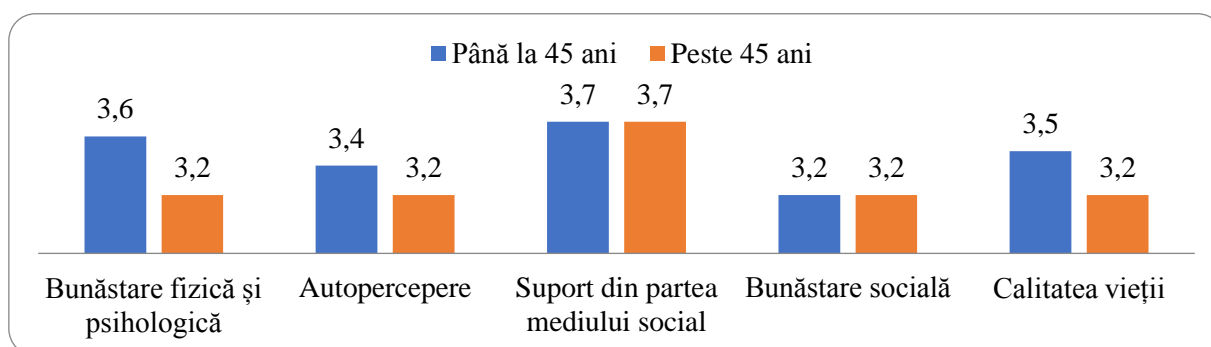

Figura 11. Valorile atribuite calității vieții în funcție de vârste diferite (până la 45 - după 45 de ani)

Tinerii apreciază mult mai înalt bunăstarea fizică și psihică și, în general, calitatea vieții.

Munca reprezintă o necesitate vitală, modalitate de supraviețuire pentru majoritatea oamenilor, metodă de dobândire și dezvoltare a abilităților. Munca influențează viața omului pe mai multe planuri, atât psihologic, cât și material, personal, familial, îi poate modela personalitatea și viitorul.

Așadar, având în vedere că o mare parte din viață este petrecută muncind, dezirabil este ca munca prestată să fie și plăcută, pentru a exista o satisfacție și un echilibru în viață. Dacă munca prestată nu este agreabilă, atunci repercusiuni pot apărea la nivel psihologic, fizic și social. Individul, nefiind un robot, ci om cu sentimente, rațiune și conștiință, este afectat de un loc de muncă inadecvat, așadar satisfacția cu munca este foarte importantă pentru starea de bine psihologic. Un angajat mai mulțumit va fi mai productiv. Insatisfacția profesională sau să îi spunem frustrare legată de locul de muncă duce la scăderea eficienței muncii depuse și scăderea nivelului de implicare în munca depusă, dar și la insatisfacție generală cu viața.

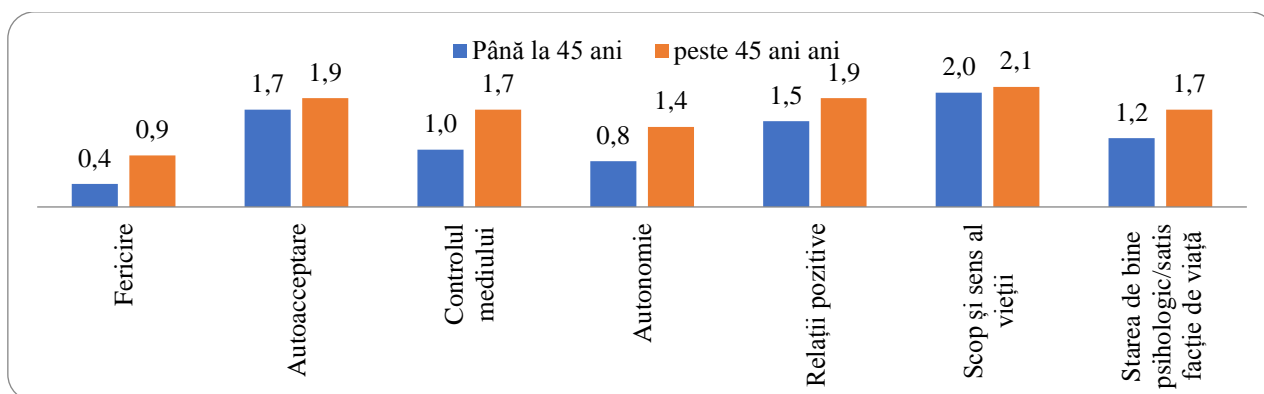

Figura 12. Valorile atribuite stării de bine psihologic pe grupe de vârstă diferite (până la 45 - după 45 de ani)

Diferență statistic semnificativă pentru dimensiunile stării de bine psihologic au fost înregistrate doar pentru starea subiectivă de fericire și capacitatea de control al mediului, care sunt mai înalte în cazul vârstelor medii.

Verificarea ipotezei experimentale

Ipoteza experimentală: starea de bine psihologic și calitatea vieții corelează pozitiv cu satisfacția cu munca

Creierul omului este programat să aibă cele mai bune rezultate când se află într-o stare pozitivă, nu neutră sau negativă. Și cum omul își utilizează creierul în munca prestată, rezultatul va fi determinat de dispoziția acestuia. Când omul este fericit, când starea de spirit și dispoziția omului sunt pozitive, omul este mai inteligent, mai motivat și astfel obține mai mult succes.

Se pot remarca în companii angajați nemulțumiți indiferent de departament, de activitatea desfășurată, de beneficiile primite sau chiar dacă schimbă poziția sau compania, ajung în final tot la aceeași stare de nemulțumire. Dacă ar fi analizați și în viața de zi cu zi, sar identifica aceeași atitudine la unii dintre ei, fiind nemulțumiți de aspectele vieții. Unii sunt îndreptățiți să se simtă nemulțumiți, dar unii văd viața în negru sau gri indiferent dacă se schimbă situația în cea dorită, ei tot prin nemulțumire vor sfârși în final.

Sunt angajați care schimbă poziții și companii la interval de 3-6 luni, neavând stabilitate undeva, nimic mulțumindu-i. Care este motivul? Cei care sunt la începutul carierei ar putea avea ca motiv faptul că încă nu și-au găsit cariera potrivită care să îi determine să rămână în domeniul respectiv. Cei care ajung după 5-10 ani să demisioneze și să schimbe complet domeniul de activitate o fac pentru că au gasit domeniul care îi satisface mental, financiar și poate chiar spiritual. Dar dacă schimbă 3 domenii în decursul a 3-5 ani?

Este semn al unei insatisfacții profesionale sau poate ar trebui analizată și viața acestei persoane pentru a se identifica ce alte nevoi nesatisfăcute are și care o determină să schimbe permanent ceva, căutând ceva mai bun? Care este motivul pentru care se întâmplă asta?

Poate fi insatisfacția cu munca anticipată sau identificată încă din momentul recrutării și selecției, astfel încât să se evite demisiile rapide? Deoarece angajații nesatisfăcuți vor demisiona mai devreme sau mai târziu. Numărul ridicat de demisii afectează compania, profitul acesteia, deoarece trebuie să angajeze și să ofere training noilor angajați, durând până când vor deveni productivi și profitabili. Sau este insatisfacția profesională influențată de insatisfacția cu viața – de starea de bine psihologic și perceperea subiectivă a calității vieții?

În cazul angajaților cu aceeași atitudine de nemulțumire atât pe plan profesional, cât și pe plan personal, este atitudinea lor influențată de o trăsătură de personalitate sau de creier? Identificând prin teste de personalitate încă din faza de recrutare și selecție acele trăsături de personalitate care determină starea de nemulțumire, angajatorul va ști ce șanse sunt pentru angajat să rămână în organizație și se poate implica în motivarea acestuia pentru a rămâne. Poate avea satisfacție cu munca un angajat care este insatisfăcut de viață? Sau un angajat satisfăcut cu viața va fi implicit și satisfăcut cu munca? Întrucât fără muncă nu se poate supraviețui, deci munca ocupând un rol major în viața oricărui om, ar trebui ca satisfacția cu viața să fie condiționată de satisfacția cu munca. Totuși sunt oameni care deși sunt insatisfăcuți cu munca, iar nivelul satisfacției cu viața este sub nivelul ideal, reușesc să mențină echilibrată viața personală. Cum reușesc? Care sunt factorii care le mențin echilibrul? Factorii psihologici, natura genetică sau reziliența? Viața personală echilibrată contracarează neajunsurile din celălalt plan?

În această lucrare vom analiza factorii care determină atât satisfacția cu viața, cât și satisfacția cu munca, corelând cele doua concepte, găsindu-se numitorii comuni și relația bidirecțională, independentă sau unidirecțională/ dependentă între ele.

Conform rezultatelor cercetării, starea de bine psihologic se află în raport de intercondiționare cu satisfacția cu munca. Astfel, fericirea și posibilitatea de dezvoltare corelează pozitiv, autoacceptarea este realizată în cazul când se manifestă pozitiv aproape toate dimensiunile satisfacției cu munca, satisfacția de dezvoltare și activitatea de documentare se influențează reciproc cu capacitatea de control al mediului, documentarea prezintă un scop și sens al activității profesionale.

Tabelul 1. Corelarea statistică dintre valorilor atribuite satisfacției cu munca a și starea de bine psihologic a angajaților

		Fericire	Autoacceptare	Controlul mediului	Scop sens viața
Satisfacția beneficiari	r		,327**		
	p		,005		
Satisfacție proces documentare	r		,373**	,282*	,241*
	p		,001	,017	,041

		Fericire	Autoacceptare	Controlul mediului	Scop sens viața
Satisfacție dezvoltare	r	,234*		,245*	
	p	,048		,038	
Satisfacție RI	r		,362**		
	p		,002		
Satisfacție profesională	r		,305**		
	p		,009		

Conform calculelor statistice și calitatea vieții se raportează pozitiv la satisfacția cu munca. Astfel bunăstarea socială, suportul mediului social și autoperceperea determină satisfacția de dezvoltare, de administrare, de relații interpersonale și în general satisfacția cu munca. Bunăstarea fizico-psihologică este în legătură direct proporțională cu satisfacția de lucrul cu documentele, beneficiarii și în general cu satisfacția cu munca. În general, calitatea vieții se află în raport pozitiv, direct cu toate dimensiunile satisfacției cu munca.

Tabelul 2. Corelarea statistică dintre valorilor atribuite satisfacției cu munca și calității vieții angajaților

		Bunastare fizico psihologica	Autopercepere	Suportul micromediul social	Bunastarea social	Calitatea vietii
Satisfacția beneficiari	r	,276*	,248*			,292*
	p	,019	,036			,013
Satisfacție proces documentare	r	,256*	,375**	,341**		,360**
	p	,030	,001	,003		,002
Satisfacție dezvoltare	r		,279*	,395**	,393**	,510**
	p		,018	,001	,001	,000
Satisfacție administrare	r		,302*	,495**	,275*	,472**
	p		,010	,000	,019	,000
Satisfacție RI	r		,294*	,324**	,308**	,445**
	p		,012	,006	,008	,000
Satisfacție profesională	r	,251*	,360**	,418**	,304**	,507**
	p	,034	,002	,000	,009	,000

Concluzii

Ipoteza experimentală s-a confirmat: satisfacția cu munca și starea de bine psihologic – calitatea vieții angajaților se află în relație de intercondiționare. Rezultă că starea de bine psihologic și percepția-aprecierea subiectivă a calității vieții sunt doi factori psihosociali importanți ai satisfacției cu munca.

Am constatat că fericirea și posibilitatea de dezvoltare corelează pozitiv, autoacceptarea este realizată în cazul când se manifestă pozitiv aproape toate dimensiunile satisfacției cu munca, satisfacția de dezvoltare și documentare se influențează reciproc cu capacitatea de control al mediului, documentarea prezintă un scop și sens al activității profesionale.

S-a constatat faptul că și calitatea vieții se raportează pozitiv la satisfacția cu munca. Astfel bunăstarea socială, suportul mediului social și autoperceperea determină satisfacția de dezvoltare, de administrare, de relații interpersonale și în general satisfacția cu munca. Bunăstarea fizico-psihologică este în legătură direct proporțională cu satisfacția de lucrul cu documentele, cu beneficiarii – clienții, și în general cu satisfacția cu munca. Adică, calitatea vieții se află în raport pozitiv, direct cu toate dimensiunile satisfacției cu munca.

În urma analizei putem deduce că angajații din organizația din domeniul construcțiilor cu capital privat sunt mult mai mulțumiți de activitatea profesională, mai satisfăcuți cu munca, diferență statistic semnificativă posedă satisfacția de stimulare a dezvoltării profesionale și de avansarea în carieră, la fel tolerează mai pozitiv procesul decizional și politicile interne comparativ cu angajații din sectorul public.

Conform analizei, satisfacția cu munca și starea psihologică de bine a respondenților diferă în funcție de vechimea în muncă. Grupele de respondenți cu vechime în muncă de până la 10 ani de activitate și după 20 de ani se caracterizează pe sine mai fericiți, posedă scop și sens al vieții, controlează mediul, se autoacceptă și dețin relații pozitive la niveluri medii – înalte. Pe când lucrătorii cu vechime în muncă de până la 10 ani și după 20 ani în toate cazurile demonstrează scoruri relativ scăzute. Respondenții ce fac parte din grupa cu vechime în muncă de peste 20 de ani posedă mai mult control asupra mediului și mai multă autonomie în activitatea lor profesională.

Satisfacția de calitate a vieții este mai înaltă în grupul de angajați cu vechimea în muncă până la 10 ani. Calitatea vieții este de aceeași apreciată semnificativ mai înalt, decât grupul cu vechime de muncă de 10-20 de ani în general, și cât privește bunăstarea fizică și psihică.

Nu influențează semnificativ satisfacția cu munca vârsta angajaților, dar datele diferă pentru fiecare grup: adulții tineri sunt mai satisfăcuți de activitatea cu beneficiarii și calitatea relațiilor sociale, cei de vârste medii – de stimularea dezvoltării intelectuale, profesionale și avansării în carieră în organizație, apreciind mai jos calitatea activității de administrare, procesul decizional și politicile interne, calitatea relațiilor interpersonale în cadrul organizației și raportului cu mediul extra-organizațional. Prima grupă de vârstă înregistrează și cele mai înalte rezultate privind satisfacția cu munca.

Tinerii apreciază mult mai înalt bunăstarea fizică și psihică și, în general, calitatea vieții.

Într-un final al cercetării suntem bucuroși să concluzionăm că ***valoarea profesiei, atitudinile față de domeniul de activitate profesională conferă satisfacție cu munca și stare de bine psihologic – calitatea a vieții angajaților.***

Din studiul realizat se observă, în primul rând, importanța realizării periodice de evaluări corecte ale satisfacției cu munca a angajaților, acestea constituind o sursă valoroasă pentru: cunoașterea opiniei privind condițiile la locul de muncă; semnalarea problemelor și a neajunsurilor; cunoașterea percepției asupra interrelaționării în organizație și asupra schimbărilor; aflarea propunerilor și obținerea de feedback pe care angajații au întotdeauna ocazia sau intenția să le transmită conducerii.

Se poate constata că nivelul de ansamblu al satisfacției cu munca al angajaților este ridicat, ceea ce reflectă schimbările radicale ale condițiilor de lucru generale și specifice realizate în ultimii ani.

Pe de altă parte, nemulțumirile, insatisfacția constituie subiectul unor analize ulterioare, menite să documenteze deciziile obiective de îmbunătățire a situației, acolo unde este fezabil.

Supervizorul, colegii și natura muncii sunt variabilele care impactează cel mai puternic satisfacția cu munca, deci angajatorii trebuie să se concentreze pe relațiile interumane. Cum omul sfîrșește locul, contează foarte mult calitatea individuală a fiecărui om din colectiv. Ar trebui așadar să se identifice încă din faza de recrutare a trăsăturilor de personalitate precum agreabilitate și conștiinciozitate, pentru a se asigura o colaborare între colegi și evitarea cazurilor de bullying sau mobbing care pot face viața angajaților un calvar, atât viața profesională, cât și cea personală.

În ceea ce privește supervizorul, acesta trebuie să fie echitabil, obiectiv cu angajații, competent, să ofere feedback și să fie un manager agreabil.

Studiul confirmă ceea ce am observat în viața reală, și anume, oamenii pot demisiona sau pot alege să rămână la un loc de muncă din cauza sau datorită calității superiorului. Contează calitatea umană și profesională a supervizorului, este dezirabil un lider care este urmat și respectat de subalterni

datorită profesionalismului, și nu care impune respectul prin teroare. De asemenea, competența acestuia cântărește considerabil în încrederea acordată acestuia de către subalterni.

Natura muncii impactează satisfacția profesională, de aceea este indicat să fie amplasat angajatul potrivit pe postul potrivit, să se pună accent pe potrivirea om-rol, să se facă orientare în carieră.

În ceea ce privește remunerația, se confirmă că într-adevăr alte variabile sunt mai importante pentru angajați. Deci angajatorii ar trebui să acorde mai multă atenție altor variabile care pot impacta decizia de a rămâne sau de a demisiona: conducătorul - supervisorul, colectivul și natura muncii.

Limitări ale acestui studiu pot fi considerate: numărul redus de participanți la studiu, inegalitatea de gen, design transversal și absența analizei per fiecare variabilă care impactează satisfacția cu munca și cu viața.

Direcții pentru viitor ar putea fi să se facă analiza pe un eșantion mai mare, cu număr egal de femei și bărbați, ca să se poată face și o analiză de diferență de gen. În plus, luându-se în calcul și variabilele de personalitate, precum nevrotism, extroversie, reziliență pentru a se determina dacă sunt moderatori sau mediatori pentru cele tipurile de satisfacție – cu viața și cu munca.

În final, individul poate fi satisfăcut pe plan personal, dar insatisfăcut pe plan profesional, în muncă, precum și vice-versa. Variabilele satisfacției cu viața sunt numeroase și trebuie acordată o atenție deosebită acestora pentru sănătatea fizică și psihică a individului.

Bibliografie

1. Armstrong M. A Handbook of Human resource Management Practice. New York, 2006.
2. Davis K., Nestrom J.W. Human Behavior at work: Organizational Behavior. New York, 1985.
3. George J.M., Jones G.R. Understanding and Managing Organizational behavior. New Jersey, 2008.
4. Kaliski B.S. Encyclopedia of Business and Finance. Detroit, 2007.
5. Statt D. The Routledge Dictionary of Business Management. Detroit, 2016.

<https://doi.org/10.54481/ecosoen.2022.3-4.21>

UDC: 316.624-053.6

BEHAVIORS ASSOCIATED WITH MOBBING IN ADOLESCENT RELATIONSHIPS

COMPORTAMENTE ASOCIATE MOBBING-ULUI ÎN RELAȚIILE DINTRE ADOLESCENȚI

*BICAN¹⁵ Ovidiu, Ph.D student,
Free International University of Moldova, Chisinau
(ORCID: 0000-0003-1275-9148)*

*BICAN Ovidiu, student, ciclul III,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
(ORCID: 0000-0003-1275-9148)*

Annotation: *The objective of the research presented in this article is to measure the incidence of different types of behaviors associated with mobbing in the relationships between teenagers. The main results reveal that the vast majority of teenagers surveyed declare a high presence of mobbing in their schools. According to the answers, in most cases, the bullies are the groups of boys who come from the same class or group of friends as the victim. When they are bullied, the majority of teenagers first try to resolve the conflict peacefully. Those who find out about the incident are mainly the colleagues of the victims, and they are also the ones who offer support to colleagues who are subjected to aggression. Regarding the research hypotheses, we noticed that there are differences between boys and girls regarding the status of being a victim of mobbing, but only for the physical forms.*

Adnotare: *Obiectivul cercetării prezentate în acest articol constă în măsurarea incidenței diferitelor tipuri de comportamente asociate mobbing-ului în relațiile dintre adolescenți. Rezultatele principale relevă faptul că marea majoritate a adolescenților chestionați declară o prezență ridicată a mobbing-ului în școlile lor. Conform răspunsurilor, în majoritatea cazurilor, agresorii sunt grupurile de băieți care provin din aceeași clasă sau grup de prieteni cu victima. Atunci când sunt agresați, cea mai mare parte a adolescenților încearcă în primă instanță soluționarea pe cale pașnică a conflictului. Cei care află despre incident sunt în principal colegii victimelor, și tot ei sunt cei care oferă sprijin colegilor care sunt supuși agresiunilor. Referitor la ipotezele cercetării, am observat că există diferențe între băieți și fete în ceea ce privește statutul de victimă a mobbing-ului, însă doar pentru formele fizice.*

Keywords: *adolescence, mobbing, psychological consequences, physical consequences.*

Cuvinte cheie: *adolescență, mobbing, consecințe psihice, consecințe fizice.*

Introducere

American Psychologist (revista Asociației Americane de Psihologie) a publicat un număr al revistei dedicat în întregime cercetărilor efectuate asupra agresiunii în ultimii 40 de ani. Este interesantă încercarea de a reprezenta în mod sistematic cunoștințele dobândite, identificarea probelor întâlnite și afirmații pentru care nu există studii longitudinale validate în prezent. Au o valoare deosebită contribuția Patriciei McDougall și a lui Tracy Vaillancourt, doi cercetători canadieni care au studiat efectele pe termen lung ale agresiunii, experiențe testate în cursul anilor de școală [10].

¹⁵ civilizatie@yahoo.com

O formă specială a agresivității, întâlnită în diverse organizații, inclusiv în cadrul grupurilor de elevi, este mobbingul.

În „Marele Dicționar al Psihologiei Larousse” (Larousse, 2006), definiția mobbing-ului este de „reacție colectivă și agresivă de hărțuire, pe care o prezintă anumite specii, în general pașnice sau inofensive, față de prădătorii lor obișnuiți”. În urma analizării comportamentului uman, termenul mobbing a fost extrapolat, pentru a surprinde modul în care oamenii se “aliază” împotriva acelor colegi pe care îi percep ca pe o amenințare [8].

Mobbingul prezintă o experiență dureroasă, ceea ce conduce la un impact negativ asupra performanței academice, sănătății fizice și psihice, echilibrului social și al imaginii de sine în timpul relațiilor copilăriei și adolescenței [3]. Copiii care devin victime în mod repetat în primii ani de școală au tendința de a percepe mediul școlar ca fiind periculos, nu simt susținere din partea profesorilor și absentează în mod frecvent, pentru a evita școala [2]. Aceste experiențe au consecințe asupra planului de sănătate, marcate cu tulburări de apetit, practicarea exercițiilor fizice mai puțin, prezentarea durerilor de cap. Din primii ani și până la sfârșitul școlii primare, victimizarea prezintă sentimente serioase de singurătate, simptome de disconfort și probleme emoționale, cu o creștere semnificativă a anxietății și a depresiei, cu riscul de a dezvolta psihoza [7]. Tinerii care au fost în mod repetat victime în timpul copilăriei sau adolescenței timpurii, de asemenea, dezvoltă mai multe probleme de comportament mai târziu în viață [5].

Aceste experiențe dureroase din copilărie lasă cicatrici de durată la maturitate: studiile furnizează dovada unei relații directe între victimizare în anii copilăriei și rezultatele de reducere în dezvoltarea abilităților la vârsta adultă [6].

Material și metodă

Obiectivul cercetării prezentate în acest articol constă în măsurarea incidenței diferitelor tipuri de comportamente asociate mobbing-ului în relațiile dintre adolescenți.

În acest scop a fost utilizată *Scala prezenței mobbingului în grupul de adolescenți*. Scorarea răspunsurilor la această scală oferă informație despre prezența / absența mobbingului în grupul școlar (clasă, școală) a adolescentului.

Rezultate și discuții

Analiza mediilor în care comportamentele de tip mobbing au loc în relațiile dintre adolescenți s-a făcut în baza unei situații, care implică doi minori de aceeași vârstă, unul în calitate de agresor, care-l tachinează, îl i-a în derâdere, îl îmbrânțește sau chiar îl lovește ușor pe al doilea (victimă). Adolescenții au răspuns la diferite întrebări legate de această situație: dacă au întâlnit situația de mai sus, dacă au fost parte în ea ca agresor sau victimă și cum au reacționat.

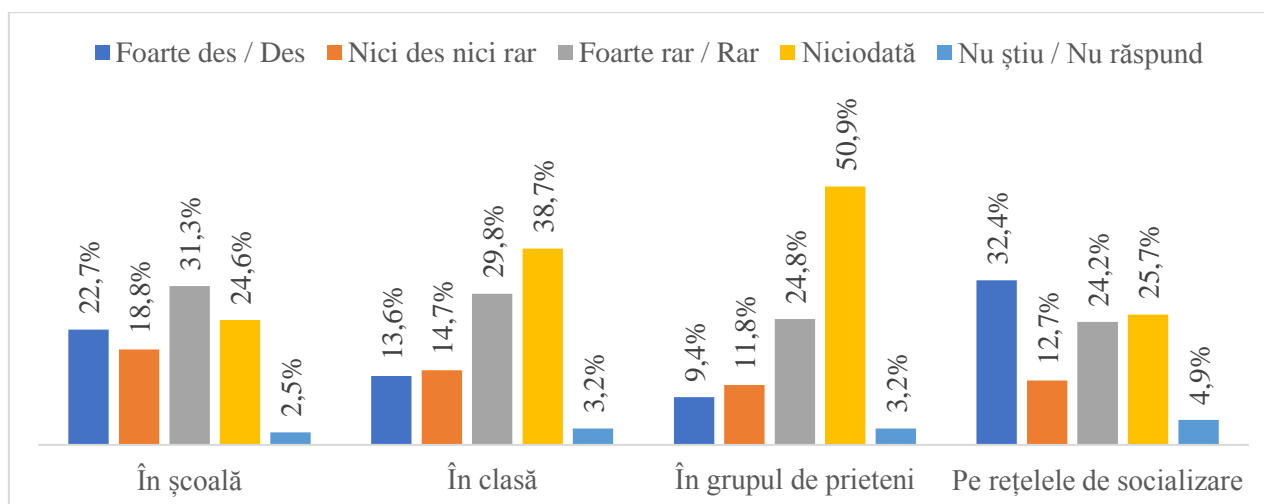

Figura 1. Mediul în care au loc comportamentele de tip mobbing

În ceea ce privește mediul, analiza a ținut cont de trei dimensiuni: la nivel de mediu școlar (în funcție de proximitate și de natura relațiilor dintre elevi), în grupul de prieteni și în mediul online [11]. Frecvența cu care aceste comportamente au loc este prezentată în Figura 1.

Referindu-se la mediul școlar, 73% dintre elevi spun că au întâlnit o situație de mobbing între egali la nivelul unității de învățământ în care învață, iar 58% în cazul clasei lor.

Următorul mediu din perspectiva frecvenței de apariție a mobbing-ului este cel online (69% dintre respondenți), iar mediul în care elevii spun că apar cel mai rar astfel de comportamente este reprezentat de grupul lor de prieteni (46%). Merită remarcat faptul că frecvența comportamentelor de hărțuire între elevi este mai ridicată în mediul online, urmată de școala în care aceștia învață (Figurile 2.28 – 2.29).

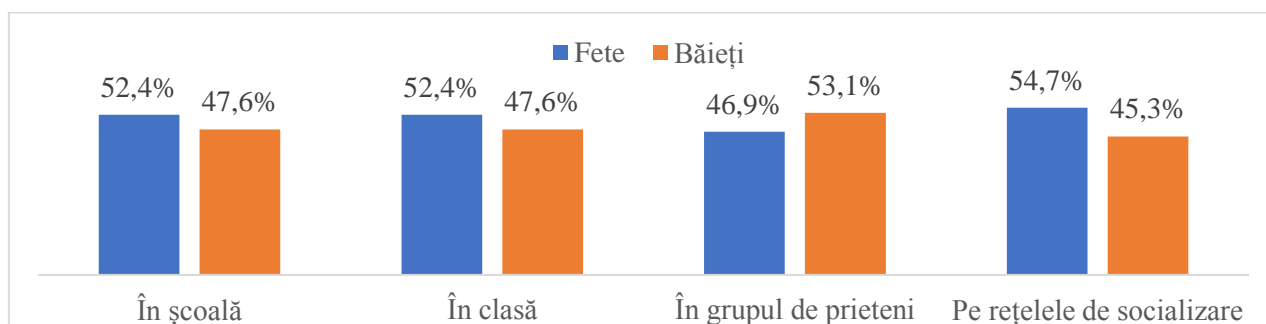

Figura 2. Situații de tip mobbing relate în funcție de genul respondenților

Analizând datele pornind de la genul respondenților, observăm că:

- nu există diferențe semnificative statistic dacă ne raportăm la mediul școlii și al clasei, acest fapt însemnând că atât fetele cât și băieții observă cam în aceeași proporție comportamente de tip mobbing;

- fetele spun că întâlnesc comportamente de tip mobbing într-o măsură semnificativ mai ridicată în mediul online ($p < 0.01$), băieții – în grupul de prieteni ($p < 0.01$).

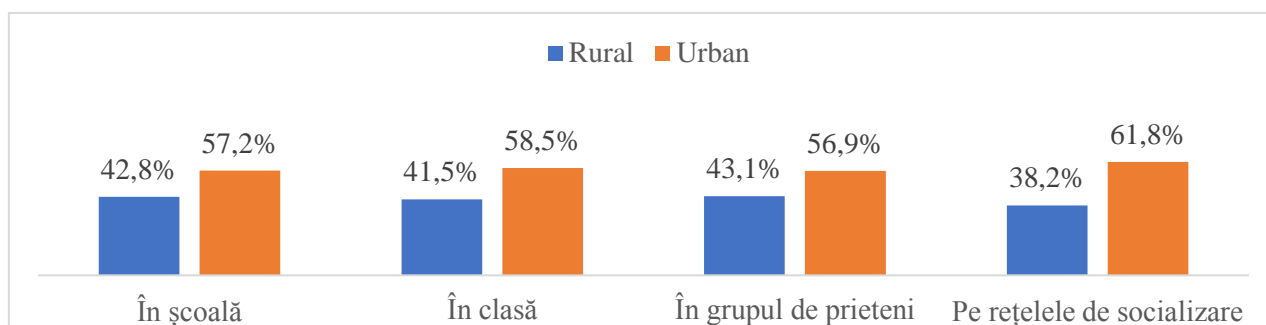

Figura 3. Situații de tip mobbing relate în funcție de mediul de proveniență al respondenților

Remarcăm, de asemenea, că respondenții din mediul urban afirmă că au fost martorii unor comportamente de hărțuire repetată pe rețelele sociale, într-o măsură mai mare comparativ cu cei din rural ($p < 0.01$).

Faptul că acest tip de hărțuire pare să apară mai mult în liceu, este întărit de răspunsurile oferite de elevi la acest item (descrierea unei situații tipice de mobbing). Altfel, este mai probabil ca liceenii să afirme că au văzut o situație similară, atât la nivelul școlii ($p < 0.01$), cât și al clasei în care învață ($p < 0.01$). Diferențe se păstrează în același sens și la nivelul grupului de prieteni ($p < 0.01$) sau al rețelelor de socializare ($p < 0.01$).

La nivelul întregului eșantion, 29% dintre elevi afirmă că au fost victima unei situații ca cea descrisă mai sus. Datele sunt similare cu cele obținute prin testarea diferitelor comportamente asociate mobbing-ului, unde observăm că, luând în calcul toate dimensiunile, de la excludere din grup la umilire și violență fizică, în medie 29% dintre elevi spuneau că au suferit un astfel de tip de hărțuire.

În același timp, 21% dintre elevi afirmă că au agresat sau hărțuit în mod repetat un alt elev (la fel, 21% este media celor care declară că au avut unul dintre comportamentele asociate mobbing-ului).

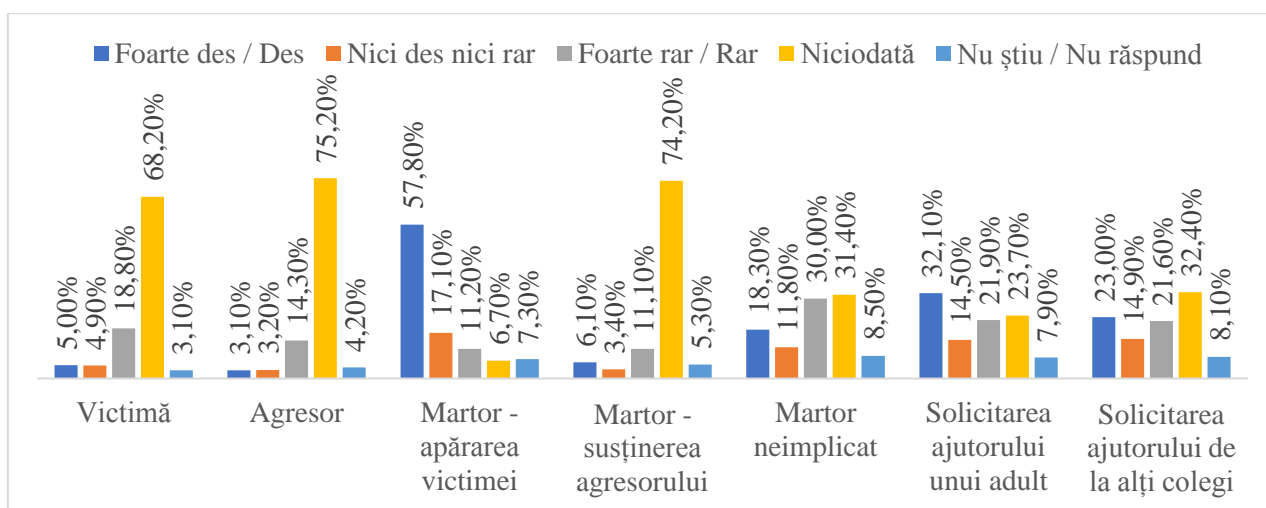

Figura 4. Comportament în situația tipică de mobbing

Având în vedere modul în care un elev care este martor al mobbing-ului între egali afirmă că se comportă în relație cu actorii implicați, majoritatea respondenților (86%) spun că i-au luat apărarea elevului agresat, în timp ce 7% că l-au încurajat pe agresor. Totuși, 60% dintre elevi spun că sunt cazuri în care au preferat să nu intervină (Figura 4).

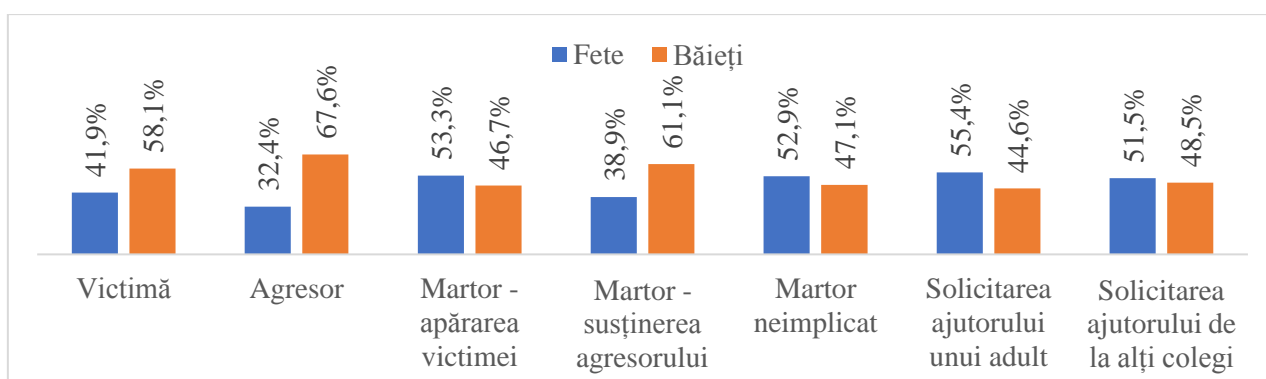

Figura 5. Comportamente în situația tipică de mobbing relatate în funcție de genul respondenților

Pornind de la genul respondenților observăm că este mai probabil ca băieții să fie mai frecvent atât în situația agresorului ($p < 0.01$), cât și a victimei ($p < 0.01$). Totuși, deși din perspectiva genului nu există diferențe între cei care afirmă că au luat apărarea victimei, observăm că, referindu-ne la cei care spun că au încurajat agresorul aceștia sunt majoritar băieți ($p < 0.01$). Altfel spus, deși este la fel de probabil ca un băiat sau o fată să intervină în apărarea elevului agresat, este mai probabil ca un băiat să fie cel care încurajează elevul care hărțuiește.

Referindu-ne la ciclul de studiu al respondenților, elevii de liceu afirmă într-o măsură mai mare că au fost agresori ($p < 0.01$). Dincolo de un posibil caracter dezirabil al răspunsurilor, pornind

de la vârsta lor, putem vorbi de o tendință de împărțire între generații, acolo unde este posibil, a rolurilor de victimă și agresor.

De asemenea, elevii de liceu afirmă într-o măsură semnificativ mai ridicată că au încurajat persoana care hărțuiește ($p < 0.01$) sau că au preferat să nu intervină ($p < 0.01$).

Analizând datele pornind de la mediul de rezidență al elevilor, observăm că elevii din mediul urban afirmă în măsuri mai ridicate că au fost parte a unei situații ca cea descrisă mai sus, însă diferențele nu sunt semnificative statistic, cu excepția respondenților care spun „că nu au intervenit” ($p < 0.01$). (Figura 6).

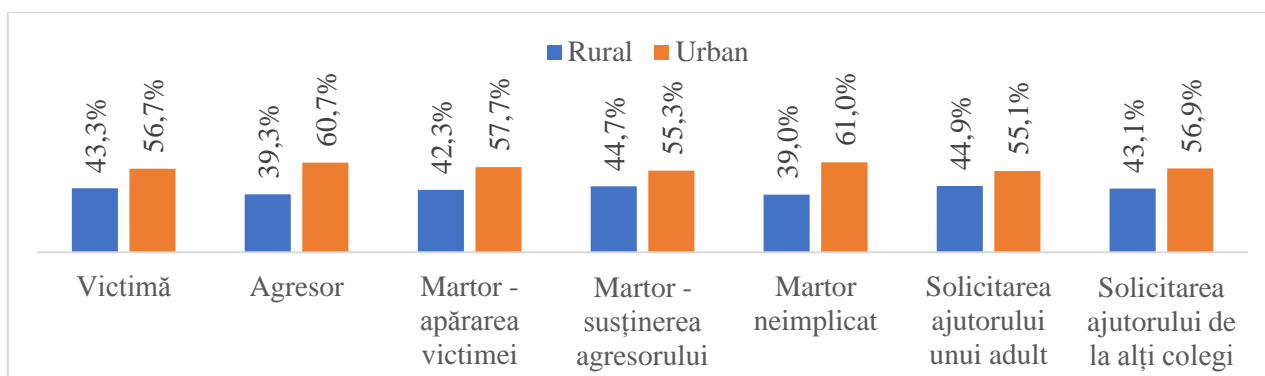

Figura 6. Comportamente în situația tipică de mobbing relatate în funcție de mediul de proveniență al respondenților

Una dintre variabilele importante în studiul de față este *starea psihică* a elevului în cadrul școlii, deoarece se poate asocia cu fenomenul de mobbing, fie ca și cauză, fie ca și efect. Studiile atestă faptul că anumiți elevi sunt mai predispuși să cadă pradă mobbing-ului la școală din cauza stării afective pe care o afișează în clasă (de exemplu, o stare depresivă poate atrage agresiune fizică sau psihologică) [1].

După cum se observă în histograma de mai jos, majoritatea elevilor consideră totuși că *asemenea fenomene au loc destul de rar*, în timp ce doar aproximativ 5% dintre respondenți consideră că sunt victime ale acestor acte violente în fiecare zi în școala lor (Figura 7).

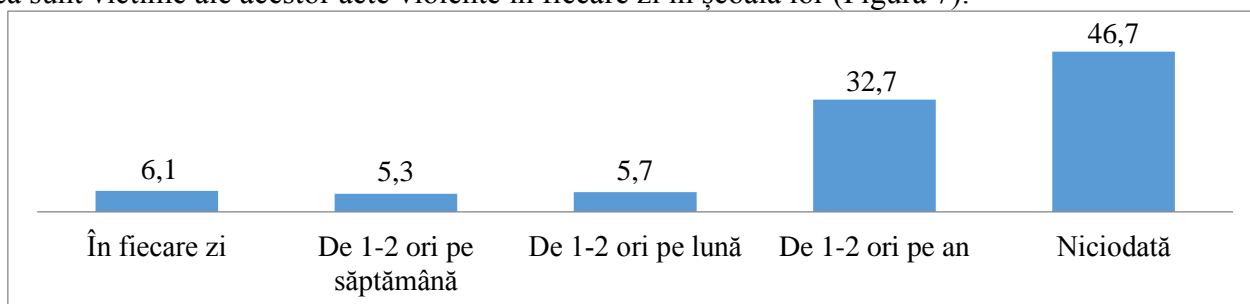

Figura 7. Frecvența agresiunilor de tip mobbing în școli raportată de elevi

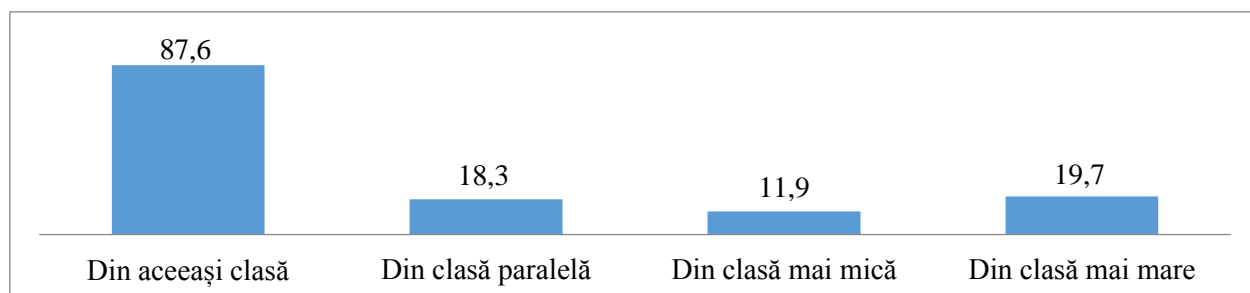

Figura 8. Distribuția de frecvențe a provenienței elevilor violenți

În ceea ce privește proveniența elevilor violenți în raport cu clasa din care fac parte elevii - victime, se observă că pentru marea majoritate a elevilor agresati, cei ce îi agrează provin din aceeași clasă și că doar în cazuri rare (sub 10%) elevii agresori provin din alte clase decât în care sunt înscrise victimele (Figura 8).

De la circa 17% la peste 62% din respondenți au raportat că au fost supuși cel puțin o dată unor forme de mobbing.

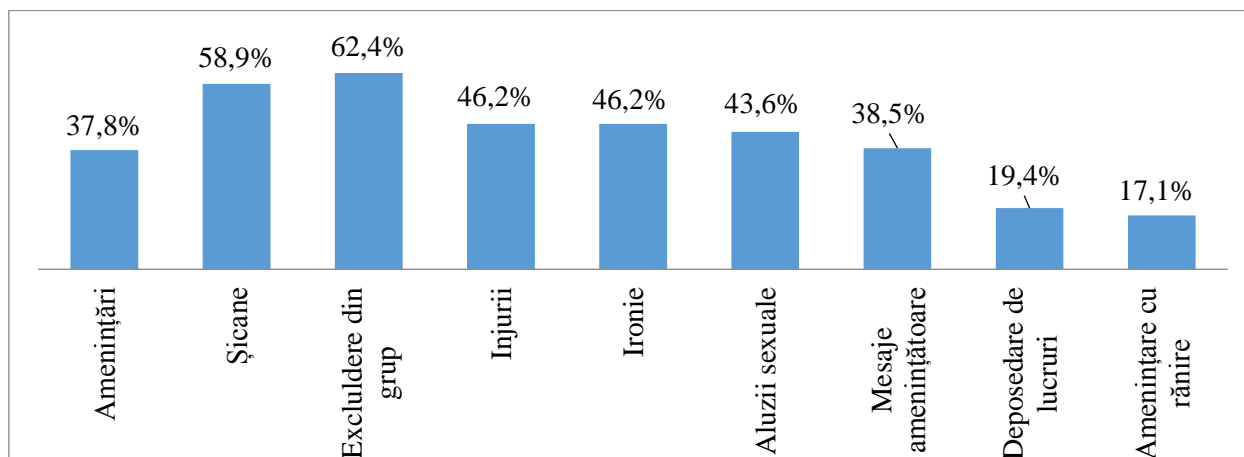

Figura 9. Tipurile de mobbing la care au fost supuși cel puțin o dată elevii

Prima dintre ipotezele prezentei cercetări se referă la existența unor diferențe de sex între mobbing-ul suferit la școală. Am lansat ipoteza că *băieții sunt mai mult supuși mobbing-ului fizic în comparație cu fetele*, dar că situația stă invers în ceea ce privește mobbing-ul prin mijloace psihice. Referitor la scorul total al mobbing-ului nu am făcut predicții, însă am inclus și această analiză ca una exploratorie [9]. Prin comparare statistică s-a stabilit că între fete și băieți nu există diferențe privind suportarea mobbingului psihic, acestea remarcându-se pentru cel fizic ($p < 0.01$). După cum se observă, rezultatele confirmă doar ipoteza referitoare la băieți și *mobbing-ul prin mijloace fizice*. Într-adevăr, băieții din cadrul acestei cercetări sunt mai predispuși să cadă victime mobbing-ului fizic decât fetele, iar diferența statistică este puternic semnificativă. În ceea ce privește *mobbing-ul prin mijloace psihice* și scorul total al mobbing-ului *nu există diferențe statistice semnificative între băieți și fete*.

Concluzii

Rezultatele principale ale cercetării relevă faptul că marea majoritate a elevilor chestionați declară o *prezență ridicată a mobbing-ului în școlile lor*. Conform răspunsurilor elevilor, în majoritatea cazurilor, *agresorii sunt grupurile de băieți care provin din aceeași clasă sau grup de prieteni* cu victima. Atunci când sunt agresati, cea mai mare parte a elevilor încearcă în primă instanță soluționarea pe cale pașnică a conflictului.

Cei care *află despre incident sunt în principal colegii victimelor* și tot ei sunt cei care oferă și sprijin colegilor care sunt supuși agresiunilor. Dintre acei elevi victime care aleg să vorbească despre violențe, cea mai mare parte declară că *situația de după follow-up a rămas neschimbată*, însă există și o parte destul de consistentă (aproximativ 40%) care declară că situația lor s-a schimbat în bine de când au făcut publice incidentele suferite.

Referitor la ipotezele cercetării, am observat că *există diferențe între băieți și fete* în ceea ce privește statutul de victimă a mobbing-ului, însă doar pentru formele sale fizice. Astfel, băieții sunt mai des supuși agresiunii fizice decât fetele (de asemenea, *vârsta este și ea un factor semnificativ*, în sensul că băieții mai mici sunt mai mult agresati decât băieții din clase mai mari). În schimb, nu există diferențe de gen statistic semnificative în ceea ce privește mobbing-ul prin modalități psihologice sau

cel manifestat prin orice fel de formă, ceea ce înseamnă că *fetele și băieții sunt supuși în egală măsură acestor tipuri de mobbing* [4].

Bibliografie

1. Bican O. L. Depresia – considerații diagnostice și developmentale. In: Depresia, o criză glogală. Tg-Jiu, 2012, p. 78-81
2. Card N.A., Stucky B.D., Sawalani G.M., Little T.D. Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: A meta-analytic review ofintercorrelations, gender differences, and relations to maladjustment. In: Child Development, 2008, p. 72-75
3. Cosmovici A. Iacob L. Psihologia socială. Iași: Editura Polirom, 1998.
4. Crick N.R., Bigbee M.A., Howes C. Gender differences in children's normative beliefs about aggression: How do I hurt thee? Let me count the ways. In: Child Development, 67, 1996, p. 102-104.
5. Espelage D.L., Bosworth, K., Simon T.R. Examining the Social Context of Bullying Behaviors in Early Adolescence. In: Journal of Counseling și Development, 2000, p. 78(3)
6. Haynie D., Nanel T., Eitel P. Bullies, Vistims, and bully/vistims; distinct group of a risk youth. In: Journal of Early Adolescence, 2001, 21, p. 29-49
7. Johnson J.G., Cohen P., Smailes E., Kasen S. et al. Adolescent personality disorders associated with violence and criminal behavior during adolescence and early adulthood. In: The American Journal of Psychiatry, 2000, 157, 9, 1406-1412. <http://search.proquest.com.ux4ll8xu6v.useaccesscontrol.com>
8. Larousse P. Marele dicționar al psihologiei. București: Editura Trei, 2006.
9. Mitrofan I., Ciuperca C. Psihologia relațiilor dintre sexe. București: Editura Alternative, 1997.
10. Olweus D., Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program. In: L. R. Huesmann (Ed.). Aggressive behavior: Current perspectives. New York: Plenum Press, 1994, p. 89-92
11. Whitney I., Smith P.K. A survey of the nature and extent of bullying in primary and secondary schools. In: Educational Research, 1993, 35, pp. 34-39

EcoSoEn
Economics, Social and Engineering Sciences
SCIENTIFIC JOURNAL

EcoSoEn
Științe Economice, Sociale și Inginerești
REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

Year 5, Nr.3-4 2022 /Anul 5, Nr.3-4/2022

ISSN 2587-344X
E-ISSN 25870425X

*Submitted materials that do not meet the requirements are not reviewed and not returned to the authors.
Editorial is not responsible for the content of published articles.
Materialele prezentate care nu corespund cerințelor înaintate nu se recenzează și nu se restituie autorilor.
Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate.*

Bun de tipar: 01.12.2022
Tirajul: 200 ex.
Format A4
Coli editoriale: 14, 83 Coli de tipar: 11,04
Tipar Digital. Hârtie ofset. Garnitura Times New Roman

TIPOGRAFIA PRINT-CARO

